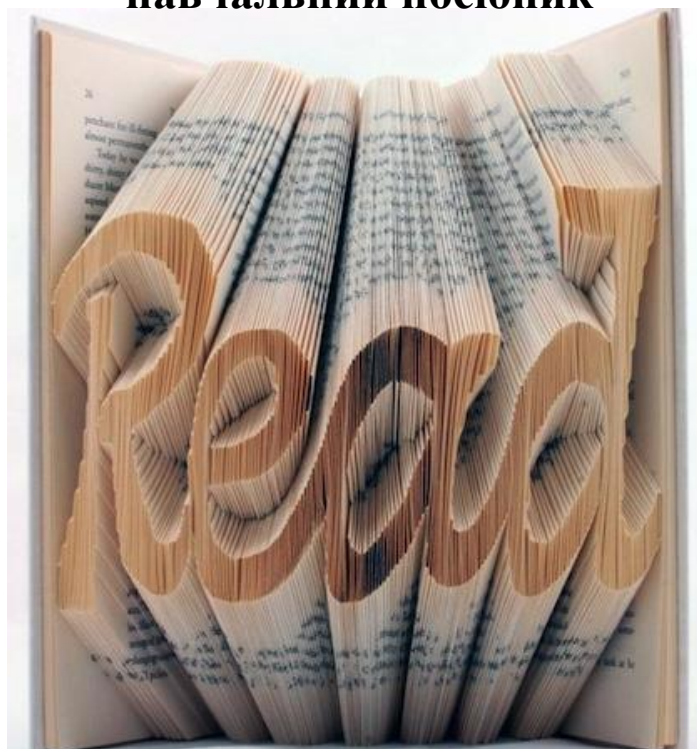


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

навчальний посібник



**Тернопіль
ТНЕУ
2016**

УДК 657 (075)
ББК.65.052.9(4 Укр.) – 2.20

Автори:

Лучко Михайло Романович, д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг, президент аудиторської фірми «Тер Аудит»

Жукевич Світлана Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг

Фаріон Антоніна Іванівна, к.е.н., ст. викладач кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг

Рецензенти:

Кузьмінський Юрій Анатолійович, д.е.н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку ДВНЗ «Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана»

Пилипів Надія Іванівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою теоретичної і прикладної економіки Державного вищого навчального закладу «Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника»

Лазаришин Інна Дмитрівна д.е.н., професор Національного університету водного господарства та природокористування

Відповідальний за випуск:

Лучко Михайло Романович, д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг, президент аудиторської фірми «Тер Аудит»

*Рекомендовано науково-методичної радою
Тернопільського національного економічного університету до видання
(протокол № 8 від 22 березня 2016 р.)*

Д-32Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль:, ТНЕУ, – 2016 – 304 с.

У навчальному посібнику розглянуто значення фінансового аналізу, історичні аспекти його розвитку; інформаційне забезпечення фінансового стану підприємства; фінансова звітність, класифікація показників фінансового стану; аналіз майна та капіталу підприємства; аналіз ліквідності; платоспроможності фінансової стійкості; аналіз фінансових результатів; аналіз інвестиційної привабливості; аналіз руху грошових коштів; комплексна оцінка фінансового стану підприємства.

Навчальний посібник розрахований для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Може бути корисний для викладачів, аспірантів, фінансових аналітиків та менеджерів, бухгалтерів, аудиторів.

УДК 657 (075)
ББК.65.052.9(4 Укр.) – 2.20

© М. Лучко, С. Жукевич, А. Фаріон, 2016
© ТНЕУ, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
I. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ, ЙОГО СУТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	7
1.1. Фінансовий аналіз в інформаційній системі управління	7
1.2. Історія виникнення і розвитку фінансового аналізу	12
1.3. Мета і завдання фінансового аналізу	20
1.4. Методи та види фінансового аналізу	22
1.5. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу	27
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>52</i>
II. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ..	53
2.1. Методика експрес-аналізу у здійсненні аналізу фінансового стану підприємства	53
2.2. Оцінка динаміки і структури бухгалтерського балансу	62
2.3. Аналітичний баланс	66
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>72</i>
III. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА	73
3.1. Сутність майна підприємства та необхідність його аналізу	73
3.2. Етапи та показники аналізу майна підприємства	75
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>86</i>
IV. АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ТА ДЖЕРЕЛ ЙОГО ФОРМУВАННЯ	87
4.1. Економічна сутність та класифікація капіталу	87
4.2. Аналіз джерел власних коштів	89
4.3. Аналіз джерел позикових коштів	95
4.4. Аналіз кредиторської заборгованості	96
4.5. Аналіз кредиторської заборгованості	99
4.6 Аналіз співвідношення активів із джерелами їх фінансування	101
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>104</i>
V. АНАЛІЗ ВХІДНИХ І ВИХІДНИХ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ	105
5.1. Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу	105
5.2. Аналіз руху грошових коштів	110
5.3. Аналіз руху коштів за прямим та непрямим методами	111
5.4. Методика розрахунку необхідної фінансової потреби	117
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>119</i>
VI. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	120
6.1. Сутність ліквідності і її значення для оцінки фінансового стану підприємства	120

6.2. Аналіз ліквідності балансу	121
6.3. Аналіз ліквідності підприємства	124
6.4. Показники довгострокової платоспроможності	133
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>134</i>
VII. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	135
7.1. Сутність та зміст поняття «фінансова стійкість»	135
7.2. Оцінка фінансової стійкості підприємства.....	139
7.3. Оцінювання запасу фінансової стійкості.....	143
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>155</i>
VIII. ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПОКАЗНИКИ ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ	156
8.1. Теоретичні аспекти аналізу ділової активності суб'єктів господарування.....	156
8.2. Основні напрямки аналізу ділової активності	159
8.3 Стійке зростання підприємства	163
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>174</i>
IX. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	175
9.1. Суть та зміст поняття «фінансовий результат»	175
9.2. Прибуток підприємства та показники його формування.....	176
9.3. Аналіз дохідності активів	181
9.4. Аналіз структури та динаміки фінансових результатів	184
9.5. Факторний аналіз валового прибутку	186
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>198</i>
X. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА..	199
10.1. Суть інвестиційної діяльності підприємства.....	199
10.2. Аналіз інвестиційних проектів для прийняття рішень щодо їх доцільності.....	210
<i>Запитання для обговорення та самоконтролю</i>	<i>218</i>
XI. АНАЛІЗ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА....	219
11.1. Поняття, види та причини банкрутства підприємства	219
11.2. Методи діагностики банкрутства	221
ТЕСТИ	228
ГЛОСАРІЙ.....	273
ЛІТЕРАТУРА.....	285
ДОДАТКИ	288

ПЕРЕДМОВА

Фінансовий аналіз як наука розвивався від найпростішої форми комерційних рахунків до сучасних систем дослідження фінансової звітності. В умовах ринкової економіки така звітність господарюючих суб'єктів стає основним засобом комунікації і найважливішим елементом інформаційного забезпечення фінансового аналізу. Невипадково концепція складання та публікації звітності перебуває в основі систем національних стандартів більшості економічно розвинутих країн. Не є винятком із цього й Україна. Наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87 затверджені Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, що відповідають міжнародним правилам складання фінансової звітності. Кожне підприємство потребує додаткових джерел фінансування, а це можливо за умови інтеграції економіки України в світову економіку.

Результативність керування підприємством значною мірою визначається рівнем його організації і якістю інформаційного забезпечення. У системі цього забезпечення особливе значення мають бухгалтерські дані, а звітність стає основним засобом комунікації, що забезпечує достовірне подання інформації про фінансовий стан підприємства.

Фінансовий стан можна оцінити з різноманітним ступенем деталізації залежно від мети аналізу, кількості інформації, програмного, технічного й кадрового забезпечення. Найдоцільнішим є виділення процедур експрес-аналізу та поглибленого аналізу фінансового стану.

Основу інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану має становити бухгалтерська звітність. Окрім цього, можна використовувати додаткову інформацію, головним чином, оперативну, проте вона служить тільки допоміжним засобом.

Таким чином, *основою фінансового аналізу є фінансова звітність, що розвивалася від найпростіших форм балансу до сучасної єдиної бухгалтерської звітності з однією метою – бути найпридатнішою для реальної оцінки фінансового стану підприємства та його майбутнього розвитку.*

Вкладання інвестицій можливе лише у результаті аналізу об'єктивної інформації, отриманої за допомогою фінансової звітності. При цьому дуже важливо, щоби фінансова звітність українських підприємств була зрозумілою закордонним потенційним інвесторам; тільки так можна

прискорити процес розвитку України як незалежної європейської держави.

Проте слід мати на увазі, що трансформування фінансового аналізу в аналіз господарської діяльності припадає на 1930-і роки – період, коли загальна методологія та методичне керівництво бухгалтерським обліком, контролем і аналізом господарської діяльності були доручені Народному комісаріатові фінансів СРСР.

Початок трансформації бухгалтерського обліку в рамках перебудови економіки на ринкові рейки (початок 1990-х років) знову повернув до життя такий найважливіший елемент аналітичної роботи, як фінансовий аналіз. У його основі – аналіз керування фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання як основного і пріоритетного виду ресурсів.

Щоби забезпечити життєспроможність підприємства в сучасних умовах, управлінському персоналові необхідно насамперед уміти реально оцінювати фінансовий стан свого підприємства, його існуючих та потенційних контрагентів. Для цього потрібно:

- 1) володіти методикою оцінки фінансового стану підприємства;
- 2) користуватися відповідним інформаційним забезпеченням;
- 3) мати кваліфікований персонал, спроможний реалізувати дану методику на практиці.

Отже, **фінансовий аналіз – це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності.** Такий аналіз може виконувати як управлінський персонал даного підприємства, так і будь-який зовнішній аналітик, оскільки згаданий аналіз базований здебільшого на загальнодоступній інформації. Проте прийнято виділяти два види фінансового аналізу: внутрішній і зовнішній.

Внутрішній аналіз проводять працівники підприємства. Інформаційна база такого аналізу набагато ширша, охоплює будь-яку інформацію, що циркулює всередині підприємства, і є корисною для прийняття управлінських рішень; таким чином можливості аналізу розширюються.

Зовнішній фінансовий аналіз проводять сторонні для підприємства аналітики, які не мають доступу до його внутрішньої інформації. Зовнішній аналіз менш деталізований та більш формалізований.

I. ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ, ЙОГО СУТЬ І ХАРАКТЕРИСТИКА В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Фінансовий аналіз в інформаційній системі управління

Перехід до ринкової економіки, юридичне визнання діяльності підприємств в умовах різних форм власності викликало необхідність високої компетентності у бізнесі. Підготовка до організації підприємницької діяльності, механізм функціонування підприємств та фірм, побудова взаємовідносин підприємств із господарськими партнерами знаходять відображені в організації фінансового аналізу.

Фінансовий аналіз є одним із головних інструментів впливу на економіку. Зростання ролі фінансового аналізу в умовах ринкової економіки пов'язане насамперед із принципами організації ринку. Досягнення стабільного фінансового стану і конкурентоспроможності потребує, серед інших факторів, систематичного проведення фінансового аналізу як комплексного аналізу всієї господарської діяльності.

Аналіз (від грецького analysis) означає розгляд, вивчення, наукове дослідження будь-чого шляхом розчленування, розкладання цілого на його складові частини, що дає змогу з'ясувати внутрішню суть та природу процесів та явищ, їх залежність від різноманітних факторів, оскільки без такого розчленування глибоке вивчення більшості предметів і явищ, що відбуваються у природі й суспільстві, неможливе.

Аналіз (без пов'язування його з господарською діяльністю та виділення в окрему науку) відомий із давніх часів і є дуже широким поняттям, що лежить в основі всієї практичної та наукової діяльності людини. Аналіз – це процедура уявного, а часто і реального розчленування об'єкта чи явища на частки; зворотною до аналізу є процедура синтезу, з якою аналіз часто поєднують у практичній або пізнавальній діяльності. Залежно від характеру об'єкта, який вивчають, складності його структури, рівня абстракції пізнавальних процедур, що використовують, та способів їх реалізації аналіз використовують у різних

формах, і він є синонімом дослідження різних за напрямком наук (хімічний аналіз, математичний аналіз, фінансовий аналіз тощо).

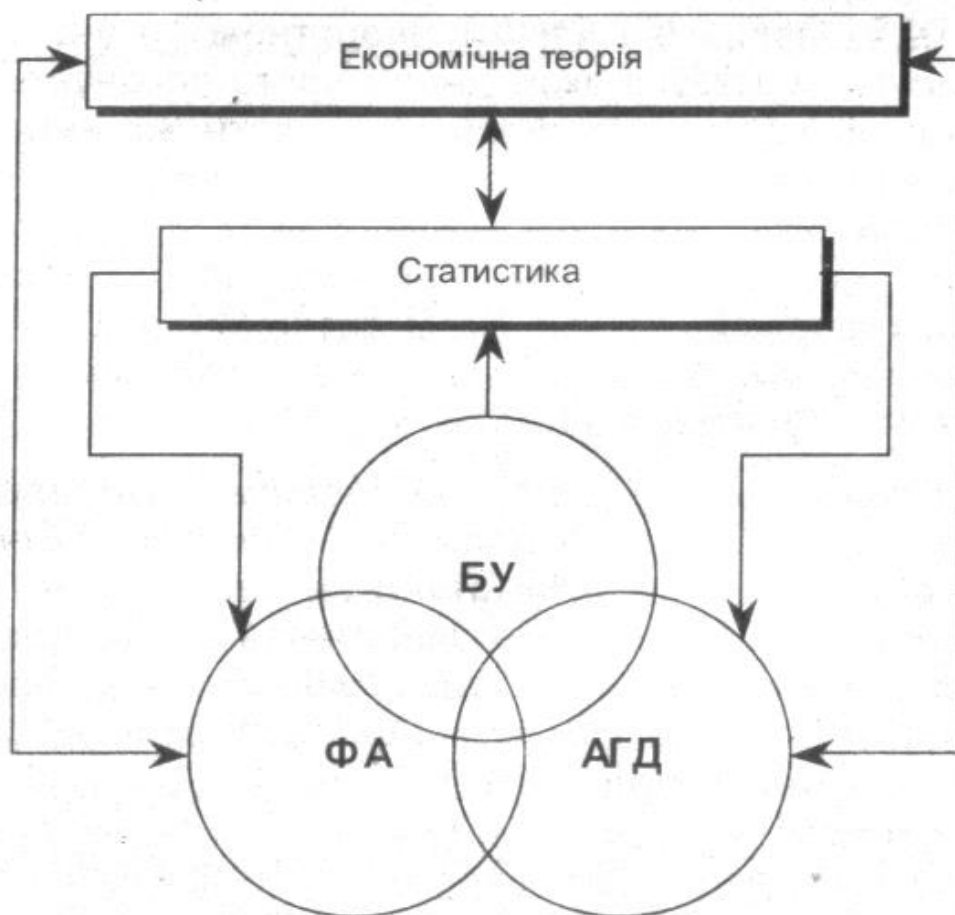
Економічний аналіз – це система спеціальних знань, пов’язаних із дослідженням економічних процесів, що відбуваються під впливом об’єктивних економічних законів та суб’єктивних факторів. Відомі різні підходи до структуризації цієї науки.

В умовах адміністративно-планової економіки було прийнято поділяти економічний аналіз на політекономічний та конкретно-економічний аналіз (аналіз господарської діяльності); останній, у свою чергу, поділяли на методологію економічного аналізу функціонування суб’єктів господарювання (економіка в цілому, регіон, галузь, підприємство) та теорію аналізу господарської діяльності. Основним елементом цього підходу була ідея планового господарювання, внаслідок чого основну увагу приділяли обліку, контролю й аналізу за схемою «план-факт».

Автори економічної літератури з фінансового аналізу, що вийшла за останні роки, розглядають фінансовий аналіз як окремий розділ економічного аналізу [15, с. 54]. Зокрема М. Лопішко вважає, що поняття «фінансовий аналіз» близьке до науки про технічні прийоми та методи обчислень О. Заруба визначає суть фінансового аналізу як прийняття рішень, що стосуються прибуткового використання тимчасово вільних коштів [17, с. 5].

Із урахуванням сутності ринкової економіки В. Ковальов відзначив, що можливо дати інше уявлення про сферу дії економічного аналізу [15, с. 49].

Основним елементом цієї схеми є економічна теорія, яка пов’язана з вивченням дії законів економічного та суспільного розвитку в конкретній соціально-економічній групі; її головне завдання – це оцінка і пошук шляхів найефективнішого використання ресурсів, що забезпечують досягнення максимального задоволення матеріальних потреб людини й суспільства. Економічна теорія, певною мірою, становить теоретичну базу низки інших суспільних наук (статистики, бухгалтерського обліку, аналізу господарської діяльності, фінансового аналізу тощо) і водночас використовує отримані в рамках конкретно-економічного аналізу кількісні оцінки, головним чином макрорівневі.



Позначення: БУ – бухгалтерський облік; ФА – фінансовий аналіз; АГД – аналіз господарської діяльності.

Мал. 1.1. Фінансовий аналіз та його місце в системі економічних наук

Обліково-аналітична функція в цій схемі представлена у вигляді єдиного блоку з трьох дисциплін: бухгалтерський облік, фінансовий аналіз і аналіз господарської діяльності. В основі цього блоку перебуває, безумовно, бухгалтерський облік, історія якого налічує кілька тисячоліть.

На думку В. Ковальова [15, с. 54], «фінансовий аналіз – це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності». Такого роду аналіз може проводити як управлінський персонал даного підприємства, так і будь-який зовнішній аналітик, оскільки він базований на загальнодоступній інформації.

Проте в економічній літературі є різні підходи до дослідження заданої проблеми. Наприклад, М. Коробов [14, с. 16–17] вважає, що економічний аналіз діяльності підприємств «нефінансовим» бути не може, тому доцільно говорити про фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. На його думку, під «фінансово-економічним аналізом діяльності підприємств слід розуміти комплексне вивчення їх

функціонування з метою об'єктивної оцінки досягнутих результатів і виявлення шляхів подальшого підвищення прибутковості (рентабельності)» при гарантуванні безпечного рівня ліквідності. Таке тлумачення суті фінансово-економічного аналізу визначає предмет та зміст цієї економічної дисципліни.

Фінансово-економічний аналіз вивчає економіку підприємств із метою оцінки результатів їх господарської діяльності та використання фінансових ресурсів, причинно-наслідкові зв'язки, що їх визначають; виявлення резервів і шляхів підвищення ефективності роботи підприємств.

Таке тлумачення притаманне фінансово-економічному аналізу, тобто воно формує предмет цієї наукової дисципліни.

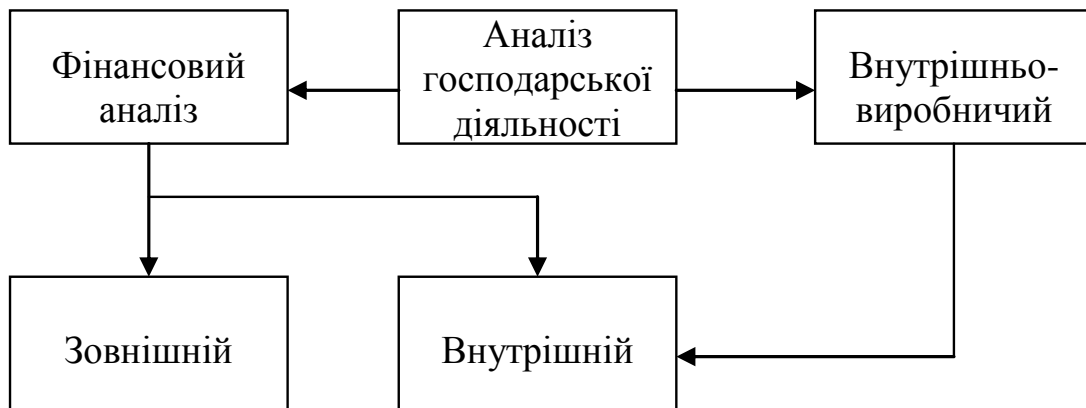
На думку М. Коробова, для розкриття предмету фінансово-економічного аналізу, визначення його завдань в умовах розвитку ринкових засад у економіці треба правильно розуміти термін «фінансово-господарська діяльність». Під фінансово-господарською діяльністю у ринковій економіці розуміють діяльність, спрямовану на раціональне використання власних і залучених фінансових ресурсів із максимальним ефектом (який виражається рівнем прибутковості, рентабельності), на управління всіма господарськими процесами у руслі такого спрямування.

На думку І. Балабанова [4, с. 5], «фінансовий аналіз – це метод оцінки ретроспективного (тобто того, що було) і перспективного (того, що буде у майбутньому) фінансового стану господарського суб'єкта на основі вивчення залежності й динаміки показників фінансової інформації. Одночасно фінансовий аналіз є основною частиною фінансового планування».

На його думку, в ринковій економіці роль фінансового аналізу не тільки посилилась, а й якісно змінилася. Це пов'язано насамперед із тим, що фінансовий аналіз із рядової частини економічного аналізу перетворився в умовах ринку на головний метод оцінки всієї економіки, іншими словами, фінансовий аналіз із придатку економічного аналізу став комплексним аналізом усієї господарської діяльності будь-якої галузі, регіону, господарського об'єкта, індивідуального підприємства.

Як вважають В. Артеменко та М. Беллендір [2, с. 4] «аналіз господарської діяльності – це спеціальна галузь наукових знань, що постійно розвивається відповідно до змін, котрі відбуваються в економіці й практиці обліку». Так, розподіл бухгалтерського обліку на фінансовий і

управлінський зумовив відповідний поділ й аналіз господарської діяльності (див. мал. 1. 2).



Мал. 1.2. Видова характеристика аналізу

Узагальнена порівняльна характеристика фінансового та управлінського аналізів подана в табл. 1.1 [2, с. 6–7].

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика видів аналізу

Сектор порівняння	Фінансовий аналіз	Внутрішньовиробничий аналіз
1	2	3
1. Користувачі інформацією	Внутрішні, сторонні, зацікавлені	Керівники підприємства та його підрозділів
2. Об'єкти аналізу	Підприємство як єдине ціле	Підприємство як єдине ціле та його різні підрозділи
3. Джерела інформації	Форми бухгалтерської звітності	Комплекс економічної інформації
4. Одиниці вимірювання для розрахунку показників	Грошова форма	Натуральні та грошові одиниці
5. Періодичність аналізу	Відповідно до дат складання звітності (квартал, рік)	У межах необхідності та для внутрішніх регламентацій
6. Доступність результатів інформації	Доступна для всіх	Суворо конфіденційна (тільки для менеджерів підприємства)

Отже, при окремому використанні фінансовий і управлінський аналіз не дають повного уявлення про фінансовий стан на підприємстві. Комплексний аналіз відповідає на ряд важливих запитань, які зводяться здебільшого до наступних: «Що робити?» і «Як це робити?»

Ми підтримуємо думку вчених, що фінансовий аналіз – це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності.

1.2. Історія виникнення і розвитку фінансового аналізу

Економічний аналіз як наука пройшов значний шлях історичного розвитку і сформувався на стику багатьох наук шляхом інтеграції окремих їх елементів. Відбувалося формування цієї порівняно нової галузі людських знань у міру виникнення нагальної потреби в поглибленому науковому розробленні питань, а також у зв'язку з необхідністю з'ясування впливу дедалі більшої кількості причин і факторів, що обумовлюють ефективність діяльності суб'єктів господарювання в умовах ринку та конкурентної боротьби.

Фінансові обчислення розвинулися разом із виникненням капіталізму, але в окрему галузь знань оформилися тільки у ХІХ ст. У ті часи вони були відомі як «комерційні обчислення», або «комерційна арифметика». Швидкий економічний розвиток ряду країн наприкінці ХІХ ст. великою мірою пов'язують із зразковим налаштуванням та підтримкою системи поширення комерційних знань. Так, у Німеччині в ті часи діяли 24 навчальних комерційних заклади, які збагачували цими знання [22, с. 3].

Основу комерційних наук становила комерційна арифметика – наука, «застосування якої завжди не тільки супроводжує, а й здебільше обумовлює будь-який торговий акт, фінансову операцію». Яким же був курс комерційної арифметики? З позицій сьогодення процедурний аспект нової науки здається доволі простим – він поєднує метод відсоткових обчислень (простого і складаного відсотків), техніку вексельних розрахунків (дисконт та методи дисконтування), техніку вексельно-курсних обчислень, обчислень за відсотковими паперами й акціями, техніку обчислень за фінансовими операціями (коротко- та довготермінові вклади і позики). Але змістовний аспект комерційної арифметики актуальний і нині.

Унаслідок вибору шляху до будівництва централізованої планової системи соціалістичної економіки комерційна арифметика в колишньому Радянському Союзі, а саме на рівні підприємств, не отримала належного розвитку в період після жовтневого перевороту 1917 р. У той самий час у країнах із орієнтацією на ринкову економіку в міру зміцнення ринку капіталів комерційна арифметика трансформувалась у самостійний напрям, відомий як «фінансове управління» або «фінансовий менеджмент».

Фінансовий менеджмент як наука має складну структуру. Фінансовий аналіз є складовою частиною фінансового менеджменту і базований на даних бухгалтерської звітності та ймовірних оцінках майбутніх фактів господарчого життя. Зв'язок бухгалтерського обліку з управлінням помітили вже давно. Керувати – означає приймати рішення. Але свідомі й виправдані рішення можна приймати тільки на основі достовірної інформації. Невипадково Наполеон казав: «Керувати – значить передбачати», а для цього необхідно володіти інформацією. Ще акцентованіше цю думку висловив знаменитий швейцарець І. Шер: «Бухгалтерський облік є непогрішимим суддею минулого, необхідним супутником і керівником сучасності та надійним консультантом щодо майбутнього будь-якого підприємства» [22, с. 4].

Наука про економічний аналіз – важливий науковий підхід системи управління, оскільки елементи аналітичної функції притаманні будь-якій господарській діяльності.

Зокрема, аналіз був складовою частиною системи матеріального обліку й аудиту системи обліку і контролю в сільськогосподарських маєтках у феодальній Британії в XII ст. Відзначимо, що, на відміну від аудиту грецького і римського періодів, особливістю британського середньовічного аудиту була спрямованість аудитора не тільки і не стільки на інвентаризацію майна та контроль рахунків, як насамперед на розрахунок результатів тієї або іншої угоди. Часто траплялися випадки, коли рахунки коригували на суму, за яку керуючий мав звітувати перед своїм паном (лордом), збільшуючи їх. Отже, був взаємозв'язок облікової, контрольної й аналітичної функцій.

Родоначальником систематизованого економічного аналізу як складового елементу бухгалтерського обліку варто вважати, очевидно, француза Жака Саварі (1622–1690), який увів поняття синтетичного й аналітичного обліку (його ж по праву називають попередником управлінського обліку і науки про керування підприємством). Безумовно, становлення та використання елементів економічного аналізу відбувалось у той час і в інших країнах, зокрема в Італії. Так, А. Ді Піетро пропагував методологію порівняння послідовних бюджетних асигнувань із фактичними витратами. Б. Вентурі будував і аналізував динамічні ряди показників господарської діяльності підприємства за десять років.

Ідеї Саварі поглибив у XIX ст. італійський бухгалтер Джузеппе Чербоні (1827–1917), який створив навчання про синтетичне додавання й аналітичне розкладання бухгалтерських рахунків. Наприкінці XIX – на

початку ХХ ст. виникло оригінальне поняття в обліку – «балансознавство». Воно розвивалося за трьома основними напрямками: економічний аналіз балансу, юридичний аналіз балансу, популяризація знань про баланс серед користувачів.

Перший напрямок розвивали І. Шер, П. Герстнер і Ф. Ляйтнер. Зокрема, Герстнер увів поняття аналітичних характеристик балансу: про співвідношення коротко- і довготермінових зобов'язань, встановлення верхньої межі позикових засобів у розмірі 50% авансованого капіталу, взаємозв'язок фінансового стану та ліквідності тощо. Основний вклад у розвиток другого напрямку внесли Р. Байгель, З. Ремер, К. Порціг та інші вчені. У рамках цього напрямку згодом розробили теорію і практику бухгалтерської ревізії. Третій напрямок також розробляли переважно німецькі вчені: Брозіус, Губер, Шенвандт та ін.

У Росії розквіт науки про аналіз балансу припадає на першу половину ХХ ст. Першим російським бухгалтером правомірно вважають А. Роццаховського (1910 р.), який по-справжньому оцінив роль економічного аналізу і його взаємозв'язок із бухгалтерським обліком. У 1920-і роки теорію балансознавства, зокрема методика аналізу балансу, остаточно сформулювали А. Рудановський, Н. Блатов, Й. Миколаєв та ін. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. активно розвивалась і наука про комерційні обчислення. Аналіз балансу та комерційні обчислення й склали, таким чином, суть фінансового аналізу [22, с. 50].

Впродовж останніх років в Україні відбулися глибокі економічні зміни, зумовлені процесами розбудови ринкової економіки. За період, від початку радикального реформування адміністративно-командної економіки значною мірою трансформувались умови функціонування всіх складових ланок економіки, насамперед – сфери фінансових відносин у суспільстві.

Ці умови потребують глибокого опанування науки про фінанси і водночас підвищення компетентності у нормативних актах, що регулюють практику фінансових відносин.

Теоретичні дослідження в цій галузі здійснили вчені-економісти України – П. Саблук, М. Дейненко, А. Василик, В. Федосов, О. Заруба, М. Коробов, В. Меу.

Під час будівництва планового соціалістичного господарства в колишньому СРСР фінансовий аналіз порівняно швидко був трансформований в аналіз господарської діяльності. Відбулося це шляхом природного (у рамках соціалістичної економіки) пониження ролі

комерційних обчислень, посилення контрольної функції, домінування аналізу відхилень фактичних значень показників від планових, зниження значимості балансу як інструменту фінансового керування. Аналіз дедалі більше відокремлювали від бухгалтерського обліку, його фінансову природу нівелювали; по суті, він перетворювався на техніко-економічний аналіз (аналіз показників виробництва, реалізації, праці й заробітної плати тощо), яким не займався по-справжньому ніхто: ні бухгалтери (оскільки це не належить до сфери їхньої діяльності та й не становить фахового інтересу), ні менеджери (немає часу). Суть такого аналізу звели до реалізації схеми «план-факт», а власне аналіз за сутністю замінили контролем. Такий аналіз був ретроспективним за природою, отже, малокорисним (недарма американці називали його «посмертним»).

Процес трансформування фінансового аналізу в аналіз господарської діяльності припадав на 1930-і роки – період, коли загальне методологічне та методичне керівництво бухгалтерським обліком, контролем і аналізом господарської діяльності було покладено на Народний комісаріат фінансів. До початку 1940-х років вийшли перші книги з аналізу господарської діяльності підприємства (С. Татур, Д. Андріанов, М. Дьячков, М. Баканова ін.). На початку 1970-х років опубліковані перші книги з теорії аналізу господарської діяльності (М. Баканов, А. Шеремет, Й. Каракоз, Н. Дембинський та ін.).

Початок трансформації бухгалтерського обліку в рамках перебудови економіки на ринкові рейки (початок 1990-х років) знову повернув до життя найважливіший елемент аналітичної роботи – фінансовий аналіз. У його основі – аналіз та керування фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання як основним і пріоритетним видом ресурсів. Виконавцями такого аналізу стали, насамперед, бухгалтери та фінансові менеджери. Важливо відзначити, що аналіз господарської діяльності, під яким розуміють техніко-економічний аналіз, не скасували – він стає прерогативою лінійних керівників. Можна навести такий приклад. Для бухгалтера виробничі запаси цікавлять лише як оборотні кошти, оптимізація котрих має сприяти підвищенню загальної рентабельності авансованого капіталу; для лінійного керівника важлива, насамперед, предметно-речова структура запасів як найважливішого елементу виробничого процесу. Очевидно, що мета й прийоми аналізу в обох випадках різноманітні, також різноманітні роль, можливості та доцільність використання бухгалтерської інформації.

Результативність керування підприємством значною мірою визначається рівнем його організації і якістю інформаційного забезпечення. У системі інформаційного забезпечення особливе значення мають бухгалтерські дані, а звітність стає основним засобом комунікації, що забезпечує достовірне подання інформації про фінансовий стан підприємства. Причин цьому кілька, основна з них – зміна форм власності. Цей процес, що найдинамічніше розвивається у сфері обігу, цілком природно привів до руйнації багатьох вертикальних зв'язків і, як наслідок, інформаційної відокремленості підприємств.

Інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності має складну структуру і визначається різними чинниками, а саме: рівнем керівництва, цільовим призначенням інформації, складом користувачів тощо. На рівні підприємства основу інформаційного забезпечення фінансової діяльності становлять бухгалтерські дані. В умовах ринкової економіки до функцій бухгалтерської служби належать не тільки і не стільки ведення саме обліку як системи фіксації фактів господарської діяльності, що є ретроспективним характер, а й здійснення фінансових обчислень, які допускають перспективне спрямування та ймовірну природу результатів обчислення.

Необхідність поєднання формалізованих і неформалізованих процедур у процесі прийняття управлінських рішень накладає природний відбиток як на порядок підготування аналітичних документів, так і на послідовність процедур аналізу фінансового стану: вони не можуть бути раз і назавжди жорстко заданими, навпаки, їх необхідно коригувати як за формою, так і за суттю, а дискретність цього коригування – випадкова. Саме таке розуміння логіки фінансового аналізу найбільше відповідає логічному функціонуванню підприємства в умовах ринкової економіки.

У традиційному розумінні **фінансовий аналіз – це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності**. Такий аналіз може виконувати як управлінський персонал даного підприємства, так і будь-який зовнішній аналітик, оскільки згаданий аналіз базований здебільшого на загальнодоступній інформації. Проте прийнято виділяти два види фінансового аналізу: внутрішній і зовнішній.

Внутрішній аналіз проводять працівники підприємства. Інформаційна база такого аналізу набагато ширша, охоплює будь-яку інформацію, що циркулює всередині підприємства і є корисною для

прийняття управлінських рішень. Відповідно розширюються й можливості аналізу.

Зовнішній фінансовий аналіз проводять сторонні для підприємства аналітики, які не мають доступу до його внутрішньої інформації. Зовнішній аналіз менш деталізований і більш формалізований. У процесі фінансового аналізу застосовують різноманітні прийоми, методи і моделі.

Як уже було відзначено, основою фінансового аналізу є аналіз фінансової звітності, що теж розвивалася від найпростіших форм балансу до сучасної єдиної бухгалтерської звітності з єдиною метою – бути найпридатнішою для реальної оцінки фінансового стану підприємства та його майбутнього розвитку.

Історичним аспектам виникнення систематизованого аналізу фінансової звітності (САФЗ) порівняно мало уваги приділено у дослідженнях як вітчизняних, так і західних спеціалістів у галузі історії бухгалтерського обліку й аналізу. Тим більше, що звітність складають саме для того, щоб її аналізувати.

Незважаючи на те, що з незапам'ятних часів менеджери оцінювали в тому або іншому вигляді фінансовий стан підприємства, систематизований аналіз звітності виокремили в розділ фінансового аналізу порівняно недавно – наприкінці ХІХ ст. Саме у західній обліково-аналітичній практиці на додаток до звіту залізничного транспорту впровадили перші розрахунки деяких відносних показників, що характеризують ліквідність компанії та ефективність витрат.

Нині західні спеціалісти (наприклад Дж. О. Хорріган) виділяють п'ять самостійних підходів до становлення та розвитку САФЗ. Очевидно, що такий поділ є умовним – тією або іншою мірою ці підходи перетинаються і взаємодоповнюють один одного [22, с. 55]

Перший підхід пов'язаний із діяльністю так званої «школи емпіричних прагматиків». Представники цієї школи – фахові аналітики, які, працюючи в галузі аналізу кредитоспроможності компаній, намагались обґрунтувати набір відносних показників, придатних для такого аналізу. Отже, їхня мета полягала в доборі таких індикаторів, що допомагали б аналітикові відповісти на запитання: чи зможе компанія розплатитися за короткотерміновими зобов'язаннями? Цей аспект аналізу діяльності компанії розглядали як найважливіший, саме тому всі аналітичні обрахунки будували на використанні показників, що характеризують оборотні кошти, власний оборотний капітал, короткотермінову кредиторську заборгованість. Найвдаліші представники

цієї школи зуміли переконати компанії, що спеціалізуються на оцінці, аналізі та керуванні фінансовими ресурсами і кредитною політикою, у доцільності такого підходу. Як приклад можна навести розробки Р. Фоулка, виконані на початку 1950-х років для найбільшої в світі інформаційної компанії «Дан енд Бредстріт» – компанії, що заснована в 1841 р. і має банк даних із відомостями про 30 млн. компаній світу; обсяг реалізації становить біля \$5 млрд. на рік. Основним внеском представників цієї школи в теорію САФЗ є на думку П. Барнса, те, що вони вперше спробували показати різноманіття аналітичних коефіцієнтів, які можуть бути розраховані за даними бухгалтерської звітності та є корисними для прийняття фінансових управлінських рішень.

Другий підхід розробила школа «статистичного фінансового аналізу». Її виникнення пов'язують із працею О. Уолла, присвяченою розробленню критеріїв кредитоспроможності та опублікованою у 1919 р. Основна ідея представників цієї школи – аналітичні коефіцієнти, розраховані за даними бухгалтерської звітності, корисні лише тоді, коли є критерії, з граничними значеннями котрих ці коефіцієнти можна порівнювати. Подібні нормативи для коефіцієнтів передбачали розробляти за галузями, підгалузями та групами однотипних компаній шляхом опрацювання розподілів цих коефіцієнтів за допомогою статистичних методів. Обґрунтоване об'єднання однотипних компаній у страти, для кожної з яких могли б бути розроблені індивідуальні аналітичні нормативи, стало одним з основних завдань, що їх обговорювали представники школи. Від 1960-х років за цим напрямком проводять дослідження, присвячені колінеарності й сталості коефіцієнтів. Ці дослідження показали, зокрема, що коефіцієнтам притаманна часова і просторова мультиколінеарність, що обумовило нове актуальне завдання – класифікацію всієї сукупності коефіцієнтів на групи: показники одної групи корелюють між собою, але показники різних груп порівняно незалежні.

Третій підхід асоціюється з діяльністю школи «мультиваріантних аналітиків». Представники цієї школи підтримують ідею побудови концептуальних основ САФЗ, що базовані на безсумнівному зв'язку часткових коефіцієнтів, які характеризують фінансовий стан та ефективність поточної діяльності компанії (наприклад, валовий прибуток, оборотність засобів у активах, запасах, рахунках та ін.), і узагальнюючих показниках фінансово-господарської діяльності (наприклад, рентабельність авансованого капіталу). Цей напрямок пов'язаний із

іменами Дж. Блісса, А. Вінакора та інших учених, які в 1920-ті роки працювали над даною проблемою. Основне завдання представники цієї школи вбачали у побудові піраміди (системи) показників. Деякий розвиток згаданий напрямок отримав у 1970-і роки – в рамках побудови комп'ютерних імітаційних моделей взаємозв'язку аналітичних коефіцієнтів і ринкової ціни акцій.

Четвертий підхід пов'язаний із виникненням школи «аналітиків, зайнятих прогнозуванням можливого банкрутства компаній». На відміну від першого підходу, представники цієї школи наголошують в аналізі на необхідності фінансової сталості компанії (стратегічний аспект), надаючи перевагу перспективному аналізу перед ретроспективним. На їхню думку, цінність бухгалтерської звітності визначається тільки її спроможністю забезпечити передбачуваність можливого банкрутства. Аналіз діяльності фірм-банкрутів започаткували в 1930-і роки А. Вінакор і Р. Сміт, у найзакінченішими методика і техніка прогнозування банкрутства подані в роботах Едварда Альтмана.

Нарешті, **п'ятий підхід**, що становить найновіший напрямок у рамках САФЗ, із 1960-х років розвиваються представники школи «учасників фондового ринку». Так, на думку Дж. Фостера, цінність звітності полягає в можливості її використання для прогнозування рівня ефективності інвестування у ті або інші цінні папери та рівня пов'язаного з цим ризику. Ключова відмінність згаданого напрямку від згаданих полягає в зайвій теоретизованості; не випадково його розвивають, головним чином, вчені, й він поки що не визнають практики.

Щодо подальших перспектив розвитку САФЗ, то його пов'язують, насамперед, із розробленням нових аналітичних коефіцієнтів, а також із розширенням інформаційної бази аналізу. Достатньо очевидно, що аналітичні розрахунки, особливо перспективні, не можуть бути виконані за даними тільки бухгалтерської звітності, аналітичні можливості котрої, безумовно, обмежені.

В економічній літературі відомо три підходи до послідовності фінансового аналізу [36, с. 3]:

- від розрахунку та оцінки узагальнюючих показників ефективності використання капіталу, вивчення його складу і структури до оцінки платоспроможності;
- від загальної характеристики й оцінки активів та їх джерел до оцінки платоспроможності, фінансової стійкості й ефективності використання активів;

➤ від аналізу фінансових результатів до загальної оцінки динаміки і структури статей бухгалтерського балансу, фінансової стійкості, ефективності діяльності підприємства.

Цей аналітичний комплекс підходу до фінансового аналізу дає змогу оцінити фінансовий стан господарського суб'єкта, а саме: його конкурентоспроможність, платоспроможність та кредитоспроможність, використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою та іншими господарськими суб'єктами. Рух товарно-матеріальних цінностей, передових і матеріальних ресурсів супроводжується утворенням та використанням грошових коштів. Господарський суб'єкт, який не витримав конкуренції, банкрутує.

1.3. Мета і завдання фінансового аналізу

Метою фінансового аналізу є отримання інформації, що дає об'єктивну й точну картину фінансового стану підприємства, його прибутку та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках із дебіторами та формуванні його капіталу.

Основної мети аналізу досягають у результаті виконання відповідного взаємопов'язаного набору аналітичних завдань. Аналітичне завдання – це конкретизація мети аналізу з урахуванням організаційних, інформаційних, технічних і методичних можливостей його проведення.

Змістом фінансового аналізу є оцінка і прогнозування фінансового стану організації за даними бухгалтерської звітності й обліку. Це зокрема:

- 1) розроблення системи показників для оцінки фінансового стану підприємства, його структурних підрозділів;
- 2) об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства та його структурних підрозділів;
- 3) визначення впливу факторів та виявлення відхилення за показниками,
- 4) прогнозування фінансового стану підприємства;
- 5) виявлення резервів поліпшення фінансового стану підприємства;
- 6) обґрунтування і підготовка управлінських рішень щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Розрізняють, як уже було відзначено, зовнішній і внутрішній фінансовий аналіз.

Внутрішній аналіз здійснюють працівники підприємства з широким залученням усієї інформації – бухгалтерського обліку, бухгалтерської

звітності, даних інших підприємств, розроблених нормативних значень фінансових показників.

Основними складовими частинами внутрішнього фінансового аналізу є:

- оцінка виконання бізнес-плану з фінансовими показниками;
- аналіз бухгалтерського балансу та інших форм звітності;
- розрахунок і аналіз фінансових коефіцієнтів;
- аналіз прибутку;
- аналіз використання виробничих ресурсів.

Особливості внутрішнього аналізу:

- орієнтація результатів аналізу на своє керівництво;
- використання всіх джерел інформації для аналізу;
- відсутність регламентації аналізу зі сторони;
- комплексність аналізу, вивчення всіх сторін діяльності

підприємства;

- інтеграція обліку, аналізу, планування і прийняття рішень;
- максимальна закритість результатів аналізу з метою збереження комерційної таємниці.

Зовнішній аналіз проводять здебільшого за даними бухгалтерської звітності сторонні організації, тому він лише аналітичний.

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

➤ багатогранність суб'єктів аналізу, користувачів інформації про діяльність підприємства;

➤ різнобічність мети й інтересів суб'єктів аналізу;

➤ використання типових методик аналізу, стандартів обліку і звітності;

➤ орієнтація аналізу тільки на публічну, зовнішню звітність підприємства;

➤ обмеженість завдань аналізу як дія попереднього фактора;

➤ максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів інформацією про діяльність підприємства.

Фінансовий аналіз, що базований на даних тільки бухгалтерської звітності, набуває характеру зовнішнього аналізу, тобто аналізу, який проводять за межами підприємства його здійснюють зацікавлені контрагенти, власники або державні органи. Такий цей аналіз на основі тільки звітних даних, які містять лише обмежену частину інформації про діяльність підприємства, не дає змоги розкрити всі таємниці успіхів фірми.

Введення нового плану рахунків бухгалтерського обліку, зміна форм бухгалтерської звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів зумовлюють необхідність використання нової методики фінансового аналізу, що відповідає умовам ринкової економіки. Така методика необхідна для обґрунтованого вибору ділового партнера, визначення рівня фінансової стійкості підприємства, оцінки ділової активності й ефективності підприємницької діяльності.

Фінансовий аналіз – це засіб нагромадження, трансформації і використання фінансової інформації, що має на меті:

- оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства;
- визначити можливі й доцільні темпи розвитку підприємства з позиції їх фінансового забезпечення;
- виявити доступні джерела засобів і оцінити можливість та доцільність їхньої мобілізації;
- спрогнозувати місце підприємства на ринку капіталів.

1.4. Методи та види фінансового аналізу

Аналіз фінансової звітності підприємства має на меті оцінити результати діяльності підприємства за звітний період і його поточний фінансовий стан.

Метод аналізу господарської діяльності використовують завдяки ряду конкретних методик аналітичного дослідження.

Під методикою розуміють сукупність способів, правил найдоцільнішого виконання певної роботи.

Головним елементом методики аналізу господарської діяльності служать технічні прийоми і способи аналізу.

Для вивчення впливу факторів на результати господарської діяльності й підрахунку резервів у аналізі використовують такі способи: порівняння, зведення і групування, метод елімінування, що охоплює спосіб ланцюгових підстановок, абсолютних та відносних різниць. В окремих випадках можна використовувати методи економіко-математичного моделювання (регресійний і кореляційний), кластерний аналіз. Згадані прийоми детально вивчають у курсі «Економічний аналіз».

У практиці проведення фінансового аналізу використовують наступні прийоми:

- горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

➤ вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури підсумкових фінансових показників із виявленням впливу кожної позиції звітності на результат у цілому;

➤ трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників. Із допомогою тренда формують можливі значення показників у майбутньому і, відповідно, здійснюють перспективний (прогнозний) аналіз;

➤ аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язку показників;

➤ порівняльний (просторовий) аналіз – охоплює як внутрігосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками підприємства, так і міжгосподарський аналіз показників даного підприємства з показниками конкурентів, із середньогалузевими та середніми господарськими даними;

➤ факторний аналіз – аналіз впливу окремих факторів на узагальнюючий (результативний) показник із допомогою детермінованого або стохастичного методів дослідження. Факторний аналіз може бути прямим, коли узагальнюючий показник розкладають на частини, й оберненим (синтез), коли його окремі елементи об'єднують у загальний узагальнюючий (результативний) показник.

На думку І. М. Герчикової [15, с. 79–80], залежно від мети аналізу фінансової звітності та вимог зацікавлених у його результатах користувачів використовують різні види аналізу й різний набір показників фінансових, коефіцієнтів, а саме:

➤ абсолютні показники, що дають змогу зробити висновки про джерела залучення коштів, напрямки їх вкладення, джерела надходження грошових коштів, величину отриманого прибутку, систему розподілу дивідендів;

➤ порівняльні процентні показники для читання фінансової звітності та виявлення відхилень за її важливими статтями;

➤ аналіз горизонтальних процентних змін, що характеризують зміну окремих статей фінансової звітності за рік або ряд років (наприклад, чистих продажів, собівартості реалізованої продукції, валового прибутку, чистого прибутку, виробничих витрат тощо);

➤ аналіз вертикальних процентних змін, що передбачає співвідношення показників різних статей до одної вибраної статті

(наприклад, частка у відсотках від обсягу продажів: собівартості реалізованої продукції, валового прибутку, виробничих витрат, доходу від основної діяльності, чистого доходу);

➤ аналіз тенденцій (трендовий аналіз), що характеризує зміну показників діяльності фірми протягом ряду років порівняно з базовим показником, який дорівнює 100. Метою аналізу є оцінка роботи фінансових менеджерів у минулому періоді та визначення перспектив їх поведінки є;

➤ порівняльний аналіз із метою зіставлення окремих показників діяльності своєї фірми з показниками фірм-конкурентів однієї галузі та приблизно однаковими доходами (з урахуванням різних методів ведення звітності). Цей аналіз дає змогу виявити стратегію конкурентів і перспективи їх розвитку.

➤ порівняння зі середньогалузевими показниками, що відображають стійкість фірми на ринку. Його здійснюють із допомогою загальних змін стану господарської кон'юнктури у даній галузі й економіці країни в цілому, а саме рівня цін, динаміки процентної ставки, рівня забезпечення сировиною і матеріалами;

➤ аналіз показників шляхом використання фінансових коефіцієнтів, розрахунок яких ґрунтований на відповідних співвідношеннях між окремими статтями звітності;

Значення таких коефіцієнтів визначене можливістю зіставлення отриманих результатів із загальноприйнятими стандартними нормами – усередненими галузевими коефіцієнтами, а також прийнятими в країні або конкретній фірмі показниками аналізу фінансової звітності.

Слід мати на увазі, що поряд із правильним вибором фінансових стратегій і тактик велике значення для фінансового менеджера має оперативність відображення економічних показників господарської діяльності з метою задоволення інтересів як зовнішніх зацікавлених осіб, зокрема наявних власників, із одного боку, та потенційних кредиторів, із іншого, так і для внутрішнього використання менеджером, із погляду на можливість раптового реагування у випадку відхилень від запланованого процесу реалізації економічних та господарських проєктів. Аналіз фінансового становища, таким чином, можна поділити на **внутрішній** та **зовнішній**. **Зовнішній аналіз** проводять здебільшого можливі кредитори підприємства, які, маючи змогу інвестування, шукають на ринку фірми з низькими ризиками економічної діяльності та високими показниками ліквідності. Якщо директор забезпечить компанії такі показники, то він буде нагороджений тим, що його підприємство матиме сприятливі

можливості щодо додаткового залучення капіталів. Зовнішній аналіз можуть здійснювати також акціонери компанії (рада директорів, які, оцінюючи фінансове становище фірми і контролюючи тим виконання поставлених перед директором завдань, окреслюють перед ним різні напрямки фінансової стратегії).

Зовнішній аналіз здійснюють аналітики, які є сторонніми особами для підприємства, і тому не мають доступу до внутрішньої інформаційної бази підприємства. Такий аналіз більш формалізований і менш деталізований.

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- значна чисельність суб'єктів діагностики користувачів інформації про діяльність підприємства;
- різноманітність цілей та інтересів суб'єктів діагностики;
- наявність типових методик діагностики, стандартів обліку і звітності;
- орієнтація діагностики тільки на публічну зовнішню звітність підприємства;
- обмеженість завдань діагностики;
- максимальна доступність результатів діагностики для користувачів інформації.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу є:

- 1) аналіз показників прибутку;
- 2) аналіз показників рентабельності;
- 3) аналіз фінансового стану, ринкової стійкості, ліквідності балансу, платоспроможності підприємства;
- 4) аналіз ефективності використання позикового капіталу;
- 5) економічна діагностика фінансового стану підприємства і рейтингова оцінка емітентів.

Основний зміст внутрішнього фінансового аналізу такий самий, як і зовнішньої, проте при його здійсненні використовують як джерело інформації оперативні дані системного бухгалтерського обліку, нормативну і планову інформацію.

Він включає аналіз ефективності авансування капіталу, аналіз взаємозв'язку витрат, обороту і прибутку, а також оцінку ефективності господарської діяльності.

Внутрішній аналіз проводять директори та їх фінансові служби з єдиною метою – досягнення на здійснення сприятливих економічних

показників для зовнішнього аналізу. Методику та порядок внутрішнього аналізу кожен директор розробляє окремо, не забуваючи при цьому про позитивні аспекти, відомі у практиці інших менеджерів. При такому аналізі наголошують не лише на підтримці економічних показників на сприятливому рівні, а й на оперативності відображення господарських процесів у бухгалтерських регістрах та фінансових звітах.

За обсягом аналітичного дослідження розрізняють повний та тематичний фінансовий аналіз підприємства.

Повний фінансовий аналіз підприємства. проводять з метою вивчення усіх аспектів фінансової діяльності підприємства в комплексі.

Тематичний фінансовий аналіз обмежують вивченням окремих аспектів фінансової діяльності підприємства. Предметом його може бути ефективність використання активів підприємства, оптимальність залучення фінансових ресурсів з окремих джерел, стан фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, оптимальність фінансової структури капіталу тощо.

3. Залежно від об'єкта фінансового аналізу можна виділити такі його види:

- аналіз фінансової діяльності підприємства в цілому. У процесі такого аналізу об'єктом вивчення є фінансова діяльність підприємства загалом без виділення окремих його структурних одиниць та підрозділів;

- аналіз фінансової діяльності окремих підрозділів підприємства. Він ґрунтується в основному на результатах внутрішнього аналізу підприємства;

- аналіз окремих фінансових операцій підприємства. Предметом його можуть бути окремі операції, пов'язані з коротко- або довгостроковими фінансовими вкладеннями, з фінансуванням окремих реальних проектів.

4. Залежно від періоду проведення виділяють попередній, поточний (оперативний) та прогностичний фінансовий аналіз.

Попередній фінансовий аналіз пов'язаний з вивченням умов фінансової діяльності в цілому або здійснення окремих фінансових операцій підприємства. Наприклад, оцінка власної платоспроможності при необхідності отримання банківського кредиту.

Поточний (оперативний) фінансовий аналіз проводиться в процесі поточної фінансової діяльності з метою оперативного впливу на результати фінансової діяльності. Як правило, вона обмежується невеликим періодом часу (місяць, квартал).

Прогнозний (ретроспективний) фінансовий аналіз здійснюється підприємством за певний перспективний або звітний період (місяць, квартал, рік). Він дає змогу глибше та повніше проаналізувати фінансовий стан і результати фінансової діяльності підприємства порівняно з попереднім та поточним аналізом, оскільки ґрунтується на звітних матеріалах, а також спрогнозувати діяльність підприємства на перспективу.

Відтак зовнішній аналіз – аналіз економічних показників, що здійснюють зовнішні зацікавлені особи (акціонери та потенційні інвестори) на основі результатів господарської діяльності підприємства в минулому.

Зовнішній перспективний аналіз економічних показників – здійснюють зовнішні зацікавлені особи на базі перспективних економічних проектів, які запропонували директор та його фінансові служби.

Внутрішній аналіз – аналіз оперативних економічних показників, який здійснюють внутрішні особи (директор) на основі результатів господарської діяльності в минулому, що здійснювали фінансові служби підприємства.

Внутрішній перспективний аналіз – аналіз можливих короткотермінових напрямків фінансування та перспективних економічних показників, що здійснюють внутрішні особи на базі економічних проектів, котрі запропонували фінансові служби підприємства.

Отже, фінансовий аналіз багатогранний. Однак при цьому його все-таки здійснюють за певною схемою, подібною до тієї, яку ми розглянули вище, інакше він буде безкорисний і не дасть відповідей на ті питання, заради яких його здійснюють. Як ми побачимо буде висвітлено далі, невід'ємною складовою фінансового аналізу є аналіз фінансових показників чи індексів, що повністю займуть нашу увагу в наступному розділі.

1.5. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу

Основне та єдине джерело інформації про фінансову діяльність ділового партнера – бухгалтерська звітність. Звітність підприємств у ринковій економіці базована на узагальнених даних фінансового обліку і є інформаційною ланкою, що зв'язує підприємство зі суспільством та

діловими партнерами-користувачами інформації про діяльність підприємства.

Бухгалтерська звітність – це система показників, що відображають майновий та фінансовий стан організації на відповідну дату, а також фінансові результати його діяльності за звітний період.

Загальні вимоги до фінансової звітності викладені в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1), затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, зареєстрований у Мін'юсті 28.02.2013 р. за № 336/22868. Юридичні особи (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством, застосовують форми фінансової звітності, визначені цим наказом.

Дане положення встановлює:

- мету фінансових звітів;
- їх склад;
- звітний період;
- якісні характеристики та принципи, якими слід керуватися під час складання фінансових звітів;
- вимоги до розкриття інформації у фінансових звітах.

НП(С)БО 1 мають застосовувати при підготовці й наданні фінансових звітів підприємства, організації, установи та інші юридичні особи (надалі – підприємствами) всіх форм власності (крім банків і бюджетних установ), починаючи із звітності за I квартал 2013 року. НП(С)БО 1 змінив низку вже звичних для нас П(С)БО: № 1, № 2, № 3, № 4, № 5. Також, що є новим, тут розглянуті правила складання консолідованої фінансової звітності. Консолідована фінансова звітність - звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Основою НП(С)БО 1 є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (переглянутий у 1997 р.) Комітету з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність, визначена НП(С)БО 1 як бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, котрі покладаються на неї як на

основне джерело фінансової повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття управлінських рішень. Тобто, бухгалтерська звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інформаційні потреби основних користувачів фінансових звітів

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання продаж та володіння цінними паперами. Участь у капіталі підприємства Оцінка якості управління Визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу
Керівництво підприємства	Регулювання діяльності підприємства
Банки, постачальники та інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання щодо кредитів, відсотків за ними та погашення кредиторської заборгованості
Замовники	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання перед працівниками та їх забезпечення
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

Державні органи управління тепер стали одним із цих користувачів, а не тим єдиним, який постійно диктував свої вимоги, змінюючи їх на потребу податкового законодавства. Це є визнанням того факту, що врахування потреб інвестора (власника) та інших сторін, які беруть участь у підприємницькій діяльності, не менш важливе, ніж інтересів держави в отриманні податків. Адже якщо ніхто не вкладатиме свої кошти у бізнес, то й нікому буде сплачувати податки.

Для того, щоби користувачі фінансових звітів прийняли економічні рішення, необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності. За НП(С)БО 1, до неї належать:

- баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);

- звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) (форма № 3) або звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) (форма № 3-н);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6);
- фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-м, 2-м);
- спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-мс, 2-мс).

Формами консолідованої фінансової звітності є:

- Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)
- Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи)
 - Звіт про рух грошових коштів
 - Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)
 - Консолідований звіт про власний капітал (Звіт про зміни у власному капіталі)

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти одних і тих самих господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
1	2	3
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Наявність економічних ресурсів, що контролює підприємство, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства. Прогнозування майбутніх потреб у показниках; оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство, ймовірно, контролюватиме
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз: прибутковості діяльності підприємства; структури доходів та витрат

Звіт про власний капітал	Зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів (за прямим і непрямим методом)	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
Примітки	Обрана облікова політика. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Оцінка та прогноз: облікової політики; ризиків або непевності, що впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання; діяльності підрозділів підприємства тощо

Такі компоненти фінансової звітності, як баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал та звіт про рух грошових коштів, складаються зі статей, що об'єднують у відповідні розділи. Форми, перелік статей фінансових звітів та їх зміст установлені у НП(С)БО 1 та «Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності» затвердженими Наказом Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433, а також «Методичними рекомендаціями з перевірки порівнянності показників фінансової звітності» затвердженими наказом Мінфіну від 11.04.2013 р. № 476. Але підприємство заносить інформацію до тієї чи іншої статті відповідного фінансового звіту тільки тоді, коли:

- є ймовірність збільшення або зменшення майбутніх економічних вигод, пов'язаних із цією статтею;
- оцінка статті може бути достовірно визначена.

Перший критерій відображення статей у фінансовій звітності пов'язаний із тим, в якому звіті буде наведена стаття, – у балансі чи у звіті про фінансові результати, тобто йдеться про відповідність результатів господарських операцій визначенню активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів чи витрат, що наведені в НП(С)БО 1.

Другий критерій допомагає визначитися з тим, чи будуть відображені результати господарської операції у фінансових звітах, чи тільки розкриті в примітках до них. В обох випадках йдеться лише про суттєву інформацію, тобто таку, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності.

Процес аналізу фінансової інформації на відповідність визначенню певної статті фінансових звітів та описаним критеріям називається визнанням.

Одночасно виникає заборгованість перед постачальником щодо сплати вартості отриманих матеріалів. Сплата – це вибуття грошових коштів (чи інших активів на умовах бартеру, тобто втрата підприємством економічних вигод у майбутньому. Це ознаки іншого елемента балансу – зобов'язань.

Під час складання фінансової звітності необхідно також завжди враховувати фактор імовірності надходження чи втрати економічних вигод. Адже ситуація на ринку стрімко змінюється, на дату балансу її можуть оцінювати іншим чином, ніж на момент здійснення господарської операції.

Якісні характеристики фінансової звітності

Фінансова звітність має надати доступну, доречну, достовірну та зіставну інформацію щодо фінансового стану, результатів діяльності підприємства, руху його грошових коштів, змін у складі власного капіталу. Інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації

Для досягнення доступності інформації припускають, що користувачі мають певний рівень знань і прагнуть уважно вивчити надану інформацію. Проте можливу складність розуміння інформації, що необхідна для того, щоби користувачі прийняли економічні рішення (наприклад, про фінансові інструменти), не можна вважати підставою для виведення такої інформації зі складу фінансових звітів,

Для того, щоби фінансова звітність була зрозумілою користувачам, НП(С)БО 1 вимагає наявності у ній даних про:

- підприємство;
- дату звітності та звітний період;
- валюту звітності та одиницю її виміру;
- відповідні показники (статті) за звітний і попередній періоди;
- облікову політику підприємства та її зміни;
- аналітичну інформацію щодо статей фінансових звітів;
- консолідацію фінансових звітів;
- припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності;
- обмеження щодо володіння активами;
- участь у спільних підприємствах;

- виявлені помилки та пов'язані з ними коригування;
- переоцінку статей фінансових звітів;
- іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(С)БО.

На прийняття рішень користувачами впливає лише суттєва інформація. Суттєвість – це точка відсікання інформації, що потрапляє до фінансової звітності, або рівень точності такої інформації.

Метою складання звітності за НП(С)БО 1 є також забезпечення зіставності фінансової інформації, що надали як одне підприємство за різні звітні періоди, так і різні підприємства. Зіставна інформація попередніх звітних періодів має бути розкрита у фінансовій звітності як в описовому, так і в цифровому вигляді, якщо вона необхідна для розуміння фінансових звітів за поточний період.

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів:

- автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників; тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;

- безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;

- періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності;

- історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

- нарахування та відповідності доходів і витрат, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей;

- повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

- послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;
- обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;
- превалювання сутності над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;
- єдиного грошового вимірника, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Під час складання фінансової звітності необхідно намагатися збалансувати всі перелічені принципи так, щоби досягти якісних характеристик фінансової звітності.

Баланс (Звіт про фінансовий стан підприємства) у системі бухгалтерської звітності займає центральне місце і є найважливішим джерелом інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

Інформація підприємства за складом різноманітна і характеризує стан та рух об'єктів обліку, трансформацію ресурсів підприємства в процесі кругообігу коштів, розрахункові взаємовідносини з юридичними й фізичними особами, процеси в господарській та фінансовій діяльності й інші аспекти функціонування підприємства.

Така розрізнена інформація має важливе значення в оперативній роботі, контролі, аналізі процесів, але не дає уявлення про підприємство як цілісну систему господарської та фінансової діяльності.

На підприємстві бухгалтерську балансову інформацію широко використовують для аналізу господарської діяльності, вишукування резервів, коригування витрат та збитків, усунення причин штрафів, неустойок, які сплачують за рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства.

Щоб отримати уявлення про підприємство, необхідно узагальнити первинні дані, згрупувавши їх на основі загальних принципів, властивостей, тенденцій розвитку та ін.

Узагальнюють інформацію, агрегуючи дані на аналітичних та синтетичних рахунках і відображаючи зведені дані у бухгалтерському балансі.

Балансові узагальнення широко застосовують у сфері науки й практики – плануванні, фінансуванні, аналізі, прогнозуванні, обліку.

Баланс означає рівновагу, яка характерна тим, що між окремими сторонами будь-якої діяльності є врівноваження. Приклад балансового узагальнення – виробництво та споживання будь-якого продукту.

Бухгалтерський баланс є складним за змістом та будовою. По-перше, інформацію в ньому подають у грошовому вимірнику, що дає змогу зводити окремі показники в цілісну систему узагальнених даних.

По-друге, враховуючи подвійність відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, в балансі один і той самий об'єкт – кошти підприємства показують у двох розрізах – за їх призначенням і за правом власності.

Такий прийом відображення економічної інформації у балансі забезпечує можливість зіставлення окремих показників, аналізу методом співвідношення між окремими статтями балансу, групами статей.

Особлива роль балансу полягає в тому, що лише з його допомогою можна визначити фінансовий стан підприємства та показники – ліквідність, платоспроможність, ділову активність, прибутковість, тенденції в розвитку (поліпшення роботи, стабільність, погіршення роботи), а також здатність підприємства адаптуватися до змін середовища, в якому воно функціонує.

Таким чином, ***баланс (звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, що відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.***

На сьогодні немає окремого П(С)БО, що регулювало би порядок складання балансу та зміст його окремих статей. НП(С)БО 1, по суті, регулює лише загальні положення щодо змісту балансу та визначає його форму. Норми цього Положення (стандарту) застосовують до балансів підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності, крім банків та бюджетних установ.

Тому, під час складання фінансової звітності, в тому числі балансу необхідно керуватися законодавчими актами: «Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності» затверджені Наказом Мінфіну від 28.03.2013 р. № 433 і «Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності» затверджені наказом Мінфіну від 11.04.2013 р. № 476, що містять формули, які дозволяють перевірити взаємозв'язок даних рядків балансу

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

Як і будь-яка форма фінансової звітності, баланс має заголовок, основні її елементи (класи) та підкласи. У заголовку наводять:

➤ назву підприємства, його організаційно-правову форму та місце розташування;

➤ назву звіту;

➤ дату, на яку складено звіт;

➤ валюту, в якій складено звіт, рівень її точності.

Інформація щодо економічних ресурсів, які контролює підприємство, і здатності його в минулому змінювати ці ресурси є корисною для: визначення спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти у майбутньому. Інформація щодо структури капіталу корисна при прогнозуванні майбутніх потреб у позиках, при визначенні розподілу майбутніх прибутків та потоків грошових коштів серед власників підприємства, а також при визначенні ймовірності залучення фінансів. Інформація щодо ліквідності та платоспроможності підприємства є корисною для прогнозування спроможності підприємства вчасно виконувати фінансові зобов'язання. Ліквідність свідчить про наявність грошових коштів у найближчому майбутньому – після виконання фінансових зобов'язань даного періоду. Наявність грошових коштів упродовж більшого періоду для вчасного виконання фінансових зобов'язань свідчить про платоспроможність підприємства.

Елементами балансу, безпосередньо пов'язаними з визначенням фінансового стану підприємства та змін у ньому, є:

➤ активи;

➤ зобов'язання;

➤ власний капітал.

Активи і зобов'язання не підлягають згортанню, за винятком випадків, передбачених окремими стандартами.

Підсумок активів балансу повинен дорівнювати сумі зобов'язань і власного капіталу.

Форма балансу наведена в Додатку А.

Бухгалтерський баланс складається з двох частин: активу, де представлені господарські засоби та кошти, і пасиву, де згруповані їхні джерела. До останньої належать зобов'язання підприємства щодо позик та

кредиторської заборгованості, погашення яких призводить до зменшення вартості майна підприємства або доходів, що надходять. Кошти поділяють на власні та позичені.

Схематично рівність балансу можна зобразити формулою 1.1:

$$A = K + П, \quad (1.1)$$

де A – сукупність активів у грошовому вираженні;

K – власний і акціонерний капітал;

$П$ – сукупність пасивів у грошовому вираженні,

У вітчизняній літературі минулого часу баланс трактували як рівність активів і пасивів, тобто його виражали формулою 1.2:

$$A = П, \quad (1.2)$$

Відмінність нинішнього трактування полягає у тому, що в наведеній формулі 1.2 замість одного елемента в правій частині виділяють два – капітал і зобов'язання. Капітал виділений у пасивах, і це правильно, адже пасиви означають зобов'язання за платежами іншим організаціям та особам, а капітал – це та частина власності, що належить самому підприємству, і щодо неї не виникає зобов'язань за платежами. Капітал є власністю підприємця або виступає у формі акціонерного капіталу.

Інвестори, які надають підприємству ресурси у формі капіталу, отримують акції підприємства. Одним із джерел капіталу є прибуток у частині, що залишається в розпорядженні підприємства після оплати податків. Поділ правої частини формули на капітал і пасиви має принципове значення для фінансового аналізу.

Основним елементом бухгалтерського балансу є стаття (активна чи пасивна). І актив, і пасив балансу розподілені за розділами. У зв'язку з тим, що статті активу виражають у грошовій оцінці склад засобів і коштів підприємства, джерела яких показані в тій самій грошовій оцінці у пасиві балансу, підсумки активу й пасиву завжди мають бути рівні між собою.

Статті бухгалтерського балансу – це показники, що відображають вартість на відповідну дату окремих видів господарських засобів, коштів і джерел їх утворення. Кожна стаття балансу має грошовий вираз, що називається оцінкою статті.

Перед складанням балансу необхідно перевірити правильність рознесення господарських операцій на рахунках синтетичного обліку. Для цього використовують оборотно-сальдову відомість за рахунками

синтетичного обліку, в якій наводять сальдо на початок звітної періоду (дебетове чи кредитове), обороти за звітний період. Якщо сальдо на кінець звітної періоду на рахунках записані правильно, то в оборотній відомості отримаємо три пари рівностей.

Залишки за кожним із рахунків синтетичного обліку переносять у баланс на відповідну статтю. Отже, кожен статтю балансу заповнюють на підставі сальдо аналітичних перевірених рахунків бухгалтерського обліку.

Баланс характеризує вартісні показники засобів, капіталу і зобов'язань, тому він може забезпечити аналітичність загальних показників підприємства.

У балансі відображають дані за тими синтетичними рахунками бухгалтерського обліку, що відкриті на даному підприємстві й мають дебетове і кредитове сальдо. Необхідно знати, що є ряд рахунків, на яких збирають витрати впродовж місяця, а в кінці місяця їх списують на інші рахунки, і сальдо вони не мають, тому в балансі їх не показують.

Баланс підприємства побудований за принципом балансу-нетто, що не передбачає введення до підсумку сальдо за рахунками «Знос основних засобів», «Торгова націнка», «Використання прибутку».

Бухгалтерський баланс складають на підставі даних поточного бухгалтерського обліку, згрупованих у Головній книзі, журналах-ордерах і даних аналітичного обліку. Більшість балансових статей заповнюють безпосередньо за даними Головної книги про залишки (сальдо) синтетичних рахунків на звітну дату.

При складанні балансу підприємства (форма № 1) у графі 3 показують дані на початок року, взяті у графі 4 балансу річного звіту за попередній рік.

Баланс підприємства містить характеристику понять активу і пасиву, що в цілому відповідає умовам ринкової економіки.

У кожному розділі статті балансу об'єднані у групи за економічними ознаками. Деякі балансові статті охоплюють сальдо кількох, близьких за економічним змістом рахунків.

Перегрупування й розукрупнення деяких статей дають змогу реальніше оцінити майновий та фінансовий стан підприємства, ефективність використання власних і позикових коштів.

Для контролю за достовірністю окремих статей балансу доцільно використовувати результати інвентаризації (шляхом взаємозвіряння) розрахунків із бюджетом, банками, різними дебіторами і кредиторами.

Отже, баланс – це відображення об’єктів бухгалтерського обліку в грошовому вимірнику на дату за двома ознаками: розміщенням та призначенням (актив) і правом власності майна (власний капітал та пасиви).

Загальна характеристика Звіту про фінансові результати

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) є джерелом інформації для здійснення оцінки потенційних змін економічних ресурсів господарюючого суб’єкту, прогнозування майбутніх грошових потоків та здійснення інших видів прогнозів. Це звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід.

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.

Форма Звіту про фінансові результати (про сукупний дохід) передбачена Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73), що є аналогом звіту про прибутки та збитки за МСБО. У звіті про фінансові результати розкривається інформація про доходи, витрати, прибутки і збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період.

Звіт є частиною як квартальної, так і річної звітності тих підприємств, які повинні подавати фінансову звітність згідно з вимогами НП(С)БО 1.

На Звіт поширюються загальні вимоги, встановлені НП(С)БО 1 та

Порядком № 419, у т. ч. і щодо термінів його подання до державних органів статистики та Міндоходів.

Звіт складають наростаючим підсумком з початку звітного року. Його показники зазначають у тисячах гривень без десяткового знака, крім розділу IV Звіту, грошові показники якого наводять у гривнях з копійками. Форма складається із чотирьох розділів:

1. Фінансові результати.
2. Сукупний дохід.
3. Елементи операційних витрат.
4. Розрахунок показників прибутковості акцій.

При заповненні Звіту слід користуватися “Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності”, які

затверджені Наказом Міністерства фінансів від 28.03.2013 р. № 433 і «Методичними рекомендаціями з перевірки порівнянності показників фінансової звітності», затвердженими наказом Міністерства фінансів від 11.04.2013 р. № 476, що містять формули, які дозволяють перевірити взаємозв'язок даних рядків балансу.

Відповідно до п. 4 р. I НП(С)БО 1 кількість статей Звіту про фінансові результати не регламентована. Підприємства можуть не наводити статті, за якими відсутня інформація до розкриття за виключенням тих випадків, коли така інформація була в попередньому звітному періоді. Складання звітності за оновленими формами, в тому числі і звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) передбачає можливість додавати статті з переліку додаткових статей фінансової звітності, зберігаючи при цьому їх назву й код рядка, однак такі додаткові статті повинні відповідати двом критеріям:

- 1) інформація в них є суттєвою, тобто відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності;
- 2) оцінка статті може бути достовірно визначена.

Такий підхід, визначений національними положеннями відповідає рекомендаціям МСБО 1, за яким, кожний суттєвий клас подібних статей повинен бути представлений у фінансовій звітності

Щодо першого розділу Звіту про фінансові результати, то дотримані всі вимоги МСБО до структури Звіту про прибутки та збитки: виділені статті, що дають змогу визначити фінансовий результат від операційної та іншої діяльності (фінансової та інвестиційної). Така класифікація доходів і витрат має дуже важливе значення для оцінки діяльності підприємства.

Якісний склад показників цього розділу також зазнав змін, насамперед завдяки визначенню та відображенню доходів і витрат відповідно до вимог МСБО. Стаття «Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» за змістом відповідає вимогам МСБО.

Витрати від операційної діяльності подані за функціональною класифікацією витрат, тобто поділені за такими функціями, як виробництво, управління та збут. Тому до собівартості реалізації будуть введені лише:

- під час реалізації продукції – виробнича собівартість;
- собівартість реалізованої продукції;
- під час реалізації послуг – виробнича собівартість наданих послуг;

➤ під час реалізації товарів – витрати на їх придбання, доставку та доведення до придатного для реалізації стану.

Решту витрат відносять до інших операційних, адміністративних витрат і витрат на збут. Згідно з МСБО, вони є витратами того звітного періоду, в якому виникли. Нарешті, склад собівартості реалізації визначатимуть відповідно до економічного змісту цієї категорії, а не внаслідок примх податкового законодавства.

Таким чином, нова структура першого розділу Звіту про фінансові результати надає нам інформацію про доходи і витрати з точки зору власника підприємства і на відміну від попередньої:

➤ розглядає прибуток здебільшого як джерело розподілу власникам (нарахування і сплати дивідендів тощо);

➤ усі витрати, пов'язані з отриманням доходу звітного періоду, у т. ч. податок на прибуток, вважає витратами звітного періоду.

Другий розділ «Сукупний дохід» дає можливість проаналізувати зміни у власному капіталі впродовж звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій із власниками)

Третій розділ цього звіту – «Елементи операційних витрат» – дає змогу проаналізувати структуру витрат на виробництво, управління, збут та інших операційних витрат за економічними елементами його використовують для складання звіту про рух грошових коштів (під час коригування суми нерозподіленого прибутку на не грошові статті, зокрема на суму амортизації).

Четвертий розділ звіту про фінансові результати – «Розрахунок прибутковості акцій» – стосується лише акціонерних товариств, прості або потенційні прості акції яких відкрито продають та купують на фондових біржах, у т. ч. таких товариств, які перебувають у процесі випуску зазначених акцій. Це розділ відповідає вимогам МСБО 33 «Прибуток на акцію».

Звіт про рух грошових коштів

Метою складання звіту про рух грошових коштів є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період.

Грошові кошти (гроші) – готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання.

Еквіваленти грошових коштів (грошей) – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми. Еквівалентами грошових коштів є короткотермінові фінансові інвестиції, що можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості.

Звичайно такими еквівалентами є високоліквідні інвестиції в цінні папери на термін, що не перевищує 3 місяці (казначейські векселі, депозитні сертифікати тощо).

У звіті про рух грошових коштів розгорнуто наводяться суми надходжень та видатків грошових коштів підприємства, що виникають в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною та фінансовою.

Прикладом руху грошових коштів у результаті операційної діяльності є:

- надходження коштів від реалізації продукції (товарів, послуг);
- надходження коштів за надання права користування активами (оренда, ліцензії тощо);
- платежі постачальникам;
- виплати працівникам тощо.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій із придбання та продажу довготермінових (необоротних) активів, а також короткотермінових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Приклади руху коштів у результаті інвестиційної діяльності:

- платежі, пов'язані з придбанням основних засобів і нематеріальних активів;
- надходження коштів від продажу необоротних активів;
- надання позик іншим підприємствам;
- надходження коштів від фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки).

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, що призводять до зміни величини та (або) складу власного й позикового капіталу.

Прикладом руху коштів у результаті фінансової діяльності є.

- випуск власного капіталу (акцій);
- отримання позик та їх погашення;
- викуп акцій власної емісії;
- виплата дивідендів.

Застосовуючи розглянуту класифікацію, слід мати на увазі, що віднесення руху коштів до відповідної групи залежить насамперед від характеру господарської діяльності підприємства. Наприклад, *інвестиції в цінні папери звичайно є інвестиційною діяльністю підприємства, але є основною (операційною) діяльністю інвестиційної компанії.*

Окрім того, якщо одна операція охоплює суми коштів від кількох видів діяльності, то ці суми необхідно розподіляти між відповідними видами діяльності.

Так, наприклад, сума сплачена банку, що охоплює погашення позики та відсотки, буде відображена двома позиціями: відсотки – в операційній діяльності, а погашення позики – у фінансовій діяльності.

Для складання звіту про рух грошових коштів звичайно використовують показники балансу, Звіту про фінансові результати і дані аналітичного бухгалтерського обліку.

При складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту.

Послідовність складання Звіту про рух грошових коштів

Процес складання Звіту про рух грошових коштів має п'ять основних етапів:

1. Розкриття інформації про доходи.
2. Визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності
3. Визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.
4. Визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності.
5. Подання отриманої інформації у формі звіту про рух грошових коштів.

Подання інформації про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності

Згідно з МСБО 7, інформація про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності може бути наведена зі застосуванням прямого або непрямого методів.

При застосуванні прямого методу для визначення суми чистого надходження (видатку) коштів у результаті операційної діяльності в звіті

послідовно наводять усі основні класи (статті) надходжень та видатків, різниця яких показує приріст або зменшення грошових коштів.

Інформацію про рух коштів внаслідок операційної діяльності можна отримати:

- з облікових реєстрів;
- шляхом послідовного коригування статей Звіту про фінансові результати.

Непрямий метод передбачає визначення суми чистого надходження (видатку) в результаті операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного у звіті про фінансові результати.

Звіт про власний капітал

Майно підприємства складається з різноманітних матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів – носіїв прав власності окремих суб'єктів. Права кожного власника на майно підприємства і на участь у його прибутках визначають часткою та формою інвестованих коштів. Вони мають бути чітко відображені у бухгалтерському обліку на підставі відповідних документів.

Акціонерні товариства – надійна, визнана у всьому світі форма організації бізнесу, в якій захищені права як їх учасників, так і кредиторів. Гарантією цього є власний капітал, особливо зареєстрована його частина – статутний капітал.

Поняття «капітал» звичайно асоціюється з поняттям «власність». У момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, що інвестували засновники (учасники), і становить вартість майна підприємства. На цьому етапі, коли підприємство ще не має зовнішньої заборгованості, основна облікова формула $A = Z + K$ набуває вигляду $A = K$, оскільки $Z = 0$.

Здійснюючи підприємницьку діяльність, підприємство неминуче використовує залучені кошти, тобто утворює борги. Боргові зобов'язання підтверджують права і вимоги кредиторів щодо активів підприємства ($A = Z + K$) і мають вищий пріоритет порівняно з вимогами власників.

Тому власний капітал підприємства визначають як різницю між вартістю його майна і борговими зобов'язаннями:

$$K = A - Z \quad (1.3)$$

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

Визнання та оцінка власного капіталу безпосередньо залежить від визнання й оцінки його складових – активів і зобов'язань.

Слід зазначити, що сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, яка не є його поточною чи реалізаційною вартістю, а тому не відображає поточну вартість прав власників фірми. На суму власного капіталу суттєво впливають усі умовності бухгалтерського обліку, що були застосовані при оцінці активів та кредиторської заборгованості, й вона може лише випадково співпадати зі сукупною ринковою вартістю акцій підприємства чи зі сумою, яку можна отримати від продажу чистих активів частинами або підприємства в цілому.

Разом із тим власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки виконує такі функції:

1) довготермінового фінансування – перебуває у розпорядженні підприємства необмежено довго;

2) відповідальності й захисту прав кредиторів – відображений у балансі підприємства власний капітал є для зовнішніх користувачів мірилом відносин відповідальності на підприємстві, а також захистом кредиторів від втрати капіталу;

3) компенсації зазнаних збитків – тимчасові збитки необхідно погашати за рахунок власного капіталу;

4) кредитоспроможності – при наданні кредиту, за інших рівних умов, перевагу надають підприємствам із меншою кредиторською заборгованістю та більшим власним капіталом;

5) фінансування ризику – власний капітал використовують для фінансування ризикованих інвестицій, на що можуть не погодитися кредитори;

6) самостійності й влади – розмір власного капіталу визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство;

7) розподілу доходів і активів – частки окремих власників у капіталі є основою при розподілі фінансового результату й майна при ліквідації підприємства.

Підприємство створюють, як правило з метою отримання прибутку. Реалізувати цю мету воно може лише за умови збереження свого капіталу.

Згідно з фінансовою концепцією збереження капіталу, прибуток підприємство заробляє (відповідно, зберігає і нарощує свій капітал) тільки за умови, якщо сума чистих активів на кінець періоду перевищує суму

чистих активів на початок періоду після вилучення будь-яких виплат власникам або внесків власників протягом цього періоду.

Складники власного капіталу

Хоча загальна сума власного капіталу може бути визначена за відомою формулою: $K = A - Z$, користувачі фінансової звітності потребують детальнішої інформації про його склад та зміни, що відбулися протягом звітного періоду. Це забезпечить зацікавлених осіб даними про ефективність управління підприємством і надасть кредиторам та інвесторам відомості щодо динаміки і перспективи їх економічних прав. Отже, фінансова звітність має надавати інформацію про:

- джерела капіталу підприємства;
- правові обмеження щодо розподілу інвестованого капіталу серед акціонерів;
- обмеження щодо розподілу дивідендів серед теперішніх і майбутніх акціонерів;
- пріоритетність прав на майно підприємства при його ліквідації.

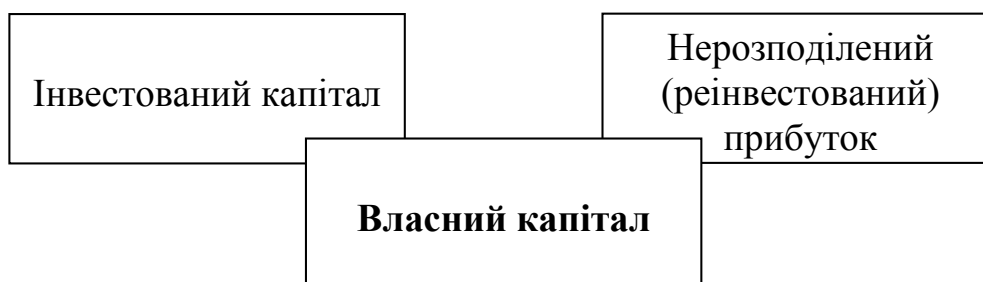
Власний капітал утворюють двома шляхами:

- 1) власники підприємства вносять гроші та інші активи;
- 2) нагромадженням суми доходу, що залишається на підприємстві.

Сума власного капіталу може збільшувати у результаті конвертування зобов'язань, а також збільшення вартості активів, непов'язаного з підвищенням заборгованості перед кредиторами (дооцінка необоротних активів, дарчий капітал).

Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, що без визначення терміну повернення внесли його засновники (учасники) або вони ж залишили на підприємстві з чистого прибутку. Тому за формами власний капітал поділяють на дві категорії:

- інвестований (вкладений або сплачений капітал);
- нерозподілений прибуток.



Мал. 1.3. Джерела утворення власного капіталу і форми його існування.

Інвестований капітал – це сума простих та привілейованих акцій за їх номінальною (оголошеною) вартістю, а також додатково вкладений капітал, що також може бути поділений за джерелами утворення.

Нерозподілений прибуток – це частина чистого прибутку, що не була розподілена між акціонерами.

За рівнем відповідальності власний капітал поділяють на:

➤ зареєстрований капітал, суму якого визначають в установчих документах, і який підлягає обов'язковій реєстрації у державному реєстрі господарюючих одиниць;

➤ додатковий капітал (нереєстрований) – це додатково вкладений капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток.

Зареєстрований і додатковий капітали виконують різні функції. Так, зареєстрований капітал – це первісне джерело інвестування і формування майна підприємства. На відміну від додаткового, він забезпечує регулювання відносин власності й управління підприємством, його розмір не може бути меншим за встановлену в законодавстві суму.

Дані про власний капітал наводять в окремому розділі Балансу відповідно до вимоги повного розкриття інформації, за його складниками, що відображають у розділі I пасиву Балансу.

Характеристика статей власного капіталу і порядок їх відображення в Балансі

Складники власного капіталу відображають у бухгалтерському обліку одночасно з відображенням активів або зобов'язань, що призводять до зміни власного капіталу.

Зареєстрований капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, що є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства.

Формування зареєстрованого капіталу.

Зареєстрований капітал акціонерного товариства складається з внесків акціонерів (учасників). Він відображає власні джерела формування активів і власність акціонерного товариства як юридичної особи. Водночас сума зареєстрованого капіталу відображає колективну власність акціонерів, де частку кожного визначають номінальною вартістю придбаних ним акцій.

Бухгалтерський облік зареєстрованого капіталу починають від дня реєстрації підприємства у державному реєстрі суб'єктів підприємницької

діяльності й закінчують днем вибуття підприємства з державного реєстру (внаслідок припинення діяльності, банкрутства тощо).

Згідно зі Законом України «Про господарські товариства» акціонерним визнається товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості й відповідає за зобов'язаннями тільки майном товариства. Статутний капітал акціонерного товариства не може бути меншим від суми, еквівалентної на момент створення товариства 1250 мінімальним заробітним платам. Сума статутного капіталу, відображена у фінансовому обліку і звітності, має дорівнювати загальній номінальній вартості випущених акцій, зафіксований в установчих документах.

Акція є одиницею власності в акціонерному товаристві. Закон України «Про цінні папери і фондову біржу» визначає акцію як цінний папір без установленого терміну обігу, що засвідчує пайову участь у статутному капіталі акціонерного товариства, підтверджує членство і право на участь в управлінні ним, дає його власникові право на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів, а також на участь у розподілі майна в разі ліквідації акціонерного товариства.

Акції можуть бути іменними і на пред'явника, простими та привілейованими. Всі акціонерні товариства мають випускати прості акції, яким надають право голосу. Можуть також випускати привілейовані акції.

Сума простих акцій – це залишковий капітал підприємства, тому що власникам привілейованих акцій надають першочергове право при сплаті дивідендів і розподілі активів у разі ліквідації товариства. Власники привілейованих акцій не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством, якщо інше не передбачено його статутом.

Випуск акцій обов'язково слід супроводжувати його реєстрацією в Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку. Бланки акцій обліковують на забалансовому рахунку «Бланки суворої звітності».

При створенні відкритого акціонерного товариства акції можуть бути розповсюджені шляхом відкритої підписки на них.

Термін відкритої підписки на акції не може перевищувати 6 місяців. Протягом цього терміну особи, котрі бажають придбати акції, мають внести на розрахунковий рахунок акціонерного товариства не менше 10 відсотків вартості акцій, на які вони підписалися, після чого засновники видають їм письмове зобов'язання про продаж відповідної

кількості акцій. Засновники мають бути власниками акцій на суму не менше 25 відсотків статутного капіталу і терміном не менше двох років.

До дня скликання установчих зборів особи, які підписалися на акції, мають внести з урахуванням попереднього внеску не менше 30 відсотків номінальної вартості акцій, що підтверджують тимчасовими свідоцтвами.

Акції оплачують грошовими коштами в національній чи іноземній валюті або шляхом передачі майна і можуть бути видані покупцеві лише після повної сплати їх вартості, що має здійснити у терміни, котрі встановили установчі збори, але не пізніше року після реєстрації акціонерного товариства.

Зміни зареєстрованого капіталу.

Акціонерне товариство може змінювати розмір зареєстрованого капіталу згідно з рішенням зборів акціонерів. У бухгалтерському обліку ці зміни відображають тільки після державної реєстрації нового розміру статутного капіталу. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства не більше ніж на 1/3 може бути здійснено згідно з рішенням правління за умови, що таке передбачено статутом.

Зміни статутного капіталу регулюють Положенням про порядок збільшення (зменшення) розміру статутного фонду акціонерного товариства, затвердженим рішенням Державної Комісії з цінних паперів та фондового ринку від 08. 04. 1998 р. № 44.

Акціонерне товариство має право збільшувати статутний капітал, якщо всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю, не нижчою номінальної.

Зареєстрований капітал можна збільшувати шляхом:

- випуску нових акцій;
- обміну облігацій на акції;
- збільшення номінальної вартості акцій.

При збільшенні кількості акцій встановленої номінальної вартості підписку на додатково випущені акції здійснюють у тому самому порядку, що й на акції першої емісії, а статутний капітал збільшують за рахунок:

1) додаткових внесків учасників – в обліку це буде відображено аналогічно операціям формування статутного капіталу;

2) індексації основних засобів згідно з Положенням про порядок збільшення статутного фонду за рахунок індексації основних засобів, затвердженим рішенням ДКЦПФР від 12. 02. 1998 р. № 39;

3) реінвестування прибутку:

4) нарахованих дивідендів – у випадку, коли прийняте рішення про виплату дивідендів акціями:

При збільшенні номінальної вартості акцій зареєстрований капітал може збільшуватися за рахунок додаткових внесків учасників до встановленого рівня номінальної вартості акцій або за рахунок індексації основних засобів. Обидва ці варіанти ми вже розглянули.

Зареєстрований капітал акціонерного товариства можна зменшувати шляхом зменшення:

- номінальної вартості акцій;
- кількості акцій існуючої номінальної вартості, викупаючи їх у власників для анулювання.

Пайовий капітал – сума пайових внесків членів спілок та інших підприємств, що передбачена установчими документами.

Рахунок і статтю Балансу «Пайовий капітал» застосовують кредитні спілки, колективні підприємства, підприємства споживчої кооперації тощо, в яких частина власного капіталу формується у вигляді пайових внесків. Джерелом формування пайового капіталу є обов'язкові та додаткові пайові внески, що надходять від індивідуальних і колективних членів АТ.

Розміри обов'язкових пайових внесків визначають загальні збори пайовиків на основі потреби у власних оборотних коштах. Обов'язкові пайові внески підлягають поверненню пайовикам при вибутті їх із членів даного підприємства або при ліквідації останнього. Суму, що підлягає поверненню, визначають із урахуванням фінансового стану і боргових зобов'язань підприємства. Додаткові пайові внески пайовики вносять на добровільних засадах із метою забезпечення розвитку господарської діяльності підприємства; ці внески підлягають повному або частковому поверненню за бажанням пайовика згідно з його заявою.

Щорічно при розподілі прибутку на обов'язкові й додаткові пайові внески за рішенням зборів пайовиків нараховують дивіденди, які за згодою власників можуть бути зараховані на поповнення паю.

Додатковий вкладений капітал – сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість.

За цією статтею балансу акціонерні товариства показують суму, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість. Емісійний дохід обліковуватимуть на відповідному субрахунку, що передбачають відкривати до рахунку «Додатковий капітал».

Інший додатковий капітал – сума дооцінки необоротних активів, вартість активів, що їх безкоштовно отримало підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.

У Балансі суму додаткового капіталу розкривають двома статтями: «Додатковий оплачений капітал» та «Інший додатковий капітал», тобто окремо відображають емісійний дохід та інші складові додаткового капіталу.

Резервний капітал – сума резервів, створених відповідно до законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

Резервний капітал створюють в акціонерному товаристві у розмірі, встановленому установчими документами, але не менше 25 відсотків статутного капіталу. Розмір щорічних відрахувань на поповнення резервного капіталу передбачають установчими документами; ці відрахування здійснюють за рахунок чистого прибутку, але вони не можуть бути меншими 5 відсотків його загальної вартості.

Резервний капітал призначений на покриття непередбачених витрат, збитків, на сплату боргів підприємства при його ліквідації. Залишки невикористаних коштів переходять на наступний рік.

Нерозподілений прибуток (непокриті збиток) – сума прибутку, що реінвестувало підприємство, або сума непокритого збитку.

Нерозподілений прибуток є складовою частиною власного капіталу. Це прибуток, що залишається у підприємства після виплати доходів власникам та формування резервного капіталу.

Суму непокритого збитку наводять у дужках та вираховують при визначенні підсумку власного капіталу. Необхідно зазначити, що методика визначення прибутку на українських підприємствах не відповідає МСБО. Витрати наших підприємств значно занижені, оскільки частину витрат розглядають як використання прибутку. Згідно з МСБО, використанням прибутку є розподіл його між власниками (учасниками) підприємства (нарахування і виплата дивідендів), створення резервного капіталу та різні види реінвестування. Тому нерідкісні випадки, коли при переході на облік за МСБО прибуткові підприємства стають збитковими.

Не оплачений капітал – сума заборгованості власників (учасників) за внесками до капіталу.

Сума нерозподіленого прибутку поточного року
=
Нерозподілений прибуток за попередній період
+
Чистий прибуток за поточний рік
–
Дивіденди за поточний рік
–
Внески (якщо такі здійснюються) на поповнення резервного капіталу

Мал. 1.4.. Розрахунок суми нерозподіленого прибутку поточного року.

Вилучений капітал – фактична собівартість акцій власної емісії або часток, що товариство викупило в його учасників.

Різниця між номінальною і балансовою вартостями акцій, які анулюють, зменшує нерозподілений прибуток або додатковий вкладений капітал.

У балансі суму вилученого капіталу наводять у дужках, і вона підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Суть фінансового аналізу.
2. Зміст фінансового аналізу.
3. Історія виникнення фінансового аналізу.
4. Роль фінансового аналізу в сучасних умовах господарювання.
5. Предмет фінансового аналізу.
6. Метод фінансового аналізу.
7. Види фінансового аналізу.
8. Моделювання у фінансовому аналізі.
9. Які відмінні риси внутрішньовиробничого і фінансового аналізу?
10. Яке коло питань розглядається зовнішнім аналізом?
11. Хто зацікавлений в проведенні внутрішньовиробничого аналізу?
12. Який склад інформаційної бази фінансового аналізу?
13. Склад і характеристика Балансу підприємства?
14. Що таке звіт про фінансові результати і яка інформація міститься в ньому?
15. Дати характеристику звіту про власний капітал?
16. Фінансова звітність – це ...
17. Яка інформація міститься в Примітках до фінансової звітності?
18. Яка роль бухгалтерського обліку в системі управління?

II. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Методика експрес-аналізу у здійсненні аналізу фінансового стану підприємства

Для здійснення комерційних та виробничих завдань будь-яке підприємство повинно мати певну кількість основних та обігових засобів, що потрібні для його поточної і перспективної діяльності. Тому формування та ефективне їх використання є одним із головних завдань керівництва підприємства.

Основним джерелом інформації для фінансового стану служить бухгалтерський баланс підприємства. Його значення настільки велике, що аналіз фінансового стану нерідко називають аналізом балансу.

Баланс – це групування інформації на початок та на кінець звітного періоду, тобто підсумок господарських операцій на певну звітну дату. Тому, вивчаючи баланс, керівники підприємства переконуються у правильності вибраного стратегічного курсу, ефективності використання ресурсів тощо.

Для аналізу фінансового стану підприємства важливо вміти читати баланс, тобто знати зміст кожної статті, спосіб її оцінки, якісну характеристику, взаємозв'язок із іншими статтями. Уміння читати баланс дає змогу:

- отримати необхідну інформацію про підприємство;
- розрахувати рівень забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- встановити причину зміни величини оборотних коштів;
- оцінити фінансовий стан підприємства за звітний період.

Аналізувати баланс починають з експрес-аналізу, метою якого є поточна та достатньо швидка оцінка фінансового стану і динаміки розвитку підприємства.

У загальному виді методикою експрес-аналізу звітності передбачено аналіз ресурсів та їхньої структури, результатів господарювання,

ефективності використання власних і позикових засобів. Зміст експрес-аналізу – вибір невеликої кількості найістотніших і порівняно непомилок в обчисленні показників та постійне відстеження їхньої динаміки.

Експрес-аналіз фінансового стану підприємства доцільно виконувати в три етапи:

- підготовчий етап;
- попередній огляд бухгалтерської звітності;
- економічне читання й аналіз звітності.

Мета першого етапу – прийняти рішення про доцільність аналізу фінансової звітності й переконатися в її готовності до читання.

Перше завдання вирішують, ознайомлюючись із аудиторським висновком. Є два основних типи аудиторських висновків: стандартний (qualified opinion) і нестандартний (unqualified opinion). Перший – це підготовлений в уніфікованому і короткому викладі документ, що містить позитивну оцінку аудитора (аудиторської фірми) про правдивість поданої у звіті інформації та її відповідність нормативним документам. Нестандартний аудиторський висновок звичайно об'ємніший і, як правило, містить деяку додаткову інформацію, що може бути корисною користувачам звітності; цю інформацію аудитор розглядає як доцільну до опублікування, враховуючи прийняту технологію аудиторської перевірки. Нестандартний аудиторський висновок може містити або беззастережну позитивну оцінку представленої звітності та фінансового стану, що вона підтверджує, або позитивну оцінку, але зі застереженнями. У випадку нестандартного аудиторського висновку доцільність укладення контракту з даним потенційним контрагентом має визначити фінансовий менеджер чи інша особа, яка бере участь у переговорах, після ретельнішого аналізу поданого звіту й іншої формальної та неформальної інформації.

Перевірка готовності звітності до читання є менш відповідальною і до певної міри технічною. Цю роботу часто доводиться робити, працюючи зі звітністю невеликих підприємств, де нема достатньої культури і традицій підготовки річного звіту.

Тут здійснюють візуальну і найпростішу рахункову перевірку звітності за формальними ознаками і суттю: визначають наявність усіх необхідних форм і додатків, реквізитів та підписів; звіряють правильність і чіткість заповнення звітних форм; перевіряють валюту балансу й усі проміжні підсумки; аналізують взаємне ув'язування показників звітних форм та основні контрольні співвідношення між ними.

Бухгалтерська звітність – це комплекс взаємопов’язаних показників фінансово-господарської діяльності за звітний період. Звітним форми мають логічний та інформаційний взаємозв’язки. Суть логічного зв’язку – у взаємодоповненні та взаємній кореспонденції звітних форм, їхніх розділів і статей. Деякі найважливіші балансові статті розшифровують у супутніх формах. Розшифрування інших показників за необхідності можна знайти в аналітичному обліку.

Логічні зв’язки доповнюються інформаційними, що виражено в прямих і непрямих контрольних співвідношеннях між окремими показниками звітних форм. Пряме контрольне співвідношення означає, що той самий показник наведений одночасно у кількох звітних формах.

Знання контрольних співвідношень, важливе з позиції не тільки аналізу, а й контролю, допомагає краще з’ясувати структуру звітності, проконтролювати правильність її складання шляхом візуальної перевірки окремих показників і арифметичних співвідношень між ними.

Мета другого етапу – ознайомлення з Примітками до звіту. Це необхідно для того, щоб оцінити умови роботи в звітному періоді, визначити тенденції основних показників діяльності, а також якісні зміни в майновому і фінансовому становищі суб’єкта, який господарює.

Аналізуючи тенденції основних показників, необхідно брати до уваги вплив деяких факторів, що спотворюють реальність інформації, зокрема інфляції. Крім того, не варто забувати, що і баланс, будучи основною звітною й аналітичною формою, не вільний від деяких обмежень. Вкажемо найістотніші з них.

1. Баланс за своєю природою історичний: він фокусує сформовані до моменту його складання підсумки фінансово-господарських операцій.

2. Баланс відповідає на запитання, що становить підприємство на даний момент, але не відповідає на запитання, у результаті чого склалося таке становище. Відповісти на останнє питання не можна тільки за даними балансу. Для цього потрібний глибший аналіз, базований не лише на залученні додаткових джерел інформації, а й на осмисленні багатьох факторів, що не відображені у звітності (інфляція, науково-технічний прогрес, фінансові утруднення в суміжників та ін.).

3. За даними звітності можна розрахувати цілий ряд аналітичних показників, однак усі вони будуть марні, якщо їх нема з чим порівняти. Баланс, розглянутий ізольовано, не забезпечує просторової і тимчасової порівнянності. Тому його слід аналізувати в динаміці та при можливості

доповнюватися оглядом аналогічних показників схожих підприємств, їх середньогалузевими і середньопрогресивними значеннями.

4. Інтерпретація балансових показників можлива лише зі залученням даних про обороти. Зробити висновок про те, великі чи малі суми за тією або іншою статтею, можна лише після зіставлення балансових даних із відповідними сумами оборотів. Наприклад, у балансах двох підприємств за статтею «Виробничі запаси» числиться однакова сума – 10 тис. грн. Оборот запасів за рік на першому підприємстві становить 120 тис. грн., а на другому – 20 тис. грн. Отже, у першому випадку запас забезпечує 1/12 річного споживання (місячний запас), а в другому випадку – половину річного споживання (піврічний запас).

5. Баланс є узагальненням даних на кінець звітного періоду й через це не відображає адекватно стан засобів підприємства протягом звітного періоду. Це стосується насамперед найдинамічніших статей балансу. Так, наявність на кінець року великих за питомою вагою запасів готової продукції аж ніяк не означає, що цей стан був протягом року постійним, хоча само собою це не унеможливають.

6. Фінансове становище підприємства і перспективи його зміни перебувають під впливом не тільки фінансових, а й багатьох інших факторів, що взагалі не мають вартісної оцінки. У їх числі можливі політичні й загальноекономічні зміни, перебудова організаційної структури керування галуззю чи підприємством, зміна форм власності, професійна і загальноосвітня підготовка персоналу й т. п. Тому аналіз бухгалтерської звітності є лише одним із розділів комплексного економічного аналізу, що використовує не тільки формалізовані критерії, а й неформальні оцінки.

7. Одне з істотних обмежень балансу – закладений у ньому принцип використання цін придбання. В умовах інфляції, зростання цін на використовувані на підприємстві сировину й устаткування, низького рівня оновлення основних засобів багато статей відображають сукупність однакових за функціональним призначенням, але різних за вартістю облікових об'єктів. Природно, істотно спотворюються результати діяльності підприємства, реальна оцінка його господарських засобів, «ціни» підприємства в цілому.

8. Чи не найголовніша мета функціонування будь-якого підприємства – отримання прибутку. Однак саме цей показник відображений у балансі недостатньо повно. Представлений, приміром, у

балансі прибуток 100 тис. грн. може в принципі бути прибутком різних за розміром обороту і використовуваних ресурсів підприємств.

9. Необхідно ще раз підкреслити, що підсумок балансу не відображає тієї суми засобів, якою реально розпоряджається підприємство, його «вартісної оцінки». Основна причина цього – в можливій невідповідності балансової оцінки господарських засобів реальним умовам унаслідок інфляції, кон'юнктури ринку, використовуваних методів обліку й ін. По-перше, баланс дає лише облікову оцінку активів підприємства і джерел їхнього покриття; поточна ринкова оцінка цих активів може бути абсолютно іншою до того ж, чим довший термін експлуатації та відображення на балансі даного активу, тим більша різниця між його обліковою і поточною цінами. По-друге, навіть якщо припустити, що активи наведені в балансі за їхньою поточною вартістю, валюта балансу все ж таки не відобразатиме точної «вартісної оцінки» підприємства, оскільки «ціна» підприємства в цілому, як правило, вища сумарної оцінки його активів. Ця різниця характеризує ціну репутації підприємства і може бути виявлена лише в процесі його продажу. Не випадково у ряді країн дискутували питання про можливість і доцільність періодичної вартісної оцінки іміджу фірми та відображення його в активі балансу.

10. Дуже актуальним і для обліку, і для аналізу є питання про допустимий і можливий ступінь уніфікації балансу. З технологічної точки зору функціонування системи бухгалтерського обліку на підприємстві – це процес безупинної агрегації даних. Її рівень визначає ступінь аналітичності балансу. Зв'язок обернено пропорційний: чим вищий рівень агрегації, тим менш аналітичний баланс.

11. У західній обліково-аналітичній практиці проблему агрегації звітних даних також широко обговорюють фахівці. На думку Р. Фокса, бухгалтерський облік має бути коротким і вміщатися на візитній картці. В. Бивер вважає навпаки – що фінансову звітність не слід спрощувати враховуючи рівень її розуміння з боку наївного інвестора. Істина, як завжди, посередині. Доцільно заповнювати кілька форм балансів, орієнтованих на різних користувачів. Саме такий підхід прийнятий в економічно розвинутих країнах.

Третій етап – основний в експрес-аналізі; він передбачає попереднє загальне ознайомлення з результатами роботи підприємства та його фінансовим станом безпосередньо за бухгалтерським балансом, а також

розрахунок коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан підприємства. Під час читання балансу з'ясовують:

- характер зміни підсумків балансу та його окремих розділів і статей;
- доцільність розміщення майна підприємства;
- поточну платоспроможність та ліквідність підприємства.

Читання й аналіз балансу починають із визначення зміни суми валюти балансу, а також побудови балансу в агрегованому (спрощеному) вигляді, тобто побудови балансу по основних розділах і деяких важливих групах статей (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Спрощений варіант бухгалтерського балансу, тис. грн.

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Пасив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи	8557,0	9761,0	I. Власний капітал, у т. ч.:	9092,0	9439,0
II. Оборотні активи, у т. ч.	4410,0	5039,0	Зареєстрований (пайовий) капітал	6841,0	6841,0
– запаси	3346,00	4369,00	Нерозподілений прибуток (непо- критий збиток)	2251,0	2598,0
– векселі одержані	0,00	0,00	II. Забезпечення наступних витрат і платежів	0,0	0,0
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	716,0	127,0	II. Довготермінові зобов'язання і забезпечення	0,0	0,0
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	233,00	421,00	III. Поточні зобов'язання і забезпечення у т. ч.:	3884,0	5424,0
– поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	Короткотермінові кредити банків	190,0	765,0
– грошові кошти та їх еквіваленти	70,00	71,00	Векселі видані	0,0	0,0
– витрати майбутніх періодів	9,00	63,00	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0,0	0,0
– інші оборотні активи	45,00	51,00	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1 781,0	2 844,0

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			Поточні зобов'язання за розрахунками:	1227,0	1756,0
			Інші поточні зобов'язання	686,0	59,0
			IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття		
Баланс	12976,0	14863,0	Баланс	12976,0	14863,0

Попередня оцінка фінансового стану підприємства дає змогу виявити:

➤ недоліки в роботі підприємства, що можуть бути виявлені за даними аналітичного обліку в примітках до бухгалтерської звітності: «Довготермінові кредити банку», «Короткотермінові кредити банку» не погашені в термін, протермінована дебіторська і кредиторська заборгованість, «Векселі видані» (одержані) протерміновані;

➤ незадовільну роботу підприємства протягом звітного періоду і сформованому в результаті цього поганому фінансовому стані: «Непокритий збиток» (ряд. 1420, ф. 1).

Збільшення суми балансу – явище позитивне, зменшення – негативне. Збільшення валюти балансу свідчить, як правило, про зростання виробничих можливостей підприємства. Але при цьому слід враховувати фактор інфляції. Зменшення валюти балансу означає спад у господарській діяльності підприємства (зниження попиту на продукцію, нестача сировини, матеріалів, тощо).

Із табл. 2.1 видно, що дане підприємство поліпшило фінансове становище, оскільки сума фінансових ресурсів, що перебуває в його розпорядженні, збільшилася за рік на 1887 тис. грн. (14863 – 12976), або на 14,54% ($1887/12976 \times 100\%$).

Підприємство прибуткове, сума нерозподіленого прибутку на кінець року становить 2598 тис. грн.

Також позитивним є те, що заборгованість за товари, роботи і послуги значно зменшилася. Разом із тим на підприємстві є зростаюча дебіторська заборгованість за розрахунками, та збільшення суми за статтею «Інші оборотні активи».

Збільшення валюти балансу свідчить про зростання виробничих можливостей підприємства і заслуговує на позитивну оцінку.

Доцільно порівняти аналізований баланс із плановим, із балансами минулих років, даними підприємств конкурентів, із кращими господарствами району. Для отримання загальної оцінки динаміки фінансового стану можна зіставити зміни підсумку валюти балансу зі змінами фінансових результатів діяльності підприємства (виручкою) від реалізації продукції (робіт, послуг), прибутком від реалізації, загальним балансовим прибутком.

Для цього розраховують коефіцієнт зміни валюти балансу за формулою:

$$K_{\text{вб}} = (BB_{\text{сп1}} - BB_{\text{сп0}}) / BB_{\text{сп0}} \cdot 100, \quad (2.1)$$

де $K_{\text{вб}}$ – коефіцієнт зміни валюти балансу;

$BB_{\text{сп1}}$ та $BB_{\text{сп0}}$ – середня величина підсумку балансу за звітний і попередній періоди.

Середню величину підсумку балансу за звітний період розраховують як суму валют балансу на початок та кінець даного періоду, поділена на число 2.

Аналогічно за середньою арифметичною простою розраховують середню величину підсумку балансу за попередній період.

Коефіцієнт зміни чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) розраховують за формулою:

$$K_{\text{чд}} = (\text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0) / \text{ЧД}_0 \times 100, \quad (2.2)$$

де $K_{\text{чд}}$ – коефіцієнт зміни чистого доходу від реалізації продукції (робіт, послуг);

ЧД_1 та ЧД_0 – чистий дохід від реалізації за звітний та попередній періоди.

Коефіцієнт зміни прибутку від реалізації ($K_{\text{пр}}$):

$$K_{\text{пр}} = (PP_1 - PP_0) / PP_0 \cdot 100, \quad (2.3)$$

де PP_1 та PP_0 – прибуток від реалізації продукту за звітний та попередній періоди.

Коефіцієнт зміни балансового прибутку ($K_{\text{бп}}$):

$$K_{\text{бп}} = (BP_1 - BP_0) / BP_0 \cdot 100, \quad (2.4)$$

де BP_1 та BP_0 – балансовий прибуток за звітний та попередній періоди.

Випередження темпів підвищення зазначених показників порівняно з темпами зростання валюти балансу свідчить про поліпшення використання засобів.

Потім оцінюють зміну валюти балансу за період, який аналізують.

Можна обмежитися порівнянням підсумків валюти балансу на кінець та початок звітного періоду (за вирахуванням збитків) і визначити приріст або зниження в абсолютному виразі. Зростання валюти балансу свідчить, як правило, про збільшення виробничих можливостей підприємства і заслуговує позитивної оцінки. Однак необхідно врахувати фактор інфляції. Зниження валюти балансу оцінюють негативно, оскільки згортають господарську діяльність підприємства (може зменшуватися попит на продукцію; нема сировини; матеріалів, напівфабрикатів для виробництва).

Необхідно порівняти баланс із плановим балансом, із балансами попередніх років одного й того самого підприємства з даними підприємств-конкурентів.

Для одержання загальної оцінки динаміки фінансового стану можна порівняти зміну підсумку балансу зі змінами фінансових результатів у господарській діяльності (чистий дохід від реалізації продукції, прибутку від реалізації, прибутку від фінансово-господарської діяльності) використавши Звіт про фінансові результати (про сукупний дохід).

Випередження темпів зростання чистого доходу від реалізації (прибутку реалізації, прибутку від фінансово-господарської діяльності) свідчить про поліпшення використання коштів на підприємстві порівняно з попереднім періодом, і навпаки – відставання характеризує погіршення використання коштів підприємства.

Необхідно також детально вивчити шляхи поліпшення структури балансу підприємства.

Основними напрямками такого аналізу можуть бути:

1. Вивчення валюти балансу:

а) зменшення валюти балансу свідчить, як правило, про скорочення підприємством господарського обороту. А це, в свою чергу, викликано спадом попиту на продукцію даного підприємства, значним зменшенням доступу на ринки сировини та ін.

Причини зменшення валюти балансу детально вивчають фахівці й дають рекомендації щодо виходу підприємства зі стану неплатоспроможності.

б) збільшення валюти балансу можливе за рахунок переоцінки фондів, подорожчання виробничих запасів, готової продукції внаслідок інфляційних процесів.

2.2. Оцінка динаміки і структури бухгалтерського балансу

Необхідно також проаналізувати характер змін окремих статей балансу.

Таке дослідження здійснюють із допомогою горизонтального (часового) і вертикального (структурного) аналізу (таблиці 2.2, 2.3).

Горизонтальний аналіз цих показників дає змогу встановити абсолютні відхилення і темпи зростання за кожною статтею балансу, а вертикальний аналіз балансу – зробити висновки про співвідношення власного й позикового капіталів, що свідчить про рівень автономності підприємства, та фінансову стабільність.

Цінність горизонтального аналізу значно зменшується в умовах інфляції. Щоб уникнути негативного впливу, аналізовані показники необхідно коригувати на індекс інфляції.

Горизонтальний і вертикальний аналізи взаємодоповнюють один одного, а деякі показники можна віднести до інструментів як горизонтального, так і до вертикального аналізу.

Отже, наведемо показники, наявність яких у балансі дає підстави вважати його «позитивним»:

1) збільшення валюти балансу в кінці звітної періоду порівняно з його початком;

2) зростання темпів приросту всіх активів над темпами приросту необоротних активів;

3) приблизно однакові темпи приросту дебіторської і кредиторської заборгованості;

4) перевищення власного капіталу підприємства над позиковим і збільшення темпів його зростання проти темпів зростання залученого капіталу;

5) перевищення частки власних оборотних коштів понад 10%.
[87 с. 57–58]

На аналізованому підприємстві позитивної оцінки заслуговує збільшення перманентного (постійного) капіталу на 3,82%, або на 347 тис. грн., необоротного капіталу – на 14,7%, або на 1204 тис. грн.

Горизонтальний аналіз балансу

Показник	на початок звітного періоду		на кінець звітного періоду		Відхилення (+,-)	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1	2	3	4	5	6	7
АКТИВ						
I. Необоротні активи (ряд. 1095)	8557,0	100,00	9761,0	114,07	1204,00	14,07
II. Оборотні активи (ряд. 1195), у т. ч.:	4410,0	100,00	5039,0	114,26	629,00	14,26
– запаси і витрати (ряд. 1101+1102+1103+1105)	3346,00	100,00	4369,00	130,57	1023,00	30,57
– векселі одержані (ряд. 1120)	0,00	100,00	0,00			
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ряд. 1125)	716,0	100,00	127,0	17,74	-589,00	-82,26
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша (ряд. 1130+1135+1136+1140+1145+1155)	233,00	100,00	421,00	180,69	188,00	80,69
– поточні фінансові інвестиції (ряд. 1160)	0,00	100,00	0,00			
– грошові кошти та їх еквіваленти (ряд. 1166+1167)	70,00	100,00	71,00	101,43	1,00	1,43
– витрати майбутніх періодів (ряд. 1170)	9,00	100,00	63,00	700,00	54,00	600,00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття						
Баланс (ряд. 1300)	12976,0	100,00	14863,0	114,54	1887,00	14,54
ПАСИВ						
I. Власний капітал (ряд. 1495), у т. ч.:	9092,0	100,00	9439,0	103,82	347,00	3,82
Зареєстрований (пайовий) капітал (ряд. 1400)	6841,00	100,00	6841,00	100,00	0,00	0,00
Капітал у дооцінках (ряд. 1405)	0,00	100,00	0,00			
Додатковий капітал (ряд. 1410)	0,00	100,00	0,00			
Резервний капітал (ряд. 1415)	0,00	100,00	0,00			
Нерозподілений прибуток (ряд. 1420)	2251,00	100,00	2598,00	115,42	347,00	15,42
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (ряд. 1595)	0,00	100,00	0,00			
III. Поточні зобов'язання і забезпечення (ряд. 1695), у т. ч.:	3884,0	100,00	5424,0	139,65	1540,00	39,65
– короткострокові кредити банку (ряд. 1600)	190,00	100,00	765,00	402,63	575,00	302,63
– поточна кредиторська заборгованість за розрахунками та інші (ряд. 1610+1615+1620+1621+1625+1630+1635+1640+1645+1690)	1913,00	100,00	1815,00	94,88	-98,00	-5,12
– поточні забезпечення (ряд. 1660)	0,00	100,00	0,00			
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття						
Баланс (ряд. 1900)	12976,0	100,00	14863,0	114,54	1887,00	14,54

Вертикальний аналіз балансу

Показник	на початок звітного періоду		на кінець звітного періоду	
	тис. грн.	пит. вага %	тис. грн.	пит. вага %
1	2	3	4	5
АКТИВ				
I. Необоротні активи (ряд. 1095)	8557,0	65,94	9761,0	65,67
II. Оборотні активи (ряд. 1195), у т. ч.:	4410,0	33,99	5039,0	33,90
– запаси і витрати (ряд. 1101+1102+1103+1105)	3346,00	25,79	4369,00	29,40
– векселі одержані (ряд. 1120)	0,00	0,00	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість, у т. ч.:	949,00	7,31	548,00	3,69
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ряд. 1125)	716,0	5,52	127,0	0,85
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша (ряд. 1130+1135+1136+1140+1145+1155)	233,00	1,80	421,00	2,83
– поточні фінансові інвестиції (ряд. 1160)				
– грошові кошти та їх еквіваленти (ряд. 1166+1167)	70,00	0,54	71,00	0,48
– витрати майбутніх періодів (ряд. 1170)	9,00	0,07	63,00	0,42
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (ряд. 1200)				
Баланс (ряд. 1300)	12976,0	100,00	14863,0	100,00
ПАСИВ				
I. Власний капітал (ряд. 1495), у т. ч.:	9092,0	70,07	9439,0	63,51
Зареєстрований (пайовий) капітал (ряд. 1400)	6841,00	52,72	6841,00	46,03
Капітал у дооцінках (ряд. 1405)				
Додатковий капітал (ряд. 1410)				
Резервний капітал (ряд. 1415)				
Нерозподілений прибуток (ряд. 1420)	2251,00	17,35	2598,00	17,48
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (ряд. 1595)				
III. Поточні зобов'язання і забезпечення (ряд. 1695), у т. ч.:	3884,0	29,93	5424,0	36,49
– короткострокові кредити банку (ряд. 1600)	190,00	1,46	765,00	5,15
– векселі видані (ряд. 1605)				
– поточна кредиторська заборгованість за розрахунками та інші (ряд. 1610+1615+1620+1621+1625+1630+1635+1640+1645+1690)	1913,00	14,74	1815,00	12,21
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття				
Баланс (ряд. 1900)	12976,0	100,00	14863,0	100,00

Дебіторська заборгованість зменшилася на 401 тис. грн., або на 57,4%, тобто більше ніж у 2 рази, грошові кошти зросли на 1,43%.

Негативним є збільшення кредиторської заборгованості на 39,65%, або на 1540 тис. грн.

Горизонтальний аналіз міститься в побудові однієї або кількох аналітичних таблиць, в яких абсолютні балансові показники доповнені відносними темпами зростання (зниження). При цьому порівнюють базисні темпи зростання за кілька періодів (краще поквартально).

Варіантом горизонтального аналізу є аналіз тенденцій розвитку (трендовий аналіз), за якого кожен позицію звітності порівнюють із рядом попередніх періодів і визначають тренд, тобто основну тенденцію динаміки показників, очищену від випадкового впливу та індивідуальних особливостей періодів. Цей аналіз – перспективний прогнозний.

Велике значення для оцінки фінансового стану має і вертикальний (структурний) аналіз активу й пасиву балансу (табл. 2.3), що дає уяву про фінансовий звіт у вигляді відносних показників. Мета вертикального аналізу – розрахунок питомої ваги окремих статей у підсумку балансу та оцінки його змін. Із допомогою вертикального аналізу можна проводити міжгосподарські порівняння підприємств, а відносні показники згладжують негативний вплив інфляційних процесів.

Якщо збільшується частка обігових коштів, то можна зробити наступні висновки:

- може бути сформована мобільніша структура активів, що поліпшить фінансовий стан підприємства і прискорить оборот обігових коштів;

- може відволікти частину активів на кредитування споживачів товарів, інших дебіторів. Це свідчить про фактичну іммобілізацію частини обігових коштів із виробничої програми;

- може бути скорочення виробничої бази [47].

Як видно з таблиць, значну питому вагу в загальному капіталі підприємства мають позаоборотні активи – 65,94% на початок року і 65,67% на кінець року, хоча й спостерігається зменшення їх частки в динаміці. Незважаючи на те, що за аналізований період незначно збільшилася частка оборотних засобів, все ж таки їх питома вага у валюті балансу порівняно велика. Це негативно характеризує діяльність підприємства. При цьому слід відзначити, що спадає частка дебіторської заборгованості – з 7,31% до 3,69%, і це впливає на фінансове становище підприємства.

Аналізуючи структуру пасиву балансу, слід відзначити як позитивний момент фінансової стійкості підприємства, високу частку капіталу, фондів і резервів, тобто власних та прирівняних до них джерел фінансування, хоча частка їх зменшилася – з 70,07% до 63,51%. Позитивним є також те, що підприємство зовсім не користується довготерміновими кредитами.

2.3. Аналітичний баланс

Інструментом загальної оцінки фінансового стану суб'єкту господарювання виступає баланс. Аналіз за балансом проводять за допомогою одного із способів:

- аналіз безпосередньо за балансом без попередньої зміни складу балансових статей;
- використання аналітичного балансу;
- проведення коректування статей балансу на індекс інфляції.

Аналітичні розрахунки за балансом є достатньо трудомісткими і не завжди ефективними, так як множина обчислених при цьому фінансових показників не дозволяє визначити головні тенденції зміни фінансового стану підприємства.

Один із фундаторів балансоведення М. Блатов пропонував досліджувати структуру і динаміку фінансового стану підприємства за допомогою порівняльного аналітичного балансу, який будується шляхом агрегування окремих однорідних за складом елементів балансових статей та доповненням балансу показниками структури, динаміки та структурної динаміки складових майна та джерел їх фінансування.

Слід зазначити, що в Росії в кінці XIX століття з'явилися школи, в яких вивчалися елементи аналізу, комерційних розрахунків. Розквіт науки про аналіз балансу припадає на початок XX століття. К. Роццаховський одним із перших оцінив роль економічного аналізу та його зв'язок із бухгалтерським обліком. Ним вперше запропонована структура балансу акціонерного товариства, яка поєднувала в собі елементи уніфікації та певної самостійності при складанні балансу. Так, в журналі «Донецький кооператор» за 1923–1924 роки наведені зведені баланси, які включають не лише інформацію про наявність активів та пасивів, але, що є основним, дають можливість без додаткових обчислень зробити експрес-аналіз фінансового стану без врахування впливу цінового фактору. Доречно відмітити, що такий підхід до складання балансу отримав в подальшому

широке розповсюдження і покладений в основу більшості міжнародних і національних облікових стандартів.

Порівняльний аналітичний баланс дає змогу оцінити фінансовий стан підприємства у найбільш узагальненому вигляді за допомогою ряду характеристик оцінки активів, власного капіталу та зобов'язань. Схемою аналітичного балансу охоплена велика множина показників, які характеризують статистику і динаміку фінансового стану підприємства. Цей баланс містить показники як горизонтального, так і вертикального аналізу. Групування статей балансу для складання аналітичного балансу наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Групування статей балансу для складання аналітичного балансу підприємства

Статті балансу	Код рядка балансу
Майно разом	1300
Необоротні активи	1095 + 1170 понад 1 рік
Оборотні активи	1195 + 1170 до 1 року
Запаси	1100
Дебіторська заборгованість	1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1155+1190
Грошові кошти та їх еквіваленти	1160 + 1165
Капітал разом	1190
Власний капітал	1495
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
Капітал у дооцінках	1405
Додатковий капітал	1410
Неоплачений капітал	1425
Позиковий капітал	1595+ 1695
Довгострокові зобов'язання	1595 + 1665 понад 1 рік
Короткострокові кредити та позики	1600 + 1610
Поточні зобов'язання за рахунками	1605 + 1615 + 1620 + 1621 + 1625 + 1630 + 1635 + 1640 ± 1645 ± 1690 + 1660 до 1 року +1665 до 1 року
Власний оборотній капітал	1195 ± 1170 до 1 року – 1695

При побудові аналітичного балансу обов'язково слід врахувати вплив витрат і доходів майбутніх періодів та забезпечень наступних витрат і платежів на обсяг оборотних активів та довгострокових і поточних зобов'язань.

Запропоновані коригувальні дії вартості поточних активів та поточних зобов'язань можуть бути зроблені за умов доступу до облікової

інформації підприємства та при проведенні переважно внутрішнього фінансового аналізу.

Горизонтальний і вертикальний аналіз доповнюють один одного, і на їх основі будують порівняльний аналітичний баланс (табл. 2.5). В порівняльному аналітичному балансі можна відобразити лише основні розділи активу і пасиву балансу.

Порівняльний аналітичний баланс характеризує як структуру звітної бухгалтерської форми, так і динаміку окремих її показників.

Він систематизує її попередні розрахунки. Всі показники порівняльного аналітичного балансу можна розбити на три групи:

- показники структури балансу;
- показники динаміки балансу;
- показники структурної динаміки балансу.

На основі порівняльного балансу аналізують структуру майна. Це дає загальне уявлення про фінансовий стан підприємства. Вона показує питому вагу кожного елемента в активах та співвідношення залучених і власних коштів, що їх покривають, у пасивах. У структурі вартості майна відображають специфіку діяльності кожного підприємства.

Порівнюючи структури змін в активі й пасиві, можна зробити висновки про те, через які джерела здебільшого надходили нові кошти, переважно в які активи ці нові кошти вкладені.

Якщо приріст відбувся здебільшого за рахунок залучених джерел, у попередні періоди цих джерел може не бути, принаймні, в попередніх розмірах.

У цьому випадку підвищення мобільності майна – нестабільне.

Якщо головним джерелом приросту стали власні кошти підприємства, то висока мобільність майна не випадково, її слід розглядати як постійний фінансовий показник підприємства. Сама собою структура майна і навіть її динаміка не дає відповіді на запитання, наскільки вигідно для інвестора вкладати гроші у підприємство, а лише оцінює стан активів і наявність коштів для погашення боргів.

Складемо порівняльний аналітичний баланс, що поєднує дані для горизонтального і вертикального аналізів (табл. 2.5).

Порівняльний аналітичний баланс

Актив	Абсолютні величини		Питома вага, %		Зміни			
	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	в абсолютних величинах (3-2)	у питомій вазі (5-4)	у % на початок періоду (6:2) *100	у % до зміни підсумку балансу (6:66) *100
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи	8557,00	9761,00	65,94	65,67	+1204,00	-0,27	+14,07	+63,80
II. Оборотні активи	4410,00	5039,00	33,99	33,90	+629,00	-0,09	+14,26	+33,33
у т. ч.: – запаси	3346,00	4369,00	25,79	29,40	+1023,00	+3,61	+30,57	+54,21
– векселі одержані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	716,00	127,00	5,52	0,85	-589,00	-4,67	-82,26	-31,21
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	233,00	421,00	1,80	2,83	+188,00	+1,03	+80,69	+9,96
– грошові кошти та їх еквіваленти	70,00	71,00	0,54	0,48	+1,00	-0,06	+1,43	+0,05
– інше	45,00	51,00	0,35	0,34	+6,00	-0,01	+13,33	+0,32
– витрати майбутніх періодів	9,00	63,00	0,07	0,42	+54,00	+0,35	+600,00	+2,86
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття								
Баланс	12976,00	14863,00	100,00	100,00	+1887,00	0,00	+14,54	+100,00

Таблиця 2.5 (закінчення)

Пасив	Абсолютні величини		Питома вага, %		Зміни			
	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	в абсолютних величинах (3-2)	у питомій вазі (5-4)	у% на початок періоду (6:2)*100	у% до зміни підсумку балансу (6:66)*100
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Власний капітал	9092,00	9439,00	70,07	63,51	+347,00	-6,56	+3,82	+18,39
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	3884,00	5424,00	29,93	36,49	+1540,00	+6,56	+39,65	+81,61
у т. ч.:								
– коротко-термінові кредити банків	190,00	765,00	1,46	5,15	+575,00	+3,69	+302,63	+30,47
– поточна заборгованість за довготерміновими зобов'язаннями	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– векселі видані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1781,00	2844,00	13,73	19,13	+1063,00	+5,40	+59,69	+56,33
– поточні зобов'язання за розрахунками та інші	1913,00	1815,00	14,74	12,21	-98,00	-2,53	-5,12	-5,19
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
Баланс	12976,00	14863,00	100,00	100,00	+1887,00	0,00	+14,54	+100,00

Усі показники порівняльного аналізу можна розділити на три групи:

- показники структури балансу (гр. 7);
- показники динаміки балансу (гр. 8);
- показники структурної динаміки балансу (гр. 9).

Найважливішими для аналізу загальної картини зміни фінансового стану є показники гр. 9. Порівнюючи структурні зміни в активі й пасиві, можна визначити, через які джерела здебільшого були надходження нових засобів, і в які активи ці нові засоби вкладені в минулому.

Потрібно звернути увагу на те, що спосіб групування статей у порівняльному аналітичному балансі вибирають індивідуально, залежно від значимості тієї чи іншої статті для конкретного підприємства.

Із табл. 2.5 видно, що фірма значно поліпшила своє становище, валюта балансу зросла на 1887 тис. грн., тобто на 14,54% збільшилася сума фінансових ресурсів, що перебуває в її розпорядженні. Таке збільшення загального капіталу свідчить про збільшення виробничих потужностей господарства і заслуговує високої оцінки його діяльності.

Позитивним є збільшення власного капіталу на 347 тис. грн., але у питомій вазі в нас – зменшення на 6,56%. За звітний рік спостерігається також збільшення вартості як необоротних, так і оборотних активів – на 13275,5 тис. грн. (305,5%) і 2019,7 (34,5%) відповідно. Це свідчить про те, що фірма активно працює.

Негативним аспектом є збільшення поточних зобов'язань на 1540 тис. грн. (6,56%).

Як видно з табл. 2.5, структура активів фірми майже не змінилась. Якщо на початок року необоротні активи становили 65,94% від загальної суми балансу, то на кінець року вони дорівнювали 65,67%, тобто їх питома вага зменшилася на 0,27%. Оборотні активи зменшилися – на величину 0,09%. Значно збільшилося запасів – на 1023 тис. грн., тобто на 30,57%, а це майже третина. Необхідно дослідити причини, що призвели до такого різкого збільшення запасів.

Аналізуючи структуру пасиву балансу, слід відзначити зменшення частки власного капіталу на 6,56%, зростання поточних зобов'язань із 3884 тис. грн. на початок періоду до 5424 тис. грн., тобто 6,56%. Значно зросли короткотермінові кредити банків – на 765 тис. грн. Зростання за цією статтею – 302,63%. Також зросла кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – на 59,69%.

Можна зробити висновок, що у цьому звітному періоді підприємство збільшило свої оборотні активи (запаси) за рахунок зростання кредиторської заборгованості. Крім того, підприємство активно користувалося короткотерміновими кредитами банків, що свідчить про активну діяльність та неспроможність підприємства задовольняти свої потреби в грошових коштах, що в сучасних ринкових умовах цілком прийнятно.

Запитання для обговорення та самоконтролю

- 1. Яке призначення загальної оцінки фінансового стану підприємства і його змін за звітний період?*
- 2. Види фінансового стану?*
- 3. Дайте характеристику складу і структурі бухгалтерського балансу.*
- 4. Як визначити коефіцієнт приросту майна?*
- 5. У чому сутність і яка методика проведення горизонтального і вертикального аналізу?*
- 6. Що входить в активи підприємства?*
- 7. Поясніть значення основного та оборотного капіталу в господарському житті підприємства?*
- 8. Для чого здійснюється попередня оцінка фінансового стану підприємства?*

III. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Сутність майна підприємства та необхідність його аналізу

Загальну оцінку фінансового стану розпочинають з аналізу майна підприємства та джерел його придбання. Усе майно, яке належить підприємству і яке відображено в його балансі, називають активами.

Активи - це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, які використовуються в господарській діяльності з метою отримання прибутку; ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Для цілей аналізу загалом активи підприємства можна класифікувати за декількома ознаками (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Класифікація активів підприємства

Активи підприємства
1. За формою функціонування: Матеріальні активи (основні засоби, запаси, незавершене будівництво). Нематеріальні активи (гудвіл, патенти, авторські права). Фінансові активи (дебіторська заборгованість, фінансові інвестиції, грошові кошти).
2. За характером участі в господарському процесі: Необоротні активи (основні засоби, нематеріальні активи, незавершене будівництво, довгострокові фінансові інвестиції). Оборотні активи (запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти).
3. За належністю: Валові активи. Чисті активи (активи за вирахуванням зобов'язань). Робочий капітал (оборотні активи за вирахування поточних зобов'язань).
4. За фінансуванням: Постійні активи [сформовані за рахунок постійного (довгострокового) капіталу]. Змінні активи [сформовані за рахунок змінного (короткострокового) капіталу].
5. За ступенем ліквідності: Високоліквідні (абсолютноліквідні) активи (грошові кошти, поточні фінансові інвестиції). Швидколіквідні активи (дебіторська заборгованість). Повільноліквідні активи (запаси, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи, зокрема дебіторська заборгованість, строк сплати якої минув). Важколіквідні активи (необоротні активи).

В процесі аналізу майна підприємства використовують прийоми горизонтального (визначають абсолютні та відносні зміни різних статей балансу) та вертикального аналізу (визначають питому вагу окремих статей та їх змін). Показники аналізу активів балансу можна об'єднати у три групи:

- структури балансу;
- динаміки балансу;
- структурної динаміки балансу.

Дослідження змін структури активів підприємства дозволяє отримати важливу інформацію. Так, збільшення частки оборотних активів у майні може свідчити про:

- формування більш мобільної структури активів, що буде сприяти прискоренню оборотності засобів підприємства;
- відвертання частини поточних активів на кредитування споживачів товарів, готової продукції, послуг, дочірніх підприємств та інших дебіторів, що свідчить про фактичну іммобілізацію цієї частини оборотних активів із господарського обороту;
- викривлення реальної оцінки основних засобів внаслідок існуючого порядку їх бухгалтерського обліку і т. п.

Основними ознаками «гарного» балансу є:

- збільшення валюти балансу;
- перевищення темпів росту оборотних активів над темпами росту необоротних;
- власний капітал за розміром перевищує позиковий та темпи його росту вищі ніж позикового;
- приблизно однакові темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- частка власного капіталу в оборотних активах перевищує 50%;
- в балансі відсутні статті «Непокриті збитки», «Вилучений капітал», «Неоплачений капітал».

Аналіз майна підприємства має важливе значення, оскільки від його величини та структури залежать обсяги діяльності, соціально-економічний розвиток господарюючого суб'єкту, рівень платоспроможності, ліквідності та фінансова сталість.

Групування статей балансу для аналізу майна підприємства наведено в таблиці 3.2.

Групування статей балансу для аналізу майна підприємства

Стаття балансу	Код рядка балансу
1. Майно разом	1300
2. Необоротні активи	1895+ 1170 понад 1 рік
3. Оборотні активи	1195
3.1. Запаси	1100
3.2. Грошові кошти та розрахунки	1195 – (1100 ± 1170 до 1 року)
3.2.1. Кошти в розрахунок	1195 – (1100 + 1160 ± 1165 + 1170 до 1 р.)
3.2.2. Грошові кошти та їх еквіваленти	1165

Оцінка майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відстежувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства.

Основним завданням аналізу є оцінка ефективності використання активів, доходів, витрат та результатів діяльності підприємства за звітний період, виявлення факторів, що позитивно або негативно вплинули на кінцеві фінансові результати.

Стабільність фінансового стану підприємства залежить від правильності й доцільності вкладення фінансових ресурсів у активи, тому для його оцінки необхідно передусім вивчити структуру майна та джерела його формування, причини зміни складових майна. Особлива увага, при цьому, приділяється вивченню причин, що негативно впливають на мановий стан підприємства, як важливої складової стабільного і стійкого фінансового стану підприємства. Ціна майна підприємства визначається як грошова сума, за якою можливий перехід права власності на об'єкт або передача права управління ним; грошовий еквівалент вартості майна, визначений за допомогою експертної чи стандартизованої оцінки.

3.2. Етапи та показники аналізу майна підприємства

Аналіз майна (майнового стану) підприємства можна розподілити на такі етапи:

1. Вертикальний і горизонтальний аналіз балансу підприємства.
2. Загальна оцінка стану майна підприємства та його складових частин.
3. Аналіз виробничого потенціалу підприємства.
4. Основні показники оцінки майнового стану підприємства.
5. Аналіз складу і динаміки мобільних (оборотних) коштів.

6. Аналіз складу і динаміки необоротних активів.
7. Аналіз коефіцієнтів структури активів.
8. Аналіз ефективності використання майна підприємства

Перший етап – вертикальний і горизонтальний аналіз балансу. В основі вертикального аналізу лежить представлення бухгалтерської звітності у вигляді відносних величин, це характеризують структуру узагальнюючих підсумкових показників. Обов'язковим елементом аналізу слугують динамічні ряди цих величин, що дозволяє відстежити і спрогнозувати структурні зрушення в складі господарських засобів і джерел їхнього покриття протягом певного часу.

Горизонтальний аналіз дозволяє виявити тенденції зміни окремих статей чи їхніх груп, що входять до складу бухгалтерської звітності. В основі цього аналізу лежить обчислення базисних темпів зростання балансових статей або статей звіту про фінансові результати.

Приріст (зменшення) активу свідчить про розширення (звуження) діяльності підприємства. Підприємство зацікавлене здійснювати свою господарську діяльність при мінімальних запасах активів. Водночас невиправдане зменшення, а також значний надлишок активів (більше ніж на 20%) створюють ланцюг негативних явищ щодо ускладнень господарської діяльності та погіршення фінансових результатів господарювання.

2. Загальна оцінка стану майна підприємства та його складових частин. Аналіз структури майна підприємства може проводитися і при іншому згрупуванні (табл. 3.3, 3.4), за допомогою якого дається оцінка складових частин та загальна його оцінка.

Таблиця 3.3

Загальна оцінка стану майна

	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Модифікації за звітний період
Усього майна (тис. грн.), у т. ч.	147098	1814857	1667759
1. Основні засоби та інші необоротні активи, (тис. грн.)	62778	750566	687788
у % до майна	42,67	41,35	-1,32
2. Оборотні активи, (тис. грн.)	84320	1064291	979971
у % до майна, з них:	57,33	58,65	1,32
2.1. Матеріальні оборотні кошти, (тис. грн.)	69845	751358	681513
у % до оборотних коштів	82,83	70,60	-12,24
2.2. Грошові кошти та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції, (тис. грн.)	3253	102437	99,184
у % до оборотних коштів	3,86	9,62	5,76

Аналіз структури майна

Показник	Абсолютна величина		Питома вага		Відхилення	
	на початок звітного періоду, тис. грн.	на кінець звітного періоду, тис. грн.	на початок звітного періоду, %	на кінець звітного періоду, %	в абсол. величинах, тис. грн.	питомої ваги, %
Майно	147098	1814857	100	100	–	–
1. Необоротні активи	62778	750566	42,67	41,35	687788	–1,32
2. Оборотні активи:	84320	1064291	57,33	58,65	979971	1,32
2.1. Запаси і затрати	69845	751358	47,48	41,40	681513	–6,08
2.2. Дебіторська заборгованість	11222	210496	7,62	11,60	199274	3,98
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти і поточні фінансові інвестиції	3253	102437	2,23	5,65	99184	3,42

Порівнюючи питому вагу окремих складових майна, можна зробити висновки щодо змін його структури.

Так, збільшення питомої ваги в майні основних засобів і водночас збільшення капітальних вкладень і вкладень в обладнання – усе це тільки на користь підприємству, оскільки в умовах інфляції вкладання коштів у нерухомість є найбільш вигідними та надійними фінансовими операціями.

Якщо ж виробничі запаси збільшилися, то ця структурна модифікація майна може розглядатися як явище, яке, з одного боку, згубно позначається на фінансовому стані підприємства, оскільки заморожуються кошти, що могли б бути задіяні в обороті, але з іншого боку (при дефіциті сировини і високих темпах зростання цін), створення запасів є доцільним.

У складі майна може мати велику питому вагу дебіторська заборгованість, тоді для оцінки такого стану вивчається передусім стаття «дебітори», особливо розрахунки з дебіторами за товар. Якщо тут є збільшення, то це говорить про неефективність використання коштів.

Третій етап аналізу майна – аналіз виробничого потенціалу підприємства, до якого відносяться основні засоби, виробничі запаси, незавершене виробництво (табл. 3.5).

Аналіз модифікації виробничого потенціалу підприємства

Показник	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Темпи модифікації	Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%		тис. грн.	%
1. Основні засоби	62778	47,34	750566	49,98	11,96	687788	2,64
2. Виробничі запаси	69845	52,66	751358	50,02	10,76	68151	-2,64
3. Незавершене виробництво	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
4. Виробничий потенціал, грн.	132623	100	1501924	100	11,32	13693	0,00
5. У % до майна	–	90,16	–	82,76	–	–	–

Ці статті формують також реальні активи, що характеризують виробничу потужність підприємства. Виробничий потенціал підприємства аналізується шляхом визначення питомої ваги його складових у динаміці.

Збільшення виробничого потенціалу підприємства завжди сприяє збільшенню та розширенню обсягів виробничої діяльності.

За даними бухгалтерської звітності можна детально проаналізувати один із найважливіших елементів виробничого потенціалу підприємства – основні засоби.

Для аналізу інших показників виробничого потенціалу використовуються дані поточного бухгалтерського обліку та внутрішнього обліку підприємства.

Четвертий етап аналізу майна підприємства – розрахунок і аналіз основних показників оцінки майнового стану підприємства.

Основні показники майнового стану підприємства і методика їх розрахунку такі:

1. Сума господарських засобів, що знаходяться у розпорядженні підприємства:

Підсумок балансу:

а) на початок року;

б) на кінець року.

2. Частка основних засобів у активах визначається відношенням вартості основних засобів до підсумку балансу-нетто.

3. Частка активної частини основних засобів визначається за формою 5 (або за формою 11):

➤ вартість активної частини основних засобів / вартість основних засобів.

4. Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів визначається співвідношенням зносу активної частини основних засобів і первісної вартості активної частини основних засобів

5. Коефіцієнт зносу основних засобів визначається за формулою 1:

➤ знос / балансова вартість основних засобів за первісною вартістю.

Збільшення коефіцієнта зносу є ознакою погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства. Проте цей коефіцієнт не відображає фактичного зносу основних засобів унаслідок ряду причин. Наприклад, на законсервоване обладнання та транспортні засоби нараховується амортизація на повне відновлення, тобто фізично ці засоби не зношуються, але загальна оцінка зносу цих основних засобів змінюється.

6. Коефіцієнт відновлення визначається за формулою 5 (або за формулою 11):

➤ балансова вартість основних засобів, що надійшли за період звіту / балансова вартість основних засобів на кінець періоду.

Цей коефіцієнт показує, яку частину від наявних на кінець звітнього періоду основних засобів складають нові основні засоби.

7. Коефіцієнт вибуття визначається за формулою 5 (або за формулою 11):

➤ балансова вартість основних засобів, що вибули за цей період / балансова вартість основних засобів на початок періоду.

Цей коефіцієнт показує, що частина основних засобів, із якими підприємство розпочинало діяльність у звітному періоді, вибула в результаті зносу та з інших причин.

П'ятим етапом характеристики змін у майновому стані підприємства є аналіз складу та динаміки мобільних (оборотних) коштів.

Аналіз складу і динаміки оборотних коштів підприємства здійснюється за даними балансу (форма 1). В аналітичній таблиці 3.6 подано перелік показників за якими здійснюється аналіз з даного напрямку.

Таблиця 3.6

Аналіз складу і динаміки оборотних коштів підприємства

Показник	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Модифікації за звітний період
Усього оборотних активів (тис. грн.) у тому числі	58612	80500	21888
1. Запаси (тис. грн.)	18982	24009	5027
у % до оборотних активів	32,38	29,82	
2. Незавершене виробництво (тис. грн.)	2930	2172	-758
у % до оборотних активів	5	2,7	

Продовження табл. 3.6

3. Готова продукція (тис. грн.)	132	291	159
у % до оборотних активів	0,23	0,36	
4. Товари (тис. грн.)	165	233	68
у % до оборотних активів	0,28	0,29	
5. Векселі одержані (тис. грн.)	22288	30212	7924
у % до оборотних активів	38,02	37,53	
6. Дебіторська заборгованість (тис. грн.)	7729	9831	2102
у % до оборотних активів	13,19	12,21	
7. Поточні фінансові інвестиції (тис. грн.)	–	–	–
у % до оборотних активів	–	–	–
8. Грошові кошти та їх еквіваленти (тис. грн.)	959	765	–194
у % до оборотних активів	1,64	0,95	
9. Інші оборотні активи (тис. грн.)	5399	5069	–330
у % до оборотних активів	9,21	6,3	
10. Витрати майбутніх періодів (тис. грн.)	28	7918	7890
у % до оборотних активів	0,048	9,84	

Для складання таблиці 3.6 порівнюються дані балансу на кінець звітного періоду з початком (підсумок розділу II активу) і вивчаються зміни, що відбулися в складі оборотних коштів у цілому, а після цього – у розрізі окремих статей оборотних коштів.

Причини збільшення оборотних коштів:

- а) збільшення прибутку (після сплати податку);
- б) збільшення амортизаційних відрахувань;
- в) приріст власних засобів;
- г) збільшення заборгованості за кредитами і позиками;
- д) збільшення зобов'язань за поточними зобов'язаннями тощо.

Причини зменшення оборотних коштів:

- а) витрати за рахунок прибутку, що залишався в розпорядженні підприємства;
- б) капітальні вкладення;
- в) довгострокові фінансові вкладення;
- г) зменшення кредиторської заборгованості.

За даними балансу необхідно також порівняти розмір модифікації необоротних активів (основні засоби та необоротні активи) з оборотними активами. Якщо темп приросту основних засобів вищий, ніж необоротних активів, то це значить, що на підприємстві існує тенденція до зменшення оборотності всієї сукупності коштів підприємства.

Майновий стан підприємства – одна з найбільш важливих характеристик фінансово-господарської діяльності підприємства. Дана

сторона економічної діяльності підприємства зазнає впливу з боку багатьох факторів, у числі яких знаходиться також і такий, що визначається співвідношенням між необоротними і оборотними активами підприємства. У фінансово-економічній літературі немає однозначного визначення яким повинно бути дане співвідношення. Зазначимо, що воно формується залежно від галузі, в якій функціонує підприємство, від стану ринку в країні загалом і конкретного ринку продукції, яку виготовляє підприємство та деяких інших факторів. Більш детально з аналізом указаних чинників можна ознайомитись у підручнику «Фінанси підприємств» (керівник авторського колективу і науковий редактор професор А. М. Поддєрьогін).

На фінансовий стан підприємства впливає як співвідношення між необоротними і оборотними активами у загальній величині активів підприємства, так і внутрішня структура, динаміка необоротних та оборотних активів підприємства.

Шостий етап. Далі необхідно проаналізувати складові необоротних активів підприємства. Аналіз складу динаміки необоротних активів підприємства здійснюється за даними балансу (форма 1). Даний аналіз виконується за допомогою таблиці 3.7. Для складання таблиці 3.7 порівнюються дані балансу на кінець звітної періоду з його початком (підсумок I розділу активу балансу) і вивчаються зміни, що відбулися в складі необоротних коштів у цілому, а після цього – у розрізі окремих статей необоротних активів. Якщо в складі цих коштів значну частину складають довгострокові фінансові вкладення в інші підприємства, то виробничий потенціал даного підприємства буде знижуватись. Виконується аналогічно до п'ятого етапу.

Таблиця 3.7

Аналіз складу і динаміки необоротних активів підприємства

Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Модифікації за звітний період
Усього необоротних активів (тис. грн.) у тому числі:	62778	1814857	687788
1. Нематеріальні активи (тис. грн.)	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00
2. Незавершене будівництво (тис. грн.)	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00
3. Основні засоби (тис. грн.)	62778	1814857	687788
у % до необоротних активів	100	100	100

Продовження табл. 3.7

4. Довгострокові фінансові інвестиції (тис. грн.)	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00
5. Довгострокова дебіторська заборгованість	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00
6. Відстрочені податкові активи (тис. грн.)	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00
7. Інші необоротні активи (тис. грн.)	0,00	0,00	0,00
у % до необоротних активів	0,00	0,00	0,00

У процесі реалізації фінансової стратегії підприємства особлива увага приділяється правильному формуванню необоротних активів. Даний напрям фінансово-економічної діяльності підприємства забезпечує, по-перше, формування і ефективне використання основних засобів підприємства, як головної складової успішної виробничої діяльності у процесі завоювання свого місця на ринку даної продукції і основного джерела формування фінансових надходжень підприємства. По-друге, виявлення найефективніших напрямів інвестування фінансових ресурсів у нематеріальні активи. Підприємства отримують значну перевагу в конкурентній боротьбі, якщо вони володіють гудвілом. Тому вкладання коштів у придбання або формування власного товарного знака, товарної марки, здатність підприємства зробити її відомою на весь світ чи на ринках ряду країн певного регіону світу – усе це запорука подальшої фінансової стабільності підприємства. До того ж, вартість підприємства, що діє (цілісного майнового комплексу) значно зростає за умови наявності гудвілу підприємства і його збільшення протягом певного часу. Тому зосередження фінансових ресурсів підприємства на даному напрямі виступає фактором впливу на ефективну господарську діяльність у майбутньому. По-третє, спрямування коштів підприємства у довгострокові фінансові вкладення в інші суб'єкти господарської діяльності. Далі необхідно зазначити, що економічна діяльність підприємства багато в чому потерпає від невваженої податкової політики, тому важливим завданням менеджменту підприємств виступає діяльність, спрямована на формування фінансової стратегії з урахуванням особливостей податкової політики держави. Тобто, фінансові дії підприємства повинні бути адекватними певному економічному стану підприємства, його матеріальним можливостям, рівню підготовки персоналу, технічному рівню засобів виробництва, які застосовуються, інноваційним можливостям технологій, що використовуються та ін.

Основу ефективного вкладання коштів у основні засоби й інші необоротні активи підприємства формує правильно визначена технічна політика підприємства, компанії, концерну тощо. Особливо це актуально нині, коли питання посилення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання виходять на перший план. Урахування даного фактора полягає у вивченні можливостей того чи іншого проекту технічного переозброєння підприємства, заміни технологій, що існують упровадження заходів ресурсо- та енергозбереження, підвищення рівня кваліфікації робітників та технічного персоналу, розробка прогресивних норм трудових і матеріальних витрат та деяких інших заходів.

На противагу від підходів, що діяли до останнього часу, економічна політика відносно формування необоротних активів підприємства, повинна формуватись як складовий розділ загальної стратегії розвитку підприємства в динамічному середовищі сучасного ринку. Її завдання такі:

- визначення способів проведення успішної технічної стратегії та використання фінансових можливостей підприємства;

- визначення перспективних технічних напрямів оновлення основних засобів підприємства і налагодження економічних взаємовідносин із суб'єктами господарювання, бюджетом, банками та іншими економічними інститутами, що визначають і забезпечують прогресивний інвестиційно-інноваційний потенціал підприємства;

- фінансове забезпечення інноваційної та інвестиційної діяльності у майбутньому;

- вивчення технічних, організаційних, управлінських, економічних і фінансових можливостей імовірних конкурентів, розробка та здійснення заходів щодо оновлення основних фондів;

- розробка способів технічної модернізації і капітального ремонту основних засобів та методів управління розробкою прогресивних технологій.

Оцінка фінансового стану підприємства, загалом, повинна враховувати дану складову – вплив складу і динаміки необоротних активів на кінцеві фінансові результати діяльності підприємства. Окрім того, аналітик має включати до фінансових прогнозів розвитку підприємства питання, пов'язані з вивченням можливостей розширення бази основних засобів виробництва підприємства, підвищення їх технічного рівня, формування і реалізацію заходів, спрямованих на відносне зниження норм витрат усіх видів ресурсів, які використовує підприємство у процесі економічної діяльності, для досягнення одиниці корисного ефекту.

Загальним і найбільш повним показником, який визначає рівень впливу факторів, пов'язаних із майновим станом підприємства, складом і динамікою його необоротних активів виступає вартість майна підприємства, що повинна зростати від періоду до періоду. Темпи зростання мають бути не занадто високими оскільки це може призвести до диспропорцій у розвитку підприємства, погіршення фінансового становища і фінансових результатів підприємства. Темпи зростання повинні коригуватися відповідно зі зміною загальної структури активів і кожної їх складової в сукупному обсязі. Вони мають бути також не занадто низькими, або взагалі бути відсутніми так як це призведе до застою в розвитку підприємства, до відставання його на фоні розвитку конкурентів та партнерів.

Сьомий етап. Аналіз коефіцієнтів структури активів. Це вивчення коефіцієнтів постійності і мобільності активів підприємства та співвідношення між необоротними і оборотними активами.

Коефіцієнт постійності (КП) – це відношення необоротних активів до всіх активів. Якщо цей показник низький, то це говорить про низький виробничий потенціал, тобто необхідно здійснювати додаткові капітальні інвестиції (необхідно поповнення власного капіталу або залучення довгострокових позичкових коштів).

Коефіцієнт мобільності (КМ) – це відношення оборотних активів до всіх активів (або одиниця мінус коефіцієнт постійності).

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (чи навпаки) (КОБАНА) – це відношення оборотних активів до необоротних активів. Цей коефіцієнт повинен збільшуватися, що дасть можливість підвищити ліквідність балансу підприємства. Негативною є різка зміна.

Якщо частка необоротних активів складає більше 40%, деякі аналітики говорять про «важку» структуру активів, менше – «легку». «Важка» структура свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виручки, «легка» – про мобільність підприємства. За нормальних умов темпи приросту оборотних активів повинні бути вищі ніж темпи приросту необоротних активів.

Восьмий етап. Аналіз ефективності використання майна передбачає розрахунок показників ефективного використання майна підприємства, основними з яких є:

1. Рентабельність активів (майна):

➤ $\text{прибуток у розпорядженні підприємства (форма 2)} \times 100 / \text{середня величина активів.}$

Цей показник показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи.

2. Рентабельність поточних активів:

➤ прибуток у розпорядженні підприємства (форма 2) $\times 100$ / середня величина поточних активів.

3. Рентабельність інвестицій:

➤ прибуток до сплати податку 100 / валюта балансу – короткострокові зобов'язання.

4. Рентабельність власного капіталу:

➤ прибуток у розпорядженні підприємства (форма 2) $\times 100$ / джерела власних засобів.

Цей показник указує на величину прибутку, що утримується з кожної гривні власних коштів, вкладеної в підприємство.

5. Рентабельність реалізованої продукції:

➤ прибуток у розпорядженні підприємства $\times 100$ / виручка від реалізації продукції.

Отже, проаналізувавши склад, структуру майна підприємства та джерела їх утворення, можна зробити висновок, що для вивчення цього питання застосовується модель економічного аналізу, сутність якої зводиться до такого:

а) визначення питомих складників майна та джерела його формування в загальній вартості майна на початок і кінець звітного періоду;

б) зіставлення даних на кінець звітного періоду з даними на початок і визначення причин модифікації;

в) вивчення причин модифікації складу, структури майна та джерел його формування, і першочергово тих, що негативно позначаються на фінансовому стані підприємства;

г) доведення до відома керівництва підприємства даної інформації вимагає від нього прийняття управлінських рішень, спрямованих на усунення причин, що негативно впливають на фінансовий стан підприємства.

Завершує деталізований аналіз структури майна підприємства складання аналітичного висновку, що є дев'ятим етапом методики аналізу за цією темою.

Запитання для обговорення та самоконтролю

- 1. Розкрийте сутність поняття активів (майна) підприємства.*
- 2. У чому полягає значення аналізу майна підприємства для оцінки фінансового стану підприємства?*
- 3. Назвіть основні методи аналізу майна підприємства.*
- 4. Дайте характеристику окремих елементів майна підприємства.*
- 5. У чому полягають основні напрями поліпшення використання майна підприємства та оптимізації джерел його формування?*
- 6. Яким чином майновий стан підприємства впливає на його фінансовий стан і рівень фінансових результатів?*
- 7. Подайте таблицю за якою здійснюють аналіз структури майна підприємства.*
- 8. Як визначають частку активної частини основних засобів?*
- 9. Як визначають коефіцієнт зносу?*
- 10. Як визначають коефіцієнт оновлення?*
- 11. Як визначають коефіцієнт вибуття?*
- 12. Розкрийте сутність поняття активів (майна) підприємства.*

IV. АНАЛІЗ КАПІТАЛУ ТА ДЖЕРЕЛ ЙОГО ФОРМУВАННЯ

4.1. Економічна сутність та класифікація капіталу.

Під капіталом розуміють матеріальні засоби і грошові кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення підприємницької діяльності.

Класифікують капітал за різними ознаками.

1. За ознакою власності капітал поділяють на власний і позиковий.

До **власного капіталу** відносять грошові кошти і матеріальні засоби, які самостійно формуються підприємством для забезпечення свого розвитку.

До **позикового капіталу** відносять грошові кошти та інше майно, що залучається для фінансування розвитку підприємства із зовнішніх джерел на платній поворотній основі.

Аналіз основних відмінностей між власним і позиковим капіталом показує, що за рахунок позикового капіталу підприємство має більше можливостей нарощення свого виробничого потенціалу, але при цьому зростає ризик втрати його фінансової стійкості.

2. За тривалістю використання виділяють довгостроковий (постійний, перманентний) капітал і короткостроковий (змінний) капітал.

Постійний (довгостроковий, перманентний) капітал		Змінний (короткостроковий) капітал
Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання

Мал. 4.1. Склад капіталу за тривалістю використання

У західній практиці для відокремлення довгострокового капіталу часто використовується термін «капіталізовані джерела».

Капіталізовані джерела – це сума довгострокових зобов'язань як перед кредиторами, так і власниками. Капіталізовані джерела мають ще назву «чисті активи».

Капіталізовані джерела = Власний капітал + Довгострокові зобов'язання = Ф. 1 р. 1495 + р. 1595 + р. 1665*** (4.1),

де *** – враховуються доходи майбутніх періодів в частині понад 12 місяців.

$$\begin{aligned} \text{Чисті активи} &= \text{Активи} - \text{Поточні зобов'язання} = \\ &= \text{Ф. 1 р. 1300} - \text{р. 1695} \end{aligned} \quad (4.2),$$

Капіталізовані джерела = Чисті активи.

3. Залежно від напрямку розміщення фінансових ресурсів в активи підприємства капітал поділяється на основний і оборотний.

Схематично склад капіталу залежно від напрямів його розміщення проілюстровано на мал. 4.2.

Основний капітал (необоротні активи)	Оборотний капітал (оборотні активи)
Основні засоби	Запаси
Нематеріальні активи	Дебіторська заборгованість
Незавершене будівництво	Поточні фінансові інвестиції
Довгострокові фінансові інвестиції	Грошові кошти

Мал. 4.2. Склад капіталу за напрямками розміщення

Водночас можна окремо виділити капітал, що використовується у внутрішньому обороті підприємства та за його межами. За межами внутрішнього обороту підприємства знаходяться дебіторська заборгованість, довгострокові та поточні фінансові інвестиції. Вкладення частини капіталу в зовнішні фінансові інструменти свідчить, що в попередні періоди у підприємства були вільні грошові кошти. Водночас капітал, інвестований за межами підприємства, можна розглядати як резерв мобілізації в господарський оборот додаткових грошових коштів у випадку, коли збільшуються його власні інвестиційні потреби або погіршується поточна платоспроможність.

Дуже важливою з погляду управління фінансами підприємств є **комбінована класифікація капіталу**, в якій поєднуються різні класифікаційні ознаки: належність капіталу, тривалість його використання та напрями розміщення. Схематично взаємозв'язок між напрямками розміщення капіталу і джерелами його формування зображено на мал. 4.3.

Основний капітал	Довгострокові зобов'язання	Капіталізовані джерела
Оборотний капітал	Власний капітал	
	Поточні зобов'язання	

Мал. 4.3. Комбінована класифікація капіталу

Як видно із схеми, капіталізовані джерела спрямовуються на фінансування необоротних активів і частини оборотних активів. Частина оборотного капіталу, яка сформована на постійній основі, тобто за рахунок капіталізованих джерел, називається **робочим капіталом** (власні

оборотні кошти). Нестача робочого капіталу призводить до підвищення фінансової залежності і свідчить про нестійке фінансове становище підприємства.

4.2 Аналіз фінансової незалежності підприємства

Фінансова незалежність підприємства (Financial Independence) – це фінансовий стан, при якому підприємство здатне забезпечити свій розвиток та відповісти на вимоги зовнішнього середовища. За умов фінансової незалежності підприємство має безперервний процес фінансово-господарської діяльності, вільно маневрує грошовими коштами, оновлює та розширює виробництво.

До основних показників, що характеризують фінансову незалежність підприємства, належать:

- коефіцієнт фінансової незалежності (автономії);
- коефіцієнт фінансової залежності (мультиплікатор власного капіталу);
- коефіцієнт концентрації позичкового капіталу;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт фінансової стабільності;
- коефіцієнт довгострокової заборгованості;
- коефіцієнт покриття відсотків (покриття фінансових витрат);
- коефіцієнт маневреності власного капіталу.

Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн) (Autonomy Ratio) (коефіцієнт автономії, коефіцієнт власності, коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує концентрацію власного капіталу.

Коефіцієнт фінансової незалежності обчислюється відношенням суми власних коштів (ВК) до валюти балансу (ВБ):

$$\text{Кфн} = \frac{\text{ВК}}{\text{ВБ}} = \frac{\text{ф.1 р.1495}}{\text{ф.1 р.1900}} \quad (4.3)$$

Багато аналітиків вважають, що коефіцієнт автономії не повинен бути меншим за 0,5–0,6. Хоча, наприклад, у японських компаніях він, як правило, дорівнює 0,2–0,3. У більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств значення цього коефіцієнта коливається в межах 0,8–0,9, що, безумовно, не є свідченням їхньої фінансової стабільності, а свідчить лише про обмеженість та недоступність зовнішнього фінансування.

Зростання коефіцієнта фінансової незалежності означає підвищення фінансової стійкості підприємства і є позитивним моментом.

Водночас зростання коефіцієнта фінансової незалежності може і не сприяти збільшенню виробничої активності підприємства, зростанню його рентабельності. Аналізуючи коефіцієнт фінансової незалежності, необхідно передусім звертати увагу на наявність економічно виправданих зовнішніх джерел фінансування в пасиві балансу. Якщо підприємство веде агресивну політику, спрямовану на завоювання ринків збуту своєї продукції, розширює виробничі потужності, то величина коефіцієнта фінансової незалежності навіть на рівні 0,2–0,3 не свідчить про його критичний фінансовий стан.

Тим часом, якщо більшість позикового капіталу являє собою прострочену кредиторську заборгованість та кредити, несплачені в строк, то і величина коефіцієнта фінансової незалежності на рівні 0,8–0,9 може виявитися занадто низькою.

Коефіцієнт фінансової залежності (Кфз) (Total Assets to Equity) розраховується відношенням валюти балансу до власного капіталу, є оберненим показником до коефіцієнта фінансової незалежності. Для коефіцієнта фінансової залежності рекомендоване значення менше ніж 2 (тобто 1/0,5).

$$\text{Кфз} = \frac{\text{ВБ}}{\text{ВК}} = \frac{\text{Ф.1р1900}}{\text{Ф.1р1495}} \quad (4.4)$$

Або

$$\text{Кфз} = \frac{1}{\text{Кфн}} \quad (4.5)$$

Коефіцієнт фінансової залежності ще має назву мультиплікатор власного капіталу.

Мультиплікатор власного капіталу (Кмвк) (Equity Multiplier) пов'язує рентабельність активів та рентабельність власного капіталу. Показує, у скільки разів рентабельність власного капіталу більша рентабельності активів.

$$\text{Кмвк} = \text{Кфз} = \frac{(\text{ВБ} = \text{А})}{\text{ВК}} \quad (4.6)$$

Якщо мультиплікатор власного капіталу помножити на рентабельність активів (відношення чистого прибутку до активів), то отримаємо рентабельність власного капіталу (відношення чистого прибутку до власного капіталу):

$$\text{Кмвк} \times \left(\frac{\text{ЧП}}{\text{А}}\right) = \left(\frac{\text{А}}{\text{ВК}}\right) \times \left(\frac{\text{ЧП}}{\text{А}}\right) = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}} \quad (4.7)$$

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (Ккпк) (Deb Ratio) розраховується як відношення позикового капіталу (ПК) до валюти балансу або як різниця між 1 та коефіцієнтом фінансової незалежності. Показує частку залученого майна в активах підприємства та ступінь залежності підприємства від кредиторів.

Зростання цього показника за часом означає посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів, що є негативною тенденцією:

$$\text{Ккпк} = \frac{\text{ПК}}{\text{ВБ}} = \frac{(\Phi.1 \text{ р.1595} + \text{р.1695})}{\Phi.1 \text{ р.1900}} \quad (4.8)$$

Або

$$\text{Ккпк} = 1 - \text{Кфн} = 1 - \frac{1}{\text{Кфз}} \quad (4.9)$$

Відповідно можна записати, що

$$\text{Кфн} = 1 - \text{Ккпк}; \text{Кфз} = \frac{1}{(1 - \text{Ккпк})} \quad (4.10)$$

Коефіцієнт фінансового ризику (Кфр) (Debt/Equity Ratio) (коефіцієнт фінансового левериджу) характеризує співвідношення позикових та власних коштів. Рекомендоване значення менше 1:

$$\text{Кфр} = \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}} = \frac{(\Phi.1 \text{ р.1595} + \text{р.1695})}{\Phi.1 \text{ р.1495}} \quad (4.11)$$

Коефіцієнт фінансового ризику показує, кількість позикових коштів, залучених підприємством на 1 гривню вкладених в активи власних коштів. Чим вище його значення, тим вищий ризик вкладання капіталу в підприємство. Нормальним вважається співвідношення 1:2, за якого одна третина загального фінансування сформована за рахунок позикових коштів.

З одного боку, динаміка збільшення коефіцієнта фінансового ризику веде до посилення залежності підприємства від позикового капіталу, зниження його фінансової незалежності, зменшення фінансової стійкості. Але в той же час підприємство може бути зацікавлене у використанні позикових коштів з двох причин. По-перше, фінансові витрати зменшують величину прибутку до оподаткування, а по-друге, якщо фінансові витрати менші, ніж величина прибутку, отриманого від використання позикових коштів, то це сприяє зростанню рентабельності власного капіталу.

У різних галузях співвідношення позикових та власних коштів неоднакове. Це залежить як від менталітету країни, так і від оборотності капіталу. Чим вища оборотність капіталу, тим більшим може бути цей коефіцієнт.

Взаємозв'язок коефіцієнта фінансового ризику та коефіцієнта фінансової залежності:

$$\mathbf{Kфр} = \mathbf{Kфз} - 1, \quad (4.12)$$

$$\mathbf{Kфз-1} = \left(\frac{ВБ}{ВК}\right) - 1 = \left(\frac{ВБ}{ВК}\right) - \left(\frac{ВК}{ВК}\right) = \frac{ПК}{ВК} \quad (4.13)$$

Взаємозв'язок коефіцієнта фінансового ризику та фінансової незалежності:

$$\mathbf{Kфр} = \left(\frac{1}{Кфн}\right) - 1, \text{ оскільки } \mathbf{Kфз} = \frac{1}{Кфн} \quad (4.14)$$

Взаємозв'язок коефіцієнта фінансового ризику з коефіцієнтом концентрації позичкового капіталу та коефіцієнтом фінансової незалежності: коефіцієнт фінансового ризику дорівнює відношенню коефіцієнта концентрації позичкового капіталу до коефіцієнту фінансової незалежності.

$$\mathbf{Kфр} = \frac{ПК}{ВК} = \frac{ПК}{ВБ} / \frac{ВК}{ВБ} = \frac{Ккпк}{Кфн} \quad (4.15)$$

Оскільки $\mathbf{Кфн} = 1 - \mathbf{Ккпк}$, то можна записати:

$$\mathbf{Kфр} = \frac{Ккпк}{1 - Ккпк} \quad (4.16)$$

Коефіцієнт фінансового ризику можна розраховувати не тільки за всім позиковим капіталом, а й за кожним його джерелом. Так, коефіцієнт фінансового ризику можна визначити як відношення довгострокових зобов'язань (ДЗ) до власного капіталу:

$$\mathbf{Kфр} = \frac{Дз}{ВК} \leq 0,25. \quad (4.17)$$

Цей коефіцієнт дає змогу оцінити фінансову стабільність підприємства з точки зору структури джерел фінансування необоротних активів і робочого капіталу. Як відомо, власний капітал підприємства та довгострокові зобов'язання є джерелами фінансування саме цих видів активів.

Коефіцієнт фінансової стабільності (Кфс) (Equity/Debt Ratio) характеризує покриття боргів власним капіталом. Розраховується відношенням власних коштів до позикових, є оберненим показником до коефіцієнта фінансового ризику:

$$\mathbf{Kфс} = \mathbf{ВК} / \mathbf{ПК} = \mathbf{Ф.1р.1495} / (\mathbf{р.1595} + \mathbf{р.1695}) \quad (4.18)$$

Рекомендоване значення більше ніж 1. Але, як свідчить досвід багатьох підприємств, величина коефіцієнта фінансової стабільності

коливається в досить широких межах залежно від галузевої належності підприємства.

Взаємозв'язок коефіцієнта фінансової стабільності з коефіцієнтом концентрації позичкового капіталу та коефіцієнтом незалежності.

Оскільки, $K_{фр} = K_{кпк} / K_{фн}$; $K_{фс} = 1 / K_{фр}$, то можна записати:

$$K_{фс} = K_{фн} / K_{кпк} \quad (4.19)$$

$$\text{або } K_{фс} = (1 - K_{кпк}) / K_{кпк}. \quad (4.20)$$

Більшість західних аналітиків вважають оптимальним значення коефіцієнта фінансової стабільності 0,5–0,7. У вітчизняних сільськогосподарських підприємств останнім часом він перебуває, як правило, в межах 4–6, що знову ж свідчить про те, що підприємства ведуть виробничу діяльність майже цілком за рахунок власних ресурсів.

Коефіцієнт довгострокової заборгованості (Кдз) (Debt/ (Equity + Debt) Ratio) (коефіцієнт фінансової залежності капіталізованих джерел) характеризує загальну капіталізацію підприємства, оскільки суму довгострокових зобов'язань і власного капіталу називають ще загальною капіталізацією підприємства. Показує відсоток довгострокових зобов'язань у капіталізованих джерелах.

$$K_{дз} = ДЗ / (ВК + ДЗ) = ф.1.р.1595 / (ф.1.р.1495 + 1595) \quad (4.21)$$

Підвищення цього показника свідчить, з одного боку, про посилення залежності від зовнішніх кредиторів, а з іншого – про ступінь фінансової надійності підприємства і довіри до нього банків і населення.

Цей показник пов'язаний з коефіцієнтом фінансового ризику розрахованим відносно довгострокових зобов'язань.

За умови, що:

$$K_{дз} = ДЗ / (ВК + ДЗ), \quad (4.22)$$

$$K_{фр} = ДЗ / ВК. \quad (4.23)$$

Додамо до знаменника в останній формулі складову ДЗ та одночасно віднімемо складову ДЗ:

$$K_{фр} = ДЗ / (ВК + ДЗ - ДЗ) \quad (4.24)$$

Далі поділимо чисельник і знаменник $K_{фр}$ на $(ВК + ДЗ)$:

$$K_{фр} = ДЗ / ВК = (ДЗ / (ВК + ДЗ)) / ((ВК + ДЗ - ДЗ) / (ВК + ДЗ)) \quad (4.25)$$

Тоді

$$K_{фр} = K_{дз} / (1 - K_{дз}) \quad (4.26)$$

Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел (Кфнкд) показує відсоток власного капіталу в капіталізованих джерелах:

$$K_{фнкд} = BK / (BK + ДЗ) = \Phi.1р.1495 / р.1495 + р.1595 \quad (4.27)$$

Коефіцієнт покриття відсотків (Кпв) (Times Interest Earned – TIE – Interest Coverage) (коефіцієнт покриття фінансових витрат) є відносним показником довгострокової платоспроможності. В чисельнику береться величина прибутку до сплати відсотків та податків (ЕВІТ), у знаменнику – витрати на сплату відсотків:

$$K_{пв} = (\text{Прибуток до сплати податків} + \text{Витрати на сплату відсотків}) / \text{витрати на сплату відсотків} = \Phi.2 \text{ р } 2290 + 2250 / \Phi.2 \text{ р } 2250 \quad (4.28)$$

Коефіцієнт покриття відсотків характеризує потенційну можливість підприємства погасити позику, ступінь захищеності кредиторів від несплати відсоткових платежів.

Зменшення цього коефіцієнта в динаміці свідчить про збільшення витрат підприємства на сплату відсотків за кредит.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмнвк) (Flexibility Ratio) визначає частку власного капіталу, що вкладена в оборотні активи. Розраховується відношенням робочого капіталу (РК) до власного капіталу. Характеризує ступінь мобільності власного капіталу, тобто показує ту частину власного капіталу, яка знаходиться в обігу і використовується для фінансування поточної діяльності:

$$K_{мнвк} = РК / BK = \Phi.1р.1195 - р.1695^* / р.1495 \quad (4.29)$$

де * – враховується та частка витрат майбутніх періодів, яка буде використана впродовж 12 місяців з дати балансу.

Для забезпечення гнучкості при використанні власних коштів підприємства коефіцієнт маневреності власного капіталу має бути досить високим. Позитивною тенденцією вважається невелике зростання його в динаміці.

4.3. Аналіз джерел власних коштів

При подальшому аналізі необхідно вивчити динаміку і структуру власного та позикового капіталу, з'ясувати причини змін окремих їх складових і оцінити ці зміни за аналізований період.

Структура капіталу підприємства – це співвідношення між різними джерелами капіталу (власним і позиковим), що використовується для довготермінового фінансування інвестиційної діяльності підприємства [31].

Розглянемо фактори, що вплинули на формування власного капіталу. Для цього складемо аналітичну таблицю (табл. 4.1).

Із таблиці видно, що сума власних і прирівняних до них коштів за звітний період зросла на 347 тис. грн., або на 3,82% ($347 : 9092 \times 100\%$). Це відбулося за рахунок наявності нерозподіленого прибутку звітного року, темпи його зростання становили 15,42%.

Якщо на початок року власний капітал складався зі статутного фонду (75,24%), нерозподіленого прибутку минулих років (24,76%), то на кінець року в його складі нерозподілений прибуток звітного року зріс (27,52%), що відповідно привело до змін інших статей у структурі власних коштів.

Найбільшу питому вагу серед усіх джерел має статутний фонд (75,24%) на початок року і (72,48%) на кінець року.

За даними табл. 4.1 визначають абсолютне та відносне зростання (коефіцієнт зростання) за окремими складовими власного капіталу підприємства.

Якщо коефіцієнт зростання власного капіталу менший від коефіцієнта зростання активів підприємства ($K_{в.а.} > K_{в.к.}$), то це свідчить про скорочення обсягів власних джерел фінансування діяльності підприємства (прибутку, використання резервів, уцінки активів тощо). Якщо коефіцієнт зростання власного капіталу збільшується за рахунок дооцінки необоротних активів і перевищує значення коефіцієнта зростання активів підприємства та/або значення коефіцієнта зростання власного капіталу ($K_{д.а.} > K_{в.а.}$ та/або $K_{д.а.} > K_{в.к.}$), аналізують обґрунтованість проведеної дооцінки вартості активів та можливого штучного завищення власного капіталу (аналіз здійснюється за додатково наданою підприємством інформацією). При суттєвому зростанні суми уцінки перевіряють обґрунтованість зниження вартості активів [31].

У нашому випадку коефіцієнт зростання активів Кв.а дорівнює 1,5 (табл. 4.2), а коефіцієнт зростання власного капіталу дорівнює 1,04 (табл. 4.2). Це свідчить про зменшення обсягів власних джерел фінансування діяльності підприємства.

Таблиця 4.2

Динаміка і структура власного капіталу підприємства

№ за/п	Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Абсолютне зростання тис. грн. (гр6–гр4)	Коефіцієнт зростання (гр6/гр4)
			сума, тис. грн.	питома вага %	сума, тис. грн.	питома вага %		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Зареєстрований (пайовий) капітал	ф1 р. 1400	6841,00	75,24	6841,00	72,48	0,00	1,00
2	Капітал у дооцінках	ф1 р.1405						
3	Додатковий капітал	ф1 р.1410	-	-	-	-	-	-
4	Резервний капітал	ф1 р.1415	-	-	-	-	-	-
5	Нерозподілений прибуток	ф1 р.1420	2251,00	24,76	2598,00	27,52	347,00	1,15
6	Непокритий збиток	ф1 р.1421						
7	Неоплачений та капітал	ф1 р.1425	-	-	-	-	-	-
8	Вилучений капітал	ф1 р.1430						
9	Власний капітал, усього	ф1 р.1495	9092,0	100,00	9439,0	100,00	347,00	1,04 ²

1 – Коефіцієнт дооцінки активів (Кд. а.)

2 – Коефіцієнт зростання власного капіталу (Кв. к)

4.4. Аналіз джерел позикових коштів

Окремо розглянемо динаміку і структуру позикових коштів.

Для того, щоби проаналізувати динаміку і структуру позикових коштів доцільно скласти аналітичну таблицю (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Аналіз складу і структури позикових коштів підприємства

№ за/п.	Показники	На початок року		На кінець року		Відхилення	
		тис. грн.	питома вага.%	тис. грн.	питома вага.%	тис. грн.	У% до підсумку
А	Б	1	2	3	4	5	6
1.	Довгострокові кредити	-	-	-	-	-	-

Продовження табл. 4.3.

2.	Короткострокові кредит	190	9,64	765	21,20	575,00	29,17
3.	Кредиторська заборгованість	1781	90,36	2844	78,80	1063,00	53,93
4.	Всього залучених коштів	1971	100	3609	100	1638,00	83,11

Як видно з таблиці 4.3, позикові кошти складаються з короткотермінових кредитів і кредиторської заборгованості. Позитивним є те, що підприємство, маючи достатній власний капітал, не залучає до джерел фінансування довготермінові кредити банків, довготермінові позикові кошти, у нього немає кредитів і позик, що не погашені у визначений термін. Однак значне зростання короткотермінових кредитів показує на неспроможність підприємства покрити свої поточні потреби в грошових коштах. Це також може бути показником активної діяльності підприємства і його доброго іміджу. Слід зазначити, що в сучасних ринкових умовах залучення кредитів є невід'ємним процесом розвитку підприємства.

Розглянемо структуру та динаміку зобов'язань підприємства (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Аналіз структури та динаміки зобов'язань підприємства

№ за/п	Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Абсолютне зростання тис. грн. (гр6-гр4)	Коефіцієнт зростання (гр6/гр4)
			сума, тис. грн.	питома вага%	сума, тис. грн.	питома вага%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Довгостроові зобов'язання, у т. ч.	ф1 р.1595	0,00	-	0,00	-	-	-
1.1	Довготермінові кредити банків	ф1 р.1510	0,00	-*	0,00	-*	-	-
1.2	Інші довготермінові фінансові зобов'язання	ф1 р. 1515	0,00	-*	0,00	-*	-	-
2	Поточні зобов'язання, усього	ф1 р.1695	3884,0	100,00	5424,0	100,00	1540,00	1,40
2.1	Короткотермінові кредити банків	ф1 р.1600	190,00	4,89**	765,00	14,10**	575,00	4,03
2.2	Векселі видані	ф1 р. 1605	-	-**	-	-**	-	-
2.3	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	ф1 р.1615 + р.1635	2011,00	51,78**	3316,00	61,14**	1305,00	1,65

Продовження табл. 4.4

2.4	За розрахунками з бюджетом	ф1 р.1620	412,00	10,61**	472,00	8,70**	60,00	1,15
2.6	За розрахунками зі страхування	ф1 р.1625	101,00	2,60**	211,00	3,89**	110,00	2,09
2.7	За розрахунками з оплати праці	ф1 р.1630	376,00	9,68**	513,00	9,46**	137,00	1,36
3	Усього зобов'язань (ряд.1+ряд.2)	ф1 р.1595 + р.1695	3884,00	100,00	5424,00	100,00	1540,00	1,40

* Визначають питому вагу показника у складі довготермінових зобов'язань;

** Визначають питому вагу показника у складі поточних зобов'язань.

При аналізі структури та динаміки зобов'язань підприємства виявляють негативні тенденції щодо зростання заборгованості підприємства. Значну увагу необхідно звернути на аналіз динаміки його заборгованості за розрахунками з бюджетом та з оплати праці.

Як видно з таблиці, підприємство використовує лише поточні позикові кошти. За звітний період їх величина збільшилася на 1540 тис. грн., або на 40%. Це відбулося через зростання всіх статей поточних зобов'язань. Так, короткотермінові кредити банків збільшилися з 190 до 575 тис. грн., тобто в чотири рази (+ 303%), кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла на 65%, заборгованість за розрахунками з бюджетом збільшилася на 15%, за розрахунками зі страхування – на 109%, за розрахунками з оплати праці – на 36%.

Також є суттєві зміни в структурі зобов'язань. У поточних зобов'язаннях найбільшу питому вагу має кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги – 51,78% на початок періоду та 61,14% на кінець періоду. Короткотермінові кредити банків значно зросли – з 4,89% на початок періоду до 14,10% на його кінець. Заборгованість за розрахунками з бюджетом на кінець року становила 8,7%, за розрахунками з оплати праці – 9,46%, за розрахунками зі страхування – 3,89% від загальної величини зобов'язань підприємства.

За аналізований період зобов'язання підприємства дорівнюють 100% поточних, – це негативний фактор, що свідчить про нераціональну структуру балансу, а також про ризик втрати фінансової стійкості.

Залучення позикових засобів до обороту підприємства є нормальним явищем. Це сприяє тимчасовому поліпшенню фінансового стану за умови, що засоби не затримують на тривалий час в обороті та своєчасно повертають. В іншому випадку може виникнути протермінована кредиторська заборгованість, що в кінцевому підсумку призводить до

виплати штрафів, санкцій і до погіршення фінансового стану підприємства.

Таким чином, залучення позикового капіталу в розумних розмірах може поліпшити фінансовий стан підприємства, а в надмірних – погіршити. Залучення довготермінових кредитів для формування майна свідчить про продуману фінансову стратегію підприємства.

4.5. Аналіз кредиторської заборгованості

Доцільно окремо вивчити наявність, склад і структуру кредиторської заборгованості, частоту та причини створення протермінованої кредиторської заборгованості. Необхідно визначити нормальну (допустиму) і невинуватену (протерміновану) кредиторську заборгованість, а також розрахувати показники, що характеризують стан кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{0кз}$):

$$K_{0кз} = \frac{C}{KЗ_{cp}} \quad (4.30)$$

де C – собівартість реалізованої продукції (тис. грн.).

$KЗ_{cp}$ – середня величина кредиторської заборгованості (тис. грн.).

При цьому аналітик має бути впевненим у достовірності інформації, для чого він вивчає укладені договори, контракти та інші документи, які підтверджують наявність кредиторської заборгованості, проводить бесіди з фахівцями та іншими співробітниками, що мають дані про борги підприємства. Обов'язково треба простежити, щоб інформація, представлена в балансі, збігалася з фактичною величиною кредиторської заборгованості підприємства.

Особливу увагу слід приділяти даті виникнення кредиторської заборгованості, термінами погашення, часу протермінування повернення боргу, причинам її виникнення. Окремо вивчають середню тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства.

Її розраховують за формулою:

$$T_{кз} = \frac{СЗКЗ \times Д_n}{СКО} \quad (4.31)$$

де: $T_{кз}$ – середня тривалість кредиторської заборгованості;

$СЗКЗ$ – середні залишки кредиторської заборгованості;

$Д_n$ – дні періоду;

$СКО$ – сума кредитових оборотів за розрахунками з кредиторами.

А тривалість погашення кредиторської заборгованості ($T_{пкз}$):

$$T_{пкз} = \frac{T}{K_{окз}}, \quad (4.32)$$

де T – звітний період у днях (30, 90, 360 і т. д.)

При аналізі кредиторської заборгованості слід враховувати, що вона є одночасно джерелом покриття дебіторської заборгованості. Тому в процесі аналізу необхідно порівнювати суму дебіторської та кредиторської заборгованостей. Детальніше ми розглянемо ці показники при аналізі ділової активності підприємства.

Для вивчення складу і структури кредиторської заборгованості, її динаміки доцільно також складати спеціальну аналітичну таблицю. Проаналізуємо кредиторську заборгованість на підприємстві (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Аналіз складу, структури і динаміки кредиторської заборгованості

№ за/п	Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Абсолютне зростання тис. грн. (гр6-гр4)	Темпи зростання гр6/гр4*100-100
			сума, тис. грн..	питома вага%	сума, тис. грн..	питома вага%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	ф1 р.1620	1781,00	48,21	2844,00	61,04	1063,00	59,69
2	Поточні зобов'язання за розрахунками:							
2.1	– із одержаних авансів	ф1 р.1635	230,00	6,23	380	8,16	150,00	65,22
2.2	– із бюджетом	ф1 р.1620	412,00	11,15	472	10,13	60,00	14,56
2.3	– зі страхування	ф1 р.1625	101,00	2,73	211	4,53	110,00	108,91
2.4	– з оплати праці	ф1 р.1630	376,00	10,18	513	11,01	137,00	36,44
2.5	– з учасниками	ф1 р.1640	-	-	-	-	-	-
2.6	– із внутрішніх розрахунків	ф1 р.1645	108,00	2,92	180	3,86	72,00	66,67
3	Інші поточні зобов'язання	ф1 р.1690	686,00	18,57	59	1,27	-627,00	-91,4
4	Усього		3694,00	100,00	4659,00	100,00	965,00	26,12

Дані табл. 4.5 показують, що в структурі кредиторської заборгованості аналізованого підприємства відбулися суттєві зміни.

Так, якщо на початок року найбільшу питому вагу (48,12%) становили кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги; то далі

картина була такою: інші поточні зобов'язання (18,57%); поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом (11,57%); поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці (10,18%); поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів (6,23%).

А на кінець року найбільшу питому вагу мали: кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (61,04%); поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці (11,01%); поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом (10,13%); поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів (8,16%).

За звітний період кредиторська заборгованість зросла на 965 тис. грн., або на 26,12%, що негативно характеризує підприємство.

На це вплинуло підвищення заборгованості за товари, роботи, послуги на 1063 тис. грн., або на 59,69%, з одержаних авансів на 150 тис. грн. (65,22%), з оплати праці на 137 тис. грн. (36,44%), із страхування на 110 тис. грн. (108,91%), за внутрішніми розрахунками – на 72 тис. грн. (66,67%), перед бюджетом – на 60 тис. грн., або на 14,56%, незважаючи на значний позитивний вплив зменшення заборгованості з інших поточних зобов'язань на 627 тис. грн. або на 91,4%. Але сумарний негативний вплив збільшення за всіма іншими статтями перекрив позитивне зменшення заборгованості з інших поточних зобов'язань.

Треба зазначити, що найбільшу питому вагу в кредиторській заборгованості має заборгованість за товари, роботи, послуги (48,21% на початок року і 61,04% на кінець року), суттєво зменшилися кредиторська заборгованість за іншими поточними зобов'язаннями (18,57% на початок року і 1,27% на кінець року)

Спостерігаються незначні зміни в структурі інших складових.

Збільшення кредиторської заборгованості в цілому заслуговує негативної оцінки керівництву треба звернути увагу на високий рівень кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги.

4.6 Аналіз співвідношення активів із джерелами їх фінансування

Особливу увагу під час оцінювання структури джерел майна підприємства необхідно приділити способу їхнього розміщення в активі. У цьому проявляється нерозривний зв'язок аналізу пасивної й активної частин балансу.

Така група показників характеризує співвідношення двох головних складників активу балансу (необоротних та оборотних активів) і двох головних складників пасиву балансу (власного і залученого капіталу) між собою та відповідно пов'язаних розділів активу і пасиву. Це дає змогу оцінити як структури активу та пасиву балансу, так і забезпеченість відповідних активів відповідними джерелами фінансування. У разі відхилення цих співвідношень від оптимальних і середньогалузових можна дійти відповідних висновків щодо фінансового стану підприємства.

Порівняння активів і пасивів підприємства дає змогу оцінити ефективність фінансової політики підприємства

Схематично взаємозв'язок активів та джерел їх фінансування (пасивів) подано на мал. 4.4

Активи	Пасиви
Необоротні активи	Довгострокові зобов'язання
	Власний капітал
Оборотні активи	Короткострокові зобов'язання

Мал. 4.4 Взаємозв'язок активів і пасивів балансу

Відповідно до цієї схеми, основними джерелами фінансування необоротних активів є, як правило, власний капітал і частково довгострокові кредити і позики.

Оборотні активи утворюються як за рахунок власного капіталу, так і за рахунок короткострокових позикових коштів. Бажано, щоб на підприємствах виробничої сфери їх було наполовину сформовано з власного, а наполовину – з короткострокового позичкового капіталу. Тоді забезпечується гарантія погашення зовнішнього боргу.

Щоб визначити, скільки власного капіталу вкладено в довгострокові активи, слід від загальної суми необоротних активів відняти довгострокові зобов'язання.

Частку власного капіталу (Чвкна) і частку позикового капіталу (Чпкна) у формуванні необоротних активів визначають так:

$$Чвкна = \frac{\text{необоротні активи} - \text{довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи}} = \frac{(\Phi.1 \text{ р.1095} - \Phi.1 \text{ р.1595})}{\Phi.1 \text{ р.1095}} \quad (4.33)$$

$$Чпкна = \frac{\text{довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи}} = \frac{\Phi.1 \text{ р.1595}}{\Phi.1 \text{ р.1095}} \quad (4.34)$$

$$\text{Або } Чпк = 1 - Чвк \quad (4.35)$$

Щоб дізнатися, яка сума власного капіталу використовується в обігу (власний оборотний капітал), необхідно від загальної суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань відняти ту частину, яка вкладена в необоротні активи.

Частка **власного** (коефіцієнт стабільності структури оборотних коштів) (Чвкоа) і **позикового** капіталу (Чпкоа) у формуванні **оборотних активів (ОА)** визначається так:

$$\text{Чвкоа} = \frac{\text{робочий капітал} \text{ (Ф.1 р.1195 - ф.1р.1695)}}{\text{оборотні активи} \text{ Ф.1р.1195}} \quad (4.36)$$

$$\text{Чпкоа} = \frac{\text{Короткострокові зобов'язання} \text{ Ф.1р.1695}}{\text{оборотні активи} \text{ Ф.1р.1195}} \quad (4.37)$$

$$\text{Чпкоа} = 1 - \text{Чвкоа} \quad (4.38)$$

Для зведеного аналітичного надання інформації про те, за рахунок яких джерел сформовано окремі розділи активу балансу, використовується шаховий баланс.

Вибір джерел фінансування для кожного виду активу здійснюється відповідно до золотих правил – золотого правила фінансування та золотого правила балансу (див. тему 2).

Золоте правило балансу – з метою досягнення паралельності строків мобілізації і використання фінансових ресурсів рекомендується керуватися двома умовами:

1) потребу в капіталі для фінансування необоротних активів слід покривати за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань:

$$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи}} \geq 1;$$

2) довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а й для фінансування постійних оборотних активів:

$$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи} + \text{постійні оборотні активи}} \geq 1$$

Золоте правило фінансування – фінансовий капітал повинен бути мобілізований на строк, не менший від того, на який цей капітал заморожується в необоротних та оборотних активах:

$$\frac{\text{Довгострокові активи}}{\text{Довгострокові пасиви}} \leq 1;$$

$$\frac{\text{Короткострокові активи}}{\text{Короткострокові пасиви}} \geq 1$$

Довгострокові зобов'язання та власний капітал спрямовують на фінансування необоротних активів та постійних оборотних активів.

Постійні оборотні активи – це той мінімум, що необхідний підприємству для операційної діяльності з точки зору довгострокових потреб підприємства і величина якого не залежить від коливань обсягу виробництва та реалізації продукції.

Постійні оборотні активи є навіть в періоду спаду діяльності підприємства. Як правило, до постійних оборотних активів відносять мінімально необхідну величину запасів та середній розмір дебіторської заборгованості, щось на зразок резервного капіталу.

Постійний оборотний капітал – це не конкретна нерухома частина поточних активів, а фіксований рівень інвестування в оборотні активи, елементи яких знаходяться в постійному русі. Наприклад, якщо необоротні активи пофарбувати, то виявиться, що через місяць вони будуть на тому самому місці і пофарбовані. Якщо пофарбувати оборотні активи (грошові кошти, дебіторську заборгованість тощо), то через місяць мало що залишиться.

Змінні оборотні активи – це частина оборотних активів, схильна до коливань у зв'язку зі зміною обсягів діяльності. Фінансується змінна частина оборотних активів за рахунок короткострокового позикового капіталу, а при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу.

Отже, на ефективність використання капіталу підприємства впливають дві групи чинників: оптимальне співвідношення власного і позикового капіталу, довгострокових і короткострокових джерел фінансування; рівень інвестування в основні й оборотні засоби, тобто скільки їх перебуває у сфері виробництва і сфері обігу, в грошовій і матеріальній формах та наскільки оптимальне їх співвідношення.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Поясніть сутність поняття «капітал».
2. Наведіть класифікацію капіталу підприємства.
3. Надайте сутнісну характеристику власного капіталу.
4. У чому полягають особливості власного капіталу підприємства?
5. Надайте сутнісну характеристику позичкового капіталу.
6. Перелічіть особливості позичкового капіталу.
7. За допомогою яких показників оцінюється фінансова незалежність підприємства?
8. Система показників структури капіталу: методам їх розрахунку, економічній інтерпретації.
9. Як розраховується коефіцієнт зростання власного капіталу?
10. Сформулюйте золоте правило фінансування та золоте правило балансу.
11. У чому полягає порівняння активів і пасивів? Наведіть показники, що оцінюють співвідношення активів з джерелами їхнього фінансування.

V. АНАЛІЗ ВХІДНИХ І ВИХІДНИХ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

5.1. Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу

Успішність фінансово-господарської діяльності підприємства, безумовно, залежить від стабільності його грошових позицій. Однак, щоб діяльність була ритмічною, слід навчитися регулювати як величину, так і напрямки грошових потоків.

Однією з основних умов фінансового благополуччя підприємства є приток грошових коштів, що забезпечують покриття його зобов'язань, відсутність такого мінімально необхідного запасу грошових коштів – ознака того, що підприємство має серйозні фінансові труднощі.

Надмірна ж величина грошових коштів свідчить про те, що реально підприємство терпить збитки, пов'язані, по-перше, з інфляцією й знеціненням грошей і, по-друге, з упущеною можливістю їх вигідного розміщення та одержання додаткового доходу, тобто *будь-яке підприємство має враховувати дві обставини*: з одного боку, для підтримки поточної платоспроможності необхідна наявність достатньої величини коштів, із іншого – завжди є можливість отримати додатковий прибуток від вкладення цих коштів.

Аналіз руху потоків грошових коштів сприяє вивченню їх динаміки, визначенню суму перевищення надходжень над витратами, що дає змогу зробити висновки про можливості внутрішнього самофінансування.

Під рухом коштів розуміють усі валові грошові надходження і платежі підприємства.

Є кілька визначень сутності грошового потоку:

1. Грошовий потік – різниця між всіма отриманими і виплаченими підприємством коштами за визначений період.
2. Грошовий потік – це рух ліквідних грошових коштів, тобто їх надходження і витрачання в процесі господарської діяльності.

3. Грошовий потік – це міра ліквідності підприємства, складається з чистого прибутку й амортизаційних відрахувань.

4. Грошовий потік – це рух грошей у процесі господарської діяльності.

У світовій практиці грошовий потік позначають поняттям «кешфло» (cash flow), хоча буквальний переклад цього терміна – потік готівки. Грошовий потік, у якому видатки перевищує надходження, називається «негативний кешфло», у протилежному випадку – це «позитивний кешфло».

Cash-flow у дослівному перекладі – «готівковий потік». Зважаючи на те, що готівкою наші зарубіжні колеги і партнери називають не лише ті гроші, які тримають в руках, тобто касу (cash), а всі без винятку грошові надходження й оплати, що проходять за касовими (готівковими) і банківськими (безготівковими) рахунками підприємства, ми також називатимемо cash-flow уесь грошовий потік. «Живі гроші» – такий термін неофіційно використовують у нас. Ним називають усі надходження і перерахування, що не є бартерним обміном чи тимчасовими боргами, зарахованими до обсягів реалізації або авансів виданих (дебіторська заборгованість) чи неоплачених витрат або авансів отриманих (кредиторська заборгованість).

Основним документом для аналізу грошових потоків є «Звіт про рух грошових коштів» (ф. 3), допомогою якого можна показати надлишок та дефіцит коштів за видами діяльності підприємств, контролювати поточну платоспроможність підприємства, приймати активні рішення щодо управління коштами і пояснювати розбіжності між фінансовим результатом і зміною коштів.

Згідно з НП(С) БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» під рухом грошових коштів - грошовими потоками розуміють надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Грошові кошти охоплюють кошти в касі та й рахунках у банки, що можуть бути використані для поточних операцій. Еквівалентами грошових коштів є короткотермінові фінансові інвестиції, що можуть бути вільно конвертованими у певну суму коштів: мають незначний ризик щодо зміни вартості.

Такими еквівалентами є, як правило, високоліквідні інвестиції в цінні папери на термін, що не перевищує три місяця.

Дані звіту дають змогу оцінити:

➤ здатність підприємства працювати так, щоб у майбутньому забезпечити перевищення припливу коштів над їх видатками (відсотками);

➤ здатність підприємства відповідати за своїми обов'язками, виплачувати дивіденди і задовольняти всі свої потреби у зовнішньому фінансуванні;

➤ причини розбіжностей між чистим прибутком і пов'язаними з ним надходженнями і виплатами коштів;

➤ вплив як грошових, так і негрошових (бартер і взаємозалік) результатів інвестиційної діяльності та діяльності з фінансування на фінансове становище підприємства.

Необхідність аналізу грошового потоку полягає в тому, що він дає відповідь на такі питання:

➤ чи створює підприємство кошти, необхідні для придбання додаткових засобів із метою подальшого розвитку?

➤ чи має підприємство наявні кошти для погашення боргів?

➤ чи достатньо у підприємства власних коштів для фінансування своєї діяльності?

Але в сучасних умовах формування інформації про фінансові результати за методом нарахувань не дає повної картини реального стану підприємства.

Інформація про потік грошових коштів базована за касовим методом, тобто за фактом їх руху на рахунках у банку.

Касовий метод, про який йдеться – це метод визначення результатів діяльності, за яким і доходи, і витрати визначають тільки за оплатою, незалежно від часу фактичного здійснення відповідних операцій. І хоча його не можна використовувати при визначенні фінансових результатів, оскільки в його основі нема зв'язку з кінцевим продуктом, значення показника суто грошових надходжень і видатків важко переоцінити.

Наслідком використання різних методів формування інформації є невідповідальність реального потоку грошових коштів і прибутку, що відображають у діючій звітності.

Наприклад, грошовий потік і розрахунок прибутку не збігаються у часі при використанні методу визнання прибутку від реалізації продукції на момент її відвантаження.

Тому використання у фінансовому аналізі даних про прибуток дещо умовне і може призвести до фінансового ризику.

Звіт про рух грошових коштів – це документ фінансової звітності, в якому відображають надходження і витрачання грошових коштів у ході поточної господарської, інвестиційної та фінансової діяльності.

Ці зміни відображають так, що дають змогу встановити взаємозв'язок між залишками грошових коштів на початок та кінець звітного періоду.

Можна також сказати, що звіт про рух грошових коштів – це звіт про зміни фінансового стану підприємства, який складають на основі методу руху грошових коштів.

Він дає змогу оцінити майбутні надходження грошових коштів, проаналізувати здатність підприємства погасити свою коротермінову заборгованість і сплатити дивіденди, оцінити необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. Використання такого звіту сприяє точнішому оцінюванню перспективної платоспроможності та, відповідно, зниженню фінансового ризику.

При аналізі потоки коштів розглядають за трьома видами діяльності: основний, інвестиційний та фінансовий.

Рух коштів у «Звіті про рух грошових коштів» відображають за трьома видами діяльності – операційною, інвестиційною та фінансовою (мал. 5.1).

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інша діяльність, що не є інвестиційною та фінансовою. Тобто, це надходження і використання коштів, що забезпечують виконання основних виробничо-комерційних функцій. Тут відображують ті фінансові показники, що використовують при розрахунку чистого прибутку. Операційна діяльність підприємства спрямована, як правило, на продаж продукції і надання послуг.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій із придбання та продажу довготермінових (необоротних) активів, а також короткотермінових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Ця діяльність охоплює здебільшого операції, котрі належать до змін у необоротних активах, а також короткотермінових (поточних) фінансових інвестиціях, які не є еквівалентами грошових коштів. Дані про рух коштів, пов'язані з інвестиційною діяльністю, важливі, оскільки вони відображають витрати щодо ресурсів, що можуть створити у майбутньому прибуток і рух коштів.

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, які приводять до зміни величини і складу власного та позикового капіталів. Інформація про рух коштів, пов'язаних з фінансовою діяльністю, важлива тому, що вона дає змогу прогнозувати майбутній обсяг коштів, на який матимуть права постачальники капіталу підприємства.

Види діяльності



Мал. 5.1. Схема грошових потоків підприємства.

Аналіз руху, здійснений за такою схемою, допоможе об'єктивно оцінити надходження та вибуття грошових коштів підприємства, можливості його внутрішнього самофінансування, перспективну платоспроможність і ступінь ризику укладання договорів, контрактів та угод. Здійснюють зовнішній та внутрішній аналіз грошових потоків.

5.2. Аналіз руху грошових коштів

Аналіз руху грошових коштів дає змогу визначити сальдо грошового потоку в результаті основної, інвестиційної та фінансової діяльності й інших операцій. Основне завдання аналізу грошових потоків – виявлення причин нестачі (надлишку) коштів та визначення джерел їх надходжень і напрямків використання.

Завдяки аналізу руху коштів можна з відомою точністю пояснити розбіжності між величиною грошового потоку й отриманим за цей період прибутком, що зумовлені такими причинами:

- прибуток відображає облікові грошові та негрошові доходи протягом визначеного періоду, що не збігається з реальним надходженням коштів;
- прибуток визначають після продажу, а не після надходження коштів;
- при розрахунку прибутку витрати на виробництво продукції визначають після її реалізації, а не в момент їхньої сплати.

Тобто, діє не касовий метод, а метод нарахування.

За станом руху грошових потоків можна судити про якість управління підприємством.

На думку фахівців, якість управління підприємством можна охарактеризувати як добре в тому випадку, якщо за результатами звітного періоду чистий рух коштів у результаті операційної діяльності (ряд. 3195 ф. 3) має додатне значення, у результаті інвестиційної (ряд. 3295 ф. 3) та фінансової (ряд. 3395 ф. 3) – від’ємне. Це означає, що в результаті операційної діяльності, зокрема від реалізації продукції, підприємство отримує досить коштів, щоби мати змогу інвестувати їх, а також виплачувати відсотки від залучених кредитів. До того ж, підприємству для здійснення інвестицій досить тільки власних коштів. Якщо при цьому чистий рух коштів у результаті всіх видів діяльності підприємства за рік (ряд. 3400 ф. 3) також матиме додатне значення, то можна говорити про те, що керівництво підприємства цілком справляється зі своїми функціями.

Якщо рух коштів у результаті операційної та фінансової діяльності має додатне значення, а в результаті інвестиційної – від’ємне, говорять про нормальну якість управління підприємством. Суть цієї структури грошових потоків така: підприємство скеровує кошти, отримані від операційної діяльності, а також кошти, одержані як кредити і додаткові

вкладення власників (фінансова діяльність), на придбання необоротних активів (відновлення основних засобів, вкладення капіталу в нематеріальні активи, здійснення довготермінових інвестицій). У цій ситуації також бажано додатне значення за статтею «Чистий рух коштів за звітний період» (ряд. 3400 ф. 3). Слід зазначити, що фінансування витрат на інвестиційну діяльність за рахунок надходження від фінансової діяльності не завжди є негативним результатом. Залучення інвестицій для розвитку підприємства нині – часте явище. Більше того, від’ємне значення за статтею «Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності» (ряд. 3295 ф. 3) і додатне за статтею «Чистий рух коштів від фінансової діяльності» (ряд. 3395 ф. 3) може також означати, що підприємство отримало кредит під невеликий відсоток й інвестувало отримані кошти на вигідніших умовах.

Бувають ситуації, коли рух коштів у результаті інвестиційної та фінансової діяльності має додатне значення, а в результаті операційної – від’ємне. У цьому випадку стан підприємства можна охарактеризувати як кризовий, а якість управління не витримує ніякої критики. Зміст такої структури грошових потоків зводиться до такого: підприємство фінансує витрати на операційну діяльність за рахунок надходжень від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто за рахунок залучення кредитів, додаткової емісії акцій і т. п. Така структура руху коштів прийнятна тільки для новостворених підприємств, що ще не почали працювати на повну потужність і перебувають на початковій стадії розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок, що якість управління підприємством буде на прийнятному рівні лише тоді, коли, тут матимуть додатне значення руху коштів у результаті операційної діяльності.

Для визначення потоків коштів використовують прямий і непрямий методи.

5.3. Аналіз руху коштів за прямим та непрямим методами

Прямий метод базований на аналізі руху коштів на рахунках підприємства. Сутність його – в прямому зіставленні надходження (припливу) грошових коштів із їх витрачанням (платежами). Джерелами інформації служать дані поточного бухгалтерського обліку (оборотні по відповідним рахункам) і баланс. Прямий метод застосовано на обчисленні припливу (виручка від реалізації продукції, робіт і послуг,

аванси отримані та ін.) й відтоку (оплата рахунків постачальників, повернення отриманих короткотермінових позик та ін.) грошових коштів.

Вихідним елементом є виручка.

Недоліком прямого методу є те, що він не розкриває взаємозв'язку одержаного фінансового результату зі зміною грошових коштів на рахунках підприємства.

Рух коштів від операційної діяльності при використанні прямого методу визначають у такій послідовності:

1. Визначення суми надходження від покупців (замовників);
2. Визначення суми інших надходжень від операційної діяльності;
3. Визначення суми платежів постачальникам;
4. Визначення суми сплачених операційних витрат;
5. Визначення суми сплачених процентів;
6. Визначення суми сплачених податків із обороту;
7. Визначення суми сплачених податків на прибуток.

1) Для визначення суми коштів, що надійшли від покупців, необхідно скоригувати суму доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, послуг) на суму змін дебіторської заборгованості та одержаних при цьому на суму збільшення дебіторської заборгованості суму доходу (виручки) від реалізації продукції зменшують, а суму зменшення дебіторської заборгованості додають до виручки. Збільшення авансів одержаних збільшує дохід, а їх зменшення його зменшує. Алгебраїчна сума виручки, відхилень за дебіторською заборгованістю і авансом одержаним дорівнюватиме сумі надходження коштів від покупців.

2) Для визначення суми інших надходжень від операційної діяльності слід врахувати зміни у складі доходів майбутніх періодів дебіторської заборгованості, пов'язаної з іншим операційним доходом.

При цьому до операційних доходів:

- додають зменшення даної дебіторської заборгованості збільшення доходів майбутніх періодів;
- віднімають збільшення даної дебіторської заборгованості зменшення доходів майбутніх періодів.

Таким шляхом отримують й інші надходження від операційної діяльності.

3) Для визначення суми коштів, сплачених постачальникам, скоригувати собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) зміни у складі запасів, кредиторської заборгованості та суму амортизації, введеної до неї. При цьому зі собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг)

віднімають суми амортизації основних засобів і нематеріальних активів у складі собівартості реалізованої продукції, зменшення складських запасів, зменшення авансів виданих та збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Додають до собівартості реалізованої продукції суми збільшення авансів виданих, зменшення складських запасів, збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

4) Для визначення суми сплачених інших операційних витрат (адміністративних, на збут та ін.) слід послідовно скоригувати всі витрати, пов'язані з операційною діяльністю (крім собівартості реалізованої продукції, послуг).

Операційні витрати зменшують на суму амортизації в операційних витрат, зменшення у складі витрат майбутніх періодів зменшення у складі операційної дебіторської заборгованості (крім заборгованості за товари, роботи, послуги), збільшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів, збільшення у складі цінної кредиторської заборгованості.

Операційні витрати збільшують на суми збільшення у складі витрат майбутніх періодів та у складі операційної дебіторської заборгованості на суми зменшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів та операційної кредиторської заборгованості.

Таким чином утримують сплачені операційні витрати.

5) Для визначення суми оплачених процентів необхідно скоригувати фінансові витрати, наведені у звіті про фінансові результати, на зміну заборгованості за процентами, що підлягають сплаті, яка відображена в балансі у складі статті «Інші поточні зобов'язання». Зменшення заборгованості за процентами, що підлягають сплаті, підвищує фінансові витрати, а її збільшення їх знижує.

6) Для визначення податків, сплачених із обороту (ПДВ, АЗ), слід врахувати зміну заборгованості за розрахунками з бюджетом за цими податками.

Податок на додану вартість і акцизний збір збільшують у разі зменшення зобов'язань та збільшення дебіторської заборгованості за цими податками. ПДВ й АЗ зменшуються при збільшенні зобов'язань і зменшенні дебіторської заборгованості за ними.

7) Для визначення суми оплачених податків на прибуток необхідно скоригувати суму нарахованого податку на зміну в розрахунках із бюджетом по відтермінованим поточними платежами.

Податки на прибуток збільшуються у разі збільшення відтермінованих податкових активів, зменшення відтермінованих податкових зобов'язань, зменшення поточної заборгованості за податками на прибуток.

Податки на прибуток зменшуються при зменшенні відтермінованих податкових активів, збільшенні відтермінованих податкових зобов'язань, збільшенні поточної заборгованості за податками на прибуток.

Алгебраїчна сума отриманих результатів – це чистий рух коштів до надзвичайних подій, який після коригування на рух коштів від надзвичайних подій надасть інформацію про чистий рух коштів від операційної діяльності.

Аналіз грошових потоків підприємства за прямим методом дає змогу оцінити ліквідність підприємства з кожного виду діяльності, а отже, зробити оперативні висновки щодо достатності коштів для погашення зобов'язань.

Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом полягає в перетворенні величини чистого прибутку на величину грошових коштів. Виходили з того, що в діяльності кожного підприємства є окремі види витрат і доходів, які зменшують (збільшують) прибуток підприємства, не торкаючись величини його грошових коштів

Непрямий метод заснований на аналізі статті балансу і звіту про фінансові результати.

За непрямим методом передбачено визначення суми чистого надходження (видатку) в результаті операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в звіті про фінансові результати.

Коригування здійснюють із метою врахування впливу змін у складі запасів, операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в звіті про фінансові результати.

Коригування здійснюють із метою врахування впливу змін у складі запасів, операційної дебіторської і кредиторської заборгованості, негрошових операцій, доходів і витрат від інвестиційної та фінансової діяльності.

Звіт про рух грошових коштів дає певну, вичерпну інформацію для аналізу грошових потоків. Але треба знати зміст кожної статті цього звіту і джерела інформації для його складання, оскільки для підприємств ця форма є новою.

Слід зазначити, що в Звіті про рух грошових коштів не відображають і, отже, не аналізують негрошові операції (наприклад, бартерні операції, надходження основних засобів на умовах фінансового лізингу, перетворення зобов'язань на власний капітал) і внутрішні зміни у грошових капіталах та їх еквівалентах (наприклад, надходження коштів із банку до каси підприємства, повернення коштів із каси до банку).

При заповненні ф. № 3 «Звіт про рух грошових коштів» і аналізі грошових коштів треба знати, що:

1) нарахована амортизація є видатком, який зменшує прибуток підприємства, але не призводить до видатку коштів, тому цю величину слід додати до прибутку і відобразити в графі «Надходження»;

2) збільшення забезпечень наступних витрат і платежів призводить до збільшення витрат звітного періоду, що не є видатком коштів. Тому цю величину слід додати до прибутку. Сума зменшення забезпечень становить в графу «Видатком» і зменшує прибуток;

3) збиток від нереалізованих курсових різниць відображається в графі «Надходження», а прибуток – у графі «Видаток»;

4) із загального прибутку необхідно виключити прибутки від неопераційної діяльності й додати збитки від неї;

5) при збільшенні запасів зменшуються грошові кошти, тому зменшується і прибуток, а при зменшенні запасів прибуток збільшується;

6) збільшення дебіторської заборгованості означає відволікання коштів із обороту, тому прибуток зменшується, а при зменшенні дебіторської заборгованості прибуток збільшується;

7) зменшення витрат майбутніх періодів означає їх списання на витрати звітного періоду, що не призводить до видатку грошових коштів, тому цю величину додають до прибутку. Збільшення цих витрат пов'язане з видатком коштів, тому їх віднімають із прибутку;

8) збільшення поточних зобов'язань означає, що збільшилася сума коштів у розпорядженні підприємства, і її додають до прибутку, а при зменшенні – навпаки: віднімають;

9) збільшення доходів майбутніх періодів означає надходження коштів, і їх додають до прибутку, а видаток коштів віднімають. На основі балансу підприємства, звіту про фінансові результати, звіту про власний капітал та приміток до фінансових звітів складено звіт про рух грошових коштів згідно з НП(С)БО 1.

Таким чином, можна зробити висновок, що аналіз руху грошових коштів за непрямим методом дає змогу зробити висновки про те, в якому

обсязі та з яких джерел були отримані грошові кошти, що надійшли; які основні напрямки їх використання; чим пояснюється розбіжність величини отриманого прибутку грошових коштів. Дані можна порівнювати в динаміці періодів на основі одного або кількох звітів.

Аналізуючи грошові потоки підприємства, використовують ряд коефіцієнтів.

1. Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку підприємства ($KD_{чгп}$) у розглянутому періоді (бажано за три роки):

$$KD_{чгп} = ЧГП / (ОБ + З + Д), \quad (5.1)$$

де $ЧГП$ – чистий грошовий потік;

$ОБ$ – сума виплат основного боргу за довго- і короткотермінових кредитами і позиками підприємства;

$З$ – сума приросту запасів товарно-матеріальних цінностей;

$Д$ – сума дивідендів, сплачених власникам (акціонерам) підприємства на вкладений капітал.

2. Коефіцієнт ліквідності грошового потоку підприємства ($KL_{гп}$) у розглянутому періоді:

$$KL_{гп} = (ДГП - (ГКк - ГПн)) / ВГП, \quad (5.2)$$

де $ДГП$ – сума валового додатного грошового потоку (надходження коштів);

$ГКк$ і $ГПн$ – сума залишку коштів підприємства відповідно на початок та кінець розглянутого періоду;

$ВГП$ – сума валового від'ємного грошового потоку (витрата коштів).

3. Коефіцієнт ефективності грошових потоків підприємства ($KE_{гп}$):

$$KE_{гп} = ЧГП / ВГП, \quad (5.3)$$

4. Коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку ($KP_{чгп}$) у розглянутому періоді:

$$KP_{чгп} = (ЧГП - Д) / (PI + \Phi I), \quad (5.4)$$

де $Д$ – сума дивідендів, сплачених власникам (акціонерам) підприємства на вкладений капітал;

PI – сума приросту реальних інвестицій підприємства (в усіх їхніх формах) у розглянутому періоді;

ΦI – сума приросту довготермінових фінансових інвестицій у розглянутому періоді.

5. Ліквідний грошовий потік (*ЛГП*) розраховують так:

$$ЛГП = (ДКк + ККк - ГКк) - (ДКп + ККп - ГКп), \quad (5.5)$$

де *ДК*– довготермінові кредити;

КК– короткотермінові кредити;

ГК– грошові кошти;

к і *п* – кінець і початок періоду.

Відмінність показника ліквідного грошового потоку від інших коефіцієнтів ліквідності полягає в тому, що абсолютна, проміжна і поточна ліквідність характеризують здатність підприємства погашати свої зобов'язання, тобто є важливішими для зовнішніх зацікавлених осіб (здебільшого у кредиторів). А ліквідний грошовий потік характеризує абсолютну величину коштів, отриманих від власної діяльності підприємства (основної та інвестиційної), і тому є більш «внутрішнім», тісно пов'язаним із ефективністю функціонування підприємства й, отже, важливішим для менеджерів та власників підприємства (хоча не можна заперечувати його значимість, наприклад, для потенційних інвесторів). Окрім того, цей показник охоплює всі позикові засоби підприємства і тому:

➤ показує вплив позик та кредитів на ефективність діяльності підприємства щодо генерування грошового потоку;

➤ на жаль, цей показник практично не використовують для оцінки власної діяльності підприємства, єдиний його «користувач» – деякі банки, які звертаються до нього при ухваленні рішення про кредитування підприємств, оскільки ліквідний грошовий потік є для них однією з характеристик платоспроможності підприємства.

5.4. Методика розрахунку необхідної фінансової потреби

Методика розрахунку фінансової потреби підприємства полягає у визначенні мінімальної суми грошових коштів, необхідної для продовження операцій підприємства і своєчасного вибору методів фінансування.

Без надійної методики оцінювання фінансової потреби підприємство може залишитися без достатніх коштів для сплати відсотків за кредит, рахунків постачальників, орендної плати, комунальних послуг тощо. Підприємству може загрожувати банкрутство, якщо воно в змозі оплатити

свої договірні зобов'язання, наприклад, проценти за кредит. Тому відсутність необхідного фінансового планування може призвести до втрати ліквідності, а потім до банкрутства, навіть якщо всі його активи разом із неліквідами значно перевищують заборгованість. Успішну діяльність і постійну платоспроможність підприємству неможливо гарантувати лише за рахунок прибуткових проектів та збільшення обсягів продажу продукції. «Криза ліквідності», тобто недостаток засобів для оплати за фінансовими зобов'язаннями, завжди загрожує підприємству.

Тому керівництво підприємства обов'язково має оцінювати фінансову потребу підприємства, а також визначити, на які потреби витрачали гроші.

Є кілька способів визначення фінансової потреби підприємства. Один із поширених – метод визначення мінімальної суми грошових коштів, необхідної підприємству для здійснення запланованих господарських процесів. За цим методом мінімальну суму грошових коштів визначають, як відношення операційних витрат за рік до обігу грошових коштів.

Операційні витрати визначають як суму затрат грошей, або витрати на купівлю товарів і сировини, заробітної плати, процентів і дивідендів.

Обіг грошових коштів – це кількість оборотів грошей підприємства за аналізований період. Для його визначення необхідно обсяг реалізації продукції поділити на середній залишок грошей за такий самий період.

Проте спланувати грошові потоки дещо складніше. Хоча швидше це можна назвати трудомісткістю, а не складністю. Принцип той самий, однак прогнозування потребує значно більшої кількості даних. Чим коротші відрізки часу прогнозувати, тим наочнішою буде картина грошових потоків, а отже, і реальнішим прогноз. На підприємстві зі стійкими діловими зв'язками є змогою при потребі складати такі прогнози на найближчий місяць або тиждень. Важко уявити таку потребу, але точно відомо, що у світовій практиці щоденне планування є доволі поширеним на підприємствах.

Якщо у розрахунках прогнозів використовувати комп'ютер, проблема громіздкості зникне.

За результатами аналізу грошових потоків можна оцінити:

- обсяг та джерела отримання коштів і напрямки їхнього використання;
- здатність підприємства в процесі поточної діяльності створювати стабільне перевищення сум надходжень коштів над сумами здійснення платежів;

- ліквідність підприємства;
- достатність власних коштів для інвестиційної діяльності.

Наслідки дефіциту грошових коштів:

- затримки у виплаті заробітної плати;
- зростання кредиторської заборгованості перед постачальниками і бюджетом;
- збільшення частки протермінованої заборгованості за кредитами банків;
- зниження ліквідності активів підприємства;
- збільшення тривалості виробничого циклу через несвоєчасне постачання сировини і комплектуючих.

Перше, на що потрібно звернути увагу при вирішенні питання про ліквідацію дефіциту бюджету, – це поліпшення управління дебіторською і кредиторською заборгованістю.

Надлишок грошових коштів свідчить про те, що реальне підприємство зазнає збитків через:

- інфляцію і знецінювання коштів;
- упущену вигоду від прибуткового розміщення вільних коштів.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Що входить до поняття грошовий потік підприємства?
2. Поясніть рух коштів в розрізі трьох видів діяльності.
3. Яка методика складання звіту про рух грошових коштів?
4. Як пояснити рух грошей за непрямим методом?
5. Які переваги дає моделювання грошових потоків?
6. Що показує надлишок коштів?
7. Назвіть причини дефіциту коштів.

VI. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

6.1. Сутність ліквідності і її значення для оцінки фінансового стану підприємства

Важливим індикатором фінансового здоров'я підприємства є його платоспроможність.

Платоспроможність підприємства характеризується його можливістю і здатністю своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Основними ознаками платоспроможності є: а) наявність у достатньому обсязі коштів на поточному рахунку; б) відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Розрізняють поточну (короткострокову) та перспективну платоспроможність.

Перспективна платоспроможність очікується в середньостроковій та довгостроковій перспективі і показує здатність підприємства вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями в перспективний період.

Поточна платоспроможність означає спроможність підприємства сплатити свої поточні зобов'язання негайно та в найближчому періоді. Поточна платоспроможність тотожна поняттю ліквідності.

Ліквідність (у перекладі з грецької мови «liquidus» означає «рідкий, плинний») – це мобільність активів, їх спроможність (у разі потреби і за короткий проміжок часу) перетворюватися з натурально-речовинної форми в грошову.

Розрізняють ліквідність активів, ліквідність балансу і ліквідність підприємства.

Ліквідність активу – здатність активу перетворюватися в грошові кошти.

Ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, впродовж якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність цього виду активів.

Слід зауважити, що в складі поточних активів є такі їх елементи, які можна швидко продати, але зі значною знижкою в ціні. До таких елементів відносять виробничі запаси, при реалізації яких підприємство отримує 40 і менше відсотків від їх облікової вартості.

У зв'язку з цим ліквідність необхідно розглядати:

- 1) як час, необхідний для продажу активів;
- 2) як суму, одержану від продажу активу.

Ліквідність балансу виражається в ступені покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошову готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність балансу досягається встановленням рівності між зобов'язаннями підприємства та його активами.

Ліквідність підприємства це мобільність підприємства, його спроможність (при виникненні будь-яких обставин) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел оперативно вишукувати резерви платіжних коштів, необхідних для погашення боргів, і постійно, на будь-який момент часу, підтримувати рівновагу між обсягами і строками перетворення активів у грошові кошти та обсягами і строками погашення зобов'язань.

Тобто це здатність покривати зобов'язання активами, строк перетворення яких у грошову форму відповідає строку погашення зобов'язань. Ліквідність означає безумовну платоспроможність підприємства і передбачає постійну тотожність між його активами та зобов'язаннями одночасно за загальною сумою, термінами перетворення активів у гроші та термінами погашення зобов'язань.

6.2. Аналіз ліквідності балансу

У бухгалтерському балансі активи групуються за ступенем зростання їх ліквідності, а зобов'язання розміщені в міру скорочення термінів їх погашення.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні активів, згрупованих за рівнем їхньої ліквідності із зобов'язаннями, згрупованими за строками. Завдання аналізу ліквідності балансу виникає у зв'язку з необхідністю давати оцінку кредитоспроможності підприємства, тобто його здатності вчасно й повністю розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань організації її активів, строк перетворення яких у гроші відповідає строку

погашення зобов'язань. Від ліквідності балансу варто відрізнити ліквідність активів, що визначається як величина, зворотна часу, необхідному для перетворення їх у коштів. Чим менше час, який потрібний, щоб даний вид активів перетворився в гроші, тим вища їхня ліквідність.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів по активу, згрупованих за ступенем їхньої ліквідності й розташованих у порядку зменшення ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, згрупованими за строками їхнього погашення й розташованими в порядку зростання строків їхнього погашення.

Активи підприємства залежно від швидкості перетворення їх у грошові кошти поділяються на 4 групи:

Таблиця 6.1

Групування активів підприємства

Групи	Умове позначення	Сума рядків балансу	Характеристика
Високо- (абсолютно) ліквідні	A1	P. 1160+p.1165 (Ф.1)	Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції
Швидко- ліквідні	A2	P.1125+...+p.1155 (Ф.1)	Отримані векселі, дебіторська заборгованість, яка буде погашена за умовами договорів
Повільно- ліквідні	A3	P.1100+p.1170+p.1190 (Ф.1)	Запаси (виробничі запаси, готова продукція, незавершене виробництво); дебіторська заборгованість (платежі по якій очікується не раніше ніж через 12 місяців після звітної дати); витрати майбутніх періодів, у тій частині, яка підлягає списанню протягом менше ніж 12 місяців; інші оборотні активи (зокрема, дебіторська заборгованість, строк сплати якої минув)
Важко- ліквідні	A4	P. 1095 (ф.1)	Необоротні активи, які передбачено використовувати більше ніж один рік (або операційний цикл, якщо він перевищує рік), а також дебіторська заборгованість, що знаходиться у важкому фінансовому стані; запаси готової продукції, що не мають попиту; витрати майбутніх періодів, які підлягають списанню протягом більше ніж 12 місяців, та ін.

Групування зобов'язань підприємства за строками їх погашення наведено в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Групування пасивів підприємства

Групи	Умовне позначення	Сума рядків балансу	Характеристика
Найбільш термінові	П1	Р. 1615+...+р.1660+р.1690 (Ф.1)	Кредиторська заборгованість та поточні зобов'язання за розрахунками
Короткострокові	П2	Р.1600+р.1610+р.1665(Ф.1)	Короткострокові кредити та інші позикові кошти, що підлягають погашенню впродовж 12 місяців, в т. ч. доходи майбутніх періодів та векселі видані
Довгострокові	П3	Р. 1595-р.1525 (Ф.1)	Довгострокові зобов'язання; доходи майбутніх періодів, у частині понад 12 місяців
Постійні (стійкі)	П4	Р. 1495 + р. 1525 (ф.1)	Зобов'язання перед власниками з формування власного капіталу; забезпечення наступних витрат і платежів

Баланс вважається ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 \geq П1$$

$$A2 \geq П2$$

$$A3 \geq П3$$

$$A4 \geq П4.$$

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, то, виходячи з «балансу» активу і пасиву, остання нерівність системи (за четвертою групою) буде забезпечена «автоматично».

У разі якщо одна або декілька нерівностей системи мають протилежний знак порівняно з оптимальним варіантом, ліквідність балансу відрізняється від абсолютної.

Порівняння найбільш ліквідних коштів (А1) і швидколіквідних активів (А2) з найтерміновішими зобов'язаннями (П1) і короткостроковими пасивами (П2) дозволяє оцінити поточну ліквідність.

Порівняння ж активів, що повільно реалізуються, з довгостроковими і постійними пасивами відображає перспективну платоспроможність.

Для комплексного оцінювання ліквідності балансу загалом визначається загальний показник ліквідності

$$\frac{A(1) \times ПВА(1) + A(2) \times ПВА(2) + A(3) \times ПВА(3)}{П(1) \times ПВП(1) + П(2) \times ПВП(2) + П(3) \times ПВП(3)},$$

де ПВА та ПВП – частка відповідних груп активів та пасивів у їх загальному підсумку.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми усіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов'язань з урахуванням їх ліквідності. Цей показник дає змогу порівнювати баланси підприємств за різні періоди, баланси різних підприємств та визначити найбільш ліквідні баланси.

Порівняння балансів ліквідності за кілька періодів дає інформацію при тенденції зміни фінансового стану підприємств.

Згрупований баланс для оцінювання його ліквідності, представлений у табл. 6.3.

Таблиця 6.3.

Аналіз ліквідності балансу (баланс ліквідності)

Активи	На початок року	На кінець року	Пасив	На початок року	На кінець року	Модифікація	
						На початок року	На кінець року
1. Найбільш ліквідні активи (А1)	3153	102337	1. Найтерміновіші зобов'язання (П1)	28320	711342	-609005	-25167
2. Швидко-ліквідні активи (А2)	11322	211971	2. Короткострокові пасиви (П2)	25679	288187	-76216	-14257
3. Повільно-ліквідні активи (А3)	69845	749981	3. Довгострокові пасиви (П3)	19541	10680	739301	50304
4. Важко-ліквідні активи (А4)	62778	750566	4. Постійні пасиви (П4)	73558	804646	-54080	-10780
Баланс	147098	1814855	Баланс	147098	1814855	0	0

Отже, можна сказати, що ліквідність – це спроможність будь-якого з активів трансформуватися в гроші (кошти), а рівень ліквідності визначається тривалістю періоду, протягом якого цю трансформацію можна здійснити. Чим коротший цей період, тим вищою є ліквідність.

6.3. Аналіз ліквідності підприємства

Абсолютні показники ліквідності

Основними факторами, що впливають на ліквідність є (табл.6.4).

Таблиця 6.4

Фактори, що впливають на ліквідність підприємства

Фактори, які впливають на збільшення ліквідності	Фактори, які впливають на зменшення ліквідності
одержання довгострокового кредиту	погашення довгострокових позик
інвестування капіталу	грошові виплати
прибуток	збиток
амортизаційні відрахування	податки на дохід від дооцінки активів
скорочення дебіторської заборгованості	інвестиції в основні кошти
скорочення записів	збільшення дебіторської заборгованості
повернення наданих позик	погашення короткострокових кредитів
продаж поза оборотних активів	використання резервних фондів

Головна ознака ліквідності – формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над поточними пасивами. Чим більше це перевищення, тим сприятливішим є фінансовий стан підприємства з позицій ліквідності.

Основним абсолютним показником ліквідності є робочий капітал (власні оборотні кошти), що досить розповсюджений в англо-американській практиці фінансового аналізу.

Робочий капітал (Net Working Capital) – це величина оборотних коштів, що залишається у підприємства після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями.

Величину робочого капіталу можна розрахувати методом «знизу» чи «зверху» балансу.

За методом «знизу» величину робочого капіталу можна розрахувати так:

$$\text{Робочий капітал} = \text{Оборотні активи} * - \text{Поточні зобов'язання} ** = (\text{Ф.1195*} - \text{р.1695**}) \quad (6.1)$$

* – враховується частка витрат майбутніх періодів, яка буде використана впродовж 12 місяців з дати балансу

** – враховується частка доходів майбутніх періодів, яка буде погашена впродовж 12 місяців з дати балансу

За методом «зверху» величину робочого капіталу розраховують так:

$$\begin{aligned} \text{Робочий капітал} &= \text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання} + \\ &\text{Доходи майбутніх періодів}^{***} - \text{Необоротні активи} = \\ &\Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595} + \text{p.1665}^{***} - \text{p.1095} \end{aligned} \quad (6.2)$$

*** – враховуються доходи майбутніх періодів в частині понад 12 місяців

У світовій практиці найбільше поширення дістав метод розрахунку робочого капіталу «знизу» балансу, тобто різниця між поточними активами та пасивами.

Прийнято вважати, що величина робочого капіталу повинна перевищувати 30% загального обсягу оборотних активів підприємства. Зростання показника є позитивною тенденцією.

Збільшення робочого капіталу, зумовлене випереджаючими темпами зростання оборотних активів порівняно з поточними зобов'язаннями, як правило, супроводжується відтоком грошових коштів. Відповідно зменшення робочого капіталу внаслідок швидших темпів зростання поточних зобов'язань призводить до припливу грошових коштів і водночас зменшення платоспроможності підприємства.

Господарські операції, які впливають тільки на структуру оборотних активів і пасивів, не змінюють величини робочого капіталу.

У фінансовій діяльності при одержанні короткострокових кредитів і позичок розмір робочого капіталу не буде збільшуватися, оскільки разом зі збільшенням грошових коштів на відповідну дату відбудеться і збільшення поточних зобов'язань.

Слід також зазначити, що робочий капітал має цінність лише тоді, коли він може перетворюватися на грошові кошти. Наявність у його складі важко реалізованих активів може розцінюватися як відволікання (відтік) грошових коштів, і як наслідок – загроза платоспроможності.

Другим абсолютним показником ліквідності є величина ефективності заборгованості, який визначається за формулою:

$$\begin{aligned} \text{Ефективна заборгованість} &= \text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх} \\ &\text{періодів}^{**} - (\text{Грошові кошти} + \text{Дебіторська заборгованість}) = \\ &\Phi.1 \text{ p.1695}^{**} - (\text{p.1125} + \dots + \text{p.1165}) \end{aligned} \quad (6.3)$$

Показник величина ефективності заборгованості показує частину поточних зобов'язань, що можуть бути покриті за рахунок надходжень від подальшої діяльності підприємства.

Відносні показники ліквідності

Детальніший аналіз ліквідності підприємства проводиться на основі відносних коефіцієнтів.

Слід відмітити, що назви коефіцієнтів в різних джерелах не збігаються. Тому важливо звертати увагу на якісний склад таких показників.

Коефіцієнт поточної ліквідності (КПЛ) (Current Ratio) (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт покриття, ліквідності третього ступеня) – характеризує достатність оборотних активів для задоволення поточних зобов'язань:

Коефіцієнт поточної ліквідності(КПЛ) = $\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}} =$

$$\frac{\text{Ф.1 р.1195}}{\text{Ф.1 р.1695}} \text{ або } \frac{A(1)+A(2)+A(3)}{\Pi(1) + \Pi(2)} \quad (6.4)$$

Значення цього показника має перевищувати 100%. В економічно розвинутих країнах значення цього показника знаходиться в межах 150%, в Україні в середньому по підприємствах значення цього показника дорівнює 105%.

Якщо коефіцієнт поточної ліквідності є меншим 100%, то це означає, що робочий капітал від'ємний і частина довгострокових активів профінансована за рахунок короткострокового капіталу, а отже підприємство порушує правила фінансування, і йому загрожує неплатоспроможність.

Величина коефіцієнта поточної ліквідності залежить від сфери діяльності підприємства. Так, торгівлі притаманне нижче значення цього показника, оскільки тут діяльність характеризується високою оборотністю грошових засобів. Наприклад, у Німеччині орієнтовна величина цього показника для підприємств обробної промисловості становить 171,2%, для підприємств гуртової торгівлі – 127,2%, для корпорацій роздрібною торгівлі – 124,3%.

За цим коефіцієнтом одержують загальну оцінку ліквідності активів. Він показує, скільки гривень оборотних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Логіка даного показника полягає у тому, що підприємство погашає поточні зобов'язання, головним чином, за рахунок оборотних активів, отже, якщо оборотні активи перевищують по величині поточні зобов'язання, підприємство вважається ліквідним. Розмір перевищення задається коефіцієнтом покриття. Значення цього показника залежить від галузі та від виду діяльності. У західній обліково-аналітичній практиці наводиться критичне нижнє значення цього

показника. Експертним шляхом встановлено, що оборотні активи повинні вдвічі перевищувати поточні зобов'язання.

Якщо на підприємстві відношення оборотних активів і поточних зобов'язань нижчі, ніж 1 : 1, то це говорить про високий фінансовий ризик, оскільки підприємство не в змозі сплатити свої рахунки. Співвідношення 1 : 1 припускає рівність поточних активів і короткострокових зобов'язань. Але, зважаючи на різний ступінь ліквідності активів, можна припустити, що не всі активи будуть негайно реалізовані, а тому виникає загроза для фінансової стабільності підприємства. Якщо значення коефіцієнта покриття значно перевищує співвідношення 1:1, то можна зробити висновок про те, що підприємство володіє значним обсягом вільних ресурсів, що сформувалися завдяки власним джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. Водночас, з точки зору менеджера, значне накопичення запасів на підприємстві, відтягування грошей у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з невмілим управлінням активами. Скорочення величини коефіцієнта поточної ліквідності може статися під впливом двох факторів:

1. Зменшення оборотних активів.

2. Значного зростання поточних зобов'язань. Для з'ясування причини модифікації цього показника необхідно проаналізувати зміни в складі джерел коштів і їх розміщенні в порівнянні з початком періоду аналізу.

Дана операція являє собою третій етап методики аналізу ліквідності підприємства.

Аналіз модифікації у складі коштів і джерел їх утворення подано у таблиці 6.5.

Таблиця 6.5

Аналіз змін у складі коштів і джерел їх утворення

Актив		
Статті активу	Приріст, тис. грн	%
1. Грошові запаси і короткострокові фінансові вкладення	-40	13,4
2. Дебіторська заборгованість	168	27,4
3. Запаси ТМЦ	18	2,4
4. Основні кошти та інші активи		
Баланс	146	18,2
Пасив		
Статті пасиву	Приріст, тис. грн	%
1. Розрахунки з кредиторами за нетоварні операції (оплату праці за розрахунками з органами соцстрахування, з бюджетом та ін)	134	36,7
2. Кредиторська заборгованість	50	7,6
3. Короткострокові позики банку	531	148,7
4. Джерела власних коштів	471	243
Баланс	1186	217,5

Згідно наведених у таблиці 6.5 даних можна зробити висновки.

Недостатність високоліквідних засобів підприємства призвело до того, що значний обсяг строкових зобов'язень виявився покритим активами з відносно невисокою оборотністю (дебіторською заборгованістю покупців; запасами товарно-матеріальних цінностей).

При цьому, на підприємстві застосовують украй небезпечну в умовах інфляції фінансову політику збільшення обсягу кредитування своїх покупців: порівняно з минулим роком дебіторська заборгованість зросла на 127,4 а кредиторська – тільки на 107,6%.

Внаслідок цього значні суми отриманні підприємствами за короткостроковими позиками банку, були в основній масі передані покупцям і замовникам (як дебіторську заборгованість); частина отриманих на позиковій (платній) основі коштів пішла на «безкоштовне» кредитування постачальників (аванси видані) і використана на поповнення запасів товарно-матеріальних цінностей. Таким чином, підприємство порушило основний принцип успішної фінансової політики, оскільки допускає кредитування своїх дебіторів на тих же умовах, на яких само одержує кредити. Коефіцієнт поточної ліквідності в літературі досить часто називають ще коефіцієнтом достатності оборотного капіталу.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (К ШЛ) (Quick (Acid-Test) Ratio) (коефіцієнт ліквідності другого ступеня, коефіцієнт суворої, критичної, проміжної ліквідності, «кислотний тест») — характеризує можливість погашення підприємством поточних зобов'язань поточними активами за відрахуванням запасів:

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{запаси}}{\text{поточні зобов'язання}}$$
$$= \frac{\text{ф.1 р.1195} - \text{р.1100}}{\text{ф.1 р.1695}} \text{ або } \frac{A(1)+A(2)}{П(1)+П(2)} \quad (6.5)$$

Західні аналітики рекомендують коефіцієнт швидкої ліквідності більше ніж 0,5. Залежно від галузі промисловості величина цього показника змінюється так: для підприємств обробної індустрії середня величина показника швидкої ліквідності може сягати 1,1, для оптової торгівлі – 0,8 і для роздрібною – 0,5. Середнє значення цього показника на підприємствах в європейських країнах становить 0,8–0,9, а на вітчизняних – 0,6–0,7.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує очікувану платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді, тобто періоді,

що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови її своєчасного погашення.

Цей коефіцієнт за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту поточної ліквідності, тільки він обчислюється по вужчому колу поточних активів, коли з розрахунку вилучена найменш ліквідна їх частина – виробничі запаси.

Вилучаються матеріальні запаси не тільки через те, що вони менш ліквідні, а в основному через те, що грошові кошти, одержані у випадку вимушеної реалізації виробничих запасів можуть бути істотно нижчими за затрати на їх закупку. В умовах ринкової економіки типовою є ситуація, коли при ліквідації підприємства одержують 40% і менш від облікової вартості запасів. Достатнім коефіцієнтом швидкої ліквідності є співвідношення 1 : 1.

На практиці багато підприємств мають більш низький коефіцієнт швидкої ліквідності (наприклад 0,5 : 1), тому для оцінки їх ліквідності необхідно проаналізувати тенденції зміни цього показника за певний період часу. Так, якщо зростання коефіцієнта швидкої ліквідації було пов'язане в основному, зі зростанням невиправданої дебіторської заборгованості, то це свідчить про серйозні фінансові проблеми підприємства. У західній економічній цей коефіцієнт називають ще коефіцієнтом миттєвої оцінки.

Буває ситуація, коли підприємство має стабільний коефіцієнт поточної ліквідності, але слабкий коефіцієнт швидкої ліквідності. Це одна з найнебезпечніших ознак, яка свідчить, що надлишок запасів утворюється внаслідок скорочення обсягів дебіторської заборгованості та грошових коштів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) (Absolute Ratio) (ліквідності першого ступеня) – показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена миттєво (наприклад, у випадку критичного стану):

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) =

$$\frac{\text{грошові кошти та їх еквіваленти}}{\text{поточні зобов'язання}} = \frac{\text{ф.1 р.1165}}{\text{ф.1 р.119}} \quad (6.6)$$

$$\text{або Кал} = \frac{A(1)}{П(1)+П(2)} \quad (6.7)$$

Теоретично достатнім вважається його значення вище за 0,2–0,5, тобто 20–50% своїх короткострокових боргів підприємство може погасити водночас.

Висновки щодо майбутньої платоспроможності позичальника на основі аналізу цього показника робити недоцільно. Однак під час оцінювання кредитоспроможності підприємства банк звертає увагу на потенційну платоспроможність позичальника.

Надто високе значення цього показника негативно впливає на рентабельність підприємства, оскільки залучений капітал вкладається в неробочі активи, якими є грошові кошти та їх еквіваленти. Оптимальною вважається ситуація, коли показник абсолютної ліквідності знаходиться на рівні 0,2.

При використанні показників ліквідності в межах аналізу фінансового стану підприємства не слід нехтувати й іншими суттєвими чинниками.

По-перше, розрахунок показників ліквідності ґрунтується на даних фінансової звітності, що відбиває результати обліку станом на звітну дату. Тобто при обчисленні цих показників враховується не справжній рівень фінансової ліквідності підприємства, а орієнтований на минулі дані розрахунок, реальне значення якого до того ж викривлене.

По-друге, показники ліквідності не відбивають «платіжної моралі» підприємства та й сама інтерпретація цих показників не видається простою справою: при надто низьких показниках існує ризик неліквідності, при надто високих – незадовільним стає рівень менеджменту грошових засобів.

Для оцінювання ліквідності використовують також:

- маневреність робочого капіталу;
- коефіцієнт захищеного періоду;
- коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом.

Маневреність робочого капіталу (Кмврк) – показує частку абсолютно ліквідних активів у робочому капіталі, що забезпечує свободу фінансового маневру.

Маневреність робочого капіталу (Кмврк) =

$$\frac{\text{грошові кошти} + \text{поточні фінансові інвестиції}}{\text{робочий капітал}} = \frac{\text{ф.1 р.1165} + \text{р.1160}}{\text{ф.1 р.1195} - \text{р.1695}} \quad (6.8)$$

Наступні два коефіцієнти, коефіцієнт захищеного періоду та коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом характеризують проблеми ліквідності зовсім з іншого боку. При розрахунку цих коефіцієнтів беруться до уваги поточні операції, включаючи показники звіту про фінансові результати.

Коефіцієнт захищеного періоду (К Зп) (Safe Period Ratio) це час за який підприємство може здійснювати поточну операційну діяльність за рахунок ліквідних активів, не залучаючи додаткових джерел фінансування:

Коефіцієнт захищеного періоду (КЗп) =

$$\frac{\text{оборотні активи}}{\frac{\text{середньоденні операційні витрати}}{\text{ф.1 р.1195}}} = \frac{\text{ф.1 р.1195}}{(\text{ф.2 р.2050} + \text{р.2130} + \text{р.2150} + \text{р.2180})/360} \quad (6.9)$$

При розрахунку коефіцієнта захищеності середньоденні операційні витрати отримують діленням річних операційних витрат на 360.

Цей коефіцієнт показує, скільки днів підприємство зможе існувати при форс-мажорних обставинах.

Коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом (КЗРК) (Working Capital to Sales) характеризує співвідношення короткострокової платоспроможності та річного операційного грошового потоку:

$$\text{КЗРК} = \frac{\text{робочий капітал}}{\text{чистий дохід}} = \frac{\text{ф.1 р.1195} - \text{р.1695}}{\text{ф.2 р.2000}} \quad (6.10)$$

Можна мати стабільні поточну та швидку ліквідність, тоді як значення цього коефіцієнта знижуватиметься. Таке трапляється за умови різкого зростання виручки на базі незмінної величини робочого капіталу. Подібна ситуація відома як «надмірне зростання».

Термін «надмірне зростання» застосовують для опису ситуації, коли поточні обсяги операційної діяльності не підтримуються достатніми ресурсами. Наприклад, підприємство надто швидко розвивається або було недофінансоване на початковому етапі. У такому випадку спостерігається постійний брак грошей для задоволення поточних операційних потреб. Виникає навіть загроза банкрутства. Єдиним прийнятним виходом може стати залучення довгострокових ліквідних фондів.

Слід, однак, розрізняти нестачу робочого капіталу і такий спосіб провадження бізнесу, коли зменшуються його обсяги. Останнє є ознакою професіоналізму керування підприємством. Зараз існує тенденція до зниження коефіцієнта забезпеченості реалізації робочим капіталом, що часто досягається за рахунок значною скорочення запасів. Дослідження 1992 року у Великій Британії демонструють нам, що цей самий показник для провідних британських компаній становив 11%.

Частка оборотних коштів у активах розраховується за формулою:

$$\text{оборотні активи} / \text{всього активів.}$$

Частка власних оборотних коштів у загальній їх сумі розраховується як відношення власних оборотних коштів до оборотних активів.

Частка запасів в оборотних активах, яке розраховується як відношення запасів до оборотних активів.

Частка власних оборотних коштів у покритті запасів розраховується як відношення власних оборотних коштів до величини запасів і характеризує ту частину вартості запасів, що покривається власними оборотними коштами. Рекомендоване значення цього показника – 50%.

Таким чином, можна зробити висновок, що ліквідність – це спроможність, зважаючи на викладене вище, будь-якого з активів трансформуватися в грошові кошти, а ступінь ліквідності визначається тривалістю періоду, впродовж якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність.

З метою встановлення рівня ліквідності підприємства визначається індекс ліквідності, що вказує кількість днів, необхідних для перетворення поточних активів у готівку, цей розрахунок являє собою **четвертий етап** аналізу ліквідності.

З метою визначення індексу ліквідності складається така таблиця (табл. 6.6)

Таблиця 6.6

Розрахунок індексу ліквідності

Показник	Сума тис. грн.	Кількість днів, необхідна для перетворення активів на готівку	Разом
A	1	2	3 (гр. 1 × гр. 2)
1. Готівка	75000		–
2. Дебіторська заборгованість	110000	25	2750000
3. Товарні запаси	155000	30	4650000
Всього	340000		740000

Згідно з наведеними у таблиці даними, індекс ліквідності = $7400000 / 340000 = 21,76$ дня. Отже, даному підприємству необхідно 22 дня для перетворення поточних активів у готівку.

Слід підкреслити, що, говорячи про ліквідність підприємства, часто ототожнюють це поняття з платоспроможністю. Однак ці поняття не тотожні. Так, коефіцієнти ліквідності можуть характеризувати фінансовий стан як задовільний, однак, за своєю суттю, ця оцінка помилкова, якщо в поточних активах значна питома вага припадає на низьколіквідні активи та короткострокову дебіторську заборгованість.

6.4. Показники довгострокової платоспроможності

Важлива роль при аналізі платоспроможності належить показникам довгострокового фінансового забезпечення. Коефіцієнти довгострокового фінансового забезпечення першого, другого та третього ступенів

визначаються згідно золотого правила фінансування. Перераховані коефіцієнти свідчать про покриття необоротних активів довгостроковим капіталом та характеризують рівень дотримання фінансової рівноваги підприємства у коротко та довгостроковому періодах.

Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення першого ступеня (Д1):

$$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{необоротні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.1495}}{\text{ф.1 р.1095}} \quad (6.11)$$

Вважається, що цей показник повинен бути більшим ніж 0,5 – 0,7.

Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення другого ступеня (Д2):

$$\frac{\text{Власний капітал + довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.1495 + р.1595}}{\text{ф.1 р.1095}} \quad (6.12)$$

Значення цього показника повинно бути більшим за одиницю. Нормальною є ситуація, коли значення коефіцієнта знаходиться в межах 1,2 – 1,6. У такому разі підприємство можна вважати потенційно платоспроможним.

Коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення третього ступеня (Д3):

$$\frac{\text{Власний капітал + довгострокові зобов'язання}}{\text{необоротні активи + постійні оборотні активи}} = \frac{\text{ф.1 р.1495 + р.1595}}{\text{ф.1 р.1095 + постійні оборотні активи}} \quad (6.13)$$

Зростання цих показників у динаміці розглядається як позитивна тенденція.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Поясніть суть ліквідності підприємства.
2. На які групи за ступенем ліквідності розподіляються активи підприємства.
3. Що таке ліквідність балансу?
4. Назвіть фактори які впливають на ліквідність?
5. За яких умов баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним?
6. Як розрахувати коефіцієнт швидкої ліквідності?
7. Дайте характеристику балансу ліквідності?
8. Які фінансові коефіцієнти використовуються при аналізі ліквідності?
9. За виконанням яких умов баланс вважається ліквідним?
10. Назвіть коефіцієнти за допомогою яких оцінюється ліквідність підприємства?
11. Назвіть алгоритм розрахунку коефіцієнту абсолютної ліквідності?
12. Назвіть алгоритм розрахунку коефіцієнту загальної ліквідності?
13. Як розраховується робочий капітал? Наведіть основні етапи його аналізу.
14. Розкрийте зміст терміна «надмірне зростання».
15. Які фактори впливають на підвищення ліквідності?
16. За допомогою яких показників оцінюється довгострокова платоспроможність?

VII. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

7.1 Сутність та зміст поняття «фінансова стійкість»

В ринкових умовах господарювання основою «виживання» й стабільного положення підприємства є його фінансова стійкість. Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, яка відображає на певний момент стан капіталу в процесі його обороту і здатність суб'єкта господарської діяльності до саморозвитку.

У процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності відбувається безперервний процес обороту капіталу, змінюється структура засобів і джерел їх формування, наявність та потрібність у фінансових ресурсах і як наслідок – фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого є платоспроможність.

Фінансова стійкість підприємства (Financial Stability) залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування.

Користувачами результатів аналізу фінансової стійкості можуть бути засновники підприємства, його керівництво, ділові партнери та банки. Саме оцінювання фінансової стійкості дозволяє зовнішнім користувачам визначити фінансові можливості підприємства в майбутньому.

Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан.

Здатність підприємства своєчасно проводити платежі, фінансувати свою діяльність спрямовану на розширення, переборювати непередбачені потрясіння та підтримувати свою платоспроможність свідчить про його стійкий фінансовий стан, і навпаки.

Якщо платоспроможність – це зовнішній прояв фінансового стану підприємства, то фінансова стійкість – внутрішня його сторона, яка забезпечує стабільну платоспроможність у перспективі.

Фінансова стійкість відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи коштами, здатне шляхом ефективного їхнього використання забезпечувати безперебійний процес виробництва і реалізації продукції й послуг, а також витрат по його розширенню й відновленню. Тому визначення меж фінансової стабільності підприємства є однією з найважливіших економічних проблем в умовах переходу країни до ринкових умов господарювання, оскільки недостатня фінансова стабільність може призвести до неплатоспроможності підприємства, до відсутності у нього коштів для фінансування поточної і інвестиційної діяльності, а при збільшенні фінансового стану – остаточному підсумку – до банкрутства; надлишкова фінансова стабільність буде ставати перешкодою на шляху розвитку підприємства, обтяжуючи його витрати зайвими запасами й резервами. Отже, фінансова стійкість повинна характеризуватись таким станом фінансових ресурсів, що відповідає вимогам ринку й відповідає потребам розвитку підприємства.

Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх пасивів і активів у внутрішньому й зовнішньому середовищах, які постійно змінюються, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість.

Фінансова стійкість підприємства – це стабільність фінансового становища підприємства, забезпечувана достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування. Достатня частка власного капіталу означає, що позикові джерела фінансування використовуються підприємством лише в тих межах, у яких воно може забезпечити їх повне й своєчасне повернення. І з цього погляду короткострокові зобов'язання за сумою не повинні перевищувати вартості ліквідних активів. У цьому випадку ліквідні активи – не всі оборотні активи, які можна швидко перетворити в гроші без відчутних втрат вартості в порівнянні з балансових. А тільки їхню частину. У складі ліквідних активів – запаси й незавершене виробництво. Їхнє перетворення в гроші можливо, але воно порушить безперебійну діяльність підприємства. Мова йде лише про ті ліквідні активи, перетворення яких у гроші є природною стадією їхнього руху. Крім самих коштів і фінансових вкладень сюди належать

дебіторська заборгованість і запаси готової продукції призначені для продажу.

Діяльність будь-якого підприємства являє собою комплекс взаємопов'язаних господарських процесів, що залежать від числених і різноманітних факторів, в основному класифікації яких покладені різноманітні ознаки (рис. 7.1)



Рис. 7.1. Класифікація факторів, що впливають на фінансову стійкість підприємства

З огляду на ту обставину, що підприємство є одночасно й суб'єктом, і об'єктом відносин у ринковій економіці, а також те, що воно має різні можливості впливати на динаміку різних факторів, найбільш важливим уявляється розподіл їх на внутрішні і зовнішні.

З погляду впливу на фінансову стабільність підприємства визначальними внутрішніми факторами є:

- Галузева приналежність підприємства;
- Склад і структура продукції та наданих послуг, їхня частка в загальному платоспроможному попиті;
- Величина й структура витрат, їхня динаміка в порівнянні із грошовими доходами;
- Розмір оплаченого статутного капіталу;
- Стан майна і фінансових ресурсів, включаючи запаси й резерви, їхній склад і структуру;
- Технологія і модель організації виробництва й управління і т. д.

До зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стабільність підприємства, належать:

- Економічні умови господарювання;
- Пануюча в суспільстві техніка і технологія;
- Платоспроможний попит споживачів;
- Економічна і фінансово-кредитна політика уряду й прийняті ним рішення;
- Законодавчі акти з контролю за діяльністю підприємства;
- Загальна політична й економічна стабільність;
- Податкова і кредитна політика;
- Конкуренція;
- Ступінь розвитку фінансового ринку;
- Ступінь розвитку страхової справи й зовнішньоекономічних зв'язків;
- Зміна курсу валют;
- Налагодженість економічних зв'язків з партнерами і т. д.

Така кількість факторів поділяє і саму стійкість на види. Зокрема, стосовно підприємств вона може бути: залежно від факторів, що впливають на неї – внутрішньою і зовнішньою, загальною (цінвою), фінансовою.

1. Внутрішня стійкість – це такий загальний фінансовий стан підприємства, за якого забезпечують стабільно високий результат його функціонування. В основі досягнення згаданого результату – принцип активного реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів. Зовнішня стійкість підприємства обумовлена стабільністю економічного середовища, в рамках якого підприємство діє. Її досягають відповідною системою управління ринковою економікою в масштабах усієї держави.

2. Загальна стійкість підприємства – це такий рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходжень коштів (доходів) над їх витратами (затратами).

3. Фінансова стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесові виробництва та реалізації продукції. Тому фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності та є головним компонентом загальної стійкості підприємства.

Аналіз стійкості фінансового стану на ту чи іншу дату дає змогу відповісти на питання: наскільки правильно підприємство керувало

фінансовими ресурсами протягом періоду, який був попереднім цій даті. Важливо, щоби стан фінансових ресурсів відповідав потребам розвитку підприємства, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і нестачі у нього коштів для розвитку виробництва, а лишки – перешкоджати розвитку, обтяжувати витрати підприємства зайвими запасами та резервами. Таким чином, суть фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства й відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності підприємства.

Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-торговельну діяльність, оскільки є гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами.

Тому, фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який відповідав би вимогам ринку і водночас задовольняв потреби розвитку підприємства.

Аналіз фінансової стійкості підприємства можна розподілити на **два етапи**:

1. оцінювання фінансової стійкості – розрахунок відносних та абсолютних показників, що ґрунтуються на порівнянні активів та їх джерел фінансування;

2. оцінювання запасу фінансової стійкості – аналіз критичного обсягу реалізації, зони безпеки, операційного та фінансового левериджу.

7.2. Оцінка фінансової стійкості підприємства

Визначення типу фінансової стійкості

Абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості запасів джерелами їхнього фінансування.

Співвідношення окремих запасів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати **тип фінансової стійкості**.

При визначенні типу фінансової стійкості до **запасів** (Reserves) відносять виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, товари, витрати майбутніх періодів, строк погашення яких менший ніж 12 місяців.

До загальних (нормальних) джерел фінансування запасів (ЗД) (Normal Liquidity Sources) відносять робочий капітал та короткострокові кредити банків.

Для характеристики наявності джерел фінансування запасів виділяють **три основних показники**.

1. Наявність **власних коштів** (В) – визначається як різниця між власним капіталом та необоротними активами підприємства:

$$B = BK - HA = \Phi.1 \text{ p.1495} - \text{p. 1095} \quad (7.1)$$

2. Наявність **власних та довгострокових позикових коштів** (робочий капітал) (ВД) – визначається збільшенням попереднього показника на суму довгострокових зобов'язань (ДЗ):

$$BD = B + DZ = \Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595} + \text{p.1665}^{***} - \text{p. 1095}, \quad (7.2)$$

де *** – враховуються доходи майбутніх періодів у частині понад 12 місяців.

3. Наявність **загальних коштів** (ЗК) – фінансування запасів визначається збільшенням попереднього показника на суму короткострокових кредитів банків (КК):

$$ZK = BD + KK = \Phi \Phi.1 \text{ p.1495} + \text{p.1595} + \text{p.1665}^{***} + \text{p.1600} - \text{p. 1095} \quad (7.3)$$

Трьом показникам наявності джерел фінансування запасів відповідають **три показники забезпеченості** запасів джерелами їхнього фінансування.

1. Надлишок (+) або дефіцит (–) власних коштів (Φ^B):

$$\Phi^B = B - 3п, \quad (7.4)$$

де 3п — запаси.

2. Надлишок (+) чи дефіцит (–) власних та довгострокових позикових коштів (Φ^{BD}):

$$\Phi^{BD} = BD - 3п. \quad (7.5)$$

3. Надлишок (+) чи дефіцит (–) загальних коштів (Φ^{3K}):

$$\Phi^{3K} = 3K - 3п. \quad (7.6)$$

Для визначення типу фінансової стійкості використовують трьохкомпонентний показник:

$$S = \{S1(\pm\Phi^B), S2(\pm\Phi^{ВД}), S3(\pm\Phi^{ЗК})\} \quad (7.7)$$

де функція визначається так:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } \Phi \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } \Phi < 0 \end{cases} \quad (7.8)$$

Для характеристики фінансового стану на підприємстві розглядають **чотири типи фінансової стійкості**.

Перший – **абсолютна** фінансова стійкість. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$\begin{aligned} S &= \{1, 1, 1\}; \\ B &> 3п. \end{aligned} \quad (7.9)$$

Такий тип фінансової стійкості характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів, що трапляється вкрай рідко. Більше того, абсолютна фінансова стійкість навряд може розглядатись як ідеальна, оскільки означає, що керівництво підприємства не використовує зовнішні джерела фінансування для основної діяльності.

Другий – **нормальна** фінансова стійкість. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має вигляд:

$$\begin{aligned} S &= \{0, 1, 1\}; \\ B &< 3п < B + ДЗ. \end{aligned} \quad (7.10)$$

У цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти. Такий тип фінансування запасів є «нормальним» з точки зору фінансового менеджменту. Нормальна фінансова стійкість є найбільш бажаною для підприємства.

Третій – **нестійке** (передкризове) фінансове становище. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$\begin{aligned} S &= \{0, 0, 1\}; \\ B + ДЗ &< 3п < B + ДЗ + КК. \end{aligned} \quad (7.11)$$

Спостерігається порушення платоспроможності, але зберігається можливість відновлення рівноваги внаслідок поповнення джерел власних

коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів. Фінансова нестійкість вважається нормальною (допустимою), якщо величина залучених для фінансування запасів короткострокових кредитів та запозичених коштів не перевищує сумарної вартості сировини, матеріалів та готової продукції.

Четвертий – **кризовий** фінансовий стан. Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості має такий вигляд:

$$S = \{0,0,0\};$$

$$Зп > В + ДЗ + КК. \quad (7.12)$$

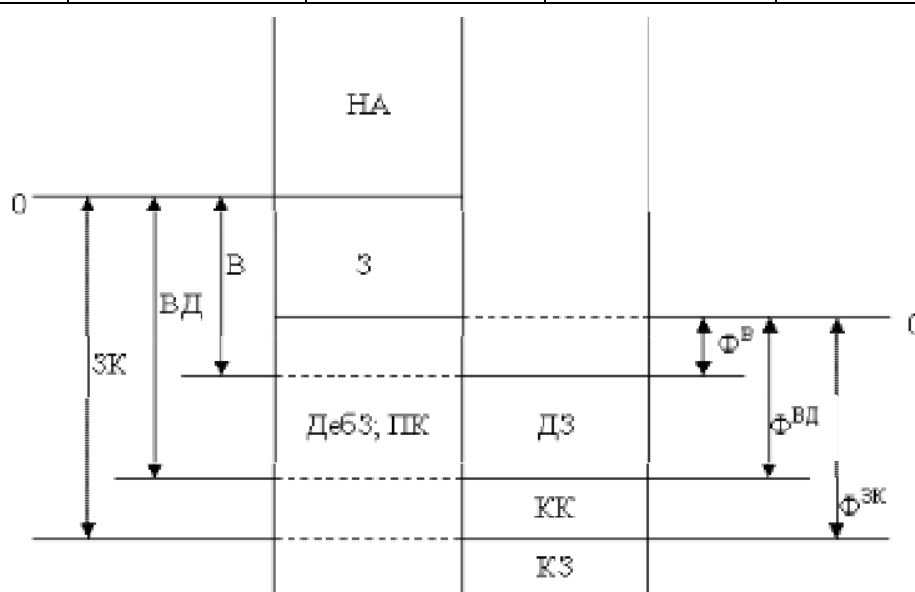
Підприємство перебуває на межі банкрутства, оскільки грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість не покривають навіть кредиторської заборгованості та прострочених позик.

Для зручності визначення типу фінансової стійкості та результати розрахунків можна представити у вигляді таблиць та діаграм (табл. 7.1, мал. 7.2).

Таблиця 7.1

Показники за типами фінансової стійкості

Показник	Тип фінансової стійкості			
	Абсолютна стійкість	Абсолютна стійкість	Нестійке становище	Кризове становище
$\Phi^B = B - Зп$	$\Phi^B \geq 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$	$\Phi^B < 0$
$\Phi^{ВД} = ВД - Зп$	$\Phi^{ВД} \geq 0$	$\Phi^{ВД} \geq 0$	$\Phi^{ВД} < 0$	$\Phi^{ВД} < 0$
$\Phi^{ЗК} = ЗК - Зп$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} \geq 0$	$\Phi^{ЗК} < 0$



Мал. 7.2 Фінансова діаграма абсолютно стійкого стану
(Деб З – дебіторська заборгованість)

Аналіз відносних показників фінансової стійкості

Після аналізу абсолютних показників фінансової стійкості розраховують **відносні коефіцієнти**, завдяки чому можна побачити співвідношення коштів підприємства за різними джерелами, структуру капіталу.

До основних відносних показників фінансової стійкості належать:

- коефіцієнт фінансової незалежності (автономії);
- коефіцієнт фінансової залежності;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу;
- коефіцієнт покриття відсотків;
- коефіцієнт покриття запасів.

Усі названі показники, крім коефіцієнту покриття запасів, розглядалися в попередній темі.

Коефіцієнт покриття запасів (Кпз) розраховують відношенням робочого капіталу до суми запасів:

$$\text{Кпз} = \frac{\text{робочий капітал}}{\text{запаси}} = \frac{\text{Ф.1 р.1195} - \text{р.1695}}{\text{р.1100}} \quad (7.13)$$

Цей коефіцієнт показує, наскільки запаси забезпечені (покриті) робочим капіталом. Рекомендоване значення більше 0,6–0,8.

На розмір відносних показників фінансової стійкості впливає багато факторів: галузева належність підприємства, принципи кредитування, структура пасиву, репутація підприємства тощо. Тому для характеристики значень цих коефіцієнтів потрібно зіставляти їх у часі за групами споріднених підприємств.

Але для підприємств будь-яких типів виконують таке правило: кредитори віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу, а власники підприємства віддають перевагу розумному зростанню в динаміці частки позикових коштів.

7.3. Оцінювання запасу фінансової стійкості

В умовах самофінансування найважливішою економічною проблемою є визначення запасу фінансової стійкості підприємства.

Запас фінансової стійкості (Stock of Financial Stability) характеризує рівень захищеності основної діяльності, який є в підприємства на даний момент і яким можна скористатися на випадок форс-мажорних обставин.

Одночасно запас фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів та постачальників від можливої несплати коштів за розрахунками.

Запас фінансової стійкості характеризують:

- поріг рентабельності;
- зона безпеки;
- показники операційного, фінансового, операційно-фінансового левериджу.

Поріг рентабельності

Визначення порогу рентабельності називають ще аналізом взаємозв'язків витрати – обсяг – прибуток. Основним показником є точка беззбитковості (критичний обсяг реалізації, поріг рентабельності).

При аналізі запасу фінансової стійкості доцільно використовувати західну аббревіатуру, яка досить міцно узвичаєна у вітчизняному фінансовому аналізі і є найбільш уживаною.

Точка беззбитковості (Break-even Sales) характеризує обсяг реалізації, при якому доходи підприємства дорівнюють його витратам, а прибуток, як і збиток, дорівнює нулю.

Щоб визначити точку беззбитковості, сукупні витрати підприємства поділяють на змінні витрати та постійні.

Змінні витрати (*VC*) (Variable Costs) змінюються прямо пропорційно до змін обсягу виробництва.

Постійні витрати (*FC*) (Fixed Costs) залишаються незмінними при зміні обсягу виробництва.

Цікавим парадоксом є те, що змінні витрати є постійними в структурі собівартості одиниці продукції, незалежно від обсягу її випуску. З іншого боку, за умови збільшення обсягів виробництва спостерігаємо скорочення постійних витрат на одиницю.

На практиці трапляється дуже мало статей витрат, котрі дійсно можна віднести до суто постійних, або, навпаки, суто змінних. Однак для більшої яскравості аналізу слід вдаватися до деяких спрощень. До змінних витрат слід відносити витрати на сировину та заробітну плату (Ф. 2, р. 2050); до постійних витрат – адміністративні витрати; витрати на збут. (Ф. 2, р. 2130, р. 2150).

Розрахунок точки беззбитковості здійснюють у натуральних та грошових одиницях.

Оскільки робиться припущення, що прибуток у точці беззбитковості дорівнює нулю, то можна записати:

$$EBIT = TR - VC - FC = Q \times P + AVC \times Q - FC = 0, \quad (7.14)$$

де *EBIT* – прибуток до сплати відсотків та податків (Earning Before Interest and Taxes); визначається як різниця між прибутком до оподаткування (Ф.2 р. 2290) та витратами на сплату відсотків (Ф.2 р. 2250);

TR – виручка (чистий дохід) (Ф. 2 р. 2000);

Q – обсяг реалізації.

Звідси точка беззбитковості в натуральних одиницях (Q^b) розраховується за формулою

$$Q^b = FC / (P - AVC) \quad (7.15)$$

де *P* – ціна продукції;

AVC – середні змінні витрати.

Якщо ліву і праву частини рівняння (1) помножити на ціну, то визначимо точку беззбитковості в грошовому вимірі:

$$TR^b = FC / (P - AVC) / P \quad (7.16)$$

У знаменнику різниця між ціною та середніми змінними витратами – це маржинальний прибуток на одиницю.

Маржинальний прибуток (Contribution Margin) – це різниця між виручкою та змінними витратами (або на весь обсяг, або на одиницю продукції).

Термін «маржинальний прибуток» не є ідеальним перекладом англійського «contribution margin», але він найбільш уживаний.

Маржинальний прибуток на весь обсяг (*CM*) визначають за формулою

$$CM = TR - VC. \quad (7.17)$$

Маржинальний прибуток на одиницю продукції (*cm*) – це різниця між ціною та середніми змінними витратами:

$$cm = P - AVC.$$

Можна записати, що:

$$TR = FC + VC + EBIT. \quad (7.18)$$

$$\text{Звідси} \quad TR - VC = EBIT + FC, \quad (7.19)$$

$$\text{Тобто} \quad CM = EBIT + FC. \quad (7.20)$$

Маржинальний прибуток являє собою суму постійних витрат та прибутку до сплати відсотків та податків. Тому його називають ще вкладом в покриття постійних витрат, оскільки прибутковість забезпечується при перевищенні маржинального прибутку суми постійних витрат, тобто:

$$CM > FC.$$

Таким чином, маржинальний прибуток можна розрахувати двома способами:

$$CM = TR - VC \quad (7.21)$$

Або

$$CM = EBIT + FC. \quad (7.22)$$

Оскільки $CM = EBIT + FC$, то в разі $FC \rightarrow 0$ $EBIT \rightarrow CM$.

Якщо обсяги виробництва зростають, то фіксовані витрати за визначенням не змінюються, тоді

$$\uparrow Q, \Delta FC = 0 \uparrow \rightarrow \Delta EBIT = \Delta CM$$

Тобто при зміні обсягів виробництва прибуток до виплати податків та відсотків змінюється на таку саму величину, що й маржинальний прибуток.

Коефіцієнт маржинального прибутку (K_{CM}) показує частку маржинального прибутку в чистому доході. Розраховується:

$$K_{CM} = CM / TR = TR - VC / TR = 1 - VC / TR \quad (7.23)$$

або на одиницю продукції (K_{cm})

$$K_{cm} = P - AVC / P = 1 - AVC / P. \quad (7.24)$$

З цього точку беззбитковості в грошовому вимірі (TR^b) можна розрахувати так:

$$TR^b = FC / (P - AVC) / P = FC / (1 - AVC) / P = 1 - FC / K_{CM} \quad (7.25)$$

Чим вищий поріг рентабельності, тим складніше його перевищити. З низькою межею рентабельності легше переносити зменшення попиту, відмовитись від завищеної ціни реалізації.

Зниження межі рентабельності можна досягти збільшивши маржинальний прибуток або скоротивши постійні витрати.

Отже, ідеальними умовами для підприємства є поєднання низьких постійних витрат з високим маржинальним прибутком. Необхідно знаходити вдалий компроміс між постійними та змінними витратами.

7.3.2. Аналіз зони безпеки

Зона безпеки (Safety Area) характеризує величину можливого зниження обсягу продаж без ризику понести збитки. Зона безпеки аналізується за допомогою запасу міцності (абсолютного показника) та коефіцієнта запасу міцності (відносного показника).

Запас міцності (ЗМ) (Safety Ratio) показує величину, на яку фактичний або запланований обсяг реалізації перевищує поріг рентабельності:

$$\text{ЗМ} = \text{TR} - \text{TR}^{\text{б}}, \quad (7.26)$$

або

$$\text{ЗМ} = \text{Q} - \text{Q}^{\text{б}} \quad (7.27)$$

Коефіцієнт запасу міцності (КЗМ) (Factor of Safety Ratio) характеризує ризик нерентабельної роботи підприємства (зворотний зв'язок). Чим більша величина коефіцієнту запасу міцності, тим фінансово стійкіше підприємство, тим менший ризик збитковості:

$$\text{КЗМ} = (\text{TR} - \text{TR}^{\text{б}}) / \text{TR}^{\text{б}}, \quad (7.28)$$

$$\text{або } \text{КЗМ} = (\text{Q} - \text{Q}^{\text{б}}) / \text{Q}^{\text{б}} \quad (7.29)$$

Категорії ризику та левериджу, їхній взаємозв'язок

Створення та функціонування будь-якого підприємства спрощено являє собою процес інвестування фінансових ресурсів на довгостроковій основі з метою отримання прибутку та супроводжується невизначеністю. Рівень та мінливість прибутку залежить:

1. від того, наскільки раціонально використані надані фінансові ресурси, тобто в що вони вкладені
2. від структури джерел фінансування.

В першому випадку виникає поняття виробничого ризику, у другому – фінансового.

Виробничий ризик зумовлений мінливістю цін на вироблену продукцію та ресурси, регіональними та галузевими особливостями тощо. Наприклад, виробництво основних продуктів харчування, попит на які порівняно передбачений, значно менш ризиковий, ніж виробництво ультрамодного одягу.

Суттєвою складовою виробничого ризику є **операційний ризик**, який виникає в межах операційної діяльності і проявляється як невпевненість, що виникає при плануванні майбутнього обороту на активах.

Фінансовий ризик є додатковим ризиком, що поширюється на акціонерів як результат рішення підприємства використовувати позиковий капітал. В даному випадку вже не йдеться про те, куди вкласти гроші – у виробництво харчування чи одягу, а про те, з яких джерел отримані кошти та яке їхнє співвідношення.

До певної межі фінансування за рахунок позикового капіталу вигідно для підприємства. Відсотки, виплачені кредиторам, зменшують податки, а це збільшує чистий прибуток на акцію. Підприємство не отримало б такого чистого прибутку на акцію, якби залучало капітал за рахунок випуску акцій. Але чим більший позиковий капітал має підприємство в структурі капіталу, тим вищий фінансовий ризик. Чим більше підприємство бере в борг, тим більше в нього фіксованих фінансових витрат і тим вища небезпека нездатності покрити ці періодичні фіксовані платежі.

Кількісне оцінювання ризику та факторів, що його зумовлюють, здійснюється на підставі аналізу чутливості прибутку. Ця чутливість і називається левериджем. Цей термін запозичений в американців і широко використовується вітчизняними фінансовими аналітиками. У Великій Британії використовують термін «gearing».

За законами механіки ще в давні часи люди, щоб виграти в силі, використовували важіль і піднімали на значну висоту величезне каміння. В економіці таке саме явище трактує термін «леверидж», коли незначна зміна одного фактора може призвести до значних змін результативного показника.

У термінах фінансів леверидж – це використання постійних операційних та постійних фінансових витрат у намаганнях збільшити прибутковість підприємства. При цьому як фінансові, так і операційні постійні витрати пов'язані з відтоком грошових коштів незалежно від

того працює підприємство чині. Інакше кажучи, значні постійні витрати означають значний ризик.

До постійних операційних витрат належать амортизаційні відрахування, орендна плата, адміністративно-управлінські витрати, витрати на рекламу тощо.

До постійних фінансових витрат відносяться витрати на сплату відсотків.

Відповідно до поділу витрат на постійні операційні та постійні фінансові, виокремлюють операційний та фінансовий леверидж. Обидва типи левериджу включають як ризик банкрутства, так і мінливість прибутку.

Операційний леверидж (Operating Leverage) утворюється за рахунок використання підприємством постійних операційних витрат.

Фінансовий леверидж (Financial Leverage) створюється при використанні підприємством позичкових джерел фінансування, плата за які постійна.

Операційний леверидж визначається оцінюванням взаємозв'язку між виручкою і прибутком до сплати відсотків та податків. Сила дії операційного левериджу полягає в тому, що будь-яка зміна виручки тягне за собою більш значну зміну прибутку до сплати відсотків та податків. Це зумовлено наявністю у підприємства операційних постійних витрат, що не змінюються (або майже не змінюються) із зростанням або зниженням виручки.

Одним з показових прикладів дії операційного левериджу є авіаперевезення, де значна частина сукупних витрат є постійними і після визначеного порогу беззбитковості кожний додатковий пасажир, по суті, представляє для авіакомпанії прибуток до сплати відсотків та податків. Водночас навіть невеликих спад у попиті може призвести до великого спаду у поточних прибутках.

Фінансовий леверидж визначають оцінюванням взаємозв'язку між чистим прибутком і величиною прибутку до сплати відсотків та податків.

Цікаво, що фінансовий леверидж застосовують за рішенням керівництва. Від підприємства взагалі не вимагається, щоб воно фінансувало свої інвестиції за допомогою позикового капіталу. В той же час застосування операційного левериджу іноді диктується умовами виробництва. Наприклад, металургійний завод завдяки значним інвестиціям у будівлі та обладнання забезпечує собі високий компонент постійних операційних витрат.

Операційно-фінансовий леверидж визначають оцінюванням взаємозалежності трьох компонент: чистого доходу, постійних витрат операційного та фінансового характеру, чистого прибутку (мал. 7.1).

Вплив операційного левериджу	Чистий дохід – Змінні витрати на виробництво та збут продукції – Умовно-постійні витрати (не включаючи фінансових витрат) + Сальдо інших доходів та витрат	Вплив операційно-фінансового левериджу
Вплив фінансового левериджу	= Прибуток до сплати відсотків та податків – Фінансові витрати ----- = Оподаткований прибуток – Податок на прибуток ----- = Чистий прибуток	

Мал. 7.1. Операційний, фінансовий та операційно-фінансовий леверидж

Оцінювання операційного левериджу

Як і будь-яка фінансово-економічна категорія, леверидж оцінюється системою показників, серед яких виокремлюють коефіцієнти левериджу та силу дії левериджу.

Для розрахунку коефіцієнтів операційного левериджу (Кол) в науковій літературі наводять декілька методик:

$$\text{Кол1} = FC / TC \tag{7.30}$$

$$\text{Або Кол1} = FC / VC; \tag{7.31}$$

$$\text{Кол2} = FC / TR; \tag{7.32}$$

$$\text{Кол3} = \text{ЧП} / FC. \tag{7.33}$$

Сила дії операційного левериджу (ОЛ1) показує, на скільки відсотків зміниться прибуток до сплати відсотків та податків (*EBIT*) за умови зміни обсягів продаж на 1 % і визначається за формулою

$$\text{ОЛ1} = \Delta EBIT / \Delta Q, \tag{7.34}$$

де $\Delta EBIT$ – приріст прибутку до сплати відсотків та податків, %;

ΔQ – приріст обсягів продаж у натуральних одиницях, %.

Оцінку сили дії операційного левериджу (ОЛ1) за формулою (7.34) не завжди легко застосовувати, оскільки іноді немає прогнозів щодо зростання прибутку до сплати відсотків та податків.

Коли немає прогнозів щодо змін ЕВІТ у майбутньому, можна використовувати оцінку сили дії операційного левериджу на основі теорії беззбитковості.

З показника ОЛ1 можна вивести дві прості формули:

$$\text{ОЛ2} = \frac{(P - AVC) \times Q}{\text{ЕВІТ}} = \frac{\text{ЕВІТ} + FC}{\text{ЕВІТ}} = \frac{CM}{\text{ЕВІТ}} = \frac{CM}{CM - FC}; \quad (7.35)$$

$$\text{ОЛ3} = \frac{(P - AVC) \times Q}{(P - AVC) \times Q - FC} = \frac{Q}{Q - Q^0} \quad (7.36)$$

Виведемо ОЛ2:

$$CM = FC + VC + \text{ЕВІТ} - VC = \text{ЕВІТ} + FC \quad (7.37)$$

або

$$Q \times cm = \text{ЕВІТ} + FC \quad (7.38)$$

При зміні обсягу реалізації в натуральному виразі, наприклад з Q_0 до Q_1 , зміна фіксованих витрат дорівнює 0, а зміна прибутку до сплати відсотків та податків становитиме:

$$\Delta \text{ЕВІТ} = \text{ЕВІТ}_1 - \text{ЕВІТ}_0 = cm \times Q_1 - cm \times Q_0 = cm \times \Delta Q. \quad (7.39)$$

Звідси

$$\begin{aligned} \text{ОЛ2} &= (\Delta \text{ЕВІТ} : \text{ЕВІТ}) / \Delta Q : Q = \\ &= ((cm \times \Delta Q) : (Q \times cm - FC)) / \Delta Q : Q = (cm \times Q) / \text{ЕВІТ} = CM / \text{ЕВІТ} \\ &= (\text{ЕВІТ} + FC) / \text{ЕВІТ} = CM / CM - FC \end{aligned} \quad (7.40)$$

Значення цього показника не є постійним і залежить від базового рівня обсягу виробництва.

З попереднього можна записати

$$\text{ОЛ3} = ((P - AVC) \times Q) / ((P - AVC) \times Q - FC) \quad (7.41)$$

Розділимо чисельник і знаменник на $(P - AVC)$, тоді

$$\text{ОЛ3} = Q / (Q - (FC / (P - AVC))) = Q / Q - Q^0 = 1 / (1 - 1 / Q^0) \quad (7.42)$$

Формула (7.42) показує, що якщо $Q > Q^0$, то сила дії операційного левериджу позитивна. У цьому випадку зміна прибутку до сплати відсотків та податків відбувається в тому самому напрямі, що й зміна обсягу продаж (тобто зі зростанням обсягу продаж величина прибутку до сплати відсотків та податків збільшується).

Якщо $Q < Q^b$, то сила дії операційного левєриджу негативна, і зміна збитків протилежна зміні обсягу продажів (якщо обсяги зростають, то збитки скорочуються).

Найбільше значення сили дії операційного левєриджу підприємство має у випадку, коли обсяги продаж наближаються до обсягу беззбитковості. Причина в тому, що базове значення прибутку в цьому випадку близьке до нуля.

Отже, висока частка операційних постійних витрат характеризується високою силою дії операційного левєриджу і свідчить про високий рівень операційного ризику. Операційний ризик виникає з причини того, що постійні витрати визначаються зробленим раніше вибором структури активів, і якщо вибір був помилковим, то поточних доходів може бути недостатньо для покриття витрат.

Оцінювання фінансового левєриджу

Операційний левєридж впливає на прибуток до сплати відсотків та податків, а фінансовий – на чистий прибуток.

Сила дії фінансового левєриджу полягає в тому, що зміна прибутку до сплати відсотків та податків тягне за собою зміну чистого прибутку.

Фінансовий левєридж починає діяти там, де припиняє діяти операційний левєридж. По суті, фінансовий левєридж – це другий з двох етапів у процесі посилення чистого прибутку. На першому етапі операційний левєридж посилює вплив зміни обсягів продажу на прибуток до сплати відсотків та податків. На другому етапі фінансовий директор може використати фінансові важелі для посилення впливу зміни прибутку до сплати відсотків та податків на зміну чистого прибутку.

Для оцінювання фінансового левєриджу найчастіше корисуються коефіцієнтом фінансового ризику (КФР):

$$\text{КФР} = \text{ПК} \setminus \text{ВК} \quad (7.43)$$

Оскільки можна виділити декілька показників прибутку, то виділяють декілька факторів, тобто декілька методик оцінювання сили дії фінансового левєриджу.

$$\text{ФЛ1} = \Delta \text{ЧП} / \Delta \text{ЕВІТ}; \quad (7.44)$$

$$\text{ФЛ2} = \Delta \text{EPS} / \Delta \text{ЕВІТ}; \quad (7.45)$$

$$\text{ФЛ3} = \text{ЕВІТ} / \text{ЕВІТ-I} \quad (7.46)$$

де $\Delta ЧП$ – приріст чистого прибутку, %;

ΔEPS – приріст чистого прибутку на одну акцію, %;

I – річні фінансові витрати в грошовому вимірі.

Виведемо з формули ФЛ₁ формулу ФЛ₃ :

$$\text{ЧП} = (\text{ЕВІТ} - I) \times (1 - t), \quad (7.47)$$

де t – ставка податку, виражена десятковим дробом.

Оскільки $\Delta I = 0$, то

$$\Delta \text{ЧП} = \Delta \text{ЕВІТ} \times (1 - t) \quad (7.48)$$

Тоді

$$\text{ФЛ1} = (\Delta \text{ЧП} / \text{ЧП}) (\Delta \text{ЕВІТ} / \text{ЕВІТ}) = (\text{ЕВІТ} \times (1 - t) \times \text{ЕВІТ}) = ((\text{ЕВІТ} - I) \times (1 - t) \times \text{ЕВІТ}) = \text{ЕВІТ} / \text{ЕВІТ} - I = \text{ФЛ3} \quad (7.49)$$

ФЛ₃ показує, у скільки разів прибуток до сплати відсотків і податків перевершує оподатковуваний прибуток. Одиниця є нижньою межею цього показника.

Чим більший обсяг позикових коштів, тим вища виплачувана за ними сума відсотків і вищий рівень сили дії фінансового левериджу. Підвищення частки позикового капіталу в загальній сумі коштів призводить до зростання рівня фінансового левериджу і за інших рівних зусиль зменшує фінансову стійкість підприємства, оскільки відсотки, на відміну від дивідендів, необхідно сплачувати обов'язково.

Важливим є визначення сили дії фінансового левериджу як відношення відсоткової зміни чистого прибутку з акцій до відсоткової зміни прибутку до сплати відсотків та податків:

$$\overline{\text{ФЛ2}} = \Delta EPS / \Delta \text{ЕВІТ} \quad (7.50)$$

Виведемо розрахункову формулу:

$$EPS = ((\text{ЕВІТ} - I) \times (1 - t) - PD) / NS \quad (7.51)$$

де PD – щорічно сплачувані дивіденди на привілейовані акції;

NS – кількість звичайних акцій.

Величини I та PD постійні, тому $\Delta I = 0$ і $\Delta PD = 0$.

$$\text{Тоді } \Delta EPS = (\Delta \text{ЕВІТ} \times (1 - t)) / NS \quad (7.52)$$

Звідси

$$\text{ФЛ}_2 = \text{EBIT} / (\text{EBIT} - I - PD / (1 - t)) \quad (7.53)$$

Отже, висока частка позикового капіталу в загальній сумі джерел фінансування характеризується високим рівнем фінансового левериджу і свідчить про високий рівень фінансового ризику. Фінансовий ризик зумовлений тим, що постійні пла тежі є обов'язковими і у випадку недостатності прибутку може виникнути необхідність ліквідації частини активів.

Під час аналізу слід враховувати, що порівняння рівнів фінансового левериджу різних підприємств можливе тільки за умови однакової базової величини виручки.

Операційно-фінансовий леверидж

Відповідно до сили дії операційного левериджу: чим більше використання фіксованих операційних витрат, тим більше змінюватиметься прибуток до сплати відсотків та податків при зміні обсягів продажу.

Відповідно до сили дії фінансового левериджу: чим більше використання позикового капіталу, тим більше змінюватиметься чистий прибуток на акцію при зміні прибутку до сплати відсотків та податків.

Звідси, якщо підприємство об'єднує операційний і фінансовий левериджі, то відбувається двоетапне посилення зміни обсягів продажу, що призводить до ще більшої зміни чистого прибутку на акцію.

Сила дії операційно-фінансового левериджу полягає в чутливості чистого прибутку до зміни обсягів продажу і показує, на скільки відсотків зміниться чистий прибуток на акцію за умови зміни обсягів продажів на 1 %

$$\text{ОФЛ}_1 = \Delta \text{EBIT} / \Delta Q \quad (7.54)$$

Для зручності можна скористатися тим, що сила дії операційно-фінансового левериджу дорівнює добутку сили дії операційного левериджу та фінансового:

$$\text{ОФЛ}_2 = \text{ОЛ} \times \text{ФЛ} \quad (7.55)$$

Якщо ОЛ₂ помножити на ФЛ₃, то можна отримати такі формули оцінювання сили дії операційно-фінансового левериджу:

$$\text{ОФЛ}_3 = \frac{(P - \text{AVC}) \times Q}{\text{EBIT} - I} = \frac{(P - \text{AVC}) \times Q}{(P - \text{AVC}) \times Q - \text{FC} - I} \quad (7.56)$$

$$\text{ОФЛ}_4 = \frac{(\text{ЕВІТ} + \text{ФС})}{(\text{ЕВІТ} - \text{І})} \quad (7.57)$$

Отже, фінансова стійкість – це певний стан рахунків підприємства, що гарантує його постійну платоспроможність підприємства, інвестиційну привабливість і здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх пасивів і активів у внутрішньому й зовнішньому середовищах, які постійно змінюються.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «фінансова стійкість».
2. Які існують джерела фінансування запасів підприємства?
3. Які Вам відомі типи фінансової стійкості?
4. Що характеризує запас фінансової стійкості підприємства?
5. У чому полягає аналіз критичного обсягу реалізації?
6. Що відображає зона безпеки?
7. У чому суть терміна «леверидж»?
8. Дайте визначення операційного левериджу та сили дії операційного левериджу.
9. Дайте визначення фінансового левериджу та сили дії операційного левериджу.
10. Розкрийте сутність, значимість та дію операційно-фінансового левериджу.

VIII. ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ПОКАЗНИКИ ЇЇ ВИМІРЮВАННЯ

8.1. Теоретичні аспекти аналізу ділової активності суб'єктів господарювання

Термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній аналітичній літературі порівняно недавно – у зв'язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів. Безумовно, трактування даного терміна може бути різним.

Світова практика господарювання пов'язує поняття ділової активності з поняттям інвестиційної привабливості підприємства. В усіх економічно розвинутих країнах, де знаходяться світові фінансові центри, рівень ділової активності визначається за допомогою спеціальних агрегованих статистичних показників – так званих індексів ділової активності. В їх основу покладені варіювання курсів акцій компанії, рівень яких і є кінцевим виразником її інвестиційної привабливості на ринку. Це пояснюється тим, що більшість наймогутніших світових корпорацій створені на основі акціонерного капіталу, швидкість руху якого і відбивається на курсах акцій таких компаній. Показники курсу акцій є свідченням ділової активності, стабільності економіки. У США, наприклад, використовується такий агрегований статистичний показник ділової активності та оцінки економічної кон'юнктури, як Dow-Jones index. Він ґрунтується на динаміці середніх курсів акцій 65 наймогутніших корпорацій, у тому числі 30 промислових, 20 транспортних і 15 із сфери комунально-побутового обслуговування, а також на даних про ціну акцій на Нью-Йоркській фондовій біржі. На Токійській фондовій біржі (Японія) для оцінки рівня ділової активності вітчизняних корпорацій користуються агрегованим показником Nikkei-Dow index. Спеціалісти Лондонської фондової біржі (Велика Британія) використовують FT (FTSE-footsie) index.

З переходом на міжнародні стандарти обліку та звітності українські підприємства, засновані на акціонерному капіталі, у своїх річних звітах

також стали визначати прибутковість власних акцій (розділ IV форми № 2 «Звіт про фінансові результати»). У ході корпоратизації вітчизняної економіки почали з'являтися окремі методики розрахунку інтегральних індексів ділової активності, прийнятих для визначення економічної потужності українських підприємств та стабільності національної економіки в цілому. Проте, через недостатню розвиненість корпоративного бізнесу в Україні ці показники не мають такого значення, як індекси ділової активності світових фінансових лідерів, оскільки вони поки що не здатні точно визначити рівень активності вітчизняної економіки.

Розрахунок інтегральних агрегованих індексів ділової активності доволі складний, тому вони використовуються, здебільшого, для оцінки ринкової кон'юнктури в цілому.

У широкому розумінні ділова активність охоплює всі заходи і зусилля підприємства, спрямовані на підвищення його конкурентоспроможності. Такий підхід передбачає оцінку конкурентних переваг продукції, ділової репутації підприємства та його клієнтів, широти ринків збуту тощо.

У контексті фінансового аналізу цей термін розглядають у вузькому сенсі, а саме – на рівні поточної операційної і комерційної діяльності. Передусім оцінюється ефективність використання ресурсів підприємства та визначаються резерви її підвищення. В свою чергу, наявність і ефективність використання ресурсів значною мірою визначають результативність діяльності підприємства.

Отже, у фінансовому аналізі ділова активність відображає рівень ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових і інших ресурсів і в той же час характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства.

Аналіз ділової активності – важливий етап оцінки фінансового стану підприємства, в результатах якого зацікавлені як внутрішні, так і зовнішні користувачі інформації. Основними завданнями аналізу ділової активності є: оцінка господарської ситуації; виявлення факторів і причин досягнутого стану; підготовка та обґрунтування майбутніх рішень; викриття й мобілізація резервів підвищення ефективності господарської діяльності.

В умовах нестабільної економіки виділяють такі рівні ділової активності:

- 1) високий (достатній);
- 2) середній (задовільний);
- 3) низький (незадовільний).

Слід зазначити, що кожному рівню ділової активності відповідає характерна виробничо-господарська ситуація, у зв'язку з чим виділяють нормальну, проблемну і кризову ситуації.

Нормальна ситуація властива високому рівню ділової активності та означає такий збіг умов і обставин, коли створюються сприятливі умови для функціонування суб'єкта господарювання, при яких формується стійка тенденція підвищення темпів зростання оціночних показників.

Проблемна ситуація існує на підприємстві, рівень ділової активності якого відповідає середньому і визначається як збіг господарських умов та чинників, при яких формується тенденція до погіршення стану підприємства та спостерігається нестійка динаміка оціночних показників ділової активності.

Кризова ситуація характеризує низький рівень ділової активності і виникає в разі відсутності оперативного реагування на стратегічні питання, які потребують термінового вирішення, її можна визначити як збіг обставин, які формують стійку негативну тенденцію оціночних показників ділової активності та погрожують підприємству банкрутством.

Визначення проблемної, а тим більше кризової, ситуації при оцінці стану ділової активності викликає необхідність термінового регулювання виробничо-господарської діяльності через прийняття оперативних управлінських рішень.

Фактори, що впливають на рівень ділової активності, поділяють на: зовнішні, які не залежать від діяльності суб'єктів господарювання, та внутрішні, які безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємств.

Зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на діяльність підприємства, формують його бізнес-середовище, яке фактично визначає становище підприємства на ринку, його економічний потенціал та фінансове благополуччя.

Ринкове середовище, в якому підприємство діє, називають зовнішнім, оскільки формують його зовнішні у відношенні до підприємства суб'єкти економічної діяльності. Насамперед це бізнес партнери, з якими підприємство пов'язує ділові інтереси: клієнти, постачальники, замовники, контрагенти.

Оскільки підприємство функціонує в соціально-економічному просторі, нормативно-правову базу якого формує держава, то ділова активність будь-якого суб'єкта господарювання неможлива без втручання державних та інших органів регулювання. Йдеться не про безпосередній вплив держави на виробничий процес, а про створення умов, які

викликають потребу в його здійсненні. Відомо, що держава може підтримувати підприємницьку діяльність двоюко: прямим регулюванням або непрямим шляхом за допомогою податкового впливу та інших важелів економічного характеру. Проте досвід інших країн показує, що провідна роль прямих методів регулювання приводить до безініціативності компаній, тому потрібно акцентувати увагу на податковій, кредитній, амортизаційній політиці. Саме вона встановлює однакові для всіх «правила» ведення підприємницької діяльності, у результаті чого створюються відповідні соціально-економічні умови, які обумовлюють ступінь активності підприємницьких структур, а також їх можливості в досягненні високих результатів.

Серйозний вплив на діяльність підприємства мають і конкуренти, переваги яких у виробничій, технологічній, інноваційній сферах виступають рушійною силою в пошуку ідей та засобів досягнення більш вагомих результатів у стратегічно важливих галузях діяльності підприємства.

У зв'язку з тим, що діяльність будь-якого суб'єкта господарювання спрямована на кінцевого споживача, він також своїми вимогами до продукції та фінансовими можливостями впливає на діяльність підприємства.

Наступною складовою бізнес-середовища є внутрішнє середовище підприємства, до якого належать керівництво, співробітники та власники та бізнес процеси, що виникають в процесі фінансово-господарської діяльності.

8.2 Основні напрямки аналізу ділової активності

Аналіз ділової активності – один з основних аспектів діагностики діяльності суб'єкта господарювання, якому належить провідне місце в системі завдань фінансового управління. Це зумовлено тим, що такий аналіз дає змогу оцінити внутрішній і зовнішній стан підприємства, визначити рівень прибутковості та перспективи його розвитку, дослідити ефективність використання виробничо-фінансових ресурсів.

Ділова активність характеризується відповідною групою показників діяльності підприємства. Аналіз ділової активності підприємства здійснюється на якісному та кількісному рівнях.

Оцінка ділової активності на якісному рівні може бути отримана в результаті порівняння діяльності даного підприємства з даними інших

підприємств галузі. Такими якісними (тобто неформалізованими) критеріями є:

- широта ринків збуту продукції;
- репутація підприємства, яку оцінюють із допомогою експертних висновків. Загальна оцінка репутації підприємства – це сукупність оцінок діяльності підприємства; з боку конкурентів – діловий рейтинг, із боку споживачів і громадськості – споживчий рейтинг, із боку самих працівників і власників підприємства – престижний рейтинг із боку закордонних фірм-партнерів – міжнародний рейтинг;

- якість виконання;
- повний асортиментний ряд продуктів;
- наявність продукції, що експортують, та ін.

Кількісну оцінку здійснюють за двома напрямками:

- ступінь виконання плану (встановленого вищестоящою організацією або самостійно) за основними показниками, забезпечення заданих темпів їхнього зростання;

- рівень ефективності використання ресурсів підприємства.

При реалізації першого напрямку необхідно оцінити його фактори. Результати оцінки відображають у профілі діяльності підприємства (табл. 8.1).

Так, оцінка показника 3 бали свідчить про сильну сторону діяльності підприємства, а оцінка 1 бал – про слабку сторону. Доцільно також ураховувати порівняльну динаміку основних показників.

Таблиця 8.1

Критерії оцінювання діяльності підприємства

№ за/п	Показники	Бали		
		1	2	3
1	Рівень прибутку			
2	Частка ринку			
3	Широта асортименту			
4	Гнучкість цінової політики			
5	Система організації збуту			
6	Рівень сервісу			
7	Ступінь маркетингової діяльності			
8	Рейтингова оцінка підприємства			

Для оцінки ділової активності в фінансовому аналізі здебільшого використовують дві групи показників: показники рентабельності і оборотності.

Кількісна оцінка ділової активності може бути здійснена за такими етапами:

1) дослідження динаміки і співвідношення темпів зростання абсолютних показників згідно «золотого правила» економіки:

$$100\% < T_a < T_{чд} < T_{чп}, \text{ де}$$

де T_a – темп зростання активів;

$T_{чд}$ – темп зростання чистого доходу;

$T_{чп}$ – темп зростання чистого прибутку.

$100\% < T_a$ показує, що підприємство нарощує економічний потенціал і масштаби своєї діяльності;

$T_a < T_{чд}$ свідчить про те, що виручка зростає швидше від економічного потенціалу. З цього можна зробити висновок про підвищення інтенсивності використання ресурсів на підприємстві;

$T_{чд} < T_{чп}$ означає, що прибуток зростає швидше від обсягів реалізації і сукупного капіталу внаслідок підвищення рівня рентабельності продажів.

2) вивчення значень і динаміки відносних показників, котрі характеризують рівень ефективності використання авансованих і спожитих ресурсів підприємства. Доцільно проаналізувати показники: оборотності, ресурсовіддачі, тривалості циклів;

Основними з яких є:

- ✓ коефіцієнт оборотності активів;
- ✓ коефіцієнт оборотності власного капіталу;
- ✓ коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- ✓ коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- ✓ тривалість обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей;
- ✓ коефіцієнт оборотності матеріальних запасів;
- ✓ коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддачі);
- ✓ період обороту чистого робочого капіталу.

Таблиця 8.2

Порядок розрахунку показників ділової активності

Показник	Алгоритм розрахунку	Джерело інформації	Нормативне значення
Оборотність усіх активів (КОА), оборотів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середні активи}}$	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000}}{\text{ф. 1 р. 1300 (гр. 3 + гр. 4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом

Продовження табл. 8.2

Оборотність постійних активів (фондовіддача) (КОПА), оборотів	Чистий дохід Середні постійні активи	$\frac{\text{ф. 2 р. 2000}}{\text{ф.1 р. 1095 (гр.3 + гр.4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Оборотність робочого капіталу (КОРК), оборотів	Чистий дохід Середній робочий капітал	$\frac{\text{ф. 2р. 2000}}{\text{ф.1. р. 1195 – 1695}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Оборотність оборотних активів(КООБА), оборотів	Чистий дохід Середня величина оборотних активів	$\frac{\text{ф.2р. 2000}}{\text{ф.1. р. 1195(гр. 3 + гр.4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Тривалість одного обороту оборотних засобів (ДО), днів	Тривалість періоду / Оборотність оборотних активів (КООБА)		Зменшення порівняно з минулим періодом
Оборотність запасів (КОЗ), оборотів	Чистий дохід Середні запаси Або Собівартість реалізованої продукції Середні запаси	$\frac{\text{ф. 2р. 2000}}{\text{ф.1. р. 1100(гр. 3 + гр.4)/2}}$ або $\frac{\text{ф. 2р. 2050}}{\text{ф.1. р. 1100(гр. 3 + гр.4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Тривалість одного обороту запасів (ДЗ), днів	Тривалість періоду / Оборотність запасів (КОЗ)		Зменшення порівняно з минулим періодом
Оборотність дебіторської заборгованості (КОД), оборотів	Чистий дохід Середня дебіторська заборгованість	$\frac{\text{ф. 2р. 2000}}{\text{ф.1. р. 1120 + \dots + р. 1155 (гр. 3 + гр. 4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості (ДД), днів	Тривалість періоду / Оборотність дебіторської заборгованості (КОД)		Зменшення порівняно з минулим періодом
Оборотність кредиторської заборгованості (ККЗ), оборотів	Чистий дохід Середня кредиторська заборгованість або Собівартість реалізованої продукції Середня кредиторська заборгованість за товар	або $\frac{\text{ф. 2р. 2000}}{\text{ф.1. р. 1695 – р. 1600 – р. 1610 (гр. 3 + гр.4)/2}}$ $\frac{\text{ф. 2р. 2050}}{\text{ф.1. р. 1605 + р. 1615 (гр. 3 + гр.4)/2}}$	Збільшення порівняно з минулим періодом
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості (ДКЗ), днів	Тривалість періоду / Оборотність кредиторської заборгованості (ККЗ)		Зменшення порівняно з минулим періодом

3) вивчення значень і динаміки показників рентабельності, які характеризують відносну дохідність підприємства:

- рентабельність активів(сукупного капіталу);
- рентабельність чистих активів;
- рентабельність власного капіталу;
- рентабельність оборотного капіталу;
- рентабельність реалізації.

4) аналіз коефіцієнтів стійкого зростання підприємства.

8.3. Стійке зростання підприємства

Важливим етапом аналізу ділової активності є розрахунок допустимих і економічно обґрунтованих темпів зростання підприємства. Перед підприємством стоїть завдання збалансування зростання прибутків, чистого доходу та активів, оскільки правило «чим більше, тим краще» справедливе не завжди.

Швидке зростання може виснажити ресурси і без вмілого фінансового управління процесами зростанням призвести до банкрутства. Фахівці зазначають, до банкрутства підприємств призводить і надто швидке, і надто повільне зростання.

К. Уолш порівнює зростання для підприємства з ліками для пацієнта, які приносять користь лише до певного обсягу, але коли перебрати міру, стають небезпечними, якщо не фатальними. Отже, завжди потрібно шукати «золоту середину», а саме – рівень стійкого зростання. В економічно розвинутих країнах у період стабільності зростання максимум на 4% вважається достатнім.

Стійке (збалансоване) зростання підприємства (Stable Growth) – це зростання, за якого підприємство не завдає шкоди своїм фінансовим ресурсам і не змінює фінансового ризику. Для стійкого зростання характерним є врівноважений рух коштів (ні нестачі, ні надлишку). Щоб збільшити обсяги реалізації, необхідно збільшити майно підприємства, а це можливе за умови збільшення власного і позикового капіталу.

Залежно від обраної фінансової політики роль різних фінансових ресурсів неоднакова. Основними джерелами збільшення позикового капіталу є випуск облігацій та залучення кредитів банків. Основними джерелами збільшення власного капіталу є нерозподілений прибуток та додаткова емісія власних акцій.

За дослідженнями І. Дональдсона, великі підприємства без особливого ентузіазму вдаються до додаткового випуску акцій і віддають перевагу розвитку за рахунок внутрішніх джерел, тобто реінвестування прибутку (тезаврації прибутку). Справа в тому, що додаткова емісія акцій – досить дорогий процес і нерідко супроводжується падінням ціни акцій фірми-емітента (для 80% фірм падіння ринкової ціни акцій становить до 30% ціни).

Отже, до додаткової емісії фінансові менеджери звертаються рідко і віддають перевагу внутрішньому фінансуванню (реінвестуванню прибутку) або позиковому фінансуванню за умови, що воно гарантує не змінювати фінансової незалежності.

Коефіцієнт внутрішнього зростання. Орієнтирами в управлінні стійким зростанням є коефіцієнти зростання.

Можливість підприємств нарощувати оборотні та необоротні активи за рахунок внутрішніх джерел фінансування показує коефіцієнт внутрішнього зростання ($K_{ВнЗр}$).

Для збалансованого зростання за рахунок внутрішніх джерел фінансування підприємство повинно узгодити співвідношення реінвестованого прибутку, активів та темпів зростання реалізації (чистого доходу), тобто:

$$K_{ВнЗр} = (\text{ЧП} - \text{Д}) / A_{\Pi} \times \Delta\text{ЧД} = 1 \quad (8.1)$$

де $\Delta\text{ЧД}$ – темп зростання чистого доходу;

Д – дивіденди, виплачені акціонерам;

A_{Π} – активи на початок звітного періоду (або оборотні активи на початок звітного періоду).

Звідси, коефіцієнт внутрішнього зростання:

$$\begin{aligned} K_{ВнЗр} &= (\text{ЧП} - \text{Д}) / A_{\Pi} = \text{ЧП}^{\text{РП}} / A_{\Pi} \\ &= (p.2350 - p.4200) / p. 1900 \end{aligned} \quad (8.2)$$

де $\text{ЧП}^{\text{РП}}$ – реінвестований прибуток

Коефіцієнт внутрішнього зростання характеризує максимальний темп приросту обсягу реалізації, який може мати підприємство без зовнішнього фінансування.

Якщо коефіцієнт дорівнює 1, то грошовий потік нейтральний, тобто внутрішніх джерел достатньо для потреб підприємства; коефіцієнт

більший від одиниці вказує на позитивний надлишок і навпаки. Наприклад, якщо коефіцієнт дорівнює 0,3, це означає, що підприємство може розширювати свою діяльність без зовнішнього фінансування з максимальним темпом приросту обсягу реалізації 30%.

Коефіцієнт стійкого зростання. Вважається, що стійке зростання – це максимально можливе зростання без зміни фінансового ризику. При цьому допускається збільшення зобов'язань, але пропорційно зростанню власного капіталу, що забезпечує незмінність фінансового ризику.

Щоб збільшити обсяги реалізації, необхідно збільшити активи; щоб збільшити активи, необхідно залучити джерела фінансування активів. Якщо збільшити власний капітал, то це приведе до збільшення фінансової незалежності та дасть можливість залучати додатковий позиковий капітал без зміни фінансового ризику. Звідси, темпи зростання реалізації визначаються темпами зростання власного капіталу, а темпи стійкого зростання – це і є темпи зростання власного капіталу.

Як відомо, темпи зростання власного капіталу дорівнюють відношенню зміни власного капіталу до власного капіталу на початок звітного періоду. Водночас, якщо підприємство відмовляється від додаткової емісії акцій, то єдиним джерелом зміни власного капіталу є реінвестований прибуток. Звідси, коефіцієнт стійкого зростання (КСтЗр) дорівнює відношенню реінвестованого прибутку до власного капіталу на початок звітного періоду і характеризує максимальний темп приросту обсягу реалізації, який може мати підприємство без зміни коефіцієнта фінансового ризику:

$$\text{КСтЗр} = (\text{ЧП} - \text{Д}) / \text{ВК}_{\text{П}} = \text{ЧП}^{\text{РП}} / \text{ВК}_{\text{П}} \quad (8.3)$$

де $\text{ВК}_{\text{П}}$ – власний капітал на початок звітного періоду.

Якщо фактичні темпи зростання реалізації більші, ніж темпи стійкого зростання, то підприємство стикається з нестачею грошових коштів. Така ситуація характерна для швидко зростаючих підприємств. Підприємства які зростають повільно, мають темпи фактичного зростання реалізації менші за темпи стійкого зростання, що призводить до надлишку грошових коштів.

Моделі коефіцієнта стійкого зростання

Щоб досягти стійкого зростання, необхідно виявити фактори, що впливають на збалансованість зростання. Оцінити вплив кожного показника-фактора на загальну стійкість можна за багатофакторними

моделями коефіцієнта стійкого зростання. Виходячи з моделі, підприємство може обрати ті з факторів і в тих пропорціях, у яких доцільно їх мобілізувати для забезпечення стійкості зростання та підвищення ділової активності.

Перша модель. Коефіцієнт стійкого зростання можна представити через коефіцієнт фінансової політики, а саме – коефіцієнт реінвестування та коефіцієнт рентабельності власного капіталу:

$$K_{ст.зр} = ЧП^{РП} / ВК_{П} = (ЧП^{РП} / ЧП) / (ВК_{П} / ЧП) \quad (8.4)$$

$$\text{або } K_{ст.зр} = K_{рп} \times P_{вк}$$

де $P_{вк}$ – рентабельність власного капіталу, розрахована відносно власного капіталу на початок звітного періоду ($ЧП/ВК_{П}$).

Друга модель. Досить розповсюджена така модель:

$$K_{стзр} = K_{рп} \times P_{чр} \times K_{оа} \times K_{фз} \quad (8.5)$$

де $P_{чр}$ – чиста рентабельність реалізації ($ЧП/ЧД$);

$K_{оа}$ – оборотність активів ($ЧД/А$);

$K_{фз}$ – коефіцієнт фінансової залежності, розрахований відносно власного капіталу на початок звітного періоду ($А/ВК_{П}$)

У цій моделі коефіцієнт чистої рентабельності реалізації стосується операційної діяльності та вказує на положення підприємства на ринку. Оборотність активів характеризує ефективність інвестиційної діяльності. Коефіцієнт фінансової залежності демонструє принципи застосування підприємством фінансового левериджу. Коефіцієнт реінвестування можна знайти як різницю між одиницею та коефіцієнтом дивідендних виплат. Звідси зрозуміло, що коефіцієнт реінвестування відображає відношення керівництва до розподілу дивідендів. Разом коефіцієнти реінвестування та фінансової залежності унаочнюють принципи фінансової політики.

Третя модель. У формулі (8.5) добуток рентабельності реалізації та оборотності активів дорівнює рентабельності активів. Тому можна записати:

$$K_{стзр} = K_{рп} \times P_{а} \times K_{фз}, \quad (8.6)$$

де $P_{а}$ – рентабельність активів.

Четверта модель. Розширена факторна модель для розрахунку коефіцієнта стійкості зростання має такий вигляд:

$$K_{СтЗр} = K_{РП} \times R_{ЧР} \times K_{ОРК} \times K_{ЗРК} \times K_{Пл} \times K_{КЗ} \times K_{ФЗ}, \quad (8.7)$$

де $K_{ОРК}$ – оборотність робочого капіталу (ЧД/РК);

$K_{ЗРК}$ – забезпеченість робочим капіталом (РК/ПА);

$K_{Пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності (ПА/ПП);

$K_{КЗ}$ – частка поточних зобов'язань у капіталі підприємства (ПП/А).

Наведена модель описує, як операційну (2-ий і 3-ій та інші фактори), так і фінансову діяльність (1-ий і 4-ий та інші фактори).

Якщо темпи фактичного зростання підприємства тривалий час перевищують темпи стійкого зростання, то необхідно забезпечити притік грошових коштів, що можливо за рахунок додаткової емісії акцій, тимчасового збільшення фінансового левериджу, зниження дивідендів, ліквідації малорентабельних операцій, аутсорсингу (передачі іншим підприємствам неключових операцій, що вивільнює активи), збільшення ціни, злиття з «товстим гаманцем».

Якщо ж темпи фактичного зростання менші за темпи стійкого зростання, то виникає необхідність пошуку ефективних засобів використання надлишку грошових коштів. Керівництво підприємства може почати скуповувати на ринку власні акції, збільшити дивіденди, знизити заборгованість, збільшити активи чи придбати інші підприємства (швидко зростаючі малі підприємства).

Таблиця 8.3

Зведена таблиця фінансових показників ділової активності підприємства

Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Нормативне значення
Коефіцієнт оборотності активів	2,04	2,29	Збільшення порівняно з минулим періодом
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	36,10	75,58	Збільшення порівняно з минулим періодом
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	12,37	13,78	Збільшення порівняно з минулим періодом
Термін погашення дебіторської заборгованості, днів	10,11	4,83	Зменшення порівняно з минулим періодом

Продовження табл. 8.3

Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	29,51	26,49	Зменшення порівняно з минулим періодом
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	5,84	6,69	Збільшення порівняно з минулим періодом
Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддачі)	2,14	2,26	Збільшення порівняно з минулим періодом
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	3,02	3,44	Збільшення порівняно з минулим періодом

Аналізуючи табл. 8.3, можна зробити наступні висновки:

1. Коефіцієнт оборотності активів збільшився порівняно з минулим періодом, що позитивно характеризує ефективність використання на підприємстві ресурсів.

2. Зростання коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей свідчать про збільшення комерційного кредиту, що надає підприємство або надають підприємству. Зростання коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості означає прискорення швидкості сплати заборгованості підприємству, зменшення продажу в кредит. Зростання коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості свідчить про підвищення швидкості сплати заборгованості підприємства.

3. Позитивно оцінюють зменшення термінів погашення кредиторської та дебіторської заборгованостей,

4. Зростання коефіцієнта оборотності матеріальних запасів свідчить про відносне зменшення виробничих запасів, незавершеного виробництва та про зростання попиту на готову продукцію.

5. Підвищення коефіцієнтів оборотності основних засобів та оборотності власного капіталу – це позитивна тенденція, що означає прискорення кругообігу засобів підприємства та ефективності використання основних засобів.

Другий напрямок аналізу ділової активності підприємства полягає у розрахунку показників, які характеризують ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Методику їх розрахунку наведено в таблиці 8.4.

Алгоритм розрахунку показників ділової активності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку показників
1. Чистий дохід від реалізації	ряд. 2000 форма № 2
2. Середній розмір капіталу	ряд.(1900 гр. 3 + 4) форма № 1 / 2
3. Середній розмір власного капіталу	ряд. (1495 гр. 3 + 4) форма № 1 / 2
4. Середній розмір власного оборотного капіталу	ряд. [(1195 – 1695 – 1665 до 1 року – 1660 до 1 року) гр. 3 + 4)] форма № 1 / 2
5. Середній розмір дебіторської заборгованості	ряд. [(1125 + 1130+1135+1140 + 1145 + 1155) гр. 3 ± 4)] форма № 1 / 2
6. Середній розмір запасів	ряд. [1100 гр. 3 + 4)] форма № 1 / 2
7. Середній розмір кредиторської заборгованості	ряд. [(530 + 540 + 550 + 560 + 570 + 580 + + 590 + 600) гр. 3 + 4)] форма № 1 / 2
8. Чистий прибуток	ряд. 2350 форма № 2
9. Власний капітал	ряд. 1495 гр. 4 форма № 1
10. Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	пок. 1 : пок. 2
11. Оборотність дебіторської заборгованості:	
11.1. Днів	(пок. 5 × кількість днів у періоді) / пок. 1
11.2. Оборотів	пок. 1 : пок. 5
12. Оборотність запасів	
12.1. Днів	(пок. 6 × кількість днів у періоді) / пок. 1
12.2. Оборотів	пок. 1 : пок. 6
13. Тривалість операційного циклу	пок. 11.1 + пок. 12.1
14. Оборотність кредиторської заборгованості:	
14.1. Днів	(пок. 7 × кількість днів у періоді) / пок. 1
14.2. Оборотів	пок. 1 : пок7
15. Оборотність власного капіталу	
15.1. Днів	(пок. 3 × кількість днів у періоді) / пок. 1
15.2. Оборотів	пок. 1 : пок. 3
16. Тривалість фінансового циклу, днів	пок. 13 + пок. 14.1
17. Період окупності власного капіталу	пок. 3 : пок. 8
18. Коефіцієнт сталості економічного розвитку.	(пок. 8 – сплачені акціонерам дивіденди) / пок. 9

Залежно від мети аналізу доцільним є також обчислення показників:

- фондвіддача основних засобів, нематеріальних активів, необоротних активів;
- оборотність оборотних активів, товарів, готової продукції, грошових коштів;
- рентабельність матеріальних, трудових, фінансових ресурсів тощо.

Алгоритми їх обрахунку наведено у темах 4, 5, 9 навчального посібника.

Розрахунок показників ділової активності підприємства дає змогу виявити місце та репутацію підприємства на фінансовому ринку, рівень ефективності використання фінансових ресурсів.

У таблиці 8.5 наведені розрахунки показників ділової активності аналізованого підприємства за 2011–2013 роки.

Таблиця 8.5

Показники ділової активності підприємства, тис. грн.

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Відхилення (+, –) 2013 року від:	
				2011 року	2012 року
Чистий дохід (виручка) від реалізації товарів (робіт, послуг)	328,8	272,8	227,1	–101,7	–45,7
Середній розмір капіталу	245,2	222,2	204,2	–41,0	–18,0
Середній розмір власного капіталу	147,4	109,4	78,5	–68,9	–30,9
Середній розмір власного оборотного капіталу	(69,5)	(91,9)	(102,6)	(+33,1)	(+10,7)
Середній розмір дебіторської заборгованості	9,6	9,2	11,6	+2,0	+2,4
Середній розмір запасів	13,8	9,0	9,2	–4,6	+0,2
Середній розмір кредиторської заборгованості	97,8	112,8	125,7	+27,9	+12,9
Чистий прибуток(збиток)	(51,5)	(31,5)	(37,3)	(–14,2)	(+5,8)
Власний капітал	121,6	97,2	59,9	–61,7	–37,3
Коефіцієнт оборотності капіталу (трансформації)	1,341	1,228	1,112	–0,229	–0,116
Оборотність дебіторської заборгованості:					
днів	10,5	12,1	18,4	+7,9	+6,3
оборотів	34,3	29,7	19,6	–14,7	–10,1
Оборотність запасів:					
днів	15,1	11,9	14,6	–0,5	+2,7
оборотів	23,8	30,3	24,7	+0,9	–5,6
Тривалість операційного циклу, дні	25,6	24,0	33,0	+7,4	+9,0
Оборотність кредиторської заборгованості:					
днів	107,1	148,8	199,3	+92,2	+50,5
оборотів	3,4	2,4	1,8	–1,6	–0,6
Оборотність власного капіталу					
днів	161,4	144,4	124,6	–36,8	–19,8
оборотів	2,2	2,5	2,9	+0,7	+0,4
Оборотність власного оборотного капіталу					
днів	–	–	–	–	–
оборотів	–	–	–	–	–
Тривалість фінансового циклу, дні	–81,5	–124,8	–166,3	–84,8	–41,5
Період окупності власного капіталу	–	–	–	–	–
Коефіцієнт сталості економічного росту	0,000	0,000	0,000	–	–

На низький рівень ділової активності підприємства вказує, перш за все, уповільнення оборотності капіталу підприємства на 0,229 обороти відносно 2011 року та на 0,116 оборотів порівняно з 2012 роком. Такі зміни свідчать про неефективність вкладення фінансових ресурсів у формування активів. Звичайно, це пояснюється скороченням обсягу виручки від реалізації, неефективністю системи управління активами, що є безпосереднім наслідком кризових явищ, які спіткали підприємство у попередніх роках.

Значне зростання суми кредиторської заборгованості протягом 2011–2013 років є вимушеним кроком підприємства щодо залучення зовнішніх джерел фінансування власних поточних активів. Причинами цього стали, з одного боку, надмірне відвернення власного капіталу у поточну дебіторську заборгованість, а з іншого, оскільки підприємство є збитковим і йому вкрай не вигідно використовувати банківські (процентні) позики – кращим способом отримання безкоштовних кредитів, фінансуючи свою поточну діяльність за рахунок власного капіталу, а також залучаючи «безкоштовну» кредиторську заборгованість. За даних умов це також є одним з варіантів стабілізації фінансово-господарської діяльності.

За останні три роки у загальній структурі кредиторської заборгованості значну частку займає заборгованість за товари, роботи та послуги. Однак зазначимо, якщо у співвідношенні з 2011 роком загальна сума кредиторської заборгованості зросла на 23,6%, то заборгованість за товари, роботи, послуги навпаки знизилась на 6,2%. Зміни показників порівняно з 2012 роком складають відповідно 15,9% та 1,4%.

Не зважаючи на уповільнення оборотності кредиторської заборгованості, ефективність її «утримання» підприємством з позицій дотримання платіжної дисципліни та забезпечення стійкого фінансового становища визначається порівнянням термінів повного погашення кредиторської повної інкасації дебіторської заборгованості. Розрахунки свідчать, що погашення поточної заборгованості підприємства перед кредиторами відбувається у 10,8 рази повільніше за інкасацію боргів контрагентів перед підприємством. Якщо середній термін погашення кредиторської заборгованості підприємства у 2013 році становив 199,3 днів, то термін інкасації заборгованості дебіторів – 18,4 днів.

Зростання суми дебіторської заборгованості підприємства з 9,6 тис. грн у 2011 році до 11,6 тис. грн у 8 році вказує на те, що і його не обминула криза взаємних неплатежів в економіці України. Майже повна відсутність у підприємства грошових коштів починаючи з 2011 року, з

одного боку, є свідченням постійного їх знаходження в обороті, а з іншого, враховуючи розмір та стрімке зростання суми дебіторської заборгованості – чітко вказує на зниження рівня ліквідності підприємства.

Головними причинами спаду ділової активності підприємства є, насамперед, погіршення ефективності використання запасів та відвернення коштів у дебіторську заборгованість. Так, порівняно з 2011 роком оборотність дебіторської заборгованості скоротилась на 14,7 оборотів, з 2012 роком – на 10,1 обертів. Враховуючи попередні дані можна стверджувати, що загальне зростання тривалості операційного циклу підприємства зумовлене збільшенням терміну інкасації дебіторської заборгованості. Так, якщо тривалість операційного циклу порівняно з 2011 роком зросла на 28,9%, а з 2012 роком – на 37,5%, то строк утримання дебіторської заборгованості зріс за вказані періоди відповідно на 42,9% та 34,0%. Звичайно, це зумовило й деякий приріст вартості матеріальних запасів підприємства у 2012 році. Більше того, нестача вільних («замороження» їх у дебіторській заборгованості) гальмує не лише процес виробничої діяльності, а в кінцевому результаті суттєво знижує рівень ділової активності підприємства в цілому.

Впродовж останніх років «стабільно» зростає від'ємне значення тривалості фінансового циклу підприємства. Якщо у 2011 році воно становило (-81,5) днів, у 2012 році – (-124,8) днів, то у 2013 році вже аж (-166,3) днів. І викликано це, знову ж таки, ростом поточних зобов'язань, дефіцитом власного оборотного капіталу, збитковою діяльністю підприємства. Саме через несвоєчасність розрахунків з кредиторами тривалість фінансового циклу подовжилась на 84,8 днів та 41,5 днів протягом 2011–2013 років.

Відсутність значень показників «оборотність власного оборотного капіталу», «період окупності власного капіталу», «коефіцієнт сталості економічного росту» у таблиці 9.5 пояснюється, перш за все, збитковою діяльністю підприємства та недоцільністю їх розрахунку за цих обставин.

Таким чином, у звітному році рівень ділової активності підприємства ще більше знизився. Основною причиною цього є погіршення позиції підприємства на відповідному сегменті ринку.

Ефективність управління підприємством визначається темпами прискорення оборотності ресурсів, що має посприяти зростанню відповідних показників. Нормативного значення показників немає, але чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим краще. Підвищення обертання ресурсів є, поряд із високою прибутковістю, другим важелем

збільшення фінансового благополуччя підприємства. Низький рівень коефіцієнтів оборотності активів може свідчити про недостатню завантаженість та низьку ефективність експлуатації виробничих потужностей, зростання дебіторської заборгованості й запасів.

Показник оборотності активів показує, скільки разів за період обертається капітал, вкладений у активи підприємства. Зростання даного показника свідчить про підвищення ефективності їхнього використання,

Важливим для оцінки господарської діяльності підприємства є визначення тривалості фінансового циклу. В цілому нема нормативних значень для тривалості цього циклу, але чим він коротший, тим краще працює підприємство. Для різних галузей тривалість фінансового циклу – різна. Базою для порівняння є різні періоди діяльності одного підприємства і середньогалузеві показники.

Ефективність діяльності підприємства підвищують за рахунок прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів і скорочення періоду їх обороту.

Збільшення числа оборотів можливе шляхом скорочення періодів виробництва або обігу.

Скорочення періоду виробництва неможливе удосконалення технології, модернізації і автоматизації виробництва.

Скорочення періоду обігу потребує ефективнішого і раціональнішого використання ресурсів, прискорення документообrotу та розрахунків.

Чим швидше обертаються ресурси підприємства, тим менший обсяг їх потрібний для здійснення операційної діяльності й тим ефективніша діяльність підприємства.

При аналізі ділової активності, крім дослідження основних її кількісних показників, обов'язково треба аналізувати виконання планових показників, що відображають діяльність підприємства, їх динаміку.

Особливу увагу слід приділяти аналізу ефективності використання ресурсів, темпів зростання обсягу реалізації, авансового капіталу, прибутку. При цьому темпи збільшення обсягу реалізації мають перевищувати зростання авансованого капіталу, а темп зростання прибутку бути більшими темп зростання реалізації.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється передусім у швидкості обороту його засобів. Аналіз її полягає у Досліджуванні рівнів і динаміки різнобічних фінансових коефіцієнтів

оборотності, що є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

Оцінку ділової активності підприємства слід базувати на комплексному підході до підприємства як об'єкта дослідження в конкретних мікро- і макросередовищах.

Отже, в цілому аналіз ділової активності підприємства – це системна оцінка ефективності використання суб'єктом господарювання своїх ресурсів задля досягнення позитивних результатів та створення сприятливого інвестиційного клімату, а також підтримання стабільного фінансового стану та забезпечення постійного розширення й росту обсягів виробництва, реалізації.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. *Суть аналізу ділової активності.*
2. *Які чиники впливають на ділову активність підприємства?*
3. *Як розраховується коефіцієнт оборотності активів ?*
4. *Завданнями аналізу діючої активності підприємства є?*
5. *Як розраховується коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості?*
6. *Основними напрямками аналізу ділової активності є?*
7. *Стійке зростання підприємства.*

ІХ. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

9.1. Суть та зміст поняття «фінансовий результат»

Поняття «фінансовий результат» змінювалося відповідно до змін, внесених до методики його визначення. Нині поняття «фінансовий результат» визначають як суму валового доходу від звичайної і надзвичайної діяльності підприємства, зменшеного на суму витрат, пов'язаних із виконанням господарської діяльності на підприємстві, непрямих податків та податку на прибуток за окремий звітний період».

Структурна модель методики формування фінансового результату діяльності підприємства зображена на мал. 9.1.

Дана модель методики формування фінансового результату діяльності підприємства базована на формі звітності «Звіт про фінансові результати».

Звіт про фінансові результати – це звіт про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства.

Метою складання звіту про фінансові результати (форма № 2) є надання користувачам правдивої і повної інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки за звітний період. Цей звіт вважають одним із інформативних документів звітності, тому що він містить інформацію про динаміку прибутку підприємства.

Звіт про фінансові результати складають наростаючим підсумком із початку року. Згортання доходів і витрат не допускають, окрім випадків, передбачених відповідними положеннями (стандартами).

Основними завданнями аналізу фінансових результатів є:

- аналіз і оцінка рівня та динаміки показників прибутку;
- факторний аналіз прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг);
- аналіз фінансових результатів від іншої реалізації, позареалізаційної та фінансової діяльності;
- аналіз і оцінка використання чистого прибутку;
- аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу виробництва (продажів) і прибутку;

➤ аналіз резервів зростання прибутку на основі оптимізації обсягів реалізації і витрат виробництва та обігу.

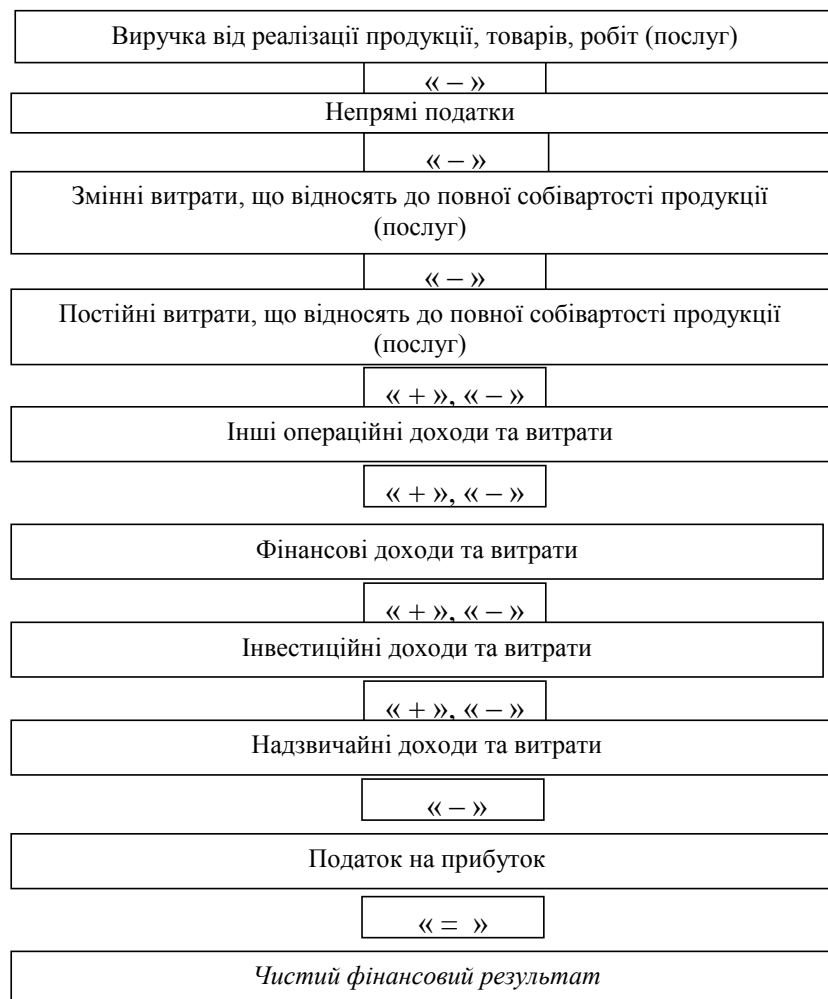


Рис. 9.1. Модель формування фінансового результату діяльності підприємства.

9.2. Прибуток підприємства та показники його формування

Головною метою створення та економічною доцільністю діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку. Саме тому він має бути і є постійним об'єктом фінансового дослідження.

Прибуток характеризує фінансовий результат діяльності підприємства, служить показником, що найповніше відображає ефективність виробництва, обсяг і якість проданої продукції, рівень її собівартості, стан продуктивності праці.

Питанням прибутку приділяють велику увагу як науковці, так і економісти-практики, оскільки в ньому поєднані економічні інтереси держави, що привласнює частину прибутку, і підприємств, організацій,

Національний стандарт бухгалтерського обліку П(с)БО 1 визначає прибуток як суму, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Вчені-економісти по-різному трактують поняття «прибуток». Найпоширеніші трактування наведені в табл. 9.1.

Таблиця 9.1

Визначення поняття «прибуток»

Гринькова В. М.	«Прибуток – це перевищення доходів над витратами».
Азаренкова Г. М.	«Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства становить собою різницю між загальною сумою доходів і витратами на виробництво й реалізацію продукції».
Стасюк Г. А.	Прибуток – це частина вартості додаткового продукту; додатковий продукт, виражений у грошах; частина чистого доходу, одна з його форм і т. д.
Поддєрьогін А. М.	«Прибуток – це частина додаткової вартості, створеної і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство отримує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набуде грошової форми».

Формування прибутку підприємства відповідно до П(С)БО відображено у табл. 9.2.

Таблиця 9.2

Формування прибутку підприємства

Прибуток підприємства			
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності			Прибуток (збиток) від надзвичайних подій
Операційної діяльності	Фінансових операцій	Іншої звичайної діяльності	
Основної діяльності	Іншої операційної діяльності	• Доходи (втрати) від інвестицій в асоційовані дочірні підприємства; • доходи (втрати) від спільної діяльності; • дивіденди одержані; • відсотки, одержані за облігаціями та за іншими цінними паперами; • інші доходи від фінансових операцій.	• Втрати від стихійного лиха • втрати від технічних катастроф і аварій; • відшкодування збитків від надзвичайних подій; • інші надзвичайні доходи і витрати.
• Реалізація продукції, товарів, робіт, послуг	• Реалізація оборотних активів;	• доходи (втрати) від операційних курсових різниць;	
	• реалізація іноземної валюти;	• одержані (сплачені) пеня, штрафи, неустойки;	
	• доходи від операційної оренди;	• дохід від списання кредиторської заборгованості;	
	• доходи (втрати) від операційних курсових різниць;	• відшкодування раніше списаних активів;	
	• одержані (сплачені) пеня, штрафи, неустойки;	• одержані гранти, субсидії;	
	• дохід від списання кредиторської заборгованості;	• інші доходи (втрати) від операційної діяльності.	
	• відшкодування раніше списаних активів;		
	• одержані гранти, субсидії;		
	• інші доходи (втрати) від операційної діяльності.		
		• Реалізація фінансових інвестицій; • реалізація основних засобів; • реалізація нематеріальних активів; • реалізація інших нематеріальних активів; • реалізація інших необоротних активів; • ліквідація необоротних активів; • дохід (втрати) від коопераційних курсових різниць; • дохід від безоплатно отриманих оборотних активів; • уцінка необоротних активів; • інші доходи (втрати) від звичайної діяльності.	

В економічній літературі часто вживають термін «доходи». Однак є відмінності між ним і терміном «прибуток»

Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Як видно з наведених визначень, прибуток – це лише частина доходу, що отримало підприємством у результаті діяльності.

На практиці всю діяльність підприємств поділяють на три види:

- 1) операційну (основну);
- 2) фінансову (отримання (виплата) дивідендів, відсотків);
- 3) інвестиційну (капітальні вкладання, вклад коштів у акції та інші цінні папери).

Аналіз прибутку підприємства потребує вирішення завдань серед яких:

- оцінка реальності бізнес-плану з прибутку з урахуванням плану випуску продукції та зміни залишків нереалізованої продукції;
- перевірка виконання плану з прибутку в цілому і за його складовими;
- факторний аналіз зміни валового прибутку та розрахунок впливу факторів;
- оцінка зміни прибутку в динаміці з метою вивчення тенденцій і закономірностей цього показника;
- виявлення резервів зростання прибутку та підвищення рівня рентабельності, розроблення заходів щодо мобілізації виявлених резервів та контроль за їх виконанням;
- оцінка рентабельності роботи підприємства в цілому й за окремими видами діяльності.

У зв'язку з цим ефективність формування і використання прибутку підприємства можна охарактеризувати з допомогою коефіцієнтів табл. 9.3.

Усі перелічені коефіцієнти доцільно застосовувати на підприємстві для оцінювання ефективності використання прибутку в динаміці за кілька періодів.

Показники формування і використання прибутку підприємства

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Умовне позначення	Коментар
1	2	3	4
1. Коефіцієнт рентабельності поточних витрат	$K_{pnt} = PP/V$	PP – прибуток V – витрати	Показує, скільки прибутку припадає на 1 грн. витрат
2. Коефіцієнт дохідності авансових вкладень	$K_{дав} = PP/OЗ$	OЗ – основні засоби	Характеризує скільки прибутку припадає на 1 грн., вкладену в основні засоби
3. Коефіцієнт рентабельності сукупних вкладень	$K_{pсв} = PP/OЗ + ФOP$	ФOP – фонд оплати праці	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. сукупних вкладень
4. Коефіцієнт валового прибутку	$K_{en} = PP_в/B_p$	PP _в – валовий прибуток B _p – виручка від реалізації товарів (робіт, послуг)	Показує ефективність використання матеріальних ресурсів та робочої сили у виробничо-комерційній діяльності
5. Коефіцієнт операційного прибутку	$K_{PPo} = PP_o/B_p$	PP _o – операційний прибуток	Характеризує, який прибуток від операційної діяльності на кожну гривню виручки має підприємство
6. Коефіцієнт чистого прибутку	$K_{PPч} = PP_ч/B_p$	PP _ч – чистий прибуток	Узагальнюючий показник, що порівнює чистий прибуток і виручку
7. Коефіцієнт окупності власного капіталу	$K_{овк} = PP/K_{вл}$	K _{вл} – власний капітал	Визначає прибутковість підприємств, у які вкладено певний власний капітал

Незважаючи на те, що прибуток характеризує економічний ефект, отриманий у результаті діяльності підприємства, всі аспекти його виробничої та господарської діяльності оцінити неможливо. У зв'язку з цим при аналізі виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства застосовують систему відносних показників – показників рентабельності (табл. 9.4).

Показники рентабельності

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Умовне позначення
1	2	3
1. Рентабельність продукції	$R_{np} = V_{mn}/C_{np} \times 100$	R_{np} – рентабельність продукції V_{mn} – валовий прибуток, отриманий від продажу продукції C_{np} – собівартість проданої продукції
2. Рентабельність виробу	$R_v = V_n/C_v \times 100$	R_v – рентабельність виробу V_n – валовий прибуток, передбачений у ціні виробу C_v – собівартість виробу
3. Рентабельність продажу продукції	$R_n = V_{mn}/Г_n \times 100$	R_n – рентабельність продажу $Г_n$ – грошові надходження від продажу продукції
4. Рентабельність основного капіталу	$R_{ок} = Пч/V_{на} \times 100$	$R_{ок}$ – рентабельність основного капіталу $Пч$ – чистий прибуток $V_{на}$ – вартість немобільних активів (основних засобів, нематеріальних та фінансових активів)
5. Рентабельність капіталу підприємства	$R_{кп} = Пч/(V_{на} + V_{ма}) \times 100$	$R_{кп}$ – рентабельність капіталу підприємства $V_{ма}$ – вартість мобільних активів

Показник рентабельності активів показує дохідність усього капіталу та інвестицій у підприємство.

Загальним показником, що характеризує фінансовий результат від діяльності підприємства за будь-який період, є прибуток (збиток) від звичайної діяльності та від надзвичайних подій.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування розраховують як алгебраїчну суму прибутку від операційної діяльності (Φ_{po}), фінансових та інших доходів мінус фінансові й інші витрати (збитки):

$$П_{pдо} = \Phi_{po} + D_k + I_{fd} + I_d - \Phi_v - B_k - I_v, \quad (9.1)$$

де $П_{pдо}$ – фінансовий результат (прибуток чи збиток) від звичайної діяльності до оподаткування;

D_k – дохід від участі в капіталі, тобто дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані дочірні або спільні підприємства, які обліковують методом участі в капіталі;

$I_{\phi d}$ – інші фінансові доходи, тобто доходи за депозитними сертифікатами, дивіденди отримані, відсотки отримані, інші доходи, отримані від фінансових операцій;

I_o – інші доходи, тобто доходи від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, неопераційних курсових різниць та інші доходи, що виникають у процесі звичайної діяльності;

Φ_e – фінансові витрати, тобто витрати на відсотки й інші витрати підприємства, пов'язані зі залученням позичкового капіталу;

B_k – втрати від участі в капіталі, тобто збиток, спричинений інвестиціями в асоційовані, дочірні або спільні підприємства;

I_e – інші витрати, куди відносять втрати від неопераційних курсових різниць та уцінки необоротних активів, собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів, інші витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності.

Прибуток (збиток) від надзвичайних подій до оподаткування розраховують так:

$$П(З)_{nn} = BЗ + D_{ni} - B_{nn}, \quad (9.2)$$

де $П(З)_{nn}$ – прибуток (збиток) від надзвичайних подій;

$BЗ$ – відшкодовані збитки від надзвичайних подій;

D_{ni} – інші надзвичайні доходи;

B_{nn} – витрати, отримані в результаті надзвичайних подій (втрати від стихійного лиха, від технічних катастроф і аварій, інші надзвичайні витрати).

Отже, прибуток характеризує кінцевий результат діяльності кожного підприємства. Його отримання є обов'язковою умовою розширеного відтворення на підприємстві, забезпечення самофінансування та зміцнення конкурентоспроможності останнього на ринку.

Функціонування підприємства, незалежно від виду його діяльності та форм власності, в умовах ринку визначається його здатністю давати достатній прибуток.

9.3. Аналіз дохідності активів

Дохідність активів аналізують із допомогою таблиці 9.5 [15].

Коефіцієнт дохідності активів (Кд.а.) показує частку сукупного доходу в одній гривні вартості активів підприємства (табл. 9.5). За умови

зростання або незмінності вартості активів ($Kв.а. \geq 1$) та зростання сукупного доходу ($Kс.д. > 1$) приріст за звітний період коефіцієнта зростання дохідності активів ($Kд.а. > 1$) свідчить про підвищення ефективності використання майна підприємства. Якщо збільшення коефіцієнта зростання дохідності активів ($Kд.а. > 1$) супроводжується зменшенням вартості активів ($1 > Kв.а.$), необхідно здійснити додатковий аналіз на предмет виявлення причин зростання дохідності, насамперед з'ясувавши, чи не досягнуто це за рахунок продажу основних засобів та виробничих запасів підприємства.

Також у процесі аналізу порівнюють динаміку змін вартості активів підприємства ($Kв.а.$) та сукупного доходу ($Kс.д.$). Якщо різниця у значеннях коефіцієнтів ($Kс.д. - Kв.а.$) має додатне значення, то здійснюють додаткову перевірку на предмет обґрунтованості вилучення активів підприємства, при від'ємному значенні цього показника в процесі перевірки мають бути з'ясовані причини випереджальних темпів зростання вартості активів (зростання обсягів нереалізованої готової продукції, запасів, незавершеного виробництва і капітальних вкладень, придбання довготермінових активів).

Таблиця 9.5

Аналіз дохідності активів

Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн.	На кінець звітного періоду, тис. грн.	Абсолютне зростання тис. грн. (гр5-гр4)	Коефіцієнт зростання (гр5/гр4)
2	3	4	5	6	7
Вартість активів підприємства	ф1 р. 1300				(Кв. а)
Сукупний дохід	ф2 р. 2000 + р. 2120 + р. 2200 + р. 2220 + р. 2240 + р. 2460 або 2465				(Кс. д.)
Різниця у значенні коефіцієнтів	*				(Кв. а – Кс. д.)
Сума сукупного доходу на 1 гривню вартості активів (Кд. а.)	*	ряд 2/ ряд 1	ряд 2/ ряд 1		(Кд. а.)

Проаналізуємо дохідність активів досліджуваного підприємства (табл. 9.6).

Аналіз дохідності активів на досліджуваному підприємстві

Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду, тис. грн.	На кінець звітного періоду, тис. грн.	Абсолютне зростання тис. грн. (гр. 5-гр 4)	Коефіцієнт зростання (гр5/гр4)
2	3	4	5	6	7
Вартість активів підприємства	ф1 р. 1300	12976,0	14863,0	1887	1,15
Сукупний дохід	ф2 р. 2000 + р. 2120 + р. 2200 + р. 2220 + р. 2240 + р. 2460 або 2465	37035	28107	-8928	0,76
Різниця у значенні коефіцієнтів	*	*	*	*	0,39
Сума сукупного доходу на 1 гривню вартості активів (Кд. а.)	*	2,85	1,89	-0,96	0,66

Коефіцієнт дохідності активів показує частку сукупного доходу в одній гривні вартості активів підприємства (табл. 9.6). За умови зростання або незмінності вартості активів ($K_{в.а.} \geq 1$) та зростання сукупного доходу ($K_{с.д.} > 1$) приріст за звітний період коефіцієнта зростання дохідності активів ($K_{д.а.} > 1$) свідчить про підвищення ефективності використання майна підприємства. Якщо збільшення коефіцієнта зростання дохідності активів ($K_{д.а.} > 1$) супроводжується зменшенням вартості активів ($1 > K_{в.а.}$), необхідно здійснити додатковий аналіз на предмет виявлення причин зростання дохідності, насамперед з'ясувавши, чи не досягнуто це за рахунок продажу основних засобів та виробничих запасів підприємства.

Також у процесі аналізу порівнюють динаміку змін вартості активів підприємства ($K_{в.а.}$) та сукупного доходу ($K_{с.д.}$). Якщо різниця у значеннях коефіцієнтів ($K_{с.д.} - K_{в.а.}$) має додатне значення, то здійснюють додаткову перевірку на предмет обґрунтованості вилучення активів підприємства, при від'ємному значенні цього показника в процесі перевірки мають бути з'ясовані причини випереджальних темпів зростання вартості активів (зростання обсягів нереалізованої готової продукції, запасів, незавершеного виробництва і капітальних вкладень, придбання довготермінових активів).

9.4. Аналіз структури та динаміки фінансових результатів

За даними табл. 9.7 оцінюють прибутковість кожного виду діяльності підприємства: операційної, інвестиційної та фінансової.

Аналіз ефективності різних видів діяльності дасть змогу визначити їх вплив на чистий прибуток підприємства. Якщо підприємство за результатами звітного періоду має збиток від операційної діяльності, то слід проаналізувати структуру витрат за економічними елементами. Якщо підприємство за результатами звітного року має збиток від інвестиційної діяльності, то треба проаналізувати фактори, що вплинули на утворення таких збитків, та визначені заходи щодо ліквідації збитковості асоційованих, спільних і дочірніх підприємств, або мають бути проведені зміна й скорочення напрямків інвестиційної діяльності, скорочення інвестиційної діяльності. Якщо підприємство за результатами звітного року отримує збитки від фінансової діяльності, то необхідно проаналізувати склад фінансових доходів та фінансових витрат. У результаті аналізу мають бути визначені можливі шляхи зменшення фінансових витрат. При аналізі фінансових доходів визначають дохідність цінних паперів і приймають рішення щодо зміни структури «портфеля фінансових інвестицій» (реалізація одних цінних паперів та придбання інших прибуткових цінних паперів).

При отриманні збитків від інших операцій звичайної діяльності, але не пов'язаних із операційною та фінансовою діяльністю, аналізують склад інших доходів, інших витрат і визначають шляхи ліквідації збитків у плановому періоді.

За даними табл. 9.7 можна зробити наступні висновки:

- чистий дохід зріс на 19% а собівартість реалізованої продукції – на 21%, це зумовило підвищення валового прибутку порівняно з минулим роком на 10%; інші доходи операційної діяльності зросли в 3,54 раза, а витрати – в 1,67 раза, завдяки чому фінансовий результат від операційної діяльності підвищився на 13%;

- доходи від фінансової діяльності не змінилися, у той самий час витрати зросли на 52%;

- фінансовий результат на кінець періоду становив 1106 тис. грн., що на 6% менше, ніж у минулому періоді;

- чистий прибуток зменшився на 109 тис. грн. або на 14%.

Аналіз структури та динаміки фінансових результатів

№ за/п	Найменування показників	Форма звітності, код рядка	На початок звітного періоду		На кінець звітного періоду		Абсолютне зростання тис. грн. (гр. 6-гр. 4)	Коефіцієнт зростання (гр. 6/гр. 4)
			сума, тис. грн.	питома вага%	сума, тис. грн.	питома вага%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	ф2 р. 2000	26787	*	31859	*	5072	1,19
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	ф2 р. 2050	21263	*	25807	*	4544	1,21
3	Валовий прибуток (збиток) ряд. 1-ряд. 2	ф2 р. 2090 або р. 2095	5524	*	6052	*	528	1,10 (Квал.пр/зб.)
4	Інші доходи операційної діяльності	ф2 р. 2120	1316	*	4664	*	3348	3,54
5	Інші витрати операційної діяльності	ф2 р.2130+ р. 2150+р. 2180	5529	*	9241	*	3712	1,67
6	Фінансовий результат від операційної діяльності (ряд. 3+ ряд. 4 – ряд. 5)	ф.2 р. 2290 або р. 2295	1311	111,20	1475	133,36	164	1,13 (Коп.д.)
7	Доходи фінансової діяльності	ф2 р. 2200+ р. 2220	4	*	4	*	0	1,00
7.1	Дохід від участі в капіталі	ф2 р. 2200	0	*	0	*	0	
7.2	Інші фінансові доходи	ф2 р. 2220	4	*	4	*	0	1,00
8	Витрати фінансової діяльності	ф2 р. 2250+ р. 2255	136	*	207	*	71	1,52
8.1	Фінансові витрати	ф2 р. 2250	136	*	207	*	71	1,52
8.2	Втрати від участі в капіталі	ф2 р. 2255	0	*	0	*	0	

9	Фінансовий результат від фінансової діяльності (ряд. 7–ряд. 8)	ф2 (р. 110+ р. 120) – (р. 140+ р.150)	-132	-11,20	-203	-18,35	-71	1,54 (Кф.д.)
10	Інші доходи	ф2 р. 2240	0	*	508	*	508	
11	Інші витрати	ф2 р. 2270	0	*	674	*	674	
12	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	ф2 р. 2290 або р.2295	1179	100	1106	100	-73	0,94 (Кз.д.)
13	Чистий прибуток (збиток)	ф2 р. 2350 або р. 2355	802	*	693	*	-109	0,86 (Кч. п/зб.)

9.5. Факторний аналіз валового прибутку

Основну частину прибутку підприємство отримує від реалізації продукції. У процесі аналізу вивчають динаміку, а також визначають фактори зміни її суми. Прибуток від реалізації в цілому на підприємству залежить від чотирьох факторів першого рівня підпорядкованості:

- обсяг реалізації продукції;
- структури продукції;
- собівартості;
- рівня середньореалізаційних цін.

Факторний аналіз валового прибутку (збитку) свідчить про вплив зростання (зменшення) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на валовий прибуток (збиток) (табл. 9.8).

Таблиця 9.8

Факторний аналіз валового прибутку

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.		Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.		Валовий прибуток (збиток), тис. грн.		Зростання (зменшення) валового прибутку, тис. грн.		
за попередній період (ф.2 р. 2000 гр. 4)	за звітний період (ф.2 р. 2000 гр. 3)	за попередній період (ф.2 р. 2050 гр. 4)	за звітний період (ф.2 р. 2050 гр. 3)	за попередній період (гр. 1–гр. 3)	за звітний період (гр. 2–гр. 4)	всього (гр. 6–гр. 5)	за рахунок зростання (зменшення) чистого доходу (гр. 2–гр. 1)	за рахунок зростання (зменшення) собівартості реалізованої продукції (гр. 3–гр. 4)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
26787	31859	21263	25807	5524	6052	528	5072	-4544

Із табл. 9.8 можна зробити висновок: валовий прибуток зріс на 528 тис. грн. це відбулося за рахунок зростання чистого доходу на 5072 тис. грн. та зростання собівартості реалізованої продукції на (-4544) тис. грн.

Протягом останнього часу дедалі більше уваги науковці й практики приділяють методикам аналізу прибутку, базованим на розподілі виробничих витрат на змінні та постійні й категорії маржинального доходу. Таку методику широко застосовують у країнах із розвинутими ринковими відносинами.

Вона дає змогу вивчити залежність прибутку від невеликого кола найважливіших факторів і на базі цього керувати процесом формування її величини.

На відміну від методики аналізу прибутку, що застосовують на вітчизняних підприємствах, вона сприяє повнішому врахуванню взаємозв'язку між показниками і точнішому вимірюванню впливу факторів. Покажемо це з допомогою порівняльного аналізу.

У нашій країні при аналізі прибутку використовують наступну модель:

$$П = К (Ц - С), \dots \dots \dots (9.3)$$

- де $П$ – сума прибутку;
- $К$ – кількість реалізованої продукції;
- $Ц$ – ціна реалізації;
- $С$ – собівартість одиниці продукції.

При цьому виходять із того, що всі наведені фактори змінюються самі собою, незалежно одне від одного. Прибуток змінюється прямо пропорційно до обсягу реалізації, якщо реалізують рентабельну продукцію. Якщо продукція збиткова, то прибуток змінюється обернено пропорційно до обсягу реалізації.

Однак при цьому не враховують взаємозв'язок обсягу виробництва (реалізації) продукції та її собівартості. При збільшенні обсягу виробництва вартість одиниці продукції зменшується, оскільки частіше зростає тільки сума змінних витрат (відрядна заробітна плата виробничих працівників, сировина, матеріали, технічне паливо, електроенергія), а сума постійних витрат (амортизація, оренда приміщень, почасова оплата працівників, заробітна плата і страхування адміністративно-господарського персоналу) залишається, як правило, без змін. І навпаки, при

зменшенні виробництва собівартість виробів зростає через те, що на одиницю продукції припадає більше постійних витрат.

У зарубіжних країнах для забезпечення системного підходу при вивченні факторів зміни прибутку і прогнозування її величини використовують маржинальний аналіз, в основі якого – покладено маржинальний дохід.

Маржинальний дохід (*МД*) – це прибуток у сумі з постійними витратами підприємства (*Н*):

$$МД = П + Н, \quad (9.4)$$

Звідси:

$$П = МД - Н, \quad (9.5)$$

Суму маржинального доходу можна, в свою чергу, представити у вигляді добутку кількості проданої продукції (*К*) і ставки маржинального доходу на одиницю продукції (*Дс*):

$$П = К * Дс - Н, \quad \dots\dots\dots(9.6)$$

$$Дс = Ц - V,$$

$$П = К (Ц - V) - Н, \quad (9.7)$$

де *V* – змінні витрати на одиницю продукції.

Аналіз витрат на виробництво продукції (робіт, послуг) за економічними елементами характеризує динаміку їх змін протягом звітного періоду порівняно з попереднім періодом, а також дає змогу виявити елементи, що значно вплинули на зростання суми витрат операційної діяльності на гривню реалізованої продукції (табл. 9.9).

За даними табл. 9.9 визначають абсолютне та відносне зростання (коефіцієнт зростання) витрат за економічними елементами.

Якщо коефіцієнт зростання операційних витрат перевищує коефіцієнт зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, послуг), то витрати, пов'язані з виробничою діяльністю, зростають вищими темпами, ніж доходи від продажу продукції (робіт, послуг), що свідчить про зниження прибутковості основних видів продукції (робіт, послуг) підприємства. У цьому випадку має бути проведено поглиблений аналіз діяльності підприємства, пов'язаної з реалізацією продукції, товарів, послуг, а також складу і структури витрат за елементами. Якщо коефіцієнт зростання витрат

на оплату праці перевищує коефіцієнт зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), то це свідчить про зниження продуктивності праці. Додаткового аналізу потребують елементи витрат, коефіцієнт зростання яких перевищує коефіцієнт зростання суми витрат операційної діяльності на гривню реалізованої продукції. Витрати операційної діяльності на гривню реалізованої продукції та коефіцієнт їх приросту (зменшення) Кв.о.д. порівнюють із галузевим нормативом.

Таблиця 9.9

**Аналіз структури та динаміки операційних витрат
за економічними елементами**

Фінансові результати	Абсолютні величини		Зміни	
	за попередній період	за звітний період	в абсолютних величинах (3-2)	у % до попереднього періоду (4:2)*100
1	2	3	4	5
Матеріальні затрати	18405,00	21117,00	+2712,00	+14,74
Витрати на оплату праці	3018,00	3441,00	+423,00	+14,02
Відрахування на соціальні заходи	1167,00	1289,00	+122,00	+10,45
Амортизація	1095,00	1207,00	+112,00	+10,23
Інші операційні витрати	3107,00	3710,00	+603,00	+19,41
Разом	26792,00	30764,00	+3972,00	+14,83
Сума витрат операційної діяльності на 1 грн. реалізованої продукції (ряд 280/035 ф.2)	1	0,97	-0,3	-0,3 (Кв.о.д.)

Із табл. 9.9 та 9.8 видно, що коефіцієнт зростання чистого доходу більший від коефіцієнта збільшення операційних витрат ($1,19 > 1,15$) та від витрат на оплату праці ($1,19 > 1,14$), що є позитивним. Також позитивним є зменшення витрат операційної діяльності на гривню реалізованої продукції – на 0,3.

Для ефективнішого аналізу табл. 9.9 та 9.8 варто об'єднати в одну (табл. 9.10)

Таблиця 9.10

Порівняльний аналітичний звіт про фінансові результати

Фінансові результати	Абсолютні величини		Зміни	
	за попередній період	за звітний період	в абсолютних величинах (3–2)	у% до попереднього періоду (4:2)×100
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	26787,00	31859,00	+5072,00	+18,93
Собівартість реалізованої продукції	21263,00	25807,00	+4544,00	+21,37
Валовий прибуток (збиток)	5524,00	6052,00	+528,00	+9,56
Інші операційні доходи	1316,00	4664,00	+3348,00	+254,41
Адміністративні витрати	1049,00	1269,00	+220,00	+20,97
Витрати на збут	1851,00	2513,00	+662,00	+35,76
Інші операційні витрати	2629,00	5459,00	+2830,00	+107,65
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	1311,00	1475,00	+164,00	+12,51
Дохід від участі в капіталі	0,00	0,00	0,00	*
Інші фінансові доходи	4,00	4,00	0,00	0,00
Інші доходи	0,00	508,00	+508,00	*
Фінансові витрати	136,00	207,00	+71,00	+52,21
Втрати від участі в капіталі	0,00	0,00	0,00	*
Інші витрати	0,00	674,00	+674,00	*
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	1179,00	1106,00	-73,00	-6,19
Податок на прибуток від звичайної діяльності	377,00	413,00	+36,00	+9,55
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності	802,00	693,00	-109,00	-13,59
Чистий прибуток (збиток)	802,00	693,00	-109,00	-13,59
Елементи операційних витрат				
Матеріальні затрати	18405,00	21117,00	+2712,00	+14,74
Витрати на оплату праці	3018,00	3441,00	+423,00	+14,02
Відрахування на соціальні заходи	1167,00	1289,00	+122,00	+10,45
Амортизація	1095,00	1207,00	+112,00	+10,23
Інші операційні витрати	3107,00	3710,00	+603,00	+19,41
Разом	26792,00	30764,00	+3972,00	+14,83

Очевидно, що для аналізу кінцевих результатів діяльності підприємства доцільно користуватися не лише абсолютними показниками прибутку чи збитку, адже за допомогою останніх неможливо порівнювати, наприклад, ефективність діяльності різних за розміром підприємств.

Тому розраховують співвідношення отриманого ефекту (доходу, прибутку) з наявними чи вже використаними ресурсами, тобто обчислюють показники ефективності, серед яких основними є показники рентабельності, які ототожнюють з прибутковістю та дохідністю. У західній практиці прийнято використовувати термін повернення (return) на інвестиції.

Ці показники повніше за розмір прибутку та його абсолютних змін відображають результати діяльності підприємства, тобто вони є кориснішими під час фінансового аналізу підприємства.

У фінансовому аналізі використовують різні показники рентабельності, які є відносними та показують, скільки одиниць прибутку (балансового, чистого, операційного, оподаткованого тощо) підприємство генерує на одиницю реалізованої продукції, активів, власного капіталу тощо.

Інформаційною базою для розрахунку основних показників рентабельності є вихідні дані фінансової звітності, а саме – баланс (звіт про фінансовий стан) та звіт про фінансові результати (про сукупний дохід).

Отже, визначаючи показники рентабельності, в чисельнику завжди матимемо прибуток. Найчастіше використовуються такі види прибутку: валовий прибуток, прибуток до сплати відсотків та податків, прибуток до оподаткування, чистий прибуток.

Залежно від того, з чим порівнюється обраний показник прибутку, вітчизняний фінансовий аналіз розрізняє три групи коефіцієнтів рентабельності:

- 1) витратні;
- 2) дохідні;
- 3) ресурсні.

Витратні показники

До групи витратних показників належать рентабельність продукції, рентабельність інвестиційних проектів, рентабельність окремих видів діяльності тощо.

Витратні показники характеризують дохідність витрат (виробничих, комерційних, інвестиційних тощо) і показують, скільки прибутку (ефекту) генерує підприємство на кожну гривню витрат. У загальній формі цієї групи в знаменнику завжди будуть витрати.

Основним витратним показником є рентабельність продукції.

Рентабельність продукції (РПр) обчислюється як відношення валового прибутку до суми витрат на реалізовану продукцію:

$$R_{\text{Пр}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} = \frac{\Phi.2 \text{ р.2090}}{\Phi.2 \text{ р.2050}} \quad (9.8)$$

Показує, скільки отримано прибутку з кожної гривні, витраченої на виробництво.

Дохідні показники

До групи дохідних показників рентабельності належать валова рентабельність реалізації, чиста рентабельність реалізації, операційна рентабельність реалізації.

Дохідні показники характеризують ефективність комерційної діяльності та відображають, яку суму прибутку отримує підприємство з кожної гривні продажу. У загальній формі цієї групи в знаменнику завжди будуть доходи.

Валова рентабельність реалізації (РВР) характеризує ефективність операційної діяльності, а також ефективність політики ціноутворення. Показує прибутковість з гривні продажу:

$$R_{\text{ВР}} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід}} = \frac{\Phi.2 \text{ р.2090}}{\Phi\Phi.2 \text{ р.2000}} \quad (9.9)$$

Наприклад, якщо валова рентабельність реалізації дорівнює 10%, то це означає, що витрати 90% становили.

Операційна рентабельність реалізації (РОР) показує рентабельність підприємства після відрахування витрат на управління та збут товарів, тобто витрат, які не відносяться до виробництва.

Якщо, валова рентабельність реалізації в динаміці не змінюється, а операційна зменшується, то це може свідчити про збільшення адміністративних витрат та витрат на збут:

$$R_{\text{ОР}} = \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Чистий дохід}} = \frac{\Phi.2 \text{ р.2190}}{\Phi.2 \text{ р.2000}} \quad (9.10)$$

Чиста рентабельність реалізації (Рчр) характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Якщо операційна рентабельність реалізації не змінюється, а чиста рентабельність зменшується, то це може свідчити про збільшення фінансових витрат, отримання збитків від інвестиційної діяльності або про підвищення суми податкових платежів, які сплачує підприємство:

$$Рчр = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід}} = \frac{\text{Ф.2 р.2350}}{\text{Ф.2 р.2000}} \quad (9.11)$$

Для оцінювання рентабельності не існує абсолютних загальноприйнятих значень, тому що ці показники різко коливаються за галузями. Але зростання показників рентабельності в динаміці є позитивною тенденцією.

У торгівлі типовими є низька рентабельність реалізації (5–7%) та високий оборот активів – 2 рази. Підприємства, що потребують великих капіталовкладень (наприклад, телекомунікації) мають високу рентабельність реалізації (до 25%) та низьку оборотність активів. Середні підприємства мають рентабельність реалізації близько 10%, а оборот активів – трохи більший ніж 1.

Західні дослідники зазначають, що для більшості підприємств рентабельність реалізації близько 10% та оборотність активів у межах 1,3–1,5 разу означає перебування у впевненому та прибутковому стані.

Ресурсні показники

До групи ресурсних показників рентабельності належать рентабельність активів (сукупного капіталу) підприємства, рентабельність чистих активів, рентабельність оборотних активів, рентабельність необоротних активів, рентабельність власного капіталу тощо.

Результати розрахунку показників цієї групи характеризують ефективність використання підприємством ресурсів (активів) та показують величину прибутку, яка припадає на гривню ресурсів. У загальній формі ресурсного показника рентабельності в знаменнику завжди будуть показники балансу. Важливо визначитись у розумінні, які саме показники балансу співвідносяться з якими показниками звіту про фінансові результати. Наприклад, як оцінювати прибуток до виплати відсотків та податків: орієнтуватися на власний капітал, суму активів чи чисті активи? Якщо в активах враховуються довгострокові позики (зазвичай за рахунок довгострокових зобов'язань фінансуються необоротні активи), тоді зі звіту про фінансові результати слід брати показники, які враховують сплату відсотків за такими зобов'язаннями, і навпаки.

Отже, виходячи з мети аналізу, формуються компоненти ресурсних показників рентабельності: величина прибутку та величина активу (табл. 9.11).

Таблиця 9.11

Співвідношення основних показників Звіту про фінансові результати та Балансу

Операційний прибуток	Рентабельність оборотних активів	Оборотні активи
Прибуток до сплати відсотків та податків	Рентабельність активів (сукупного капіталу)	Сума балансу
	Рентабельність чистих активів	Основний капітал
Чистий прибуток	Рентабельність власного капіталу	Власний капітал

Рентабельність оборотного капіталу (РОб) показує здатність підприємства отримувати прибуток від операційної діяльності.

Оборотні активи – це частина активів, безпосередньо пов’язана з операційною діяльністю фірми, тому виключаються з розгляду не операційна (фінансова та інвестиційна) діяльність та податок на прибуток, що є прерогативою всієї діяльності:

$$\begin{aligned}
 \text{Роб} &= \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Середня вартість оборотних активів}} \\
 &= \frac{\text{Ф. 2 р. 2350}}{\text{Ф. 1 р. 1195(с.3 + 4)/2}} \quad (9.12)
 \end{aligned}$$

Рентабельність активів (РА) (Return on Assets, ROA) показує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку: 10.14

$$\begin{aligned}
 \text{РА} &= \frac{\text{Прибуток до сплати відсотків та податків}}{\text{Середня вартість активів}} \\
 &= \frac{\text{Ф. 2 р. 2190 + р. 2250}}{\text{Ф. 1 р. 1300 (с. 3 + с. 4)/2}} \quad (9.13)
 \end{aligned}$$

Цей показник важливий насамперед для інвесторів. Оцінює ефективність діяльності всього підприємства.

Слід звернути увагу на те, що в результаті використання активів підприємство повинно отримати чистий прибуток, який піде на сплату дивідендів, та до того ж необхідно заробити на сплату відсотків. За таких умов використовують таку методику розрахунку рентабельності активів:

$$P_A = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{фінансові витрати} \times (1 - \text{податкова ставка})}{\text{Середня вартість активів}} \\ = \frac{\text{Ф. 2 р. 2350} + \text{р. 2250} \times (1 - t)}{\text{Ф. 1 р. 1300} (\text{с. 3} + \text{с. 4})/2} \quad (9.14)$$

Чисельник цієї формули складається з чистого прибутку та відсотків, тобто при формуванні активів береться до уваги використання кожної гривні як з позичкового так і власного капіталу. Оскільки відсоткові платежі за існуючим законодавством включаються в число валових витрат, то враховується також податкова економія.

Рентабельність активів можна представити як добуток двох проміжних коефіцієнтів – рентабельності реалізації та оборотності активів:

$$P_A = \frac{\text{ВВІТ}}{A} \times \frac{\text{ЧД}}{\text{ЧД}} = \frac{\text{ВВІТ}}{\text{ЧД}} \times \frac{\text{ЧД}}{A} \quad (9.15)$$

Ця модель показує, що рентабельність активів визначається рентабельністю реалізації та оборотністю активів. Чинниками оборотності активів є оборотність основних засобів, запасів та дебіторської заборгованості. Чинниками рентабельності реалізації є, відповідно, коефіцієнти відношення матеріальних витрат до виручки, витрат на оплату праці до виручки, адміністративних витрат до виручки, витрат на збут до виручки тощо.

Для торгових підприємств характерна низька рентабельність реалізації, що врівноважується високою оборотністю. Для промислових підприємств – навпаки.

Рентабельність чистих активів (РЧА) (Return on Net Assets, RONA) характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує чисті активи, тобто суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань:

$$P_{ЧА} = \frac{\text{Прибуток до сплати відсотків та податків}}{\text{Середня вартість чистих активів}} \\ = \frac{\text{Ф. 2 р. 2190} + \text{р. 2250}}{\text{Ф. 1 р. 1495} + \text{р. 1595} + \text{р. 1665} ** (\text{с. 3} + \text{с. 4})/2} \dots (9.16)$$

або

$$P_{ЧА} = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{фінансові витрати} \times (1 - \text{податкова ставка})}{\text{Середня вартість чистих активів}} \\ = \frac{\text{Ф. 2 р. 2350} + \text{р. 2250} \times (1 - t)}{\text{Ф. 1 р. 1495} + \text{р. 1595} + \text{р. 1665} ** \frac{\text{с. 3} + \text{с. 4}}{2}} \quad (9.17)$$

** – доходи майбутніх періодів, які будуть погашені більш ніж через 12 місяців.

У цій формулі відсоткові платежі мають відношення тільки до довгострокових зобов'язань.

Нагадаємо також, що:

$$\begin{aligned} \text{Чисті активи} &= \text{Активи} - \text{Поточні зобов'язання} = \\ &= \text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання} = \\ &= \text{Необоротні активи} + \text{Робочий капітал}. \end{aligned}$$

Рентабельність власного капіталу (Р ВК) (Return on Equity, ROE) показує, наскільки ефективно підприємство використовує власний капітал:

$$\begin{aligned} R_{\text{чр}} &= \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середня вартість власного капіталу}} \\ &= \frac{\text{Ф. 2 р. 2350}}{\text{Ф. 1 р. } \frac{1495(\text{с. 3} + \text{с. 4})}{2}} \quad (9.18) \end{aligned}$$

Цей показник важливий насамперед для власників, оскільки він показує, які доходи заробляє для них підприємство. Якщо показник високий, то високою буде й ринкова ціна акцій, що сприяє залученню капіталу для подальшого розвитку.

Результати дослідження першокласних 200 міжнародних підприємств показали, що рентабельність власного капіталу в США – 19,6%, у Японії – 10%, у країнах ЄС – 15%.

У контексті галузей найнижча рентабельність власного капіталу: в США (11%) і Японії (3%) в текстильній промисловості, в ЄС – в харчовій промисловості (11%). Найвища: в США в харчовій промисловості (25%), в Японії – в машинобудуванні (15%), в ЄС – у текстильній промисловості (20%).

Як відомо, будь-яке підприємство ставить за мету:

- максимізацію чистого прибутку на акцію;
- максимізацію рентабельності власного капіталу;
- максимізацію рентабельності активів;
- мінімізацію середньозваженої вартості капіталу.

Звідси зрозуміло, що основними (фундаментальними) показниками рентабельності є рентабельність власного капіталу та рентабельність активів.

Підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикового капіталу (дія фінансового левериджу)

Основою для досягнення високої рентабельності власного капіталу є рентабельність активів, тому важливою характеристикою ефективності

діяльності фірми є зівставлення рентабельності активів і власного капіталу.

Якщо рентабельність активів менша від рентабельності власного капіталу, то з'являється дія фінансового левериджу (ФЛ). Як зазначалося раніше, фінансовий леверидж має місце, коли підприємство залучає позиковий капітал. Іншими словами, за рахунок позичкового капіталу підприємство підвищує ефективність використання власного капіталу.

Взагалі існує дві концепції фінансового левериджу: американська та європейська. За американською концепцією сила дії фінансового левериджу визначається оцінюванням взаємозв'язку між чистим прибутком та величиною прибутку до сплати відсотків та податків, що докладно було розглянуто в темі 6. За європейською концепцією сила дії фінансового левериджу (ФЛВК) визначається зростанням рентабельності власного капіталу внаслідок залучення позичкового капіталу:

$$\Phi_{ЛВК} = (1 - t) \times (P_A - i) \times \frac{ПК}{ВК} \quad (9.19)$$

де t – ставка податку, виражена десятковим дробом;

i – вартість позикового капіталу, виражена у відсотках;

P_A – рентабельність активів у відсотках.

За цією формулою оцінка сили дії фінансового левериджу показує, на скільки відсотків підвищується рентабельність власного капіталу підприємства внаслідок залучення позикового капіталу, незважаючи на його платний характер.

Нарощення рентабельності власного капіталу може мати місце лише у випадку, коли рентабельність активів більша від середнього рівня фінансових витрат, пов'язаних із залученням позикових коштів. Це є наслідком податкової економії позичкового капіталу (віднесення відсоткових платежів до валових витрат) та відносно низької ціни позикового капіталу.

Якщо сила дії фінансового левериджу позитивна, то рентабельність активів менша від рентабельності власного капіталу, і говорять про низьку вартість позикових коштів.

Якщо сила дії фінансового левериджу негативна, то рентабельність активів більша від рентабельності власного капіталу, і говорять про високу вартість позикових коштів.

Фактори зростання рентабельності власного капіталу.

Для аналізу факторів зростання рентабельності власного капіталу ще понад 100 років тому фінансові менеджери фірми «Дюпона» («Du

Pont») запропонували цю рентабельність визначати як добуток рентабельності реалізації, оборотності активів та коефіцієнта фінансової залежності.

$$P_{BK} = \frac{ЧП}{ЧД} \times \frac{ЧД}{А} \times \frac{А-П}{BK} .. \dots\dots\dots(9.20)$$

При цьому рентабельність реалізації характеризує операційну діяльність, оборотність активів (ресурсовіддача) – інвестиційну, коефіцієнт залежності – фінансову діяльність. Перші два показники відображають дію тактичної фінансової політики, третій – стратегічної.

Якщо виразити чистий прибуток через прибуток до сплати відсотків та податків (ЧП = ЕВІТ – І – Т), то за системою Дюпона рентабельність власного капіталу можна представити так:

$$P_{BK} = \frac{А}{BK} \times \frac{ЧД}{А} \times \frac{ЕВІТ-Т}{ЧД} \times \frac{ЕВІТ-І-Т}{ЕВІТ-Т} \quad (9.21)$$

Перший та четвертий показники характеризують фінансову діяльність. Перший показник показує, наскільки власний капітал доповнений іншими джерелами для фінансування активів, а четвертий показник демонструє відсотковий тягар, тобто яку частку прибутку з'їдають відсотки.

Другий та третій показники залежать від операційної та маркетингової діяльності. Перший показник оцінює оборотність активів, третій – рентабельність реалізації. При цьому добуток другого та третього показників утворює рентабельність активів.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Що є основними завданнями аналізу фінансових результатів?
2. Яке значення прибутку в діяльності підприємства?
3. У якій послідовності проводять аналіз валового прибутку?
4. Звіт про фінансові результати – це...
5. Визначте значення чистого прибутку і порядок його використання.
6. Дайте визначення рентабельності.
7. Які фактори впливають на величину показника рентабельності?
8. Від яких факторів залежить прибуток від реалізації?

Х. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

10.1. Суть інвестиційної діяльності підприємства

За реальних умов функціонування підприємства тією чи іншою мірою пов'язані з інвестиційною діяльністю, що передбачає управління інвестиціями.

Інвестиції – це майнові та інтелектуальні цінності, які вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюють прибуток (дохід) або досягають соціального ефекту.

У процесі розвитку і становлення фондового ринку менеджери вітчизняних підприємств дедалі більше уваги приділяють фінансовій формі інвестування, в результаті чого формується портфель цінних паперів, тобто сукупність усіх придбаних підприємством цінних паперів, паїв і вкладень в інші компанії, які здійснено за рахунок коштів, що перебувають у розпорядженні підприємства, для отримання зиску – відсотків, дивідендів.

Значна кількість цінних паперів в обігу, різноманітність таких характеристик, як дохідність і ризик, правила емісії, обіг оподаткування, багатофункціональність портфеля тощо, ускладнюють процес його формування та управління.

За визначенням національного П(С)БО 1, інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

При аналізі необхідно враховувати такі особливості інвестиційної діяльності:

- обмеженість фінансових ресурсів;
- можливість вибору альтернативних проектів;
- віддачу від інвестицій, що можна отримати лише у перспективному періоді на стадії експлуатації об'єкта інвестування;
- значний вплив фактора ризику.

Розв'язання згаданих проблем пов'язане з глибокими аналітичними дослідженнями, що гарантували б прийняття найефективніших рішень в умовах нестабільного інвестиційного середовища, ризику помилки у виборі альтернативних проектів, значних коливань зміни ефективності їх реалізації.

За умов ринкової економіки, коли відомо безліч об'єктів і напрямків інвестування, завжди є проблема вибору проекту. Тому можна розглянути такі нові для нас поняття, як альтернативні, конкуруючі та сполучені (споріднені) інвестиційні проекти.

Інвестиційний проект – це основний документ, що визначає необхідність реального інвестування, де в загальноприйнятій послідовності розділів викладені основні характеристики проекту та фінансові показники, пов'язані з його реалізацією [3, с. 358].

Альтернативні інвестиційні проекти – це взаємоунеможливлені напрямки інвестицій, що дають змогу розв'язати проблему вибору шляхом пошуку варіанта, який є найдешевшим за інших рівних умов. Вибір може бути здійснений також за іншим чинником, при абстрагуванні від вартісних чинників. Наприклад, підприємство вибирає нову технологічну лінію, що пропонують кілька фірм-постачальників.

Окремий випадок альтернативних інвестиційних проектів – **конкуруючі інвестиційні проекти**, тобто такі, де за інших рівних умов їхня ефективність може бути однаковою, а при зміні тих чи інших певних зовнішніх обставин рівень майбутніх результатів важко визначити. Це можуть бути, наприклад, варіанти розміщення виробничого підприємства в кількох населених пунктах або галузеві напрямки інвестування.

Сполучені інвестиційні проекти – це кілька проектів, які мають одну мету, але різну ефективність. Наприклад, можна розглянути ідею створення великого сільськогосподарського підприємства. Цей проект може об'єднувати кілька інших. Наприклад, будівництво тваринницьких ферм, розширення земельних угідь, підвищення їх продуктивності, підготовку кадрів, підвищення рівня механізації робіт тощо. Всі ці проекти можна опрацьовувати разом, деякі з них можуть бути відкинуті з різних причин. Кожний і них має різний життєвий цикл та різну ефективність, їх слід запроваджувати разом через сполученість витрат, а ефективність цих інвестицій треба оцінювати як окремо за кожним проектом, так і сукупно.

Інвестиційну діяльність умовно поділяють на три етапи:

➤ **передінвестиційний:** визначають напрямки інвестування, розробляють стратегію і тактику та визначають джерела покриття інвестицій;

➤ **інвестиційний:** здійснюють реальне та фінансове інвестування. Реальне інвестування – при фінансуванні проектно-пошукових робіт та будівельно-монтажних робіт, придбанні машин й устаткування, введенні об'єктів у експлуатацію, матеріально-технічному постачанні та поповненні обігових коштів. Фінансове інвестування здійснюють через внески до статутного капіталу інших суб'єктів, придбання акцій та інших цінних паперів, банківські вклади, депозити й інші фінансові інструменти;

➤ **післяінвестиційний:** формують інформацію про одержані доходи, розраховують фактичну ефективність інвестицій, обґрунтовують рішення про реінвестування отриманих доходів.

Аналітичне оцінювання інвестиційної діяльності здійснюють на запит зовнішніх і внутрішніх користувачів. Для зовнішніх користувачів завдання аналізу полягає в оцінюванні інвестиційної привабливості цього підприємства. У такому разі об'єктом аналізу є насамперед реальні інвестиції, що дає змогу спрогнозувати майбутню діяльність підприємства. У процесі аналізу підприємства як об'єкта інвестування потенційних акціонерів (інвесторів) також цікавлять показники прибутковості та рентабельності.

Для внутрішніх користувачів аналізу найважливішим завданням є обґрунтування та вибір найефективнішого напрямку інвестування коштів. На початковому етапі аналізують доцільність вкладення коштів у реальні та фінансові інвестиції. Залежно від результатів аналізу вибирають один із напрямків здійснення інвестиційних операцій або визначають оптимальне їх поєднання. Методика аналізу дохідності та ризику інвестиційних операцій залежить від специфіки об'єктів дослідження, тобто від того, чи є це виробничі проекти, чи фінансові інструменти.

Після здійснення вибору і початку реалізації інвестиційного проекту (капітальних вкладень) або за придбання певних цінних паперів завдання аналізу полягає у виявленні можливих відхилень від запланованого сценарію та обґрунтуванні коригуючих управлінських рішень. На цьому етапі аналіз характеризують як оперативний.

Після завершення інвестиційної операції необхідно проаналізувати її фактичну ефективність та виявити причини відхилень від запланованої або очікуваної. Результати такого аналізу дають змогу підприємству в майбутньому адекватно оцінити свої можливості та прийняти обґрунтовані управлінські рішення. Отже, в процесі аналізу інвестиційної діяльності підприємства застосовують усі види аналізу: попередній, оперативний, ретроспективний.

У процесі аналізу інвестиційної діяльності підприємства інформаційними джерелами є форма 1 «Баланс» та форма 3 «Звіт про рух грошових коштів». Результати інвестиційної діяльності підприємства визначають на основі аналізу змін на статтях першого розділу балансу «Необоротні активи», статті «Поточні фінансові інвестиції» другого розділу балансу та на окремих статтях форми 2 «Звіт про фінансові результати» («Дохід від участі у капіталі», «Інші фінансові доходи», «Втрати від участі в капіталі», «Інші витрати»). Рух коштів у результаті здійснення інвестиційної діяльності відображають на відповідних статтях другого розділу форми 3 «Звіт про рух грошових коштів».

Наступним етапом є аналіз руху грошових потоків від інвестиційної діяльності підприємства протягом звітного періоду. Інформаційна база аналізу – другий розділ «Рух коштів в результаті інвестиційної діяльності» форми 3, де відображаються як надходження так і видатки за даним видом діяльності, що були протягом звітного та попереднього періодів.

У ретроспективних оцінках пріоритетним є аналіз змін обсягу, структури інвестицій та руху грошових коштів інвестиційної діяльності.

Аналіз структурних змін та динаміки інвестування акцентує на пріоритетах у реалізації тактичних і стратегічних цілей. Ефективність досягнення поставлених завдань інвестування може бути оцінена за рухом грошових потоків від інвестиційної діяльності.

Одним із найважливіших завдань фінансових служб на підприємстві є визначення найефективніших напрямів вкладення залученого капіталу.

Фінансові інвестиції передбачають одержання прибутків від вкладення капіталу в цінні папери – облігації, акції, паї тощо.

Приймаючи рішення щодо вкладення коштів у той чи інший об'єкт інвестицій, потенційні інвестори мають визначитися з такими основними питаннями:

- 1) мета інвестування;
- 2) сума коштів, яку вони можуть інвестувати;
- 3) терміни, на які кошти можуть бути заморожені в інвестиційні вкладення;
- 4) собівартість окремого об'єкта інвестицій;
- 5) сума доходів (процентів, дивідендів), на яку вони можуть розраховувати, вклавши кошти в об'єкт інвестицій;
- 6) можливі вигоди та доходи від альтернативного використання капіталу;
- 7) ризики, пов'язані з інвестуванням;

8) ліквідність фінансових інвестицій, тобто швидкість і спроможність їх трансформації у грошові кошти.

У процесі формування портфеля фінансових інвестицій підприємству необхідно, насамперед, проаналізувати співвідношення таких основних характеристик, як дохідність та рівень ризику. Дохідність цінних паперів залежить від двох чинників:

1) очікуваної норми доходності;

2) норм і правил оподаткування доходів від операцій із цінними паперами.

Ризик вкладення капіталу в цінні папери неоднорідний за змістом, тому його слід визначати як сукупність ризиків, на котрі наражається інвестор у процесі придбання та утримання цінних паперів:

1) ризик ліквідності цінних паперів;

2) ризик їх дострокового відкликання;

3) інфляційний ризик;

4) відсотковий, кредитний та діловий ризику;

5) ризик, пов'язаний із тривалістю періоду обороту цінних паперів.

Рішення щодо купівлі або продажу певних фінансових інструментів необхідно приймати після ретельного аналізу та обчислення рівня як їх дохідності, так і ризиковості.

Фінансові інвестиції характерні такими показниками, як ринкова ціна (**P**), внутрішня (теоретична або розрахункова) вартість (**V**), рівень доходності (норма прибутку) (**N**).

Ринкова ціна – це задекларований показник, що об'єктивно є на ринку. Вартість цінного паперу відображають у відповідних котируваннях і називають курсовою ціною. Будь-якого моменту на ринку є тільки одна ціна для певного фінансового інструменту.

Внутрішня вартість фінансової інвестиції – це розрахунковий показник, тому він залежить від тієї аналітичної моделі, на базі якої здійснюють обчислення. Внаслідок цього будь-якого моменту цінний папір може мати кілька значень внутрішньої вартості, а їх кількість теоретично дорівнює кількості учасників на ринку, які користуються різними моделями. Отже, оцінка внутрішньої вартості певним чином суб'єктивна.

У процесі аналізу співвідношення ринкової ціни та внутрішньої вартості визначають доцільність тих чи інших управлінських рішень щодо конкретного цінного паперу.

У сучасній економічній літературі відомі різні підходи до вивчення внутрішньої вартості фінансових інструментів, але на практиці найпоширенішим є *фундаментальний підхід*, згідно з яким внутрішню вартість цінних паперів розраховують за формулою, що запропонував Дж. Вільямс ще у 1938 р.:

$$V(t) = \sum_{i=1}^{\infty} \frac{CF_i}{(1+d)^i}, \quad (10.1)$$

де $V(t)$ – внутрішня вартість цінних паперів у момент t ;

CF_i – очікуваний потік відсоткових виплат за цінним папером в i -й період ($i = \overline{1, n}$);

d – прийнята або очікувана дохідність цінного паперу (норма прибутку).

Таким чином, внутрішня вартість цінного паперу залежить від трьох чинників:

- 1) очікування грошових надходжень;
- 2) тривалості періоду обороту цінного паперу (або періоду прогнозування для безстрокових інструментів);
- 3) норми прибутку.

Підставляючи в наведену формулу значення надходжень, які передбачають, дохідність і тривалість періоду прогнозування, можна розрахувати поточну вартість будь-якого фінансового активу. Саме такого підходу найчастіше дотримуються потенційні інвестори.

При оцінці фінансових інвестицій здебільшого використовують методи, які дають змогу дослідити показники, що характеризують об'єкт у динаміці. До основних із таких методів саме й належить метод внутрішньої норми прибутковості та метод дисконтування майбутніх доходів.

Аналіз дохідності розглянемо на прикладі двох цінних паперів: **облігацій і акцій**.

Облігації належать до класу боргових цінних паперів, що є зобов'язаннями емітента, розміщеними на фондовому ринку для запозичення грошей на певних умовах. Облігації розрізняють за способом виплати відсотків за ними:

- 1) облігації з нульовим купоном;
- 2) облігації з фіксованою купонною ставкою;
- 3) облігації з плаваючою купонною ставкою.

Облігації з нульовим купоном – це цінний папір, за яким умовами емісії виплату відсотків не передбачено. Дохід інвестора формують як різницю між номінальною вартістю та емісійним курсом облігації, встановленим на дисконтній основі (тобто нижче за номінал). Отже, облігації з нульовим купоном належать до дисконтних цінних паперів. Така облігація генерує грошовий потік лише раз, а дохід інвестор одержує в момент погашення, для розрахунку якого застосовують наступну формулу:

$$V(t) = \frac{N}{(1+d)^n}, \dots \dots \dots (10.2)$$

де N – номінальна сума облігацій, яку виплачують за її погашення;
 n – тривалість періоду до погашення облігації, роки.

Проаналізуємо, чи доцільно ТзОВ «е К.К.К. о» купувати облігації з нульовим купоном номінальною вартістю 1000 грн., яку продають за ціною 750 грн. і яку буде погашено через 2 роки. Разом із тим, підприємство має змогу альтернативного розміщення коштів із нормою прибутку 14%.

Аналіз можна провести двома способами:

1) розраховують теоретичну вартість облігації на підставі норми прибутку альтернативного варіанта розміщення коштів і порівнюють із поточною ринковою вартістю;

2) обчислюють дохідність облігації за формулою, що є похідною від формули (10.2):

$$d = \sqrt[n]{\frac{N}{V(t)}} - 1 (10.3)$$

Порівняння дохідності облігації з нормою прибутку альтернативного проекту дає змогу обрати прибутковий напрям інвестування коштів:

$$V(t) = 1000 / (1 + 0.14)^2 = 769,5 \text{ (грн.)}$$

За даними розрахунку теоретична вартість облігації (769,5 грн.) вища за її поточну ціну (750 грн.), що дає підстави розглядати її як вигідний об'єкт інвестування.

За другим способом:

$$d = \left[\sqrt{\frac{1000}{750}} - 1 \right] \times 100 = 15,4\%$$

Оскільки отримане значення дохідності облігації вище, ніж у альтернативному варіанті на 1,4% (15,4–14), то придбання такого цінного паперу слід визнати доцільним.

Облігації з купонною ставкою – облігації, умовами емісії яких передбачено виплату відсотків у розрахунку на номінальну суму інвестиції. Виплати здійснюють за купонами – відрізними талонами зі зазначеною на них величиною купонної ставки. Купонні облігації можна продавати як за номінальною вартістю, так і з дисконтом або премією залежно від кон'юнктури ринку та їх привабливості для інвесторів. За облігаціями з фіксованою купонною ставкою очікуваний дохід інвестора складається з двох частин: 1) рівномірних за періодами надходжень відсоткових виплат, що обіцяв емітент; 2) ймовірних прибутків (збитків) у результаті (внаслідок) зміни ринкової ціни облігації.

Базова модель у такому випадку має вигляд :

$$V(t) = \sum_{i=1}^n \frac{k * N}{(1+d)^i} + \frac{N}{(1+d)^n}, \quad (10.4.)$$

де k – купонна ставка облігації.

Облігації з плаваючою купонною ставкою – цінні папери, умовами емісії яких рівень купонної ставки не зафіксовано, і вона змінюється залежно від рівня інфляції або ставки відсотку за кредитами. Внутрішню вартість таких облігацій розраховують за формулою:

$$V(t) = \sum_{i=1}^n \frac{CF_i}{(1+d)^i} + \frac{N}{(1+d)^n}, \quad (10.5)$$

де CF_i – грошові потоки, що генерує облігація в i -му періоді.

Процедура аналізу облігацій із плаваючою купонною ставкою не відрізняється від описаних, за винятком того, що грошовий потік у кожному з періодів може змінюватися.

Аналіз дохідності акцій. Акції належать до класу пайових цінних паперів, їх випускають недержавні організації, та вони не мають обмеженого терміну обороту. Номінал акції, як правило, не відображає її реальної вартості, тому для аналізу дохідності акцій використовують курсову, тобто поточну ринкову вартість.

Показником дохідності може бути або рівень дивідендів, або величина чистого прибутку в розрахунку на акцію. Другий показник використовують тоді, коли дивіденди з певних причин не виплачують, а

одержаний прибуток повністю реінвестують, наприклад, у процесах становлення, розширення чи реорганізації акціонерного підприємства.

Прийняття управлінських рішень щодо доцільності придбання акцій базоване на результатах порівняльного аналізу їх поточної ринкової ціни з теоретичною (внутрішньою вартістю). Внутрішню вартість акцій можна розрахувати різними способами, але найпоширенішою залишається модель оцінки майбутніх надходжень (10.1), що трансформується залежно від прогнозованої динаміки виплати дивідендів на акції.

Акції з постійними (сталими) дивідендами. Якщо сума дивідендів, які виплачують власникові акції, є сталою величиною, то базова модель (10.1) – наступна:

$$V(t) = \frac{E}{d}, \quad (10.6)$$

де E – грошовий потік у вигляді дивідендів (очікувані дивіденди);
 d – середньоринкова ціна акцій.

Акції з рівномірно зростаючими дивідендами. Якщо дивіденди, які виплачують власникам акцій, постійно та рівномірно зростають, то на внутрішню вартість таких цінних паперів впливатимуть базова величина дивідендів (E) та темпи їх приросту (h). Базова модель (10.2) у цьому випадку матиме вигляд:

$$V(t) = \sum_{i=1}^{\infty} \frac{E(1+h)^i}{(1+d)^i}, \quad (10.7)$$

Після певних математичних перетворень отримують формулу, відому як **модель Гордона**, котра є справедливою за умови, що середньоринкова норма прибутку вища за темпи приросту дивідендів, тобто за $d > h$:

$$V(t) = \frac{E(1+h)}{(d-h)}, \quad (10.8)$$

Для визначення доцільності інвестицій та при встановленні їх вартості для відображення у фінансовому обліку використовують метод ефективної ставки відсотка.

Ефективна ставка відсотка за фінансовими інвестиціями – це реальна ставка дохідності (рентабельності) інвестиційних вкладень за визначений період. Цей показник характеризує рентабельність інвестиційних вкладень, його розраховують як відношення річного процента за вкладеннями (скоригованого на середньорічну суму дисконту (+) чи премії (–) до величини вкладень (собівартості інвестицій)).

Метод ефективної ставки процента застосовують для оцінки фінансових вкладень із фіксованою ставкою дохідності (облігації, привілейовані акції, депозитні сертифікати тощо). При цьому може бути використаний як статичний, так і динамічний підхід.

За статичного підходу вигідність інвестицій визначають на основі порівняння ефективної ставки процента за кількома альтернативними об'єктами інвестування. Перевагу віддають тим інвестиціям, що характерні вищою рентабельністю.

Якщо інвестиції погашають у кінці періоду, і вони придбані з дисконтом, тобто за ціною, нижчою, ніж ціна погашення, то інвесторам доцільно використати такий алгоритм розрахунку ефективної ставки процента (Re):

$$Re = \frac{i + d/n}{Ke} * 100\%, \quad (10.9)$$

де d – дисконт, виражений у процентах ($K_n - K_e$);

i – фіксована процентна ставка;

Ke – курс емісії (собівартість інвестицій), %;

K_n – курс погашення інвестицій, %.

У разі, якщо фінансові інвестиції придбані з премією, тобто за ціною, вищою, ніж ціна їх погашення, то формула 12 набуде такого вигляду:

$$Re = \frac{i - g/n}{Ke} * 100\%, \quad (10.10.)$$

де g – премія, з якою придбані інвестиції ($Ke - K_n$).

Звичайно, у разі необхідності у зазначених формулах можуть використані не лише відносні, а й абсолютні величини. Завдяки розрахунку ефективної ставки процента можна знайти наближене значення рентабельності вкладень. Недоліком використання цього методу оцінки є те, що він не враховує чинник зміни вартості грошових потоків у часі. Усунути його можна, вдавшись до розрахунку внутрішньої ефективної ставки процента.

Метод визначення внутрішньої норми прибутковості (internal rate of return, IRR) при оцінці інвестицій передбачає розрахунок відносного показника – ставки дохідності, за якої вартість інвестиції дорівнює нулю (теперішня вартість усіх грошових видатків на здійснення інвестиції

дорівнює теперішній вартості всіх грошових надходжень від цієї інвестиції). Ця ставка відповідає мінімальній ставці рентабельності, за якої пріоритет можна надавати альтернативним вкладенням на ринку.

Правило прийняття інвестиційних рішень за цим методом формулюють так: перевагу слід віддаватися тому об'єктові інвестицій, внутрішня норма прибутковості за яким є більшою, ніж середня ставка дохідності за альтернативними вкладеннями на ринку капіталів.

Для розрахунку внутрішньої норми прибутковості у формулу (10.1) замість $V(t)$ підставимо нуль, а замість d – коефіцієнт, який характеризує внутрішню ставку дохідності (de), оскільки саме за нульової внутрішньої вартості інвестицій їх норма дохідності дорівнює середній ставці дохідності за альтернативними вкладеннями. Методом передбачено, що шукану процентну ставку можна розрахувати на основі зіставлення вартості інвестицій за двох пробних варіантів ставок дисконтування (de_1 ; de_2), які добирають так, що в інтервалі між de_1 та de_2 вартість інвестиції змінює значення з «+» на «-», і навпаки. На основі перетворень у формулі (10.1) отримуємо алгоритм, що рекомендовано використовувати для розрахунку внутрішньої норми прибутковості:

$$de = de_1 - V(t)_1 * \frac{de_2 - de_1}{V(t)_2 - V(t)_1}, \quad (10.11)$$

де $V(t)_1$ і $V(t)_2$ – внутрішня вартість інвестиції за різних варіантів ставки дисконтування.

Якщо $de > d$, то інвестиції в аналізований об'єкт – вигідні.

За наявності кількох альтернативних об'єктів інвестування перевагу надають тому, внутрішня ставка процента за яким є вищою.

У практиці фінансової діяльності суб'єктів господарювання у країнах із розвинутими ринковими інституціями охарактеризований метод оцінки інвестицій нині є найуживанішим.

Період, на який інвестор планує вкласти кошти у цінні папери, не завжди збігається з періодом обігу цих паперів. У такому разі інвестиційні вкладення реалізують за ринковим курсом. Цей курс значною мірою залежить від процентних ставок на ринку капіталів. Якщо вони зростають, курс цінних паперів із фіксованою номінальною ставкою процента спадає, і навпаки. Отже, у разі зміни процентних ставок на ринку капіталів інвестор, який здійснив фінансові вкладення в цінні папери з фіксованою ставкою дохідності, зазнає ризику курсових втрат.

Найважливішим інструментом оцінки ризику зміни процентних ставок та його нейтралізації є розрахунок показника *дюрації*.

Дюрація характеризує середньозважений період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції, тобто отримати початкову суму фінансових вкладень. Завдяки показникові дюрації інвестор може отримати інформацію про середній термін, протягом якого кошти будуть заморожені в тому чи іншому об'єкті інвестицій. Для розрахунку цього показника слід скористатись інформацією про курсову вартість інвестицій, прогнозу величину *Cash-flow* від здійснення інвестиції протягом тих чи інших періодів, середніх процентних ставок на ринку, прогнозного періоду володіння інвестицією та періоду обігу цінних паперів. Дюрація розраховують за таким алгоритмом:

$$D = \frac{\sum_{t=1}^n tCF_t(1+r)^{-1}}{\sum_{t=1}^n CF_t(1+r)^{-1}} \quad (10.12)$$

де D – показник дюрації (кількість періодів);

t – порядковий номер періоду здійснення платежу ($t \Rightarrow n$);

CF_t – чистий грошовий потік від інвестиції в періоді t ;

r – коефіцієнт, який характеризує ринкову ставку дисконту за аналогічними фінансовими вкладеннями.

Чим ближче показник дюрації до планового періоду вкладання коштів, тим меншим є ризик зміни процентних ставок. Значення цього показника за облігації з нульовим купоном збігається з терміном їх погашення. У такому разі зміна процентних ставок на ринку фактично не впливає на ринковий курс цінних паперів.

Зрозуміло, що чим вищою є ефективна ставка процента за інвестиціями та інтенсивнішими грошові потоки від її здійснення (раніше й частіше здійснюватимуть платежі), тим нижчим буде показник дюрації, і навпаки.

10.2. Аналіз інвестиційних проектів для прийняття рішень щодо їх доцільності

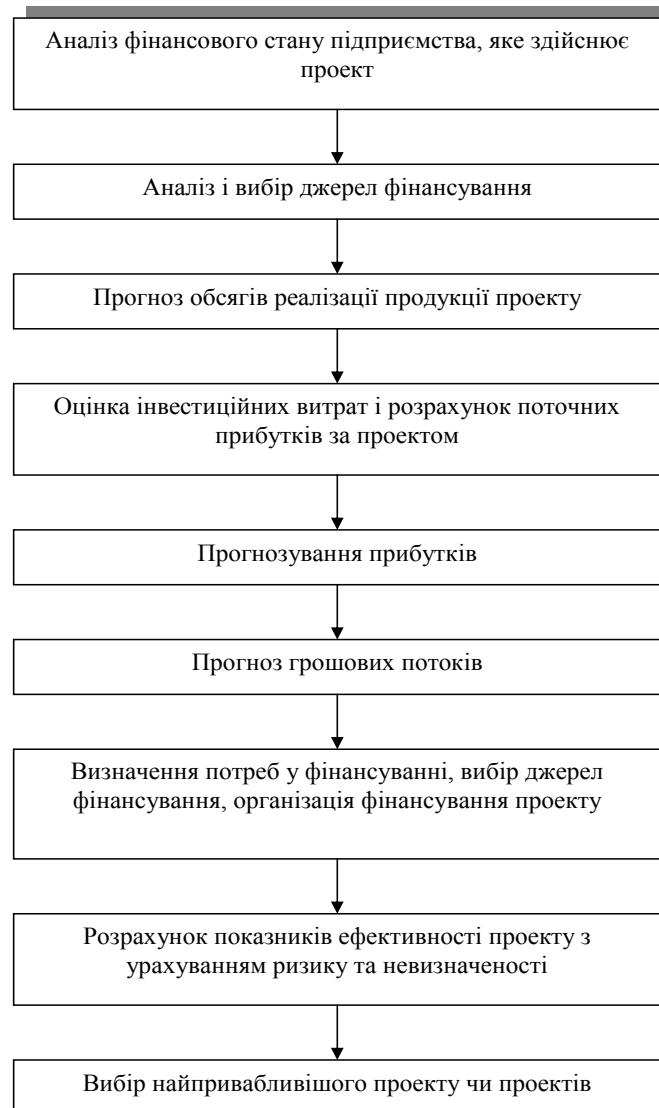
Розвиток підприємства, вдосконалення виробництва та підвищення його ефективності безпосередньо пов'язані з інвестиційною діяльністю.

Прийняття рішень із інвестиційної діяльності зумовлено багатьма факторами: вид інвестицій, вартість інвестиційного проекту, наявність

різних можливостей інвестування, обмеженість фінансових ресурсів, ризик інвестування, прибутковість та окупність інвестиційних проектів тощо. Водночас виникає необхідність інвестування, що спричинена: розширенням сфери діяльності, оновленням технічної бази господарюючого суб'єкта, зміною видів діяльності (продукції, робіт, послуг).

Найважливішим аспектом або ж чинником при виборі найпривабливіших інвестиційних проектів є фінансовий аналіз. Функціональна роль фінансового аналізу полягає у визначенні фінансової життєспроможності проекту як із точки зору ризику, так і щодо очікуваного прибутку. Тут зводять аналітичні дані всіх інших напрямків підготовки і дослідження проекту, розраховують показники фінансової ефективності, готують відповідну прогностну бухгалтерська звітність.

Пропонуємо проводити фінансовий аналіз інвестиційної привабливості проекту за такими етапами (мал. 10.1).

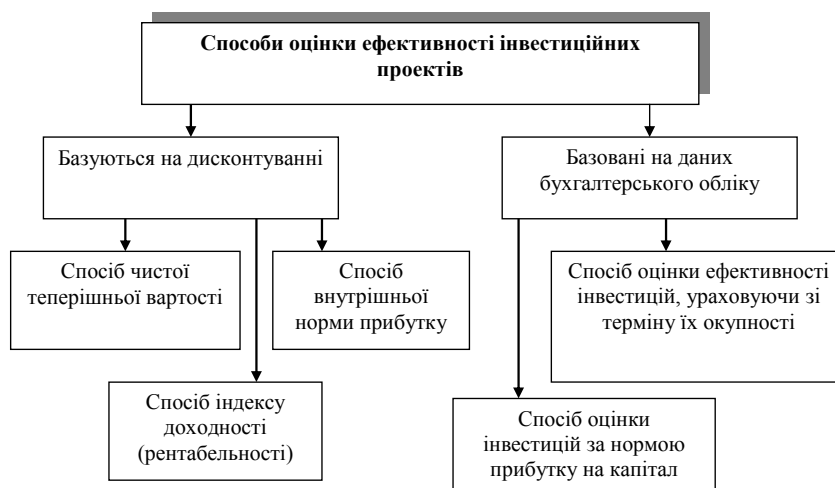


Мал. 10.1. Етапи проведення фінансового аналізу інвестиційної привабливості проекту.

Обмеженість вільних фінансових ресурсів, які можна використувати для інвестування, наявність альтернативних варіантів обумовлюють необхідність глибокої аналітичного окреслювання проектів на стадії як прийняття рішень про вкладення коштів у той чи інший проект, так і оцінки ефективності його впровадження [35, с. 228].

Головний критерій оцінки інвестиційної діяльності – рівень окупності, тобто швидкість повернення інвесторові вкладених коштів через певні грошові потоки, які генерують втіленням у життя профінансованих проектів. Це можуть бути прибутки від реалізації (продажу) продукції, якщо інвестований проект пов'язаний із виробництвом товарів (робіт, послуг), дивіденди та проценти на вкладений капітал в акції інших компаній, прибуток від вкладення коштів у торгівлю, інші посередницькі операції, проценти на вкладені на депозити кошти у комерційні банки тощо.

Основні способи аналізу й оцінки інвестиційних проектів поділяють на дві категорії (мал. 10.2).



Мал. 10.2. Способи оцінки ефективності інвестиційних проектів.

Критерії оцінювання інвестиційних проектів:

Метод визначення чистої теперішньої вартості.

Чиста теперішня вартість проекту (NPV) – це різниця між величиною грошових потоків, що надходять у процесі експлуатації проекту, дисконтованих за прийнятою ставкою дохідності (r), та сумою інвестицій (IS):

$$NPV = \sum_{i=1}^m \frac{CF_i}{(1+r)^i} - IS, \quad (10.13)$$

де CF_i – грошовий потік в i -у періоді;

m – кількість періодів експлуатації проекту.

Ставка дохідності може залишатися стабільною протягом усього інвестиційного періоду, а може й змінюватися в кожному періоді.

Додатне значення $№PV$ свідчить про доцільність інвестування коштів, оскільки проект є прибутковим. За від'ємного значення $№PV$ проект слід відхилити. Якщо $№PV = 0$, то проект є ні прибутковим, ні збитковим, а відтак рішення треба приймати на основі інших критеріїв: поліпшення умов праці, зростання іміджу підприємства тощо. Якщо підприємство має кілька проектів, то слід зупинитися на тому, в якого найвище значення чистої теперішньої вартості.

Метод чистої теперішньої вартості більшість фахівців розглядає як найприйнятніший критерій оцінки капітальних інвестицій. До переваг даного методу відносять те, що чиста теперішня вартість показує ймовірну величину приросту капіталу підприємства у разі реалізації інвестиційного проекту. А оскільки основною метою управління підприємством є збільшення власного капіталу, то такий критерій цілком відповідає потребам і завданням, що постають перед управлінським персоналом. Суттєвою перевагою методу є його адитивність, тобто можливість додавати значення чистої теперішньої вартості за різними проектами й аналізувати сукупну величину приросту капіталу. Зазначимо, що показник чистої теперішньої вартості використовують у багатьох інших методах оцінки інвестиційної діяльності.

Водночас метод не дає змоги оцінити ефективність проекту з позиції «результати–витрати», внаслідок чого можна вибрати не найрентабельніший проект, а такий, що хоч і генерує значну в абсолютному виразі суму доходів, але й потребує значних початкових інвестицій. Метод чистої теперішньої вартості є найприйнятнішим тоді, коли величину інвестиційних ресурсів практично не обмежено, а економічна ситуація уможлиблює достатньо точне прогнозування ставки дохідності на тривалий період.

Щоби використовувати спосіб чистої теперішньої вартості, необхідно володіти інформацією: про витрати на реалізацію інвестиційного проекту, передбачувані суми можливих доходів, очікуваний економічно доцільний термін використання інвестиційного проекту, необхідну норму прибутку (дисконтної ставки), за якою розраховують чисту теперішню вартість.

Аналіз рентабельності проекту. Доцільність інвестування можна аналізувати з допомогою визначення рівня рентабельності проекту (IR),

розрахованого як відношення чистої теперішньої вартості до початкової суми інвестиції, і вираженого у відсотках:

$$IR = \frac{NPV}{IS} 100, \quad (10.14)$$

За економічним змістом рентабельність є величиною прибутку, отриманого на кожен грошову одиницю вкладених у проект коштів. Рентабельність є відносним показником, тому її можна застосовувати для вибору одного з кількох інвестиційних проектів, які мають близькі значення чистої теперішньої вартості.

Остаточний вибір критерію визначення доцільності інвестицій залежить насамперед від пріоритетів та політики підприємства, а також від загальної економічної ситуації та інвестиційного клімату в країні.

Аналіз внутрішньої норми прибутку. Під внутрішньою нормою прибутку проекту (нормою рентабельності) розуміють значення коефіцієнта дисконтування, за якого чиста теперішня вартість проекту дорівнюватиме нулю. Внутрішня норма прибутку показує той мінімальний рівень дохідності проекту, за якого він не даватиме ні доходів, ні збитків, тобто за економічним змістом ця норма є точкою беззбитковості даного проекту. Внутрішню норму прибутку (d) знаходять як невідому величину з рівняння:

$$\sum_{i=1}^m \frac{CF_i}{(1+d)^i} = IS, \quad (10.15)$$

Ця формула є рівнянням із одним невідомим d , яке розв'язують математичними методами або за таблицями приведеної вартості та фіксованих рентних платежів, що уможливило спрощення розрахунків.

За цим методом обчислюють норми дохідності тих проектів, що в них може вкласти кошти підприємство. Порівняльний аналіз внутрішніх норм прибутку різних проектів альтернативного розміщення коштів (наприклад, у цінні папери), а також середньоринкової норми дохідності сприяє визначенню найприбутковішого напрямку інвестування.

Показник внутрішньої норми прибутку має важливе значення в процесі джерел фінансування інвестиційного проекту. Порівняння вартості інвестованих коштів, тобто витрат на виплату відсотків за користування банківськими позичками, дивідендів та інших пов'язаних із залученням фінансових ресурсів винагород, із внутрішньою нормою прибутку проекту дає змогу визначити його доцільність та прийняти

обґрунтоване управлінське рішення. Так, якщо внутрішня норма прибутку проекту вища за вартість авансового капіталу, то проект є економічно вигідним, а різниця між цими величинами показує рівень прибутковості, на який може розраховувати інвестор. Якщо внутрішня норма прибутку дорівнює вартості авансового капіталу, то проект ні не дає доходів, ні не спричиняє збитків, і тоді його доцільність треба визначати за іншими критеріями, наприклад, із огляду на соціальний ефект. Коли ж внутрішня норма прибутку менша за вартість авансового капіталу, проект із будь-якого погляду є економічно невигідним.

Аналіз періоду окупності інвестицій. Період окупності інвестицій – це час, протягом якого грошовий потік, що інвестор отримав у процесі експлуатації проекту, зрівняється зі сумою інвестиції (вимірюють у роках та місяцях). Цей метод є одним із найпоширеніших у світовій практиці й досить належить до порівняно простих засобів з’ясування доцільності здійснення інвестиційної операції. У класичному варіанті цей метод не передбачає впорядкування грошових надходжень у часовому аспекті, тобто техніку дисконтування не застосовують. Із кількох проектів привабливішим визнають той, що має коротший термін окупності.

Термін окупності інвестиційного проекту може бути визначений за однією з наступних формул:

$$T = \frac{K}{P_1 + A} \leq T_{ев} \quad \text{або} \quad T = \frac{K}{D_1} \leq T_{ев}, \quad (10.16)$$

$$-K + \sum_{i=1}^T (P_i + A_i) \geq 0, T \leq T_{ев}, \quad (10.17)$$

де T – термін окупності інвестиційного проекту, роки;

P_1 – чисті надходження (чистий прибуток) у перший рік реалізації інвестиційного проекту при рівномірному надходженні доходів за весь термін окупності, грн.;

K – повна сума витрат на реалізацію інвестиційного проекту, в т. ч. затрати на науково-дослідницькі роботи, грн.;

P_i – чисті надходження (чистий прибуток) в i -у році, грн.;

A – амортизаційні відрахування на повне відновлення у розрахунку на рік реалізації інвестиційного проекту за рівномірного надходження доходів за весь термін окупності, грн.;

A_i – амортизаційні відрахування на повне відновлення в i -у році, грн.;

$D_1 = P_1 + A$ – чистий дохід у перший рік реалізації інвестиційного проекту за рівномірного надходження доходів за весь термін окупності, грн.

Якщо грошовий потік є стабільним протягом періоду експлуатації проекту, то період окупності визначають за формулою (10.16).

Якщо доходи від проекту розподілені за роками нерівномірно, то період окупності обчислюють за формулою (10.17).

Чистий прибуток визначають за формулою:

$$Пч = П * (1 - Н), \quad (10.18)$$

де $П$ – прибуток у перший рік реалізації інвестиційного проекту при рівномірному надходженні доходів, грн.;

$Н$ – норма податку на прибуток.

Такий спрощений підхід до визначення доцільності інвестування прийнятний за умови незначних темпів інфляції (2–5%) і відповідно невисоких середніх ставок дохідності. Для отримання точніших результатів, а також для тих ринків, де ставки дохідності порівняно високі, а отже, суттєво впливають на часову вартість грошей, у процесі визначення і аналізу періоду окупності інвестицій рекомендовано враховувати часовий аспект. У такому разі для розрахунку беруть не номінальні, а дисконтовані грошові потоки, що збільшує період окупності проекту.

Визначення доцільності інвестицій за методом періоду окупності має певні недоліки, зокрема те, що доходи останніх періодів у розрахунках не враховують, а отже, повну ефективність проекту проаналізувати неможливо. Наприклад, із двох інвестиційних проектів зі однаковими періодами окупності один може функціонувати і генерувати грошові потоки ще тривалий час після закінчення періоду окупності, а в іншого з цим періодом збігається і граничний термін експлуатації. Зрозуміло, що перевагу слід віддати першому напрямку інвестування, але за критерієм окупності проекти будуть визнані рівноцінними.

Окрім того, цей метод не дає змоги виявити відмінності між проектами, що мають однакові періоди окупності, але відрізняються за величиною щорічних надходжень, хоч очевидно, що з двох проектів із однаковими періодами окупності привабливішим буде той, за яким грошові потоки в перші роки експлуатації вищі.

Способи оцінки інвестицій за нормою прибутку на капітал.

Другим способом оцінки інвестицій без дисконтування грошових потоків є спосіб із використанням розрахункової норми прибутку, відомий під назвою «прибуток на капітал». Суть цього способу – визначення відношення між доходом від реалізації інвестиційного проекту і

вкладеним капіталом (інвестиціями на реалізацію проекту) або у визначенні відсотка прибутковості на капітал.

Розрахунок, як правило, прибутковості на капітал можна здійснювати двома способами.

При використанні першого способу під час розрахунку норми прибутку на капітал ураховують загальну суму початкового вкладеного капіталу, що складається з витрат на придбання і встановлення основних засобів та збільшення оборотного капіталу, необхідного для реалізації інвестицій.

При використанні другого способу визначають середній розмір вкладеного капіталу протягом усього терміну реалізації інвестиційного проекту. У цьому разі враховують зменшення капіталовкладень в основні засоби до їх залишкової вартості. Тому для розрахунку норми прибутку на капітал можна використовувати наступні формули:

$$H_{нк} = \frac{\sum D : T}{K} * 100, \quad (10.19)$$

$$H_{нк} = \frac{\sum D : T}{(K + K_{заг}) : 2} * 100, \quad (10.20)$$

$$K_{заг} = K - I, \quad (10.21)$$

де $H_{нк}$ – норма прибутку на капітал, %;

$\sum D$ – сума річних доходів за весь термін використання інвестиційного проекту, грн.;

T – термін використання інвестиційного проекту, років;

K – початкові вкладення на реалізацію інвестиційного проекту, грн.;

$K_{заг}$ – залишкова вартість вкладень, грн.

Основний недолік показника норми прибутку на капітал полягає у тому, що не враховують різну вартість грошей (прибутку) залежно від часу їх отримання. Середній прибуток обчислюють за весь період використання інвестиційного проекту. Однак, із урахуванням в економічній теорії оцінки інвестицій, грошова одиниця прибутку, отримана в третьому році, суттєво відрізняється за вартістю (з урахуванням дисконтування) від грошової одиниці прибутку, одержаної, наприклад, у сьомому році.

Інша проблема виникає, коли використовують другий спосіб розрахунку середньої норми прибутку на капітал. У цьому разі початкова сума інвестицій та їх кінцева вартість усереднюються. Значення середньої інвестиційної вартості змінюватиметься від норми щорічної амортизації.

Поряд із цим норма прибутку на капітал також залежатиме від того, який показник доходу використовують для розрахунку норми прибутку на капітал.

Аналіз структурних змін та динаміки інвестування дає змогу визначати пріоритети в реалізації тактичних і стратегічних цілей. Ефективність досягнення поставлених завдань інвестування може бути оцінена за рухом грошових потоків від інвестиційної діяльності. Аналіз слід здійснювати за табл. 10.1, де окремо згруповано надходження та видатки, пов'язані з інвестиційною діяльністю.

Таблиця 10.1

Аналіз грошових потоків від інвестиційної діяльності, тис. грн.

Показник	За звітний період	За попередній період	Зміна
Реалізація фінансових інвестицій			
Реалізація необоротних активів			
Усього надходжень			
Придбання необоротних активів			
Усього видатків			
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності			

Отже, побудова нових економічних відносин неможлива без активізації інвестиційних процесів і поліпшення якості управління ними на рівні підприємств. В умовах переходу України до стійкого економічного розвитку зросли вимоги до розроблення інвестиційних проектів і прийняття управлінських рішень для зменшення ризику при їх реалізації. З метою мінімізації ризиків необхідно відбирати інвестиції ще на стадії планування, тому головна роль в управлінні інвестиціями належить саме аналізу. Якщо не вигідний інвестиційний проект впроваджують без попередніх розрахунків, то ринковий механізм автоматично руйнує створений інвестиційний об'єкт, а інвестор зазнає збитків.

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. *Інвестиції – це...*
2. *Назвіть методи оцінки інвестиційних проектів їх недоліки і переваги.*
3. *У чому суть методу внутрішньої норми прибутковості?*
4. *Що таке інвестиційна привабливість підприємства?*
5. *Які форми діяльності використовуються в аналізі інвестиційної діяльності підприємства?*
6. *У яких випадках період окупності становить інтерес?*
7. *У чому полягають найбільш загальні підходи до аналізу інвестиційних проектів в умовах ризику?*

XI. АНАЛІЗ ЙМОВІРНОСТІ БАНКТУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

11.1. Поняття, види та причини банкрутства підприємства

За умов ринкової економіки підприємства постійно перебувають під впливом несприятливих внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть призвести до недостатності активів у ліквідній формі та банкрутства.

Банкрутство (Bankruptcy) – це неспроможність підприємства платити за своїми борговими зобов'язаннями та виконувати зобов'язання перед бюджетом.

Виокремлюють декілька видів **банкрутства**.

При добровільному банкрутстві сам боржник подає заяву, щоб суд справедливо розподілив його активи між кредиторами.

За умови примусового банкрутства кредитори звертаються до суду із заявою, щоб визнати боржника неплатоспроможним.

Необережне банкрутство є результатом неефективної роботи підприємств.

Приховане банкрутство виникає у випадку навмисного приховування факту стійкої фінансової неспроможності підприємства та пов'язаного з цим подання недостовірної інформації кредиторам, державним органам, іншим зацікавленим особам.

Умисне банкрутство – це свідоме доведення підприємства до стійкої фінансової неспроможності.

Фіктивне банкрутство – результат свідомого поширення підприємством інформації щодо своєї фінансової неспроможності, щоб ухилитися від оплати зобов'язань.

Банкрутство може генеруватися зовнішніми чинниками (екзогенними), які не залежать від діяльності підприємства, та внутрішніми (ендогенними), що залежать від підприємства.

За оцінками фінансистів, одна третина банкрутств в розвинутих країнах зумовлена зовнішніми чинниками, а дві третини – внутрішніми

чинниками. В ЄС за рік із ста новостворених підприємств на ринку залишається 20–30.

Головними **зовнішніми чинниками** банкрутства підприємства є: макроекономічна та політична нестабільність; спад кон'юнктури в економіці; зниження купівельної спроможності населення; значний рівень інфляції; нестабільність господарського та податкового законодавства; посилення внутрішньо-галузевої конкуренції; криза окремої галузі; сезонні коливання; посилення монополізму на ринку; дискримінація підприємства органами влади та управління; погіршення криміногенної ситуації тощо.

Можна також виділити велику кількість **внутрішніх чинників** банкрутства: неефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; низька якість менеджменту; низький рівень кваліфікації персоналу; недоліки в постачанні; низький рівень маркетингу; брак інновацій та раціоналізаторства; нерозвинутість фінансового контролінгу тощо.

Між факторами існує зв'язок, тому не можна концентруватися на одному з них, навіть дуже важливому, слід розглядати і внутрішні, і зовнішні фактори та їх взаємодію.

Одним із альтернативних напрямів оцінки комерційної надійності підприємства є прогнозування його банкрутства, що здійснюється на основі самостійного дослідження із використанням описової статистики (зокрема, дискримінантної діагностики) або на основі розроблених моделей, окремі з яких розглянуто нижче.

Загалом *прогнозування (оцінка ймовірності банкрутства підприємства)* має на меті ідентифікацію потенційної загрози банкрутства з метою своєчасного формування доходів, спрямованих на нейтралізацію негативних тенденцій розвитку фінансової ситуації на підприємстві.

Слід зазначити, що діагностики ймовірності банкрутства підприємства може здійснюватися на основі як неформалізованих, так і формалізованих моделей. Неформалізовані моделі прогнозування банкрутства ґрунтуються на фундаментальному підході, який передбачає при визначенні ймовірності оголошення підприємства – об'єкта дослідження – банкрутом урахування максимальної кількості чинників через обробку фінансової інформації, отриманої як із внутрішніх, так і зовнішніх джерел. Специфіка організації прогнозування банкрутства на основі фундаментального підходу дає змогу використовувати таку модель для потреб внутрішнього планування не відносячи її до складу комплексного фінансової діагностики.

11.2. Методи діагностики банкрутства

Для підприємства важливо вчасно виявити «хворобу», установити правильний діагноз, зрозуміти причини негараздів та наслідки. Саме фінансова діагностика може точно вказати, чи зможе підприємство розрахуватися в строк за своїми зобов'язаннями, викрити причини наявного стану, розробити та реалізувати заходи з питань виходу підприємства з кризи.

Під діагностикою банкрутства розуміють своєчасне розпізнавання симптомів фінансової кризи на підприємстві.

За зарубіжним досвідом прогнозування банкрутства підприємства можливе за 1,5–2 роки до появи його очевидних ознак.

Існує декілька підходів до діагностики ознак кризового розвитку підприємства. Вітчизняна література виокремлює два основних: аналіз окремих фінансових коефіцієнтів; аналіз інтегральних показників.

Відповідно до чинного законодавства України про банкрутство підприємств, діагностика їхньої неспроможності проводиться за такими фінансовими коефіцієнтами: коефіцієнтом поточної ліквідності; коефіцієнтом забезпеченості робочим капіталом; коефіцієнтом відновлення (втрати) платоспроможності (*Додаток 3*).

Прикладом інтегрального оцінювання є метод кредитного скорингу, що був уперше запропонований американським економістом Д. Дюраном на початку 40-х років минулого століття. При скоринговому аналізі проводиться класифікація підприємств за ступенем ризику з урахуванням фактичного рівня показників фінансової стійкості підприємства та рейтингу кожного показника, вираженого в балах на підставі експертних оцінок.

У табл. 11.1 наведено скорингову модель, що дозволяє розподілити підприємства на п'ять класів:

I клас – підприємство з добрим запасом фінансової стійкості;

II клас – підприємство, яке демонструє певний ризик заборгованості, але ще не розглядається як ризикове;

III клас – проблемне підприємство. Повне повернення відсотків таким підприємством сумнівне;

IV клас – підприємство з високим ризиком банкрутства навіть після прийняття дій щодо фінансового оздоровлення. Кредитори ризикують втратити свої кошти та відсотки;

V клас – підприємство найвищого ризику.

Скорингова модель

Показник	Межі класів відповідно до критеріїв, балів					
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас	VI клас
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25 і більше	0,2	0,15	0,1	0,05	Менше ніж 0,05
	20	16	12	8	4	0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1 і більше	0,9	0,8	0,7	0,6	Менше ніж 0,5
	20	5	12	9	6	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 і більше	1,9–1,7	1,6–1,4	1,3–1,1	1,0	Менше ніж 1,0
	18	15–12	10,5–7,5	6–3	1,5	0
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,6 і більше	0,59–0,54	0,53–0,43	0,42–0,41	0,4	Менше ніж 0,4
	18	15–12	11,4–7,4	6,6–1,8	1	0
Коефіцієнт забезпеченості робочим капіталом	0,6 і більше	0,4	0,3	0,2	0,1	Менше ніж 0,1
	17	12	9	6	3	0
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним капіталом	1,0 і більше	0,9	0,8	0,7	0,6	Менше ніж 0,5
	15	12	9	6	3	0
Мінімальне значення межі	100	85–64	63,9–56,9	41,6–28,3	18	–

Досить надійним методом інтегрального оцінювання загрози банкрутства є також розрахунок коефіцієнтів фінансування важколіквідних активів (табл. 11.2).

Таблиця 11.2

Оцінка ймовірності банкрутства

Критерій	Ймовірність банкрутства
$HA = CЗ < BK$	Дуже низька
$HA + CЗ < BK + ДК$	Можлива
$HA + CЗ < BK + ДК + КК$	Висока
$HA + CЗ > BK + ДК + КК$	Дуже висока
CЗ – середня сума запасів; ДК – середня сума довгострокових банківських кредитів; КК – середня сума короткострокових кредитів	

У світовій практиці розрахунок інтегрального показника найчастіше ґрунтується на дискримінантному аналізі (аналіз множинних дискримінант – Multiple-discriminant analysis, MDA).

Дискримінантний аналіз (Discriminant Analysis) банкрутства полягає в аналізі співвідношення фінансових коефіцієнтів, побудові

дискримінантної функції за допомогою математико-статистичних методів та розрахунку інтегрального показника (Z), який указує на ймовірність банкрутства підприємства.

У загальному вигляді дискримінантну функцію записують так:

$$Z = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + \dots + a_n x_n, \quad (11.1)$$

де Z – індекс ймовірність банкрутства (залежна дискримінантна змінна);

x_1, x_2, \dots, x_n – показники (фактори впливу) діяльності підприємства (незалежні змінні дискримінантної функції);

a_1, a_2, \dots, a_n – параметри, що показують ступінь впливу показників на ймовірність банкрутства (коефіцієнти дискримінантної функції);

a_0 – вільний член.

В результаті багатьох незалежних досліджень було виявлено, що деякі фінансові коефіцієнти підприємств, які зазнали краху, значно відрізняються від коефіцієнтів стабільно працюючих підприємств. Як метод діагностики можливого банкрутства, першим почав застосовувати дискримінантний аналіз В. Х. Бівер (1966 р.). Дослідження Бівера показали, що ще за п'ять років до фінансової кризи спостерігається великий розрив між коефіцієнтами підприємств фінансово неспроможних та стабільних.

У сучасній практиці для своєчасного визначення формування незадовільної структури балансу використовують коефіцієнт Бівера (КБ):

$$КБ = \frac{\text{Чистий прибуток} + \text{Амортизація}}{\text{Довгострокові зобов'язання} + \text{Поточні витрати}} = \frac{\text{Ф.2 р.2350} + \text{р.2515}}{\text{Ф.1 р.1595} + \text{р.1695}} \quad (11.2)$$

Якщо протягом тривалого часу цей показник не перевищує 0,2, то це свідчить про формування незадовільної структури балансу. Рекомендоване значення коефіцієнта Бівера за міжнародними стандартами перебуває в інтервалі 0,17–0,4.

На сьогодні для оцінювання ризику банкрутства підприємств у рамках дискримінантного аналізу широко використовують моделі відомих західних економістів Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта та ін. В кожній моделі запропоновані коефіцієнти, які слід брати до уваги і які висновки слід робити (*Додаток Б*). Найпопулярнішою є модель Альтмана. Спрогнозувати ймовірність банкрутства за її допомогою за один рік можна з точністю 95%, за два – 70, за три – 48, за чотири роки – 30%.

Модель Альтмана (*Altman Z – score*) є результатом обстеження та дослідження автором 66 підприємств (у яких 50% були визнані банкрутами, а інші продовжували функціонувати) із використанням 22 фінансових показників і являє собою п'ятифакторну модель дескриптивної діагностики ймовірності банкрутства підприємства – об'єкта дослідження – комбінацію із найважливіших чинників для оцінки рівня ймовірності банкрутства підприємств, що досліджуються. У 1977 р. Альтман удосконалив власну модель, сформулювавши ZETA™ модель. Із комерційних міркувань математична структура ZETA™ моделі автором не була оприлюднена, що не дає змоги продіагностувати підвищення рівня якості моделі Альтмана.

Загалом модель Альтмана має такий вигляд:

$$Z = 1.2A + 1.4B + 3.3C + 0.6D + 1.0E, \quad (11.3)$$

де A = Робочий капітал / Загальна вартість активів;

B = Чистий прибуток / Загальна вартість активів;

C = Чистий дохід / Загальна вартість активів;

D = Ринкова капіталізація підприємства / Сума заборгованості;

E = Обсяг продажу / Загальна вартість активів.

Практичні дослідження щодо вибіркової сукупності підприємств свідчать про те, що в разі знаходження розрахункового значення Z -показника нижче від критичної величини 2,7 підприємство – об'єкт дослідження практично є банкрутом. Достовірність цієї моделі за окремими джерелами оцінюється на рівні 95%.

Результати численних розрахунків Z -показника Альтмана свідчать, що його розрахункові значення можуть приймати значення в проміжку $[-14; +22]$. Поряд із цим діагностики емпіричних даних щодо помилкових класифікацій, встановлених по відношенню до критичної величини, дає змогу ідентифікувати явище діхотопії. Воно полягає в тому, що будь-яке підприємство, розрахункове значення Z -показника для якого менше за 1,81, на практиці виявляється банкрутом, тоді як підприємства із розрахунковим значенням Z -показника більші від 2,99 не є банкрутами. Проміжок від 1,81 до 2,99 відповідає зоні невизначеності, оскільки достовірність інтерпретації результатів моделі є проблематичним через високу частоту помилкових класифікацій імовірності банкрутства підприємства – об'єкта дослідження.

Загалом, інтерпретація результатів розрахунку Z-показника відповідно до моделі Альтмана здійснюється за такою матрицею:

Значення Z-показника	$2 < 1,8$	$1,8 < 2 < 2,70$	$2,71 < 7 < 2,99$	$2 < 3,00$
Імовірність банкрутства	Дуже висока	Висока	Можлива	Дуже низька

Крім того, у 1983 р. Альтман запропонував новий варіант моделі Z-показника для підприємств, акції яких не перебувають в обігу на організованих ринках цінних паперів, у якій були змінені коефіцієнти цільових показників, а також їх порядок

$$Z = 0,717A + 0,847B + 3,107C + 0,42D + 0,995E \quad (11.4)$$

де A, B, C, E - ті самі;

D = Балансова вартість акцій підприємства / Сума заборгованості

Модель Спрінгейта передбачає розвиток інтегрального показника, за допомогою якого здійснюється оцінка ймовірності визнання підприємства банкрутом, за такою формулою:

$$Z = 1.03A + 3,07B + 0,66C + 0.4D \quad (11.5)$$

де A = Робочий капітал / Загальна вартість активів;

B = Прибуток до сплати податків та відсотків / Загальна вартість активів;

C = Прибуток до сплати податків / Короткострокова заборгованість;

D = Обсяг продажу / Загальна вартість активів/

Інтервал значень результуючого показника Z поділено на основі єдиної критичної точки, яка відповідає значенню Z-показника у 0,862. Отже, підприємство із достовірністю 92% може бути віднесено до категорії потенційних банкрутів, якщо розрахункове значення Z-показника для нього менше за 0,862.

Модель Таффлера (*Taffler 1977*) передбачає оцінку ймовірності банкрутства на основі чотирифакторної моделі Z-показника, який визначається зважуванням окремих цільових показників (X_i) на відповідний коефіцієнт відносної ваги (w_i).

$$Z = \sum_{i=1}^4 w_i X_i \quad (11.6)$$

де

Цільові показники (w_i)	Порядок розрахунку (X_i)
0,03	<u>Робочий капітал</u> Загальна вартість активів
0,13	<u>Прибуток до сплати податків та відсотків</u> Загальна вартість активів
0,18	<u>Прибуток до сплати податків</u> Короткострокова заборгованість
0,16	<u>Обсяг продажу</u> Загальна вартість активів

В українській практиці ступінь розвитку фондового ринку, податкове законодавство, нормативне забезпечення бухгалтерського обліку та інші зовнішні фактори, на жаль, обмежують можливості застосування західних моделей передбачення імовірності банкрутства.

Ситуацію для підприємств України з урахуванням галузевих особливостей відображають дискримінантні моделі, розроблені О.О. Терещенко. Ці моделі є десятифакторними:

$$Z = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + \dots + a_{10} x_{10}, \quad (11.7)$$

де x_1 – коефіцієнт поточної ліквідності;

x_2 – коефіцієнт фінансової незалежності;

x_3 – відношення чистого доходу до активів;

x_4 – відношення операційного грошового потоку (Cash-flow I) до суми чистого доходу та інших операційних доходів;

x_5 – відношення операційного та інвестиційного грошових потоків (Cash-flow II) до активів;

x_6 – відношення чистого доходу до позикового капіталу;

x_7 – відношення операційного грошового потоку (Cash-flow I) до позикового капіталу;

x_8 – співвідношення прибутку до оподаткування та чистого доходу;

x_9 – відношення чистого прибутку до власного капіталу;

x_{10} – коефіцієнт оборотності оборотних активів.

Коефіцієнти дискримінантних моделей та інтерпретація значень інтегральних показників Z для різних галузей вітчизняної економіки представлені в табл. 11.3 і 11.4.

Таблиця 11.3

Коефіцієнти моделей прогнозування банкрутства підприємств України

№ галузі	a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6	a_7	a_8	a_9	a_{10}
1	-0,260	0,105	1,567	0,301	1,375	×	×	×	1,689	0,168	×
2	-1,433	0,261	1,272	0,130	0,486	×	×	×	×	0,639	0,221
3	-1,757	0,139	1,535	0,486	1,459	×	×	×	×	0,265	0,159
4	-2,599	0,213	2,208	0,670	1,130	1,480	×	×	0,515	×	0,467
5	-2,325	0,333	1,458	×	0,395	1,407	0,040	×	×	×	0,410
6	-2,026	0,268	1,773	×	1,478	0,775	0,028	×	×	0,097	0,177
7	-1,779	0,145	1,481	×	1,007	×	0,048	×	×	×	0,146
8	-1,387	0,306	0,331	×	1,309	×	0,050	×	×	×	0,258

Примітка. 1 – сільське господарство; 2 – харчова промисловість; 3 – інші галузі обробної промисловості (текстильна, перероблення деревини, хімічна, целюлозно-паперова тощо); 4 – видобувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води; 5 – будівництво; 6 – оптова та роздрібна торгівля, готелі та ресторани; 7 – транспорт; 8 – інші види діяльності.

Таблиця 11.4

Критерії оцінювання ймовірності банкрутства підприємств України

№ галузі	Галузь	Зона фінансової кризи	Зона додаткового аналізу	Зона фінансової стійкості
1	Сільське господарство	$Z < -0,8$	$-0,8 \leq Z \leq 0,48$	$0,48 < Z$
2	Харчова промисловість	$Z < -0,65$	$-0,65 \leq Z \leq 0,43$	$0,43 < Z$
3	Інші галузі обробної промисловості (текстильна, перероблення деревини, хімічна, целюлозно-паперова тощо)	$Z < -0,68$	$-0,68 \leq Z \leq 0,44$	$0,44 < Z$
4	Видобувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води	$Z < -0,8$	$-0,8 \leq Z \leq 0,51$	$0,51 < Z$
5	Будівництво	$Z < -0,6$	$-0,6 \leq Z \leq 0,44$	$0,44 < Z$
6	Оптова та роздрібна торгівля, готелі та ресторани	$Z < -0,75$	$-0,75 \leq Z \leq 0,41$	$0,41 < Z$
7	Транспорт	$Z < -0,75$	$-0,75 \leq Z \leq 0,4$	$0,40 < Z$
8	Інші види діяльності	$Z < 0,51$	$-0,51 \leq Z \leq 0,43$	$0,43 < Z$

Запитання для обговорення та самоконтролю

1. Яка економічна суть аналізу ймовірності банкрутства підприємства?
2. Охарактеризуйте види банкрутства.
3. Які основні цілі та завдання аналізу ймовірності банкрутства підприємства?
4. Назвіть основні чинники банкрутства підприємства.
5. Наведіть методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства.
6. За якими критеріями можна оцінити незадовільну структуру балансу?
7. Як розраховуються коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності?
8. У чому полягає сутність дискримінантного аналізу як основи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства?
9. Наведіть формулу коефіцієнта Бівера і назвіть умови її виконання.
10. Охарактеризуйте модель Альтмана.
11. Охарактеризуйте модель діагностики Спрінгейта.
12. Наведіть модель Ліса. Охарактеризуйте чотирифакторну модель Таффлера.

ТЕСТИ

ТЕСТ 1. Що є основою фінансового аналізу?

1. Документ, який містить систему економічних показників.
2. Фінансова звітність, що розвивалася від найпростіших форм балансу до сучасної єдиної бухгалтерської звітності з однією метою – бути найпридатнішою для реальної оцінки фінансового стану підприємства та його майбутнього розвитку.
3. Бухгалтерський баланс, який складають за звітний період на основі бізнес-плану підприємства.

ТЕСТ 2. Дати визначення фінансового аналізу.

1. Це система спеціальних знань, які пов'язані з дослідженням екологічних процесів.
2. Це особлива сфера економічних відносин, що має свою логіку розвитку.
3. Це екологічні методи, які мають у своїй основі використання економічних законів, економічних інтересів і показників.
4. Це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності.
5. Це метод оцінки фінансового стану підприємства на основі його бізнес-плану.

ТЕСТ 3. Які є види фінансового аналізу?

1. Зовнішній.
2. Внутрішній.
3. Оперативний.
4. Управлінський.
5. Екологічний.

ТЕСТ 4. Хто проводить внутрішній аналіз?

1. Керівники підрозділів.
2. Працівники підприємства.
3. Директор підприємства.
4. Сторонні аналітики.

ТЕСТ 5. Хто проводить зовнішній аналіз?

1. Працівники підприємства.
2. Податковий інспектор.
3. Сторонні аналітики.
4. Інспектор ДПА.

ТЕСТ 6. Дати визначення економічного аналізу?

1. Це система спеціальних знань, які пов'язані з дослідженням екологічних процесів, що відбуваються під впливом об'єктивних економічних законів та суб'єктивних факторів.
2. Це окремий розділ фінансового аналізу.

3. Це процедура уявного і реального розподілу об'єкта чи явища на частки.
4. Це метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності.

ТЕСТ 7. Що вивчає фінансово-економічний аналіз?

1. Рівень впровадження досягнень науково-технічного прогресу.
2. Методи і способи раціонального поєднання та ефективного використання всіх елементів виробничого процесу на рівні підприємства.
3. Економіку підприємств з метою оцінки результатів їх господарської діяльності та використання фінансових ресурсів, причинно-наслідкові зв'язки, які їх визначають; виявлення результатів і шляхів підвищення ефективності роботи підприємств.
4. Економіку підприємств, що випускають однакову продукцію, але перебувають у підпорядкуванні різних відомств.

ТЕСТ 8. Кого вважають родоначальником систематизованого економічного аналізу?

1. Б. Вентурі.
2. А. Ді. Піетро.
3. Дж. Чербоні.
4. Ж. Саварі.
5. В. Прауде.
6. П. Сабнук.

ТЕСТ 9. Якими чинниками визначається інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності?

1. Рівнем спеціалізації і кооперування на виробництві.
2. Рівнем впровадження досягнень науково-технічного прогресу.
3. Наявністю працівників підприємства.
4. Рівнем керівництва, цільовим призначенням інформації, складом користувачів.

ТЕСТ 10. Виберіть правильне визначення поняття «аналітик».

1. Аналітик – це людина, яка здійснює підготовку й оформлення документації, господарське обслуговування, облік та контроль.
2. Аналітик – це людина, котра займається аналітичною роботою і готує аналітичні записки (звіти, доповіді, висновки, коментарі) для керівництва, тобто лінійних керівників різного рангу, які мають право прийняття управлінських рішень.
3. Аналітик – людина, яка займається інженерно-технічними, економічними та іншими роботами.
4. Аналітик – це людина, яка обіймає посаду керівника.

ТЕСТ 11. Що є метою фінансового аналізу?

1. Отримання необхідної інформації, що дає об'єктивну і точну картину фінансового підприємства, його прибутку та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами, формуванні його капіталу.
2. Процеси виробництва, розподілу, обміну і невиробничого споживання суспільного продукту.
3. Отримання необхідної інформації щодо якості продукції.

ТЕСТ 12. Особливостями внутрішнього аналізу є:

- а) орієнтація результатів аналізу на своє керівництво;
- б) використання всіх джерел інформації для аналізу;
- в) відсутність регламентації аналізу зі сторони;
- г) комплексність аналізу, вивчення всіх аспектів діяльності підприємства;
- д) різнобічність мети й інтересів суб'єктів аналізу;
- є) інтеграція обліку, аналізу, планування і прийняття рішень; є) максимальна закритість результатів з метою збереження комерційної таємниці.

1. а, б, г.

2. а, д, є, є.

3. б, в, г, д.

4. а, б, г, д, є.

5. а, б, в, г, д, є, є.

6. а, б, в, г, є, є.

ТЕСТ 13. Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є:

- а) відсутність регламентації аналізу зі сторони;
- б) багатогранність суб'єктів аналізу, користувачів інформації про діяльність підприємства;
- в) різнобічність мети й інтересів суб'єктів аналізу;
- г) використання типових методик аналізу, стандартів обліку і звітності;
- д) обмеженість завдань аналізу як дія попереднього фактора;
- є) орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- є) максимальна відсутність результатів аналізу для користувачів інформацією про діяльність підприємства.

1. а, б, є.

2. а, в, г, д.

3. а, б, в, г, д,

4. а, в, г, є.

5. б, в, г, д, є, є.

6. а, б, г, д, є.

ТЕСТ 14. Виберіть основні організаційні форми суб'єктів підприємницької діяльності:

- а) підприємець зі статусом фізичної особи;
- б) приватне підприємство зі статусом юридичної особи;
- в) товариство з обмеженою (ТзОВ), повною (ТзПВ) відповідальністю чи командитне товариство (КТ);
- г) акціонерне товариство закритого та відкритого типу;
- д) підприємець із статусом юридичної особи.

1. а, д.

2. а, б, в.

3. а, б, в, г, д.

4. а, б, в, г.

ТЕСТ 15. Кого розуміють під підприємцем із статусом фізичної особи?

- 1. Громадянина, який має обмежені права щодо найму робочої сили, несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім своїм власним майном та має мізерні шанси щодо отримання позик, зокрема банківських.

2. Громадянина, який має обмежені права щодо найму робочої сили, не несе відповідальності за своїми зобов'язаннями.

3. Особа, яка має дуже багато прав та обов'язків.

ТЕСТ 16. Ким може бути власник приватного підприємства?

1. Власник може бути також керівником товариства з обмеженою відповідальністю.

2. Власник може бути його управляючим менеджером (директором), а в окремих випадках виконує також функцію головного бухгалтера.

3. Власник може бути директором командитного товариства.

ТЕСТ 17. Як класифікується аналіз за фактом?

1. Зовнішній й внутрішній.

2. Перспективний і внутрішній.

3. Фактичний та перспективний.

ТЕСТ 18. Що слід розуміти під зовнішнім перспективним аналізом?

1. Аналіз економічних показників зовнішніми зацікавленими особами на базі перспективних проектів, які запропонували директор та його фінансові служби.

2. Аналіз показників на основі результатів фінансової діяльності підприємства.

3. Аналіз оперативних економічних показників внутрішніми особами на основі результатів господарської діяльності.

ТЕСТ 19. Що розуміють під внутрішнім перспективним аналізом?

1. Аналіз показників зовнішніми особами на основі результатів господарської діяльності.

2. Аналіз економічних показників особами на базі перспективних економічних проектів.

3. Аналіз можливих короткотермінових напрямків фінансування та перспективних економічних показників внутрішніми особами на базі запропонованих фінансовими службами підприємства економічних проектів.

ТЕСТ 20. Що є невід'ємною частиною фінансового аналізу?

1. Аналіз фінансових показників чи індексів.

2. Аналіз статистичних даних.

3. Дані бухгалтерського балансу.

ТЕСТ 21. Що є головним елементом методики аналізу господарської діяльності?

1. Математичні прийоми.

2. Статистичні методи.

3. Економічні моделі.

4. Технічні прийоми і способи аналізу.

ТЕСТ 22. Назвіть основні прийоми проведення фінансового аналізу:

а) горизонтальний аналіз;

б) вертикальний аналіз;

в) трендовий аналіз;

г) аналіз абсолютних коефіцієнтів;

д) аналіз відносних показників;

е) просторовий аналіз;

- є) факторний аналіз;
- ж) внутрішній аналіз.

1 д, є, ж.

2. а, в, г, д.

3. а, б, є, є.

4. а, б, в, д, є, є.

5. а, б, в, г, д, є.

6. а, в, г, є, є, ж.

ТЕСТ 23. Які показники використовують залежно від мети аналізу фінансової звітності?

1. Абсолютні показники.
2. Порівняльні процентні показники.
3. Натуральні показники.
4. Вартісні показники.

ТЕСТ 24. Які є підходи до аналізу діяльності підприємства?

1. Бухгалтерський.
2. Фінансовий.
3. Ринковий
4. Адміністративний.

ТЕСТ 25. Максимальна вартість підприємства – це:

1. Відношення розрахованого бухгалтерського прибутку до середньої ставки дохідності на ринку.
2. Відношення середньої ставки дохідності на ринку до розрахованого бухгалтерського прибутку.
3. Відношення розрахованого бухгалтерського прибутку до інвестованого капіталу.

ТЕСТ 26. Що відображає бухгалтерська вартість?

1. Ринкову ставку дохідності.
2. Виробничі витрати активу, що дають змогу визначити реальну ставку дохідності та середню очікувану ринкову ставку дохідності.
3. Рух капіталів.

ТЕСТ 27. Яка тривалість звітного періоду для підприємств, що продовжують свою діяльність?

1. 15 місяців.
2. 18 місяців.
3. 24 місяці.
4. 12 місяців.

ТЕСТ 28. Виберіть 4 частини, з яких складається «Звіт про фінансові результати»:

- а) фінансові результати;
- б) елементи операційних витрат;
- в) розрахунок показників прибутковості акцій;
- г) сукупний дохід;
- д) розрахунок коефіцієнтів чистого прибутку.

1. а, б, в, д.
2. а, б, в, г.
3. а, б, г, д.
4. б, в, г, д.
5. в, г, д, б.

ТЕСТ 29. Яка сума поточних зобов'язань у прибутковості?

1. Сума поточних зобов'язань – більша частина їх загальної суми (оборотних засобів).
2. Сума поточних зобов'язань – 75% їх загальної суми.
3. Сума поточних зобов'язань – 10% їх загальної суми.

ТЕСТ 30. Виберіть правильне визначення пасиву балансу.

1. Пасив – це обов'язки підприємства за позиками і кредиторською заборгованістю, погашення яких призводить до зменшення вартості майна або доходів.
2. Пасив – це ресурси, що їх контролює підприємство в результаті минулих подій, використання котрих призведе до збільшення економічних вигод у майбутньому.
3. Пасив – це обов'язки підприємства за показниками і кредиторською заборгованістю, погашення яких призводить до збільшення вартості майна або збільшення доходів.

ТЕСТ 31. Які є види внутрішнього аналізу?

1. Фактичний і статистичний.
2. Фактичний і плановий (перспективний).
3. Математичний і плановий.

ТЕСТ 32. Які терміни складають та подають відповідним органам «Звіт про фінансові результати» і «Баланс підприємства»?

1. Щоденно.
2. Щомісячно.
3. Щорічно і поквартально.
4. Щотижнево.

ТЕСТ 33. Якому принципу підготовки фінансової звітності відповідає вимогам П(С)БО 9 відображати запаси у балансі за нижчою з оцінок – собівартістю чи чистою вартістю реалізації?

1. Нарахування.
2. Безперевності діяльності.
3. Обачності.
4. Зрозумілості.

ТЕСТ 34. ВАТ придбало 28.12.2013 р. товари на умовах франкостанція відвантаження 2/10, п/30, на суму 24 000 грн. Оплата відбулась у період дії знижки. Постачальник сплатив 1 800 грн. за транспортування та за навантажувально-розвантажувальні роботи, в т. ч. 1180 грн. – за транспортування товарів до станції відвантаження та 1620 грн. – до станції призначення. Якою повинна бути балансова вартість цих запасів у балансі ВАТ на 31.12.2013 р.?

1. 24 000 грн.

2. 25 800 грн.
3. 25 140 грн.
4. 21220 грн.

ТЕСТ 35. Згідно з непрямим методом, чистий рух грошових коштів від операційної діяльності визначають шляхом коригування:

1. Залишків на статтях балансу.
2. Залишків на статтях звіту про власний капітал.
3. Фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування.
4. На підставі даних обліку про власний капітал.

ТЕСТ 36. Якого принципу підготовки фінансової звітності дотримується ВАТ, розкриваючи у примітках події після дати балансу?

1. Історичної собівартості.
2. Співвідношення витрат і вигод.
3. Періодичності.
4. Повного висвітлення.

ТЕСТ 37. Що включає в себе фінансовий результат від операційної діяльності?

1. Собівартість продукції.
2. Витрати на виробництво.
3. Чистий дохід від реалізації продукції.
4. Фінансовий результат від основної діяльності, прибуток

ТЕСТ 38. Як розраховують фінансовий результат від операційної діяльності?

1. Фінансовий результат від операційної діяльності = Валовий прибуток (збиток) – Інші операційні доходи.
2. Фінансовий результат від операційної діяльності = Валовий прибуток (збиток) + Інші операційні доходи – Адміністративні витрати – Витрати на збут – Інші операційні витрати.
3. Фінансовий результат від операційної діяльності = Валовий прибуток (збиток) + Адміністративні витрати + Витрати на збут.

ТЕСТ 39. Виберіть три типи інформації, в якій зацікавлені користувачі фінансових звітів:

- а) інформація про діяльність у минулому;
 - б) інформація про поточний стан;
 - в) інформація про діяльність підприємства в майбутньому.
 - г) інформація про рух грошових коштів у результаті операційної діяльності.
1. а, в, г.
 2. а, б, в, г.
 3. а, б, г.
 4. а, б, в.

ТЕСТ 40. Чи обов'язкове складання «Звіту про фінансові результати» для всіх юридичних осіб на території України.

1. Так.
2. Ні.
3. Іноді.

ТЕСТ 41. Із яких джерел можна отримати інформацію про рух коштів у результаті операційної діяльності?

1. З фінансових реєстрів.
2. З облікових реєстрів; шляхом послідовного коригування статей Звіту про фінансові результати.
3. Із звіту про фінансовий стан.

ТЕСТ 42. Назвіть основні етапи процесу заповнення розділу I «Рух коштів у результаті операційної діяльності».

- а) перенос показника прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування;
 - б) визначення прибутку (збитку) від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах;
 - в) визначення чистого руху коштів до надзвичайних статей;
 - д) визначення руху грошових коштів від операційної діяльності.
1. а, в, г.
 2. а, б, в, г.
 3. а, д.
 4. б, в, г, д.
 5. а, б, в, г, д.

ТЕСТ 43. Інформація, яку розкривають у фінансовій звітності, за НП(С)БО 1 поділяється на таку, що може бути:

1. Тільки у фінансових звітах.
2. Тільки у фінансових звітах або тільки у примітках до них.
3. Або у фінансових звітах, або у примітках до них.
4. І у фінансових звітах і в примітках до них одночасно.

ТЕСТ 44. Оголошення про виплату дивідендів після дати балансу впливає на фінансову звітність підприємства за попередній звітний період так:

1. Зменшується нерозподілений прибуток у балансі.
2. Збільшується дебіторська заборгованість за розрахунками з учасниками у балансі.
3. Зменшується прибуток від операційної діяльності у звіті про фінансові результати.
4. Ця подія розкривається у примітках до фінансових звітів.

ТЕСТ 45. За змістом розрізняють такі примітки до фінансових звітів:

1. Викладення облікової політики та примітки до окремих статей фінансових звітів.
2. Інша інформація загального характеру про підприємства.
3. Облікова політика підприємства; інформація, що не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але є обов'язковою за відповідними положеннями; інформація, що містить додатковий аналіз статей звітності.

ТЕСТ 46. ВАТ придбало основні засоби в обмін на запаси (1 тис. грн.), додатково сплативши 500 грн. У звіті про рух грошових коштів буде відображено:

1. Надходження від інвестиційної діяльності 1500 грн.
2. Витрати грошових коштів на інвестиційну діяльність 500 грн.
3. Витрата грошових коштів на фінансову діяльність 500 грн.

ТЕСТ 47. ВАТ зазначило у примітках, що його фінансова звітність підготовлена за НП(С)БО. Який спосіб відображення витрат на сумнівні борги в цьому випадку воно розкриває у примітках до статей звіту про фінансовий стан:

А – так; Б – так;

В – ні; Г – ні.

Створення резерву сумнівних боргів:

А – ні; Б – так;

В – так; Г – ні.

1. А

2. В

3. Б

4. Г

ТЕСТ 48. Яка з перерахованих подій не вважається відносинами зв'язаних сторін та не вимагає розкриття у спеціальній примітці під назвою «Розкриття інформації про зв'язані сторони»?

1. Операції з підприємством, якому належать 27% простих акцій ВАТ.

2. Операції з директором ВАТ.

3. Операції з підприємством, 34% голосів якого, прямо чи непрямо, належать директору ВАТ.

4. Операції з фізичною особою, якій належать 22% привілейованих акцій ВАТ.

ТЕСТ 49. ВАТ обміняло трактор на вантажівку, доплативши 5 000 грн. Балансова вартість трактора – 12 000 грн., справедлива вартість – 16 000 грн. Балансова вартість вантажівки – 16 000 грн., справедлива вартість – 21 000 грн. Визначте фінансовий результат операції обліку для ВАТ:

1. Прибуток 4 000 грн.

2. Збиток 6 000 грн.

3. Прибуток 5 000 грн.

4. Збиток 0 грн.

ТЕСТ 50. Чистий прибуток ВАТ у звіті про фінансові результати за 2014 р. становив 15 000 грн., залишок товарних запасів зменшився на 2 000 грн., а дебіторська заборгованість зросла на 3 000 грн. Як ці зміни вплинуть на прибуток від операційної діяльності до зміни в чистих оборотних активах? Він:

1. Зросте на 2 000 грн.

2. Зменшиться на 1 000 грн.

3. Зросте на 5 000 грн.

ТЕСТ 51. Керівництво ВАТ вирішило змінити формулу оцінки своїх запасів із середньозваженої на ФФО у період зростання цін. Як це рішення буде класифіковано за П(С)БО 6?

1. Зміна облікової політики.

2. Зміна облікової оцінки.

3. Помилка.

4. Не стосується П(С)БО 6.

ТЕСТ 52. ВАТ отримало від страхової компанії страховку у зв'язку зі стихійним лихом – 2 млн. грн. У звіті про рух грошових коштів ця сума буде відображена у складі:

1. Операційної діяльності.

2. Інвестиційної діяльності.
3. Надзвичайних операцій.

ТЕСТ 53. Основні засоби ВАТ на 31.12.2013 р. характеризувалися такими показниками: історична собівартість основних засобів -1000 тис. грн.; нагромаджена амортизація – 700 тис. грн. Справедлива вартість основних засобів на цю дату, визначена за допомогою експертної оцінки, становить 12 000 тис. грн. ВАТ прийняло рішення про переоцінку балансової вартості основних засобів. Необхідно визначити переоцінену суму нагромадженої амортизації на 31.12.2013 р. за П(С)БО 7.

1. 2 800 тис.грн.
2. 8 400 тис.грн.
3. 1 200 тис. грн.
4. 4 000 тис. грн.

ТЕСТ 54. ВАТ придбало 30.07.2013 р. 12% довготермінові облігації на суму 20 тис. грн., відсотки за якими сплачуються двічі на рік – 1 січня та 1 липня. У звіті про фінансові результати за 2014 р. будуть відображені доходи за відсотками:

1. 1,2 тис. грн.
2. 1 тис. грн.
3. 2,4 тис. грн.
4. 0.

ТЕСТ 55. Що слід розуміти під надзвичайною діяльністю?

1. До надзвичайної діяльності відносять операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції.
2. До надзвичайної діяльності відносять операції або події, котрі відрізняються від звичайної і не відбуваються часто або регулярно.
3. До надзвичайної діяльності відносять діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують.

ТЕСТ 56. Виберіть правильне визначення основної діяльності.

1. Основна діяльність – це діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.
2. Основна діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.
3. Основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції, що є визначальною метою створення підприємства та забезпечують його основну частку

ТЕСТ 57. Скільки є підходів до становлення та розвитку систематизованого аналізу фінансової звітності (САФЗ)?

1. Чотири.
2. Три.
3. Два.
4. Шість.
5. Дев'ять.
6. П'ять.

ТЕСТ 58. Назвіть п'ять підходів до становлення та розвитку САФЗ:

- а) школа «емпіричних прагматиків»;
- б) школа «статистичного фінансового аналізу»;

- в) школа «мультиваріантних аналітиків»;
- г) школа «фондового ринку»;
- д) школа «математичного аналізу»;
- е) школа «аналітиків, зайнятих прогнозуванням можливого банкрутства компаній»;

1. а, в, г, д.
2. а, б, в, д.
3. а, б, в, г, д, е.
4. а, е.
5. г, д, е.
6. а, б, в, г, е.

ТЕСТ 59. Яким документом регулювали порядок складання бухгалтерської звітності у ХІХ – на початку ХХ ст.?

1. Положенням про державний промисловий податок.
2. Статутом про промисловий податок.
3. Статутом про податок з громадян.
4. Статутом про прибутковий податок з юридичних осіб.

ТЕСТ 60. У якому році за сприянням ООН та ОЕС було засновано Комітет із Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку?

1. 1974 р.
2. 1978 р.
3. 2000 р.
4. 1983 р.
5. 1973 р.
6. 1976 р.

ТЕСТ 61. Виберіть правильне визначення бухгалтерської звітності.

1. Бухгалтерська звітність – це система показників, що відображають фінансові результати діяльності підприємства на початок періоду.
2. Бухгалтерська звітність – це система показників, що відображають обсяг продукції в натуральних одиницях за номенклатурою і асортиментом.
3. Бухгалтерська звітність – це система показників, які відображають майновий і фінансовий стан організації на відповідну дату, а також фінансові результати його діяльності за звітний період.

ТЕСТ 62. У якому році було затверджено положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1?

1. 31.03.1999 р.
2. 31.03.2000 р.
3. 31.03.1997 р.
4. 31.03.1998 р.
5. 31.03.1996 р.
6. 07.02.2014 р.

ТЕСТ 63. Що входить до складу фінансової звітності?

- а) баланс;
- б) звіт про фінансові результати;
- в) звіт про рух грошових коштів;

- г) звіт про фінансово-майновий стан;
 - д) звіт про власний капітал;
 - е) примітки до звітів.
1. а, б, в, г.
 2. а, б, в, г, д, е.
 3. в, г, е.
 4. а, б, в, д, е.
 5. а, в, е.

ТЕСТ 64. Виберіть правильне визначення суттєвості.?

1. Суттєвість – це точка відсікання інформації, що потрапляє до фінансової звітності, або рівень точності такої інформації.
2. Суттєвість – це інформація про статистичні дані.
3. Суттєвість – це наближена оцінка результатів звітного періоду.

ТЕСТ 65. Яка тривалість звітного періоду для новоствореного підприємства?

1. 16 місяців.
2. 15 місяців.
3. 12 місяців.
4. 10 місяців.
5. 18 місяців

ТЕСТ 66. У чому полягає принцип нарахування?

1. У тому, що результати господарських операцій визначають, коли вони відбуваються, і відображають у бухгалтерському обліку та фінансових звітах тих періодів, до яких вони належать.
2. Він полягає у тому, що результати господарських операцій визначають, коли отримують грошові кошти.
3. Він полягає у тому, що результати господарських операцій визначають, коли сплачують грошові кошти.

ТЕСТ 67. Вимога принципу послідовності полягає у наданні користувачам інформації про:

1. Фінансові результати.
2. Власний капітал підприємства.
3. Грошові кошти підприємства.
4. Політику бухгалтерського обліку.

ТЕСТ 68. Що є основним джерелом інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату в системі бухгалтерської звітності?

1. Бухгалтерська звітність.
2. Бізнес-план.
3. Баланс.
4. Звіт про фінансові результати.

ТЕСТ 69. Виберіть правильне визначення терміна «баланс».

1. Це звіт про грошові кошти підприємства.
2. Звіт про фінансовий стан підприємства, що відображає на певну дату його активи, власний капітал.
3. Статистичні дані підприємства.

ТЕСТ 70. Із скількох частин складається бухгалтерський баланс?

1. Трьох.
2. Однієї.
3. Двох.
4. П'яти.

ТЕСТ 71. Назвіть основні розділи активу балансу:

- а) необоротні активи;
- б) власний капітал;
- в) довготермінові зобов'язання;
- г) оборотні активи;
- д) поточні зобов'язання;
- е) витрати майбутніх періодів.

1. а, б, в, г.
2. а, в, г, е.
3. б, в, г, д, е.
4. а, г, е.

ТЕСТ 72. Назвіть основні розділи пасивного балансу:

- а) власний капітал;
- б) забезпечення наступних витрат і платежів;
- в) витрати майбутніх періодів;
- г) довготермінові зобов'язання;
- д) поточні зобов'язання;
- е) оборотні активи;
- є) доходи майбутніх періодів.

1. а, б, г, д.
2. в, г, д, е, є.
3. а, б, г, д, є.
4. а, д, є.

ТЕСТ 73. Виберіть правильне визначення «активу балансу».

1. Активи – це господарські засоби, що не належать підприємству.
2. Активи – це ресурси, що їх контролює підприємство в результаті минулих подій, використання котрих приведе до збільшення економічних вигод у майбутньому.
3. Активи – всі ресурси підприємства.
4. Активи – це обов'язки підприємства за позиками і кредиторською заборгованістю.

ТЕСТ 74. Виберіть правильне визначення «економічна вигода». Це:

1. Можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів.
2. Можливість отримання грошових коштів від використання пасивів.
3. Отримання коштів від кредиторів.
4. Отримання коштів від дебіторів.

ТЕСТ 75. Що таке оборотні активи? Це:

1. Грошові кошти та їх еквіваленти, що обмежені у використанні.
2. Грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати Балансу.

3. Грошові кошти та інші активи, призначені для реалізації споживання протягом п'ятнадцяти місяців з дати Балансу.

ТЕСТ 76. Що розуміють під операційним циклом? Це проміжок часу між:

1. Придбанням запасів для діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.
2. Придбанням грошових коштів і реалізації продукції.
3. Від початку виготовлення продукції до її завершення.

ТЕСТ 77. Назвіть основні етапи першого розділу- «Необоротні активи»:

- а) нематеріальні активи;
- б) незавершене будівництво;
- в) основні засоби;
- г) запаси;
- д) довготермінові фінансові інвестиції;
- е) довготермінова дебіторська заборгованість;
- є) відстрочені податкові активи;
- к) інші необоротні активи.

1. а, б, в, г.
2. а, д, е, є, ж.
3. б, в, г, е.
4. а, б, в, д, е, є, ж.
5. а, б, в, г, д, е, є, ж.

ТЕСТ 78. Виберіть правильне визначення «Основні засоби». Це:

1. Нематеріальні активи, які використовуються менше одного періоду.
2. Матеріальні активи, які утримуються підприємством для використання у виробництві і будуть використовуватися, як очікується, більше як один період.
3. Нематеріальні активи, які утримуються підприємством у виробництві один період.

ТЕСТ 79. Що слід розуміти під «асоційованим підприємством»?

1. Підприємство, в якому інвестору належать 25% акцій.
2. Підприємство, в якому інвестору належать 25% акцій, і які є договірним або спільним підприємством інвестора.
3. Підприємство, в якому інвестору належить блокувальний пакет акцій (більше 25%) і яке не є договірним або спільним підприємством інвестора.

ТЕСТ 80. Що таке запаси підприємства? Це:

1. Активи, які зберігають для продажу за умов звичайної господарської діяльності.
2. Активи, які перебувають у процесі виробництва для купівлі.
3. Пасиви, які зберігають для продажу за умов звичайної операційної діяльності.

ТЕСТ 81. Скільки розділів має пасив балансу?

1. Шість.
2. Чотири.
3. Три.
4. Вісім.
5. П'ять.

ТЕСТ 82. Що таке зобов'язання? Це:

1. Документ, в якому зазначено сплатити певну суму протягом визначеного періоду.
2. Заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення котрої призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.
3. Активи, які зберігають для продажу за умов звичайної господарської діяльності.

ТЕСТ 83. Які можуть бути зобов'язання?

1. Кількісні.
2. Загальні.
3. Часткові.
4. Ті, що затверджують зверху.
5. Матеріальні й нематеріальні.

ТЕСТ 84. Які види оцінок використовують для визначення балансової вартості?

- а) історичну собівартість;
- б) поточну собівартість;
- в) майбутню собівартість;
- г) вартість платежу;
- д) теперішню вартість.

1. а, б.
2. а, б, в.
3. б, в, г.
4. а, в, г, д.
5. а, б, в, г, д.
6. а, б, г, д.

ТЕСТ 85. Як класифікують зобов'язання залежно від терміну погашення?

1. Загальні й поточні.
2. Довготермінові й загальні.
3. Поточні та довготермінові.
4. Короткотермінові та поточні.
5. Загальні й короткотермінові.

ТЕСТ 86. Що таке забезпечення? Це:

1. Зобов'язання або величина, час погашення яких визначений на дату балансу.
2. Зобов'язання, величина або час погашення яких на дату балансу не визначені.
3. Безумовне письмове зобов'язання сплатити певну суму протягом визначеного періоду.

ТЕСТ 87. Назвіть основні складові прибутку (збитку) від звичайної діяльності:

- а) дохід від реалізації товарів, робіт, послуг;
- б) інші операційні прибутки і витрати;
- в) фінансові доходи і витрати;
- г) фінансові зобов'язання;
- д) банківські вкладення;

є) інші доходи та інші витрати.

1. а, б, в, г, д, є.
2. в, г, д, є.
3. а, г, д, є.
4. а, б, в, є.

ТЕСТ 88. Із скількох розділів складається новий Звіт про фінансові результати?

1. П'яти.
2. Трьох.
3. Двох.
4. Чотирьох.

ТЕСТ 89. Як поділяють прибутки (збитки) за видами діяльності, внаслідок якої виникають фінансові результати?

1. Прибутки (збитки) від зовнішньої діяльності.
2. Прибутки (збитки) від звичайної та надзвичайної діяльності.
3. Прибутки (збитки) від внутрішньої діяльності.

ТЕСТ 90. Що розуміють під звичайною діяльністю?

1. Звичайна діяльність – діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок такої діяльності.
2. Звичайна діяльність – операції або події, які відрізняються від звичайної і не відбуваються часто.
3. Звичайна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності.

ТЕСТ 91. Коли визначають дохід?

1. Дохід визначають, коли він ще не зроблений.
2. Дохід визначають, коли реалізована продукція.
3. Дохід визначають, коли він є зароблений.

ТЕСТ 92. Яку інформацію містить звіт про рух грошових коштів? Про:

1. Грошові потоки організації за попередній період.
2. Грошові потоки підприємства за звітний період.
3. Короткотермінові фінансові інвестиції.

ТЕСТ 93. Надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

1. Кошти в касі та на рахунках у банку.
2. Короткотермінові фінансові інвестиції.

ТЕСТ 94. Що включають у себе грошові кошти? Це кошти:

1. На розрахунковому рахунку.
2. Такі, що проходять певний оборот.
3. В касі та на рахунках у банках, що можуть бути використані для поточних операцій.

ТЕСТ 95. Що є еквівалентами грошових коштів?

1. Довготермінові фінансові інвестиції, що мають незначний ризик.
2. Короткотермінові фінансові інвестиції, що мають високий ризик щодо зміни вартості.

3. Короткотермінові фінансові інвестиції, що мають бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний і ризик щодо зміни вартості.

ТЕСТ 96. Що таке операційна діяльність?

1. Це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною та фінансовою.

2. Це операції, що не потребують використання грошових коштів.

3. Це сукупність операцій, що призводять до зміни величини

ТЕСТ 97. Виберіть правильне визначення «інвестиційна діяльність». Це сукупність операцій з:

1. Придбання та продажу короткотермінових активів, а також довготермінових фінансових інвестицій.

2. Придбання та продажу довготермінових (необоротних) активів, а також короткотермінових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

3. Продажу поточних фінансових інвестицій, що є еквівалентами грошових коштів.

ТЕСТ 98. Виберіть правильне визначення «фінансова діяльність». Це:

1. Сукупність операцій з придбання довготермінових активів.

2. Діяльність підприємства щодо вкладання інвестиційних вкладів.

3. Сукупність операцій, що приводять до зміни величини та складу власного і позикового капіталу.

ТЕСТ 99. Що слід розуміти під негрошовими операціями?

1. Негрошові операції – це операції, які потребують використання грошових коштів.

2. Негрошові операції – це операції, які не потребують використання грошових коштів або інших еквівалентів.

3. Негрошові операції – це операції, які потребують використання еквівалентів грошових коштів.

ТЕСТ 100. Чи включають до Звіту про рух грошових коштів негрошові операції?

1. Так.

2. Ні.

3. Інколи.

ТЕСТ 101. Виберіть основні етапи складання Звіту про рух грошових коштів:

а) розкриття інформації про доходи;

б) визначення руху грошових коштів у результаті операційної діяльності;

в) визначення руху грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності;

г) визначення руху грошових коштів у результаті фінансової діяльності;

д) визначення руху грошових коштів у результаті зовнішньої діяльності;

е) подання отриманої інформації у формі звіту про рух грошових коштів.

1. а, б, в, г, д, е.

2. а, б, в, г, д.

3. а, б, в, г.

4. а, в, г, е.

5. а, б, в, г, е.

ТЕСТ 102. Метою «Бізнес-плану» є:

1. Змалювання інвестиційної привабливості даного підприємства з метою залучення довготермінових капіталів.
2. Метод оцінки і прогнозування фінансового стану підприємства.
3. Отримання необхідної інформації, що дає об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства.

ТЕСТ 103. Виберіть основні етапи формування «Бізнес-плану»:

- а) визначення прогнозованого обсягу продажів;
 - б) складання виробничого плану;
 - в) розрахунок потенціальних потреб підприємства у витратах на організацію виробництва;
 - г) оцінка планової собівартості продукції, яку реалізовуватимуть у майбутньому, та прибутків, що можуть бути отримані від її продажу;
 - д) визначення потреби у додаткових інвестиціях для запровадження та реалізації господарсько-фінансового проекту.
 - е) надання про поточний стан підприємства.
1. а, б, в, є.
 2. б, в, г, д.
 3. в, г, д, є.
 4. а, б, в, г, д.
 5. а, г, д, є.

ТЕСТ 104. Сума оборотних засобів у прибутковості становитиме:

1. Більшу частину їх загальної суми.
2. Невелику частину в загальній сумі активів.
3. 85% від загальної.

ТЕСТ 105. Методологія підготовки та подання фінансових звітів за НП(С)БО визначається:

1. Безпосередньо МСБО; концептуальною основою МСБО; тлумаченнями ПКТ.
2. Безпосередньо П(С)БО; тлумаченнями ПКТ.
3. Концептуальною основою П(С)БО.
4. Безпосередньо НП(С)БО1

ТЕСТ 106. Що не належить до якісних характеристик фінансової звітності за НП(С)БО 1?

1. Дохідність.
2. Зіставність.
3. Доречність.
4. Облікова політика.

ТЕСТ 107. ВАТ випустило 20% облігації зі знижкою 10 000 грн., загальна номінальна вартість яких дорівнює 100 000 грн., термін погашення – 5 років. Дата сплати відсотків за облігаціями – 31 грудня кожного року. Якою буде вартість цих облігацій через 2 роки?

1. 94 000 грн.
2. 96 000 грн.
3. 100 000 грн.
4. 90 000 грн.
5. 92 000 грн.

ТЕСТ 108. Як зміняться статті балансу у результаті збільшення справедливої вартості частини основних засобів на дату балансу?

1. Збільшиться балансова вартість основних фондів.
2. Збільшиться стаття «Інший додатковий капітал».
3. Збільшиться балансова вартість основних засобів та стаття «Інший додатковий капітал».
4. Оцінка статей не зміниться.

ТЕСТ 109. Підприємство закупило протягом року товар у кількості 700 одиниць. Товар придбали у такій послідовності: 200 одиниць за ціною 40 грн.; 200 одиниць за ціною 45 грн. та 300 одиниць за ціною 50 грн. Початкові запаси товару дорівнювали 0. На кінець періоду їх залишок становив 200 одиниць. Підприємство застосовує періодичну інвентаризацію запасів за метод ФІФО для їх оцінки. Яка собівартість реалізованих товарів на кінець періоду?

1. 13750.
2. 15250.
3. 18465.
4. 21200.
5. 22000.

ТЕСТ 110. За яким принципом підготовки фінансової звітності оцінка активів у балансі переважно здійснюється на підставі витрат на їх придбання або виробництво?

1. Нарахування відповідно до доходів і витрат.
2. Історичної (фактичної) собівартості.
3. Перевага змісту над формою.
4. Обачності.

ТЕСТ 111. Відтерміноване податкове зобов'язання виникає, коли:

1. Підприємство не має достатніх грошових коштів для сплати обов'язкових податкових платежів.
2. Підприємство перекласифіковує частину своїх поточних податкових зобов'язань у довготермінові.
3. Оподатковуваний прибуток, визначений згідно з чинним податковим законодавством, менший за обліковий прибуток, визначений за звітом про фінансові результати.

ТЕСТ 112. ВАТ капітально відремонтувало легковий автомобіль, який використовують для обслуговування адміністрації, в результаті чого поліпшився його зовнішній вигляд, зросла зручність в експлуатації та зменшилися витрати пально-мастильних матеріалів на 1 км пробігу. Витрати на цей ремонт слід визначити як:

1. Витрати періоду в звіті про фінансові результати.
2. Збільшення балансової вартості автомобіля на частину витрат на капітальний ремонт, що сприяє економії пально-мастильних матеріалів.
3. Зменшення нерозподіленого прибутку.

ТЕСТ 113. Загальний коефіцієнт ліквідності – це відношення:

1. Поточних активів до короткотермінових зобов'язань;
2. Короткотермінових зобов'язань до поточних активів.

ТЕСТ 114. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує:

1. Яку частину поточної заборгованості підприємство може погасити наявними грошовими коштами;
2. Рівень дебіторської заборгованості;
3. Кругообіг дебіторської і кредиторської заборгованості.

ТЕСТ 115. Коефіцієнт швидкої ліквідності визначають відношенням швидколіквідних активів до:?

1. Дебіторської заборгованості.
2. Поточних зобов'язань.
3. Простроченої кредиторської заборгованості.

ТЕСТ 116. Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначають відношенням:

1. Грошових і прирівняних до них засобів до поточних зобов'язань.
2. Дебіторської заборгованості та фінансових вкладень до поточних зобов'язань.
3. Грошових засобів до кредиторської заборгованості.

ТЕСТ 117. Що таке ліквідація?

1. Це здатність підприємства вчасно покрити кредитну заборгованість.
2. Це моменти, коли підприємство не в змозі більше функціонувати.
3. Висока вірогідність виплати процентів та повернення основної суми боргу.

ТЕСТ 118. У складі ліквідації підприємства дають визначення:

1. Ліквідаційного сальдо після продажу активів та виплати боргів.
2. Стану активів та джерел їх формування.
3. Ліквідаційного сальдо до виплати кредиторської та дебіторської заборгованості.

ТЕСТ 119. Створення резерву сумнівних боргів приводить до таких змін за статтями фінансових звітів:

1. Зменшення дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів.
2. Зменшення дебіторської заборгованості та збільшення резерву сумнівних боргів.
3. Збільшення резерву сумнівних боргів та зменшення прибутку від вкладення капіталу.

ТЕСТ 120. Прибутковість продажу або маржу прибутковості визначають відношенням:

1. Прибутку до виручки від реалізації.
2. Прибутку до виплати процентів за кредити.
3. Виручки від реалізації до чистого прибутку.

ТЕСТ 121. За рахунок чого фірма може отримати великий прибуток?

1. Росту рентабельності реалізації.
2. За рахунок позичкових засобів.
3. Прискорення кругообігу активів.
4. Збільшення частки позичених засобів.

ТЕСТ 122. Для чого проводять аналіз ефективності виробництва?

1. Для оцінки цілеспрямованості інвестування в фірму (мета інвестора).

2. Для виявлення взаємозв'язку між активами і зобов'язаннями фірми.
3. Для виявлення можливості зростання ефективності (мета менеджера).
4. Щоб визначити умови кредитування (мета банку).

ТЕСТ 123. Які показники прибутку у фінансовому аналізі найчастіше застосовують?

1. Прибуток до виплати процентів і податків та амортизаційні відрахування.
2. Прибуток від реалізації.
3. Балансовий прибуток.
4. Прибуток до виплати процентів за кредит і податків.
5. Чистий прибуток.
6. Прибуток після виплати процентів за кредит.

ТЕСТ 124. Як оцінюють зміну показників прибутку?

1. За два місяці.
2. За чотири тижні.
3. За два суміжних звітних роки, а потім за період років.

ТЕСТ 125. Що впливає на зміну суми прибутку порівняно з минулим роком?

1. Рівень рентабельності.
2. Відхилення цін на сировину і матеріали.
3. Резерв збільшення прибутку.

ТЕСТ 126. Який розмір прибутку встановлюють при аналізі обґрунтованості планування прибутку?

1. При аналізі обґрунтованості планування прибутку встановлюють оптимальний розмір прибутку і рівня рентабельності промислового виробництва.
2. При аналізі обґрунтованості планування прибутку встановлюють нульовий розмір прибутку.
3. При аналізі обґрунтованості планування прибутку встановлюють від'ємний розмір прибутку.

ТЕСТ 127. Показник, що визначає трудоемність на одиницю продукції, – це відношення:

1. Прибутку від реалізації до кількості затрат фактора виробництва.
2. Затрат фактора виробництва до прибутку від реалізації.
3. Затрат на реалізацію до кількості затрат фактора виробництва.

ТЕСТ 128. Коефіцієнт рентабельності від виробничої діяльності – це відношення:

1. Чистого прибутку до затрат на виробництво.
2. Затрат на виробництво до виручки від реалізації.
3. Чистого прибутку після виплати податку до виручки від реалізації в базових цінах.

ТЕСТ 129. Ефективність підприємства – це відношення:

1. Чистого прибутку в базових цінах до вартості активів у базових цінах.
2. Виручки від реалізації до вартості активів у базових цінах.
3. Чистого прибутку до виручки від реалізації.

ТЕСТ 130. В яких оцінках визначають процент виконання плану?

1. Порівняльних оцінках.
2. Фактично діючих оцінках.
3. Математичних оцінках.

ТЕСТ 131. Загальна сума прибутку – це прибуток, отриманий у результаті:

1. Реалізації послуг.
2. Продажу продукції.
3. Усієї виробничої та фінансової діяльності підприємства.

ТЕСТ 132. Прибуток складається з таких частин:

1. Прибутку від реалізації продукції та прибутку від іншої звичайної діяльності.
2. Прибутку від нереалізованої продукції і прибутку від звичайної діяльності.
3. Прибутку від зовнішньої діяльності та нереалізованих послуг.

ТЕСТ 133. В яких одиницях вимірюють оцінку виконання плану?

1. Відносних.
2. Фактичних.
3. Абсолютних і процентних.

ТЕСТ 134. Як визначають прибуток від реалізації продукції? Це:

1. Різниця між обсягом реалізованої продукції в оптових цінах і повною її собівартістю.
2. Сума обсягу реалізованої продукції і повної собівартості.
3. Добуток обсягу реалізованої продукції і повної собівартості.

ТЕСТ 135. Як визначають резерви зростання прибутку за умови мобілізації можливостей зростання обсягу випуску і реалізації продукції? Для цього необхідно:

1. Помножити резерви зростання реалізації (випуску) на плановий розмір прибутку, що припадає на 1 у. о. реалізованої продукції.
2. До валових витрат додати суму необоротних активів.
3. Від реалізованих послуг відняти валові витрати.

ТЕСТ 136. Як поділяється власний капітал за формами?

1. Інвестиційний, залучений.
2. Поточний, залучений.
3. Інвестиційний, нерозподілений прибуток.

ТЕСТ 137. Відображення дебіторської заборгованості у балансі підприємства за чистою вартістю реалізації відповідає такій якійсній характеристиці фінансової звітності:

1. Обачності.
2. Достовірності.
3. Суттєвості.
4. Нейтральності.

ТЕСТ 138. Яка інформація корисна для користувачів?

1. Та, що має невеликі неточності.
2. Достовірна інформація.
3. Інформація, що має суттєві помилки і необ'єктивні судження.

ТЕСТ 139. Прибуток ВАТ від звичайної діяльності до оподаткування у 2013 р. становив 200 000 грн. Протягом року залишок запасів ВАТ зменшився на 80 000 грн., а кредиторська заборгованість зросла на 80 000 грн. Амортизація необоротних активів за 2013 р. дорівнювала 100 000 грн. Розрахуйте грошові чисті надходження від операційної діяльності.

1. 210 000 грн.

2. 150 000 грн.
3. 170 000 грн.
4. 260 000 грн.

ТЕСТ 140. Що є основним джерелом інформації для фінансового аналізу?

1. Статистичні дані.
2. Математичні розрахунки.
3. Бухгалтерська звітність.
4. Бізнес-план.
5. Баланс підприємства.

ТЕСТ 141. Не вважаються зміною облікової політики:

1. Використання припущення нарахування замість касового методу.
2. Капіталізація витрат на позики замість їх відображення у складі витрат періоду.
3. Відображення у складі витрат на дослідження і розробки замість їх капіталізації.
4. Визначення облікової політики щодо операцій, які не відбувалися раніше.

ТЕСТ 142. Нерозподілений прибуток – це:

1. Частина чистого прибутку, що розподілена між акціонерами.
2. Частина чистого прибутку, що не була розподілена між акціонерами.
3. Власні джерела фінансування.

ТЕСТ 143. Власний капітал за рівнем відповідальності поділяється на:

1. Інвестований та додатковий.
2. Статутний та інвестиційний.
3. Статутний та додатковий.

ТЕСТ 144. Статутний капітал акціонерного товариства складається з внесків:

1. Акціонерів (учасників).
2. Працівників.
3. Податкових працівників.

ТЕСТ 145. Що таке капіталовкладення? Це інвестиції в основний капітал:

1. В основному за рахунок амортизаційних відрахувань виробництва.
2. За рахунок проданої продукції.
3. В основному за рахунок чистого прибутку.

ТЕСТ 146. Загальний обсяг виробництва визначеного періоду – це:

1. Реалізована продукція + складська продукція + капіталовкладення.
2. Реалізована продукція + капіталовкладення.

ТЕСТ 147. Статутний капітал – це:

1. Зафіксована вартість активів, що є внеском власників до капіталу підприємства.
2. Сума простих та привілейованих акцій за їх номінальною вартістю.
3. Частина чистого прибутку, що не була розподілена між акціонерами.

ТЕСТ 148. Власний капітал – це:

1. Частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.
2. Всі активи підприємства.
3. Залучені джерела фінансування підприємства.

ТЕСТ 149. Сума власного капіталу може збільшуватися у результаті:

1. Нерозподіленого прибутку.
2. Конвертування зобов'язань, а також збільшення вартості активів, непов'язаного з підвищенням заборгованості перед кредиторами.
3. Безкоштовних отриманих активів.

ТЕСТ 150. Яка політика має загальний вплив на реалізацію продукції?

1. Фінансова.
2. Фіскальна.
3. Кредитна.

ТЕСТ 151. Що розуміють під визначенням кредит? Це:

1. Один із факторів, під впливом якого змінюється попит на продукцію компанії.
2. Такий фактор, під впливом якого не змінюється попит на продукцію.
3. Зменшення балансової вартості продукції.

ТЕСТ 152. Щоб визначити величину прибутку від внутрішнього кредитування, необхідно:

1. До суми власного капіталу додати валові витрати.
2. Прорахувати додатковий попит на продукцію, значення дещо збільшеної тривалості середнього періоду інкасації і необхідний прибуток на інвестований капітал.
3. Додаткові прибутки додати до власного капіталу.

ТЕСТ 153. Виберіть фактор впливу на прийняття рішення про прийняття чи відхилення нової форми кредитування?

1. Ризик несплати покупцям за сумнівними боргами.
2. Змога клієнта оплачувати отримані рахунки.
3. Видача активів підприємства.

ТЕСТ 154. Очікуваний рівень забезпеченості короткотермінових позик є нульовим у випадку, коли потреба в засобах:

1. Агресивна фінансова політика.
2. Хеджувальна фінансова політика.
3. Консервативна політика.

ТЕСТ 155. Рівень забезпеченості короткотривалих позик є додатнім у випадку, коли потреба у засобах:

1. Консервативна фінансова політика.
2. Агресивна фінансова політика.
3. Хеджувальна політика.

ТЕСТ 156. Рівень забезпеченості короткотривалих позик є від'ємним у випадку, коли потреба у засобах:

1. Хеджувальна фінансова політика.
2. Консервативна фінансова політика.
3. Агресивна фінансова політика.

ТЕСТ 157. Підприємство відвантажило покупцеві товар і в тому ж звітному періоді отримало інформацію про банкрутство покупця. Якими принципами підготовки фінансової звітності воно повинне керуватися у цьому випадку?

1. Історичної собівартості.

2. Послідовності.
3. Нарахування та відповідності доходів і витрат.
4. Превалювання змісту над формою.

ТЕСТ 158. Як розкриваються бартерні операції із замовниками?

1. Безпосередньо у звіті про рух грошових коштів.
2. У примітках до звіту про рух грошових коштів.
3. У примітках до звіту про фінансові результати.
4. Не розкриваються у фінансовій звітності.

ТЕСТ 159. Попит за період визначають за формулою:

1. Початковий запас + надходження – кінцевий запас.
2. Початковий запас + надходження.
3. Надходження кінцевий запас.

ТЕСТ 160. Складові оборотних засобів повинні фінансуватися за рахунок:

1. Основних засобів
2. Довготермінових кредитів чи емісій акцій.
3. Власних активів

ТЕСТ 161. Основні фонди повинні фінансувати за рахунок:

1. Короткотермінових кредитів.
2. Оборотних засобів.
3. Довготермінових позик власних засобів і постійної складової короткотермінової кредиторської заборгованості.

ТЕСТ 162. Назвіть суб'єктивні причини банкрутства. Це:

а) нездатність керівництва передбачити банкрутство і недопущення його в майбутньому;

б) зниження обсягів попиту в зв'язку з недостатнім його вивченням, відсутністю збутової мережі, реклами;

в) зменшення обсягу виробництва;

г) зниження якості й ціни продукції;

д) невиправдано високі затрати;

е) підвищення обсягу виробництва;

є) висока рентабельність продукції;

ж) великий цикл виробництва;

з) великі борги, взаємні неплатежі.

1. а, б, г, д.

2. а, б, в, е, є.

3. а, ж, з.

4. б, в, г, д.

5. д, е, є, ж, з.

6. г, е, є, ж.

7. а, б, в, г, д, ж, з.

ТЕСТ 163. Хеджувальний підхід – це такий підхід до фінансування, при якому:

1. Існує велика заборгованість підприємства.
2. Кожна категорія активів не повинна компенсуватися зобов'язаннями.
3. Кожна категорія активів повинна компенсуватися зобов'язаннями певного виду, за умови, якщо вони мають приблизно однаковий термін погашення.

ТЕСТ 164. Короткотермінова чи сезонна потреба в засобах повинна фінансуватися за рахунок:

1. Короткотермінових позик.
2. Довготермінових зобов'язань.
3. Оборотних активів.

ТЕСТ 165. Що розуміють під банкрутством?

1. Нездатність підприємства задовольнити вимоги дебіторів.
2. Нездатність підприємства забезпечити обов'язкові платежі у цільовий фонд.
3. Нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів робіт і послуг; забезпечити обов'язкові платежі в бюджет та позабюджетні фонди у зв'язку з перевищенням зобов'язань боржника над його майном.
4. Здатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт і послуг.

ТЕСТ 166. Назвіть основні об'єктивні причини виникнення банкрутства:

- а) достатньо високий рівень цін;
 - б) достатньо високий рівень інфляції;
 - в) недостатність фінансової, грошової, кредитної, податкової систем, нормативної і законодавчої бази реформування економіки;
 - г) зниження обсягу виробництва;
 - д) підвищення якості та ціни продукції.
1. а, б, в.
 2. а, б, г, д.
 3. в, г, д.
 4. б, в.
 5. а, б, в, г, д.

ТЕСТ 167. Що слід розуміти під терміном товарно-матеріальні цінності?

1. Це залежність обсягу реалізації від жорсткої політики.
2. Це залежність між збитками і нагромаджуваними витратами.
3. Це проміжна ланка між виробництвом і реалізацією продукції.

ТЕСТ 168. Виберіть принцип контролю запасу?

1. Принцип дотримання найбільш економічного розміру замовлення при закупівлі товарно-матеріальних цінностей.
2. Принцип зручності.
3. Принцип розміщення замовлень.

ТЕСТ 169. Що є важливим аспектом фінансового менеджменту?

1. Кредитування.
2. Інвестування грошових коштів у запаси.
3. Фінансування коштів.

ТЕСТ 170. Прогноз – це:

1. Вірогідність судження про майбутнє, отримане шляхом використання сукупності наукових методів.
2. Аналіз динаміки основних елементів затрат.
3. Аналіз платежів у бюджет.

ТЕСТ 171. ВАТ «А» придбало акції ВАТ «Б» за номінальною вартістю, класифікуючи їх як довготермінові фінансові інвестиції. ВАТ «А» не має суттєвого впливу на ВАТ «Б». Яким чином збиток, отриманий ВАТ «Б» у звітному періоді, вплине на баланс ВАТ «А»?

1. Зменшить власний капітал.
2. Збільшить балансову вартість довготермінових фінансових інвестицій.
3. Ніяк не вплине.
4. Зменшить балансову вартість довготермінових фінансових інвестицій.

ТЕСТ 172. Протягом 2013 р. ВАТ реалізувало фінансові інвестиції в незв'язані сторони із прибутком 40 000 грн. Залишок на субрахунку «Інвестиції» в незв'язані сторони» на початок року становив 100 000 грн., а на кінець року – 110 000 грн. Протягом 2013 р. компанія інвестувала в незв'язані сторони 30 000 грн. Надходження коштів від реалізації інвестицій в незв'язані сторони становить, грн.:

1. 20 000 грн.
2. 40 000 грн.
3. 60 000 грн.
4. 180 000 грн.

ТЕСТ 173. Підприємство придбало у 2013 р. 10% облігації, термін дії яких становить 10 років, вартість придбання – 22 000 грн. Номінальна вартість – 20 000 грн. Яку суму доходу за відсотками повинні визнати у звіті про фінансові результати за 2013 р.?

1. 2 000 грн.
2. 22 000 грн.
3. 1 800 грн.
4. 0 грн.

ТЕСТ 174. ВАТ придбало 01.07.2013 р. акції на суму 12 тис. грн., за якими 31.12.2013 р. оголошені дивіденди 1200 грн. У звіті про фінансові результати за 2013 р. будуть відображені доходи за дивідендах:

1. 600 грн.
2. 1200 грн.
3. 0 грн.
4. 500 грн.

ТЕСТ 175. Акціонер, який має 23% простих акцій, не отримав протягом 2013 р. дивіденди, які були оголошені у березні 2013 р. за 2005 рік і виплачувалися починаючи з 1 квітня 2013 р. Як сума неотриманих дивідендів буде відображена у фінансовій звітності за 2013 рік?

1. У складі довготермінової заборгованості з іншими кредиторами.
2. У складі короткотермінової заборгованості за розрахунками з учасниками.
3. У примітках до звіту про власний капітал.
4. Ніяк.

ТЕСТ 176. У грудні 2013 р. ВАТ придбало 10% 10-річні облігації за номінальною вартістю 100 000 грн. До кінця чинності облігацій залишилося 5 років. Відсотки на облігації отримують щорічно 31 грудня. Який дохід від відсотків за облігаціями слід визнати ВАТ у звіті про фінансові результати за 2013 р.?

1. 10 000 грн.

2. 12 000 грн.
3. 14 000 грн.
4. 1/12 від 12 000 грн.

ТЕСТ 177. Інвестований капітал – це:

1. Сума простих та привілейованих акцій за їх номінальною вартістю, а також додатково вкладений капітал, який також може бути поділений за джерелами утворення.
2. Частина чистого прибутку, що не була розподілена між акціонерами.
3. Власні джерела фінансування підприємства.

ТЕСТ 178. Ринок називають відкритим, коли:

1. Фактори, що обмежують розширення ринку, слабкі або їх зовсім нема.
2. Нема юридичної дискримінації закордонних виробників.
3. Споживчі традиції клієнтури не є вкрай специфічними щодо продукції даної галузі.

ТЕСТ 179. Для яких підприємств виконують аналіз діяльності фірми на ринку цінних паперів?

1. Відкритих акціонерних товариств.
2. Закритого акціонерного товариства.
3. Товариства з обмеженою відповідальністю.

ТЕСТ 180. Дохід на акцію визначають відношенням:

1. Кількості акцій, що перебувають в обігу до чистого прибутку.
2. Чистого прибутку, зменшеного на величину дивідендів за привілейованими акціями до кількості звичайних акцій, що є в обігу.

ТЕСТ 181. ВАТ оцінює довготермінові фінансові інвестиції у неринкові цінні папери за П(С)БО. Як зміняться статті фінансових звітів у період зростання цін на ринкові інвестиції?

1. Балансова вартість інвестицій зменшиться.
2. Балансова вартість інвестицій збільшиться.
3. Зміниться підхід до оцінки інвестицій.
4. Це не вплине на відображення таких інвестицій у фінансовій звітності.

ТЕСТ 182. Номінальна вартість випущених ВАТ акцій – 1 млн. грн. 30% акцій випущені за підпискою. На дату балансу випущено лише 10% акцій за підпискою. Підрахуйте балансову вартість акціонерного капіталу ВАТ, якщо залишки на інших статтях цього розділу звіту про фінансовий стан дорівнюють 0:

1. 1 млн. грн.
2. 1,2 млн. грн.
3. 0,036 млн. грн.
4. 0,03 млн. грн.

ТЕСТ 183. Як визначають прогнозований обсяг емісії нових акцій?

1. Добутком приросту власного капіталу на суми прогнозованих прибутків.
2. Додаванням до приросту власного капіталу суми прогнозованих прибутків.
3. Відніманням від приросту власного капіталу підприємства у плановому періоді щодо звітної суми прогнозованих прибутків.

ТЕСТ 184. На який термін можна скласти елементи зовнішнього перспективного аналізу?

1. 12 місяців і більше.
2. 6 місяців.
3. 4 місяці.
4. Місяць.

ТЕСТ 185. Що є гарантією акціонерного товариства?

1. Власний капітал.
2. Позиковий капітал.
3. Інвестиційні вклади.

ТЕСТ 186. Статутний фонд – це:

1. Активи, що інвестували засновники.
2. Частина в активах підприємства після вирахування його зобов'язань.
3. Сукупність внесків (у грошовому виразі) учасників у майно при створенні підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, визначених установчими документами.

ТЕСТ 187. Виберіть правильне визначення «векселя». Це:

1. Безумовне письмове зобов'язання сплатити певну суму протягом визначеного періоду чи в установлений термін на користь пред'явника векселя.
2. Довготермінові вкладення грошових коштів у підприємницьку діяльність з метою отримання певного прибутку.
3. Безумовне зобов'язання сплатити певну суму протягом невизначеного періоду.

ТЕСТ 188. Поточна фінансова інвестиція – це інвестиція, що:

1. Важко реалізується протягом відповідного терміну.
2. Легко реалізується та призначається для утримання протягом терміну, що не перевищує року.
3. Легко реалізується та призначається для утримання протягом терміну, що перевищує рік.

ТЕСТ 189. ВАТ у серпні 2013 р. випустило 100 облігацій, які можна протягом року конвертувати у прості акції з розрахунку 5 акцій за 10 облігацій. У цьому випадку кількість акцій, яка необхідна для розрахунку розробленого прибутку на акцію, зміниться так:

1. Не зміниться.
2. Збільшиться на 100.
3. Збільшиться на 50.
4. Зменшиться на 50.

ТЕСТ 190. Що слід розуміти під потенційними простими акціями? Це:

1. Фінансовий інструмент або інший контракт, за яким у майбутньому його власникові надається право на прості акції.
2. Контракт, за яким у минулому його власникові надавалося право на прості акції.
3. Фінансовий інструмент, за яким його власникові в майбутньому буде належати 25% простих акцій.

ТЕСТ 191. Акціонерним визнається товариство, яке:

1. Не має статутного капіталу.
2. Має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості й відповідає за зобов'язаннями тільки майном товариства.
3. Має статут.

ТЕСТ 192. Які можуть бути акції?

1. Іменні, на пред'явника, прості, привілейовані.
2. Іменні, складні, одержані.
3. Складні, безготівкові.

ТЕСТ 193. Який термін відкритої підписки на акції?

1. 8 місяців.
2. 1 рік.
3. 6 місяців.
4. 9 місяців.

ТЕСТ 194. Виберіть етапи за допомогою яких можна збільшувати статутний капітал:

- а) випуск нових акцій;
- б) обмін облігацій на акції;
- в) зменшення номінальної вартості акцій;
- г) збільшення номінальної вартості акцій.

1. а, б, в, г.
2. а, в, г.
3. а, г.
4. а, б, г.

ТЕСТ 195. Виберіть етапи за допомогою яких можна зменшувати статутний капітал акціонерного товариства:

- а) зменшення номінальної вартості акцій;
- б) збільшення номінальної вартості акцій;
- в) зменшення кількості акцій існуючої номінальної вартості шляхом викупу їх у власників з метою анулювання.

1. а, б, в.
2. а, в.
3. а, б.

ТЕСТ 196. Який показник є найціннішим на ринку цінних паперів?

1. Рентабельність акцій.
2. Цінність акцій.
3. Балансова вартість.
4. Дохід на акцію.

ТЕСТ 197. Цінність акції визначають як відношення:

1. Курсу акцій до доходу від акцій.
2. Балансової вартості акції до доходу від акції.
3. Доходу від акції до курсу акції.

ТЕСТ 198. Рентабельність акції дорівнює відношенню:

1. Чистих активів до ринкової ціни.

2. Дивідендів до ринкової ціни.
3. Дивідендів до номіналу акції.

ТЕСТ 199. Що показує коефіцієнт дивідендного покриття?

1. У скільки разів чистий прибуток фірми перевищує суму дивідендів, які вона виплатила.
2. Стан фірми на ринку цінних паперів.
3. У скільки разів виручка від реалізації перевищує суму виплачених нею дивідендів.

ТЕСТ 200. Підприємство вважається неплатоспроможним, якщо:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності менший за 2.
2. Значення коефіцієнта забезпеченості власними коштами менше за 0,1.
3. Якщо виконується хоча б одна із вище перелічених умов

ТЕСТ 201. Інвестиційну діяльність умовно поділяють на ... етапи:

1. Два.
2. Три.
3. Чотири.
4. П'ять.

ТЕСТ 202. На передінвестиційному етапі ...

1. Формується інформація про одержані доходи, розраховують фактичну ефективність інвестицій, обґрунтовують рішення про реінвестування одержаних доходів.
2. Здійснюється реальне і фінансове інвестування.
3. Визначають напрямки інвестування, розробляють стратегію і тактику, і визначають джерела покриття інвестицій.

ТЕСТ 203. На інвестиційному етапі ...

1. Формується інформація про одержані доходи, розраховують фактичну ефективність інвестицій, обґрунтовують рішення про реінвестування одержаних доходів.
2. Здійснюється реальне і фінансове інвестування.
3. Визначають напрямки інвестування, розробляють стратегію і тактику, і визначають джерела покриття інвестицій.

ТЕСТ 204. На після інвестиційному етапі ...

1. Формується інформація про одержані доходи, розраховують фактичну ефективність інвестицій, обґрунтовують рішення про реінвестування одержаних доходів.
2. Здійснюється реальне і фінансове інвестування.
3. Визначають напрямки інвестування, розробляють стратегію і тактику, і визначають джерела покриття інвестицій.

ТЕСТ 205. Фінансові інвестиції характеризуються такими показниками, як:

1. Ринкова ціна.
2. Внутрішня (теоретична або розрахункова) вартість.
3. Рівень доходності (норма прибутку).
4. Усі перелічені.
5. Свій варіант.

ТЕСТ 206. Внутрішня вартість фінансової інвестиції – це...

1. Розрахунковий показник, а тому він залежить від тієї аналітичної моделі, на базі якої проводяться обчислення.
2. Задекларований показник, що об'єктивно існує на ринку.

ТЕСТ 207. Внутрішня вартість цінного паперу згідно фундаментального підходу залежить від наступних чинників:

1. Очікування грошових надходжень.
2. Тривалості періоду обороту цінного паперу (або періоду прогнозування для безстрокових інструментів).
3. Норми прибутку.
4. Усі перелічені.

ТЕСТ 208. Акції належать до класу...

1. Пайових цінних паперів, випускаються недержавними організаціями та не мають обмеженого терміну обороту.
2. Боргових цінних паперів, які є зобов'язанням емітента, розміщеними на фондовому ринку з метою запозичення грошей на певних умовах.
3. Свій варіант.

ТЕСТ 209. Облігації належать до класу...

1. Пайових цінних паперів, випускаються недержавними організаціями та не мають обмеженого терміну обороту.
2. Боргових цінних паперів, які є зобов'язанням емітента, розміщеними на фондовому ринку з метою запозичення грошей на певних умовах.
3. Свій варіант.

ТЕСТ 210. Дюрація характеризує...

1. Середньозважений період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції.
2. Довгостроковий період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції.
3. Короткостроковий період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції.

ТЕСТ 211. Різниця між величиною грошових потоків, що надходять у процесі експлуатації проекту, дисконтованих за прийнятою ставкою дохідності, та сумою інвестицій це –

1. Чиста теперішня вартість проекту.
2. Рентабельність проекту.
3. Внутрішньої норми прибутку.
4. Період окупності інвестиції.

ТЕСТ 212. Час протягом якого грошовий потік, одержаний інвестором у процесі експлуатації проекту, зрівняється із сумою інвестиції це –

1. Чиста теперішня вартість проекту.
2. Рентабельність проекту.
3. Внутрішньої норми прибутку.
4. Період окупності інвестиції.

ТЕСТ 213. Метою створення підприємства є:

1. Одержання прибутку.
2. Одержання певного соціального ефекту.
3. Усі варіанти вірні.

ТЕСТ 214. На практиці вся діяльність підприємств поділяється на три види:

1. Основну. Додаткову. Іншу.
2. Операційну. Фінансову. Інвестиційну.
3. Виробничо-комерційну. Інвестиційну. Іншу.

ТЕСТ 215. Коефіцієнт рентабельності поточних витрат:

1. Показує, скільки прибутку припадає на 1 грн. витрат.
2. Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн., сукупних вкладень.
3. Показує ефективність використання матеріальних ресурсів та робочої сили у виробничо-комерційній діяльності.
4. Визначає прибутковість підприємств, в які вкладено певний власний капітал.

ТЕСТ 216. Коефіцієнт окупності власного капіталу:

1. Показує, скільки прибутку припадає на 1 грн витрат.
2. Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн., сукупних вкладень.
3. Показує ефективність використання матеріальних ресурсів та робочої сили у виробничо-комерційній діяльності.
4. Визначає прибутковість підприємств, в які вкладено певний власний капітал.

ТЕСТ 217. Коефіцієнт валового прибутку:

1. Показує, скільки прибутку припадає на 1 грн витрат.
2. Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн., сукупних вкладень.
3. Показує ефективність використання матеріальних ресурсів та робочої сили у виробничо-комерційній діяльності.
4. Визначає прибутковість підприємств, в які вкладено певний власний капітал.

ТЕСТ 218. Узагальнюючий показник, який порівнює чистий прибуток і виручку це:

1. Коефіцієнт валового прибутку.
2. Коефіцієнт окупності власного капіталу.
3. Коефіцієнт чистого прибутку.

ТЕСТ 219. Загальним показником, що характеризує фінансовий результат від діяльності підприємства за будь-який період, є:

1. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності і від надзвичайних подій.
2. Показник рентабельності активів.
3. Прибуток (збиток) від надзвичайної діяльності і від надзвичайних подій.
4. Показник доходності активів.

ТЕСТ 220. Прибуток від реалізації в цілому по підприємству залежить від:

1. Обсяг реалізації продукції.
2. Структури продукції.
3. Собівартості.

4. Рівня середньо-реалізаційних цін.
5. Усі варіанти вірні.

ТЕСТ 221. Основними завданнями аналізу ділової активності виступають –

1. Оцінка господарської ситуації.
2. Виявлення факторів і причин досягнутого стану.
3. Підготовка і обґрунтування майбутніх рішень.
4. Викриття і мобілізація резервів підвищення ефективності господарської діяльності.
5. Усі відповіді вірні.

ТЕСТ 222. Коефіцієнт оборотності активів характеризує ...

1. Ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.
2. Середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.
3. Ефективність використання основних засобів підприємства.
4. Ефективність використання власного капіталу підприємства.

ТЕСТ 223. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів характеризує ...

1. Ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.
2. Середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.
3. Ефективність використання основних засобів підприємства.
4. Ефективність використання власного капіталу підприємства.
5. Швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

ТЕСТ 224. Коефіцієнт оборотності основних засобів характеризує ...

1. Ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.
2. Середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.
3. Ефективність використання основних засобів підприємства.
4. Ефективність використання власного капіталу підприємства.
5. Швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

ТЕСТ 225. Як тривалості фінансового циклу впливає на роботу підприємства:

1. Чим він коротший, тим краще працює підприємство.
2. Чим він довший, тим краще працює підприємство.
3. Тривалості фінансового циклу не впливає на роботу підприємства.

ТЕСТ 226. Фінансовий стан підприємства – це...

1. економічна категорія, яка відображає на певний момент стан капіталу процесі його обороту, і здатність суб'єкта господарської діяльності до само розвитку.
2. такий загальний фінансовий стан підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат його функціонування.
3. такий рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходжень коштів (доходів) над їх витратами (затратами).

ТЕСТ 227. Внутрішня стійкість – це ...

1. Такий загальний фінансовий стан підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат його функціонування.
2. Такий рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходжень коштів (доходів) над їх витратами (затратами).

ТЕСТ 228. Загальна стійкість підприємства – це ...

1. Такий загальний фінансовий стан підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат його функціонування.
2. Такий рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходжень коштів (доходів) над їх витратами (затратами).

ТЕСТ 229. Запас фінансової стійкості – це ...

ТЕСТ 230. Нормативне значення коефіцієнт платоспроможності (автономії):

1. $>0,5$
2. < 1
3. $0,1$
4. 0

ТЕСТ 231. Коефіцієнт фінансування характеризує ...

1. Забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.
2. Залежність підприємства від залучених засобів.
3. Питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

ТЕСТ 232. Коефіцієнт платоспроможності характеризує ...

1. Забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.
2. Залежність підприємства від залучених засобів.
3. Питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

ТЕСТ 233. Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує ...

1. Забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.
2. Залежність підприємства від залучених засобів.
3. Питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.
4. Яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності,

ТЕСТ 234. Ефект економічного важеля визначається такими складовими:

1. Різницею економічної рентабельності та середньої процентної ставки на позичковий капітал.
2. Співвідношенням залучених і власних коштів.
3. Ваш варіант.

ТЕСТ 235. Ліквідність підприємства – це ...

ТЕСТ 236. Найменш ліквідним поточним активом є:

1. Готівка.
2. Запаси.

3. Короткострокові інвестиції.
4. Дебіторська заборгованість.

ТЕСТ 237. Найбільш ліквідним поточним активом є:

1. Готівка.
2. Запаси.
3. Короткострокові інвестиції.
4. Дебіторська заборгованість.

ТЕСТ 238. Короткострокові зобов'язання – це борги, строк погашення яких не перевищує:

1. Шість місяців.
2. Одного року.
3. Два роки.

ТЕСТ 239. Підприємство буде ліквідним, якщо:

1. Його поточні активи не перевищуватимуть короткострокові зобов'язання.
2. Його поточні активи не перевищуватимуть довгострокові зобов'язання.
3. Його поточні активи перевищуватимуть короткострокові зобов'язання.
4. Його поточні активи перевищуватимуть довгострокові зобов'язання.

ТЕСТ 240. Загальний коефіцієнт ліквідності показує ...

1. Скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань
2. Показує, яку частину короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно.
3. Характеризує ту частину власних оборотних коштів, які перебувають у формі грошових коштів, що мають абсолютну ліквідність.

ТЕСТ 241. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує ...

1. Показує, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань
2. Яку частину короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно.
3. Характеризує ту частину власних оборотних коштів, які перебувають у формі грошових коштів, що мають абсолютну ліквідність.

ТЕСТ 242. Показник маневреності власних оборотних коштів

1. Показує скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань
2. Показує яку частину короткострокових позикових зобов'язань можна за необхідності погасити негайно.
3. Характеризує ту частину власних оборотних коштів, які перебувають у формі грошових коштів, що мають абсолютну ліквідність.

ТЕСТ 243. Нормативне значення коефіцієнта покриття:

1. >1
2. 0,6-0,8
3. >0 , збільшення

ТЕСТ 244. Нормативне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності:

1. >1

2. 0,6-0,8
3. >0 , збільшення

ТЕСТ 245. Нормативне значення коефіцієнта швидкої ліквідності:

1. >1
2. 0,6-0,8
3. >0 , збільшення

ТЕСТ 246. Грошовий потік це ...

1. Різниця між всіма отриманими і виплаченими підприємством коштами за визначений період часу.
2. Рух ліквідних грошових коштів, тобто їх надходження і витрачання в процесі господарської діяльності.
3. Це міра ліквідності підприємства, складається з чистого прибутку та амортизаційних відрахувань.
4. Це рух грошей в процесі господарської діяльності.
5. Усі відповіді вірні.

ТЕСТ 247. Основним документом для аналізу грошових потоків є:

1. «баланс»
2. «звіт про рух грошових коштів»
3. «звіт про фінансові результати»
4. «звіт про власний капітал»

ТЕСТ 248. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом полягає в...

1. Перетворенні величини чистого прибутку на величину грошових коштів.
2. В зіставленні надходження (припливу) грошових коштів з їх витрачанням (платежами).
3. Свій варіант.

ТЕСТ 249. Аналіз руху грошових коштів за прямим методом полягає в...

1. Перетворенні величини чистого прибутку на величину грошових коштів.
2. В зіставленні надходження (припливу) грошових коштів з їх витрачанням (платежами).
3. Свій варіант.

ТЕСТ 250. Структура капіталу підприємства – це ...

ТЕСТ 251. Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти):

1. Коефіцієнт зносу основних засобів.
2. Коефіцієнт оновлення основних засобів.
3. Коефіцієнт вибуття основних засобів.

ТЕСТ 252. Коефіцієнт зносу основних засобів...

1. Характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.
2. Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби.
3. Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період.

ТЕСТ 253. Коефіцієнт вибуття основних засобів...

1. Характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.
2. Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби.
3. Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період.

ТЕСТ 254. Коефіцієнт оновлення основних засобів...

1. Характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.
2. Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби.
3. Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період.

ТЕСТ 255. Основним джерелом інформації для оцінки фінансового стану служить:

1. Бухгалтерський баланс підприємства.
2. Звіт про фінансові результати.
3. Звіт про рух грошових коштів.
4. Звіт про власний капітал.
5. Додатки до фінансової звітності.

ТЕСТ 256. Уміння читати баланс дає можливість:

1. Отримати необхідну інформацію про підприємство.
2. Розрахувати рівень забезпечення підприємства власними оборотними коштами.
3. Встановити причину зміни величини оборотних коштів.
4. Оцінити фінансовий стан підприємства за звітний період.
5. Усі варіанти вірні.

ТЕСТ 257. Горизонтальний аналіз балансу дає можливість:

1. Встановити абсолютні відхилення і темпи зростання за кожною статтею балансу.
2. Зробити висновки про співвідношення власного і позикового капіталу.

ТЕСТ 258. Вертикальний аналіз балансу дає можливість:

1. Встановити абсолютні відхилення і темпи зростання за кожною статтею балансу.
2. Зробити висновки про співвідношення власного і позикового капіталу.

ТЕСТ 259. Цінність горизонтального аналізу в умовах інфляції:

1. Зростає.
2. Знижується.
3. Не змінюється.

ТЕСТ 260. Трендовий аналіз є варіантом ...

1. Горизонтального аналізу.
2. Вертикального аналізу.
3. Не має відношення до аналізу балансу.

ТЕСТ 261. Всі показники порівняльного аналітичного балансу можна розбити на:

1. Показники структури балансу.
2. Показники динаміки балансу.
3. Показники структурної динаміки балансу.

ТЕСТ 262. Фінансовий аналіз належить до :

1. Аналізу господарської діяльності підприємства.
2. Аналізу фінансової діяльності підприємства.
3. Аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.
4. Аналізу виробничого обліку.
5. Аналізу бухгалтерської звітності.

ТЕСТ 263. Фактори, що впливають на результати фінансово-господарської діяльності, підрозділяються на:

1. Природні.
2. Соціально-економічні.
3. Виробничо-економічні.
4. Усі перелічені.
5. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 264. У детермінованому моделюванні факторних систем виділяються такі типи:

1. Адитивні моделі.
2. Мультиплікативні моделі.
3. Кратні моделі.
4. Комбіновані моделі.
5. Усі перелічені.

ТЕСТ 265. Які поняття точніше відображують предмет фінансового аналізу підприємства ?

1. Майно і капітал підприємства.
2. Основні й оборотні активи підприємства.
3. Прибуток і цінні папери підприємства.
4. Фінансові ресурси підприємства, їхнє формування і використання.
5. Фінанси підприємства.

ТЕСТ 266. Фінансова звітність необхідна для регулярного надання інформації про фінансовий стан підприємства:

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 267. Фінансові звіти складають не всі підприємства:

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 268. Балансовий звіт – це звіт...

1. Про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.
2. який відображує зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
3. Про фінансовий стан підприємства, що відображує на визначену дату його активи, зобов'язання і власний капітал.
4. Який відображує надходження і витрати коштів у результаті діяльності підприємства в звітному періоді.
5. Про перевищення суми витрат над сумою доходу, для одержання якого були здійснені ці витрати.

ТЕСТ 269. Звіт про фінансові результати – це звіт...

1. Про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.
2. Який відображує зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
3. Про фінансовий стан підприємства, що відображує на визначену дату його активи, зобов'язання і власний капітал.
4. Який відображує надходження і витрати коштів у результаті діяльності підприємства в звітному періоді.
5. Про перевищення суми витрат над сумою доходу, для одержання якого були здійснені ці витрати.

ТЕСТ 270. Звіт про рух грошових коштів – це звіт...

1. Про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.
2. Який відображує зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
3. Про фінансовий стан підприємства, що відображує на визначену дату його активи, зобов'язання і власний капітал.
4. Який відображує надходження і витрати коштів у результаті діяльності підприємства в звітному періоді.
5. Про перевищення суми витрат над сумою доходу, для одержання якого були здійснені ці витрати,

ТЕСТ 271. Головні надходження коштів на підприємстві – від інвестиційної і фінансової діяльності:

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 272. Звіт про рух грошових коштів є обов'язковим для українських підприємств:

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 273. Звіт про власний капітал – це звіт...

1. Про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.
2. Який відображує зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду.
3. Про фінансовий стан підприємства, що відображує на визначену дату його активи, зобов'язання і власний капітал.
4. Який відображує надходження і витрати коштів у результаті діяльності підприємства в звітному періоді.
5. Про перевищення суми витрат над сумою доходу, для одержання якого були здійснені ці витрати.

ТЕСТ 274. Звіт про власний капітал є окремим документом:

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 275. Дані, представлені в пасиві балансу підприємства, показують:

1. Звідки надійшли засоби, кому за них заборгувало підприємство.
2. Розміщення капіталу, що знаходиться в розпорядженні підприємства.
3. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 276. За допомогою вертикального аналізу визначаються:

1. Зміни фактичних показників фактичних результатів порівняно з плановими.
2. Зміни структури статей активу і пасиву балансу.
3. Динаміка статей активу і пасиву балансу.

ТЕСТ 277. Які з перелічених статей включаються в перший розділ активу балансу?

1. Довгострокова дебіторська заборгованість.
2. Грошові кошти і їх еквіваленти.
3. Відстрочені податкові активи.
4. Основні засоби.

ТЕСТ 278. Назвіть основні розділи активу балансу:

1. Власний капітал.
2. Необоротні активи.
3. Поточні зобов'язання.
4. Витрати майбутніх періодів.
5. Довгострокові зобов'язання.
6. Оборотні активи.

ТЕСТ 279. Знайдіть правильне визначення складу оборотного капіталу підприємства. Оборотний капітал підприємства включає:

1. Статутний капітал, довгострокові фінансові інвестиції, заборгованість постачальникам за матеріальні цінності, прибуток минулих років.
2. Виробничі запаси, грошові кошти, дебіторську заборгованість, цінні папери.
3. Незавершене виробництво, залишки готової продукції на складі, кредиторську заборгованість, залишок коштів на поточному рахунку.
4. Поточні фінансові інвестиції, сировина і матеріали, заборгованість із заробітної плати, нерозподілений прибуток.

ТЕСТ 280. Прискорення оборотності дебіторської заборгованості може бути досягнуте шляхом:

1. Збільшення виручки від реалізації.
2. Збільшення кредиторської заборгованості.
3. Збільшення запасів.

ТЕСТ 281. До яких наслідків приводить прискорення оборотності оборотних активів?

1. До збільшення обсягів позикового і залученого капіталу.
2. До відносного їх вивільнення з обороту.
3. До збільшення іммобілізації оборотних активів.
4. До абсолютного їх вивільнення з обороту.

ТЕСТ 282. Про поліпшення структури оборотного капіталу може свідчити:

1. Зростання залишків готової продукції.
2. Зниження питомої ваги матеріальних оборотних активів (запасів).
3. Збільшення питомої ваги матеріальних оборотних активів (запасів).

ТЕСТ 283. Одним із джерел покриття основного капіталу є позикові засоби. Потрібно вказати, які з перелічених елементів основного капіталу, як правило, фінансуються за рахунок довгострокових кредитів ?

1. Незавершене будівництво.

2. Основні засоби.
3. Устаткування до встановлення.
4. Довгострокові фінансові інвестиції.
5. Нематеріальні активи.

ТЕСТ 284. Раціональне співвідношення власного і позикового капіталу залежить від:

1. Рентабельності власного капіталу.
2. Витрат на реалізовану продукцію.
3. Швидкості обороту активів.

ТЕСТ 285. Прискорення оборотності кредиторської заборгованості є чинником:

1. Поліпшення фінансового стану підприємства.
2. Погіршення його фінансового стану.
3. Не впливає на фінансовий стан.

ТЕСТ 286. Оборотність кредиторської заборгованості залежить від:

1. Цін на реалізовану продукцію.
2. Витрат на реалізовану продукцію.
3. Ставки податку на прибуток.
4. Усього переліченого.

ТЕСТ 287. За ступенем належності капітал підприємства підрозділяється на:

1. Довгостроковий.
2. Власний.
3. Позиковий.
4. Короткостроковий.

ТЕСТ 288. На структуру капіталу впливає:

1. Податковий тягар.
2. Дисконтна ставка нбу.
3. Рівень динаміки прибутковості підприємства.
4. Рівень витрат на виробництво продукції.
5. Усе перелічене.

ТЕСТ 289. Структура капіталу підприємства це –

Співвідношення між різними джерелами капіталу (власним і позиковим), що використовується для довгострокового фінансування інвестиційної діяльності підприємства.

ТЕСТ 290. Типи фінансової стійкості:

1. Абсолютна стійкість, нормальна стійкість, стійкий стан, нестійкий стан.
2. Абсолютна стійкість, відносна стійкість, занепадницький стан, кризовий стан.
3. Абсолютна стійкість, нормальна стійкість, нестійкий фінансовий стан, кризовий стан.

ТЕСТ 291. До якої групи показників належить показник маневреності власного капіталу:

1. До показників прибутковості.
2. До показників фінансової стійкості.
3. До показників ліквідності.

4. До показників майнового стану.
5. До показників ділової активності підприємства.

ТЕСТ 292. Коефіцієнт автономії (незалежності) визначається як співвідношення:

$$1 \frac{\text{Позикові засоби ;}}{\text{Власні засоби}} \backslash \quad \quad \quad 2 \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Матеріальні витрати;}}$$

$$3 \frac{\text{Власні засоби}}{\text{Майно підприємства}} \cdot 4 \frac{\text{Запаси і витрати}}{\text{Активи}}$$

ТЕСТ 293. Визначте чинники, що впливають на стійкість підприємства:

1. Ефективність господарських і фінансових операцій.
2. Прибутковість підприємства.
3. Ставка рефінансування.
4. Виплата дивідендів.
5. Потенціал у діловому світі.
6. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 294. Загальна стійкість підприємства – це...

ТЕСТ 295. Наявність власних оборотних коштів розраховується за формулою:

1. Власний капітал + короткострокові кредити і позики – необоротні активи.
2. Власний капітал + довгострокові кредити і позики – запаси і витрати.
3. Власний капітал + кредиторська заборгованість – необоротні активи.
4. Власний капітал – необоротні активи.

ТЕСТ 296. До першої групи відносних показників фінансової стійкості належать:

1. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами.
2. Коефіцієнт фінансового ризику.
3. Коефіцієнт маневреності.
4. Коефіцієнт автономії.
5. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 297. До другої групи відносних показників фінансової стійкості належать:

1. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень.
2. Коефіцієнт реальної вартості майна.
3. Коефіцієнт забезпеченості матеріальними запасами.
4. Коефіцієнти структури довгострокових джерел фінансування.

ТЕСТ 298. Стійкість фінансового стану може бути відновлена шляхом:

1. Збільшення запасів і витрат.
2. Обґрунтованого зменшення запасів і витрат.
3. Прискорення оборотності капіталу.
4. Збільшення кредиторської заборгованості, збільшення дебіторської заборгованості.

ТЕСТ 299. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами має бути:

1. Більший 1.
2. Більший 2.

3. Більший 0,1.
4. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 300. Відмінність між оподатковуваним і чистим прибутком залежить від:

1. Підприємства.
2. Партнерів підприємства.
3. Податкового законодавства.

ТЕСТ 301. Підвищується попит на продукцію підприємства. Для отримання більшого прибутку від реалізації доцільно:

1. Підвищувати ціни.
2. Збільшувати натуральний обсяг реалізації.
3. І те, й інше.

ТЕСТ 302. Термін «аналіз» походить від грецького слова, що в перекладі означає:

1. Розмежування (розподіл) явища або предмета на складені елементи для вивчення їх як частин цілого.
2. Об'єднання окремих складових явища або предмета, виявлення зв'язків і залежності між окремими частинами.
3. Ваш варіант відповіді.

ТЕСТ 303. Поліпшення споживчих властивостей продукції завжди призводить до зростання виручки від реалізації. Чи вірно це?

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 304. Поліпшення споживчих властивостей продукції завжди призводить до зростання прибутку від реалізації. Чи вірно це ?

1. Так.
2. Ні.

ТЕСТ 305. Підприємство збиткове, але виручка від реалізації більша від змінних витрат. Для одержання прибутку від реалізації можна:

1. Збільшувати натуральний обсяг реалізації.
2. Підвищувати ціни.
3. І те, й інше.

ТЕСТ 306. Підприємство збиткове. Виручка від реалізації менша від змінних витрат. Для одержання прибутку від реалізації можна:

1. Збільшувати натуральний обсяг реалізації.
2. Підвищувати ціни.
3. І те, й інше.

ТЕСТ 307. Збільшення або зменшення виручки від реалізації в плановому періоді порівняно з базисним безпосередньо приводить до зміни в балансі:

1. Необоротних активів.
2. Оборотних активів.
3. Збитків.

ТЕСТ 308. Плановане збільшення виручки від реалізації приводить до зниження платоспроможності підприємства:

1. Завжди.

2. Не завжди.
3. Ніколи.

ТЕСТ 309. Чистий прибуток підприємства визначається як:

1. Різниця між валовими витратами підприємства і сукупними витратами на виробництво і реалізацію продукції.
2. Різниця між балансовим прибутком і відрахуваннями у фонди і резерви підприємства.
3. Різниця між балансовим прибутком і прибутком від позареалізаційних заходів.
4. Різниця між виручкою і сукупними витратами на виробництво і реалізацію продукції.

ТЕСТ 310. Прибуток від реалізації продукції – це:

1. Чистий дохід підприємства мінус сплачені податки.
2. Виручка від реалізації продукції основного і допоміжного виробництва.
3. Дохід, отриманий підприємством від основної діяльності.
4. Різниця між валовим доходом підприємства і прямими витратами на виробництво продукції.
5. Різниця між обсягом реалізованої продукції і її собівартістю.

ТЕСТ 311. Назвіть можливі напрямки використання чистого прибутку:

1. Оплата відсотків за терміновими банківськими кредитами.
2. Погашення довгострокових банківських кредитів.
3. Оплата комунального податку.
4. Податок на прибуток і платежі за ресурси.

ТЕСТ 312. Який елемент необоротних активів не повинен враховуватися при оцінці рентабельності активів?

1. Основні засоби.
2. Незавершене будівництво.
3. Нематеріальні активи.

ТЕСТ 313. Інвестиції являють собою...

1. Вкладення капіталу в усіх його формах з метою отримання доходу в майбутньому або поточному періоді.
2. Переміщення капіталу з одних активів в інші або більш ефективні активи.
3. Вартість грошових коштів, спрямованих на формування активів підприємства.

ГЛОСАРІЙ

Активи – ресурси, контрольовані підприємством унаслідок минулих подій.

Акціонерне товариство – товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями лише своїм майном. Акціонери відповідають за зобов'язаннями **А. т.** тільки в межах належних їм акцій. У випадках, передбачених статутом, акціонери, які не повністю оплатили акції, несуть відповідальність за зобов'язаннями **А.т.** також у межах несплаченої суми.

Акція – цінний папір без установленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна в разі ліквідації акціонерного товариства.

Амортизація основних фондів і нематеріальних активів – поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань, установлених цією статтею.

Антидемпінгове мито (попереднє або остаточне) – особливий вид мита, що справляється в разі ввезення на митну територію України товару, який є об'єктом застосування антидемпінгових заходів (попередніх або остаточних).

Аудит – перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аналіз фінансового стану підприємства ґрунтується головним чином на відносних показниках, тому що абсолютні показники балансу в умовах інфляції складно звести до порівнянного вигляду.

Абсолютна стійкість фінансового стану, коли запаси і витрати менші від суми власного оборотного капіталу і кредитів банку під товарно-матеріальні цінності.

Аналіз руху коштів дає можливість визначити сальдо грошового потоку в результаті основної, інвестиційної і фінансової діяльності та інших операцій.

Аналіз прибутку в системі «директ-костинг» припускає розрахунок і вивчення показника «маржинальний дохід», що характеризує можливості підприємства за відшкодування постійних витрат. Зниження маржинального доходу порівняно з постійними витратами збільшує ризик підприємницької діяльності і «чутливість» прибутку до зміни витрат. Аналіз співвідношення змінних і постійних витрат і їхній вплив на фінансовий результат дає можливість прийняти управлінське рішення щодо зміни складу майна і структури розташовуваних ресурсів.

Аналіз прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, припускає вирішення таких завдань:

- кількісна оцінка впливу факторів на зміну чистого прибутку;
- виявлення тенденцій, що склалися в розподілі прибутку за звітний період;
- оцінка впливу розподілу прибутку на фінансовий стан підприємства.

Аналіз показників ділової активності показує, наскільки ефективно підприємство використовує свої засоби в основній виробничій діяльності.

Аналіз ефективності передбачуваних капітальних інвестицій – процес планування витрат на активи, доходи від яких очікуються за межами одного року.

Банкрутство – пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності – задовольнити в установленій для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Безнадійна заборгованість – заборгованість, яка відповідає будь-якій з наведених нижче ознак:

- заборгованість із зобов'язань, за якою минув строк позовної давності;
- заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності майна фізичної чи юридичної особи, оголошеної банкрутом у встановленому законодавством порядку, або юридичної особи, що ліквідується;
- заборгованість, яка виявилася непогашеною внаслідок недостатності коштів, одержаних від продажу на відкритих аукціонах (публічних торгів) майна позичальника, переданого у заставу як забезпечення зазначеної заборгованості, за умови, що інші юридичні дії кредитора щодо примусового стягнення іншого майна позичальника не привели до повного покриття заборгованості;

➤ заборгованість, стягнення якої стало неможливим у зв'язку з дією обставин непереборної сили, стихійного лиха (форс-мажору), підтверджених у порядку, передбаченому законодавством;

➤ прострочена заборгованість померлих фізичних осіб, а також визнаних у судовому порядку безвісно відсутніми, померлими або недієздатними, а також прострочена заборгованість фізичних осіб, засуджених до позбавлення волі.

Безоплатно надані товари (роботи, послуги) – це:

➤ товари, що надаються платником податку згідно з договорами дарування, іншими договорами, які не передбачають грошової або іншої компенсації вартості таких матеріальних цінностей і нематеріальних активів чи їх повернення, чи без укладання таких угод;

➤ роботи й послуги, що надаються платником податку без вимоги про компенсацію їх вартості;

➤ товари, передані юридичній чи фізичній особі на відповідальне зберігання і використані нею в її виробничому або господарському обороті.

Безповоротна фінансова допомога – це:

➤ сума коштів, передання платнику згідно з договорами дарування, іншими подібними договорами, які не передбачають відповідної компенсації чи повернення таких коштів (за винятком бюджетних дотацій і субсидій), чи без укладання таких угод;

➤ сума безнадійної заборгованості, відшкодована кредитору позичальником після списання такої безнадійної заборгованості;

➤ сума заборгованості платника податку перед іншою юридичною чи фізичною особою, що залишилася нестягнутою після закінчення строку позовної давності;

➤ кредит або депозит, наданий платнику податку без встановлення строків повернення його основної суми, за винятком кредитів, наданих під безстрокові облігації, та депозитів до запитання у банківських установах.

Безстрокові цінні папери – цінні папери, які не мають встановленого строку погашення чи мають строк погашення більше як 10 років з моменту їх емісії (випуску) або згідно з умовами емісії передбачають право емітента приймати одноособове рішення про продовження строку погашення (ліквідації) таких цінних паперів, незалежно від загального строку дії таких цінних паперів.

Бухгалтерський баланс підприємства – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певний момент часу його активи, зобов'язання та власний капітал.

Бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, що здійснюється органами державної влади

України, органами влади Автономної Республіки Крим та місцевими Радами народних депутатів.

Бюджетне відшкодування – сума, що підлягає поверненню платнику податку з бюджету у зв'язку з надмірною сплатою податку у випадках, визначених цим Законом.

Валові витрати виробництва та обігу – сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.

Валовий дохід – загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за їх межами.

Вексель – цінний папір, який засвічує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику **В.** (векселедержателю). Випускаються два види **В.:** простий і переказаний.

Види цінних паперів – акції, облігації внутрішніх і місцевих позик, облігації підприємств, казначейські зобов'язання республіки, ощадні сертифікати, векселі.

Випуск цінних паперів – зареєстрована у встановленому порядку сукупність цінних паперів одного емітента з одним державним реєстраційним номером, що можуть мати різні емісії, але надають однакові права.

Гудвіл – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу, що виникає в наслідок використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів (робіт, послуг), нових технологій тощо. Вартість **Г.** не підлягає амортизації та не враховується у визначенні валових витрат платника податку.

Державне регулювання ринку цінних паперів – здійснення державою комплексних заходів з упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних та запобігання ринку цінних паперів в Україні», Стаття 1

Дериватив – стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати чи продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умов у майбутньому. Стандартна (типова) форма **Д.** та порядок їх випуску та обігу встановлюються законодавством. До **Д.** належать: форвардний контракт,

ф'ючерсний контракт та опціон. Відповідно до виду цінностей деривативи розподіляються на: фондовий Д., валютний Д. і товарний Д.

Дивіденди – платіж, провадиться юридичною особою на користь власників (довірених осіб власника) корпоративних прав, емітованих такою юридичною особою, у зв'язку з розподілом частин прибутку. Д. не включаються виплати юридичної особи, пов'язані зі зворотними викупом акцій, часток (паїв), раніше емітованих такою юридичною особою.

Дисконтування – процес коректування майбутніх грошових потоків для визначення їхньої теперішньої вартості.

Ефективність використання оборотних активів характеризується тривалістю обороту, кількістю оборотів, коефіцієнтом завантаження засобів в обороті.

Ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства характеризується показниками: прибуток; рентабельність продажів; рентабельність авансованого капіталу; рентабельність власного капіталу.

Економічна вигода – потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів.

Експорт – суб'єкт господарсько-правових відносин, що вивозять із країни експорту товар (товари).

Емісійний дохід – сума перевищення доходів, отриманих підприємством від первинної емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав, над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав).

Емітент цінних паперів – юридична особа, яка від свого імені випускає цінні папери і зобов'язується виконувати обов'язки, що впливають з умов їх випуску.

Зовнішньою ознакою банкрутства є призупинення підприємством поточних платежів у випадку, якщо воно або свідомо не забезпечує, або не здатне забезпечити вимог кредиторів протягом трьох місяців із дня настання термінів їхнього виконання.

Змінний оборотний капітал – та частина поточних активів, потреба в яких виникає лише в пікові моменти операційного циклу.

Звітний (податковий період) – період, за який платник податку зобов'язаний проводити розрахунки податку та сплачувати його до бюджету.

Зобов'язання підприємства – заборгованість підприємства, що виникла в наслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, приведе до зменшення ресурсів підприємств, що втілюють у собі економічні вигоди.

Фінансового аналізу – сукупність інформаційних ресурсів і способів їхньої організації, необхідних і придатних для реалізації аналітичних процедур, що забезпечують фінансову діяльність підприємства.

Інфляція – процес підвищення загального рівня цін в економіці, що супроводжується зниженням купівельної спроможності грошей. Відкрита інфляція виявляється в тривалому зростанні цін, прихована – у посиленні товарного дефіциту; перша характерна для ринкової, друга – для централізованої планової економіки.

Інвестиції – це вкладення засобів в активи тривалого використання для отримання прибутку на підприємстві або інших результатів (наприклад, соціального ефекту).

Інвестиційний проект – комплексний план заходів, що включають проектування, будівництво, придбання технологій і устаткування, підготовку кадрів тощо і спрямованих на створення нового або модернізацію діючого виробництва товарів з метою отримання економічної або іншої вигоди.

Індикатори (ознаки) імовірності банкрутства поділяють на основні і допоміжні. До основних індикаторів відносяться показники з низьким (несприятливим) рівнем або динамікою, що у даний час можуть призвести до незадовільного фінансового стану або банкрутства. До них належать:

- хронічна збитковість;
- наявність хронічної простроченої заборгованості по кредитах і позиках, кредиторській заборгованості;
- низька якість дебіторської заборгованості;
- виражена тенденція зниження коефіцієнта незалежності і досягнення його критичного рівня;
- виражена тенденція зниження коефіцієнта ліквідності;
- хронічна нестача власного оборотного капіталу;
- низька якість прибутку;
- скорочення обсягу реалізації і зменшення сегментів ринку продукції підприємства;
- несприятливі зміни в портфелі замовлень;
- підвищення частки залежаних виробничих запасів;
- зниження виробничого потенціалу;
- падіння ринкової вартості цінних паперів суб'єкта господарювання;
- високий рівень конкуренції і спричинене нею зниження цін на продукцію без відповідного зниження собівартості.

Капітальна інвестиція – операція, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

Командитне товариство – товариство, в якому разом з одним чи більше учасників, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім

своїм майном, є один чи більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників).

Конкуренція – змагальність підприємців, коли їхні самостійні дії обмежують можливості кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, яких потребує споживач.

Консолідована фінансова звітність – фінансова звітність, яка відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Користувачі фінансової звітності – фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для винесення рішень.

Кредит – кошти й матеріальні цінності, що надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під процент. Кредит розподіляється на фінансовий **К.**, товарний **К. і К.** під цінні папери, що засвідчують відносини позики.

Кредитор – громадянин або юридична особа, яка має підтверджені належними документами майнові вимоги до боржника крім кредиторів, майнові вимоги, які повністю забезпечені заставою.

Кризовий фінансовий стан – це стан, при якому підприємство є неплатоспроможним і знаходиться на межі банкрутства.

Лізинг – підприємницька діяльність, що спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. **Л.** здійснюється за договором лізингу, який регулює правовідносини між суб'єктами **Л.**, і, залежно від особливостей здійснення лізингових операцій, може бути двох видів – фінансовий чи оперативний. Залежно від форми здійснення **Л.** може бути зворотним, пайовим, міжнародним тощо.

Ліквідний грошовий потік характеризує зміну в чистій кредитній позиції підприємства протягом періоду.

Матеріальний актив – основні фонди та оборотні активи у будь-якому виді, що відрізняється від коштів, цінних паперів, деривативів і нематеріальних активів.

Монетарні активи – облікові об'єкти, що або знаходяться у формі грошей, або будуть оплачені чи отримані у вигляді обговореної суми грошей. Такі об'єкти в силу своєї природи відображуються в обліку і звітності в поточній грошовій оцінці і не потребують переоцінки, виходячи з довгострокової зміни купівельної спроможності грошової

одиниці. До них належать кошти в касі і на розрахунковому рахунку, депозити, фінансові вкладення, розрахунки з дебіторами і кредиторами.

Методи ранжирування – методи, що використовуються для оцінки проекту капітальних (реальних) інвестицій.

Національне положення (стандарт) бухгалтерською обліку – нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам.

Нематеріальний актив – об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку.

Неустойка (штраф, пеня) – визначена законом або договором грошова сума, яку боржник повинен сплатити кредиторіві в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, зокрема в разі прострочення виконання. Н. (ш., п.) може забезпечуватися лише дійсна вимога. Кредитор не вправі вимагати сплати Н. (ш., п.), якщо боржник не несе відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання.

Немонетарні активи – облікові об'єкти, реальна грошова оцінка яких змінюється з часом і зі зміною цін. У силу своєї природи ці об'єкти повинні періодично переоцінюватися. До них належать: основні засоби, нематеріальні активи, виробничі запаси, зобов'язання перед контрагентами, що мають бути погашені товарами чи послугами.

Нормальна стійкість – це стійкість, при якій гарантується платоспроможність підприємства.

Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан характеризується порушенням платоспроможності підприємства і відновлення рівноваги можливе за рахунок поповнення тимчасово вільних джерел і прискорення оборотності запасів.

Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений в ньому строк з виплатою фіксованого процента (якщо інше не передбачено умовами випуску). **О.** усіх видів розповсюджуються серед підприємств і громадян на добровільних засадах.

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.

Облікова ставка Національного банку України – виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за

рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу з них і утримується з номінальної суми векселя. Облікова ставка є найнижчою серед ставок рефінансування і є орієнтиром ціни на гроші.

Оренда – засноване на договорі строкове платне володіння і користування майном, необхідним орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності.

Основні фонди – матеріальні цінності, що використовуються у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом.

Облікова політика – сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання і подання фінансової звітності.

Оборотні активи – це засоби, що роблять оборот протягом року або одного виробничого циклу; складаються з двох частин: постійного і змінного оборотного капіталу.

Основна задача аналізу грошових потоків полягає у виявленні причин нестачі (надлишку) коштів, визначенні джерел їх надходжень і напрямів використання.

Проценти – платіж, що здійснюється позичальником на користь кредитора у вигляді плати за використання залучених на визначений строк коштів або майна. До **П.** включаються:

- платіж за використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит;
- платіж за використання коштів, залучених у депозит; платіж за придбання товарів у розстрочку;
- платіж за використання майна, отриманого в користування (орендні, у тому числі лізингові та рентні операції).

П. нараховуються у вигляді відсотків на основну суму заборгованості або фіксованих сум. У разі коли залучення коштів здійснюється шляхом продажу облігацій, казначейських зобов'язань або ощадних (депозитних) сертифікатів, емітованих позичальником, сума **П.** визначається шляхом нарахування відсотків на номінал такого цінного паперу, виплати фіксованої премії чи виграшу або шляхом визначення різниці між ціною розміщення та ціною погашення такого цінного паперу (сума дисконту). Платежі за іншими цивільно-правовими договорами, незалежно від того, чи встановлені вони в абсолютних (фіксованих) цінах або у відсотках до суми договору або до іншої вартісної бази, не є **П.**

Пряма інвестиція – господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

Постійний оборотний капітал – та частина поточних активів, потреба в яких відносно постійна протягом всього операційного циклу.

Поточні зобов'язання – заборгованість, період погашення якої не перевищує одного року.

Проекти, що взаємно виключаються, – набір проектів, з яких прийнятним може бути тільки один.

Резерви зростання прибутку – кількісно вимірні можливості її збільшення за рахунок зростання обсягу реалізації продукції, зменшення витрат на її виробництво і реалізацію, недопущення позареалізаційних збитків, удосконалювання структури продукції й ін.

Роялті – платежі будь-якого виду, одержані у вигляді винагород (компенсацій) за використання або надання дозволу на використання прав інтелектуальної, в тому числі промислової, власності; а також інших аналогічних майнових прав, що визнаються об'єктом права власності суб'єкта підприємницької діяльності, включаючи використання авторських прав на будь-які твори науки, літератури, мистецтва, записи на носіях інформації, права на копіювання і розповсюдження будь-якого патенту або ліцензії, знака на товари та послуги, права та винаходи, на промислові або наукові зразки, креслення моделі, або схеми програмних засобів обчислювальної техніки, автоматизованих систем або систем обробки інформації, секретної формули або процесу, права на інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду (ноу-хау).

Рентабельність активів – комплексний показник, що дає можливість оцінювати результати основної діяльності підприємства. Він виражає віддачу, що приходиться на гривню активів підприємства.

Рентабельність власного капіталу – показник, який є найважливішим для акціонерів підприємства. Він характеризує прибуток, що припадає на власний капітал. Цей коефіцієнт містить у собі такі важливі параметри, як платежі по відсотках за кредит і податок на прибуток.

Рейтинг – це індивідуальний числовий показник оцінки досягнень, який складається щорічно для найсильніших компаній; числове вираження ділової репутації фірми, її «візитна картка» на різних ринках, насамперед на ринках капіталу.

Ринковий рейтинг – це основний рейтинг фірми, що має універсальне застосування. Він характеризує репутацію фірми на ринках, тому для його визначення використовується система різномірних показників, які дають найважливіші ринкові характеристики фірми, а саме:

➤ капіталізація фірми – сума чистих активів фірми, що являють собою ту частину активів, яка забезпечена власними і довгостроковими позиковими засобами;

➤ економічний потенціал фірми, що часто представляють рівнем і динамікою виторгу від продажів;

➤ чистий прибуток на акціонерний капітал. Це обернена величина одного з найпопулярніших показників у сучасній фінансовій практиці, який називається ринковим множителем або мультиплікатором доходів P/E;

➤ показники фінансової стійкості і ліквідності.

Середня тривалість обороту оборотних активів – час, необхідний для перетворення засобів, вкладених у запаси і дебіторську заборгованість, у гроші.

Сутність фінансової стійкості визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Фактор – умови, необхідний і визначальний фінансово-господарський процес, а також причини, що вплинули на результат цього процесу.

Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у такому вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

Фінансова стійкість підприємства – це такий стан його фінансових ресурсів, їхній розподіл і використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого ризику.

Фактори, що впливають на чистий прибуток, підрозділяються на фактори першого, другого і третього рівнів впливу:

➤ факторами першого рівня є сума прибутку, що склалася за звітний період, і розмір податкових відрахувань;

➤ факторами другого рівня є фактори, що впливають на величину податкових відрахувань: розмір оподатковуваного прибутку і ставка податку на прибуток;

➤ фактори третього рівня – це фактори, що впливають на розмір оподатковуваного прибутку.

Фінансова інвестиція – операція, що передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Ф. і. поділяються на прямі та портфельні.

Фінансовий кредит – кошти, що надаються банком – резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно з законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, згідно з відповідним законодавством у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк, для цільового використання та під процент.

Правила надання Ф. к. встановлюються Національним банком України (стосовно банківських кредитів), а також Кабінетом Міністрів України (стосовно небанківських фінансових організацій) відповідно до законодавства.

Фінансовий лізинг – договір лізингу, внаслідок укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує в платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, не менший строку, за який амортизується 60% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Сума відшкодування вартості об'єкта лізингу в складі лізингових платежів за період дії договору **Ф. л.** повинна включати не менше 60% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення строку договору **Ф. л.** об'єкт лізингу, переданий лізингоодержувачу згідно з договором, переходить у власність лізингоодержувача або викупується ним за залишковою вартістю.

Фінансовий лізинг (оренда) – господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних фондів з подальшим їх переданням у користування орендарю на строк, що не перевищує строку повної амортизації таких основних фондів з обов'язковою подальшою передачею права власності на такі основні фонди орендарю. **Ф. л. (о.)** є різновидом фінансового кредиту. Витрати орендодавця на купівлю об'єктів **Ф. л. (о.)** не включаються до складу валових витрат або до складу основних фондів такого орендодавця. Основні фонди, передані у **Ф. л. (о.)**, включаються до складу основних фондів орендаря.

Чистий оборотний капітал – показник, що характеризує співвідношення між поточними активами та зобов'язаннями і чисельно дорівнює різниці між ними.

Чиста кредитна позиція – це різниця між сумою кредитів, отриманих підприємством, і величиною грошових коштів.

Чистий прибуток – прибуток, що залишається підприємству після сплати податків, економічних санкцій і відрахувань, що підприємство розподіляє і використовує самостійно без втручання держави.

Цінні папери – грошові документи, що засвідчують право володіння чи відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і здебільшого передбачають виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. Білик М. Д., Павловські О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. Посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
3. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
4. Брейли Ричард, Майерс Стюарт Принципы корпоративных финансов: Пер. с англ. Н. Барышниковой. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2007. – 1008 с.
5. Брігхем Євхен Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
6. Ван Хорн, Джеймс, К., Вахович, мл., Джон, М. Основи финансового менеджмента, 11-е изд.: Пер. с англ. – М.: Издат. дом «Вильямс», 2003, 992 с.
7. Герчикова И. Н. Менеджмент: Учебник. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011.
8. Деєва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
9. Жукевич С. М. Фінансовий аналіз: курс лекцій. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 236 с.
10. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»//режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
11. Ізмайлова К. В. Сучасні технології фінансового аналізу: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2003. – 148 с.
12. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
13. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник. – Київ: Знання, 2008. – 261 с.
14. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. пос.]. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с.
15. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление денежными потоками, прибылью и рентабельностью [Текст] // В. В. Ковалев – М.: Проспект, 2007. – 336 с.
16. Кизим М. О., Забродський В. А., Зінченко В. А., Копчак Ю. С. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2003. – 144 с.
17. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз та планування. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
18. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз. Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
19. Лучко М. Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови: монографія / М. Р. Лучко. – К.: КНЕУ, 2007. – 262 с.
20. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб./ Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2014. – 412 с.

21. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки. – Наказ Міністерства фінансів України. – 14.02.2006 р. – № 170.

22. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємства. – Рішення Правління Укоопспілки. – 28.07.2006 р.

23. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства // наказ МЕУ від 19.01.2006 № 14 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Мін.економ. №81 від 06.03.2006 № 1361 від 26.10.2010).

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 N 73.

25. Податковий кодекс України <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/1349.html>.

26. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. – К.: Знання, 2004. – 654 с.

27. Савчук В. П. Управление финансами предприятий / В. П. Савчук. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 480 с.

28. Селіверстова Л. С., Скрипник О. В. Фінансовий аналіз: Навч. метод. посіб. / За ред. С. М. Безрутенка – К. «Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 274 с.

29. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – 4-те вид. доп. перер. – Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 344 с.

30. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. – К.: КНЕУ, 2004. – 259 с.

31. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.

32. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.

33. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Ю. М. Тютюнник. – К.: Знання, 2012. – 815 с.

34. Уолш К. Ключевые показатели менеджмента: полное руководство по работе с критическими числами, управляющими вашим бизнесом Пер. с англ. 2-е изд., Изд-во: Максимум, 2010. – 400 с.

35. Уолт, Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: Пер. з англ. – К.: Всеуито; Наук. думка, 2001. – 367 с. – (Сер. «Усе про менеджмент»).

36. Фаріон І. Д., Перезовова І. В. Організація обліку, контролю й аналізу: Навчальний посібник / За редакцією д.е.н., професора І. Д. Фаріона. Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 487с.

37. Фаріон І. Д., Перезовова І. В. Практикум з Фінансового обліку, фінансової звітності, фінансового аналізу для студентів економічних спеціальностей напрямку 0501 “економіка і підприємництво” всіх форм навчання / За редакцією д.е.н., професора І. Д. Фаріона – Тернопіль: Економічна думка, 2003. – 228 с.

38. Фаріон І. Д., Пристайко Л. С. Практикум з фінансового аналізу / За редакцією д.е.н., професора І. Д. Фаріона. – Тернопіль, 2003. – 207 с.

39. Фаріон І. Д., Чичун В. А., Жукевич С. М. Практикум з стратегічного аналізу для студентів економічних спеціальностей напрямку 0501 “Економіка і

підприємство” всіх форм навчання / За ред. док. екон. наук, проф. Фаріона І. Д. Тернопіль, 2004. – 300 с.

40. Фаріон І. Д., Стрехалюк Б. С. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. / За редакцією доктора економічних наук, професора І. Д. Фаріона. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 593 с.

41. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник / С. Я. Салига, Н. В. Дацій, С. О. Корецька, Н. В. Нестеренко. – Київ: ЦНЛ, 2006. – 210 с.

42. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред проф. А. М. Поддєрьогін – 4-те вид., виправ. та доп. – К.: КНЕУ, 2002 – 571 с.

43. Фролова Т. О. Фінансовий аналіз: Навч.-методич. посібник для самостійного вивчення і практичних завдань: – К.: Вид-во Єв-роп. ун-ту, 2005. – 253 с.

44. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз: підручник [Текст] // Ю. С. Цал-Цалко – К.: Цетр учбової літератури, 2008. – 566 с.

45. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: Міленіум, 2003. – 160 с.

46. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: Вид-во А.С.К., 2003. – 240 (Університетська бібліотека).

47. Шморгун Н. П., Головка І. В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.:ЦНЛ, 2006. – 528 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Баланс 2013 р.

Актив	Код	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	17,6	3,1
— первісна вартість	1001	31,4	31,4
— накопичена амортизація	1002	13,8	28,3
Незавершені капітальні інвестиції	1005	114,8	435,5
Основні засоби:	1010	7998,4	8118,1
— первісна вартість	1011	11935,9	13135,6
— знос	1012	3937,5	5017,5
Інвестиційна нерухомість	1015		
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016		
Знос інвестиційної нерухомості	1017		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021		
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022		
Довгострокові фінансові інвестиції:			
— які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
— інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Гудвіл	1050		
Відстрочені аквізиційні витрати	1060		
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	8130,8	8556,7
II. Оборотні активи			
Запаси	1100		
Виробничі запаси	1101	3203,7	2530,4
Незавершене виробництво	1102	17,4	205,8
Готова продукція	1103	317,8	394,9
Товари	1104	258,5	107,8
Поточні біологічні активи	1110	138,3	107,3
Депозити перестраховання	1115		
Векселі одержані	1120		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:	1125	768,0	716,1
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	63,9	61,5
з бюджетом	1135	4,6	27,6
у тому числі з податку на прибуток	1136		

з нарахованих доходів	1140		
із внутрішніх розрахунків	1145		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	195,6	143,4
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Грошові кошти та їх еквіваленти:	1165		
готівка	1166	81,8	70,3
рахунки в банках	1167		
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190	75,3	45,2
Усього за розділом II	1195	5124,9	4410,3
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300	13255,7	12967,0
Пасив	Код	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	6840,7	6840,7
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток	1420	1814,1	2251,5
Непокритий збиток	1421		
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495	8654,8	9092,2
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Пенсійні зобов'язання	1505		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	74,8	
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	74,8	
III. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	1600	1281,2	189,6
Векселі видані	1605		
Поточна кредиторська заборгованість за:			
Довгостроковими зобов'язаннями	1610		
Товари, роботи, послуги	1615	2 550,0	1781,4
розрахунками з бюджетом	1620	79,2	412,0
в тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625	69,0	101,3
розрахунками з оплати праці	1630	181,6	376,2
одержаними авансами	1635	48,0	229,9
розрахунками з учасниками	1640		
внутрішніми розрахунками	1645	113,3	107,5
Поточні забезпечення	1660		
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	203,8	686,4
Усього за розділом III	1695	4526,1	3884,3
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	13255,7	12976,5

Звіт про фінансові результати 2013р.

Стаття	Код	За попередній період	За звітний період
1	2	3	4
I. Фінансові результати			
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	28534,5	33598,1
Податок на додану вартість	15	3907,1	5614,9
Акцизний збір	20	1009,1	1195,6
	25		
Інші вирахування з доходу	30		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	23618,3	26787,6
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	19818,5	21263,5
Валовий:			
- прибуток	2090	3799,8	5524,1
- збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	5444,8	1315,6
Адміністративні витрати	2130	735,5	1049,5
Витрати на збут	2150	1140,4	1850,8
Інші операційні витрати	2180	6544,6	2628,6
Фінансові результати від операційної діяльності:			
- прибуток	2190	824,1	1310,8
- збиток	2195		
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220	3,1	3,9
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	407,1	136,2
Втрати від участі в капіталі	2255		
Інші витрати	2270	30,2	
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	389,9	1178,5
збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2230	237,2	376,8
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	152,7	801,7
збиток	2355		
II. Сукупний дохід			
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		

Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	152,7	801,7
III. Елементи операційних витрат			
Матеріальні затрати	2500	18128,4	18404,9
Витрати на оплату праці	2505	1677,1	3018,2
Відрахування на соціальні заходи	2510	632,1	1167,3
Амортизація	2515	1124,6	1094,6
Інші операційні витрати	2520	6676,8	3107,4
Разом	2550	28239,0	26792,4
IV. Розрахунок показників прибутковості акцій			
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Коефіцієнти 2013 р.

№ п/п	Назва показника	Формула для розрахунку	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
	Показники ліквідності			
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	(Грошові кошти + короткострокові ЦП) / Поточні зобов'язання	0,02	0,02
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – товарно-матеріальні запаси) / Поточні зобов'язання	0,25	0,26
3	Коефіцієнт проміжної ліквідності	(Оборотні активи – Виробничі запаси – НВЗ) / Поточні зобов'язання	0,42	0,43
4	Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	1,13	1,14
5	Величина власного оборотного капіталу	Оборотні активи – Поточні зобов'язання	598,80	526,00
6	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	(Оборотні активи – Поточні зобов'язання) / Поточні зобов'язання	0,13	0,14
7	Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	(Оборотні активи – Поточні зобов'язання) / Власний капітал	0,07	0,06
8	Коефіцієнт маневреності грошових коштів	Грошові кошти / Власний капітал	0,01	0,01
9	Частка оборотних коштів у активах	Оборотні активи / Усього активів	0,39	0,34
10	Частка запасів в оборотних активах	Запаси / Оборотні активи	0,77	0,76
11	Частка власних оборотних коштів у покритті запасів	Власні оборотні кошти / Запаси	0,15	0,16
12	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	0,30	0,40
	Показники ділової активності			
13	Оборотність дебіторської заборгованості	Виручка від реалізації / (Дебіторська заборгованість на початок року + Дебіторська заборгованість на кінець року) / 2	x	36,10
14	Оборотність кредиторської заборгованості	Виручка від реалізації / (Кредиторська заборгованість на початок року + Кредиторська заборгованість на кінець року) / 2	x	12,37
15	Середній період погашення дебіторської заборгованості	365 / Оборотність дебіторської заборгованості	x	10,11

16	Середній період погашення кредиторської заборгованості	365 / Оборотність кредиторської заборгованості	x	29,51
17	Оборотність активів	Виручка від реалізації / (Загальна сума активів на початок року + Загальна сума активів на кінець року) / 2	x	2,04
18	Оборотність постійних активів	Виручка від реалізації / (Вартість постійних активів на початок року + Вартість постійних активів на кінець року) / 2	x	3,21
19	Оборотність чистих активів	Виручка від реалізації / ((Загальна сума активів на початок року + Загальна сума активів на кінець року) – (Поточні зобов'язання на початок року + Поточні зобов'язання на кінець року)) / 2	x	3,01
20	Оборотність товарно – матеріальних запасів (I)	Виручка від реалізації / (Товарно-матеріальні запаси на початок року + Товарно-матеріальні запаси на кінець року) / 2	x	7,36
21	Оборотність товарно – матеріальних запасів (II)	Собівартість реалізованої продукції / (Товарно-матеріальні запаси на початок року + Товарно-матеріальні запаси на кінець року) / 2	x	5,84
22	Оборотність товарно – матеріальних запасів (III)	(Матеріальні витрати + Інші операційні витрати) / (Товарно-матеріальні запаси на початок року + Товарно-матеріальні запаси на кінець року) / 2	x	5,91
23	Середній період обороту товарно – матеріальних запасів	365 / Оборотність товарно – матеріальних запасів (II)	x	62,50
24	Тривалість фінансового циклу	(Середній період погашення дебіторської заборгованості + Оборотність товарно-матеріальних запасів (II)) – Середній період погашення кредиторської заборгованості	x	43,10
25	Оборотність готової продукції	Виручка від реалізації / (Готова продукція на початок року + Готова продукція на кінець року) / 2	x	75,17
26	Оборотність власного капіталу	Виручка від реалізації / Власний капітал	x	3,02
	Показники фінансової стійкості			
27	Коефіцієнт заборгованості	Загальна сума заборгованості / Активи	0,35	0,30
28	Коефіцієнт фінансової стабільності	Власний капітал / Позикові кошти (коротко- та довгострокові)	1,88	2,34
29	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	Власний капітал / Валюта балансу	0,65	0,70
30	Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань	Довгострокові зобов'язання / Власний капітал	0,01	0,00

31	Відношення заборгованості до капіталізації	Довгострокові зобов'язання / (Загальна сума пасивів – Короткострокові зобов'язання)	0,01	0,00
32	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	Позикові кошти (коротко- та довгострокові) / Власний капітал	0,53	0,43
33	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Власний капітал / Активи	0,65	0,70
34	Коефіцієнт фінансової залежності	Активи / Власний капітал	1,53	1,43
35	Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	(Довгострокові кредити + Довгострокові позики) / (Власний капітал + Довгострокові кредити + Довгострокові позики)	0,00	0,00
36	Коефіцієнт маневреності власних коштів	(Власний капітал + Довгострокові кредити + Довгострокові позики – Необоротні активи) / (Власний капітал + Довгострокові кредити + Довгострокові позики)	0,06	0,06
37	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Довгострокові зобов'язання / (Довгострокові зобов'язання + Власний капітал)	0,01	0,00
38	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Довгострокові зобов'язання / (Довгострокові зобов'язання + Короткострокові зобов'язання)	0,02	0,00
	Показники прибутковості			
39	Рентабельність продажу,%	Прибуток від операційної діяльності/ Чиста виручка від реалізації	3,49	4,89
40	Рентабельність виробництва (основної діяльності),%	Прибуток від операційної діяльності / Собівартість реалізованої продукції	4,16	6,16
41	Рентабельність сумарного капіталу,%	Чистий прибуток / Загальна вартість активів (середньорічна)	x	6,11
42	Рентабельність чистих активів,%	Чистий прибуток / (Вартість активів (середньорічна) – Короткострокові зобов'язання (середньорічні))	x	9,00
43	Рентабельність оборотного капіталу,%	Прибуток від операційної діяльності / Вартість оборотного капіталу (середньорічна)	x	27,49
44	Рентабельність власного капіталу,%	Чистий прибуток / Величина власного капіталу (середньорічна)	x	9,03
45	Показник зміни валових продаж,%	(Виручка за звітний період – Виручка за попередній період) / Виручка за попередній період	x	17,75
46	Показник валового доходу,%	Валовий дохід / Виручка від реалізації	13,32	16,44
47	Показник чистого прибутку,%	Чистий прибуток / Виручка від реалізації	0,54	2,39
	Додатково			
48	Показник покриття процентів	Прибуток до сплати податку на прибуток / Процентні платежі	*	*

Порівняльний аналітичний баланс 2013 р.

Актив	Абсолютні величини		Питома вага, %		Зміни			
	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	в абсолютних величинах (3 – 2)	у питомій вазі (5 – 4)	у % на початок періоду (6:2)*100	у % до зміни підсумку балансу (6:66)*100
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Необоротні активи	8130,80	8556,70	61,34	65,99	+425,90	+4,65	+5,24	-147,52
II. Оборотні активи	5124,90	4410,30	38,66	34,01	-714,60	-4,65	-13,94	+247,52
у тому числі – запаси	3935,70	3346,20	29,69	25,81	-589,50	-3,88	-14,98	+204,19
– векселі одержані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	768,00	716,10	5,79	5,52	-51,90	-0,27	-6,76	+17,98
– дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	264,10	232,50	1,99	1,79	-31,60	-0,20	-11,97	+10,95
– грошові кошти та їх еквіваленти	81,80	70,30	0,62	0,54	-11,50	-0,08	-14,06	+3,98
– інше	75,30	45,20	0,57	0,35	-30,10	-0,22	-39,97	+10,43
витрати майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття								
Баланс	13255,70	12967,00	100,00	100,00	-288,70	0,00	-2,18	+100,00

Пасив	Абсолютні величини		Питома вага, %		Зміни			
	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	в абсолютних величинах (3 – 2)	у питомій вазі (5 – 4)	у% на початок періоду (6:2)*100	у% до зміни підсумку балансу (6:66)*100
1	2	3	4	5	6	7	8	9
I. Власний капітал	8654,80	9092,20	65,29	70,12	+437,40	+4,83	+5,05	-151,51
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	74,80	0,00	0,56	0,00	-74,80	-0,56	-100,00	+25,91
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	4526,10	3884,30	34,14	29,96	-641,80	-4,18	-14,18	+222,31
у тому числі – короткострокові кредити банків	1281,20	189,60	9,67	1,46	-1091,60	-8,21	-85,20	+378,11
– поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– векселі видані	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	2550,00	1781,40	19,24	13,74	-768,60	-5,50	-30,14	+266,23
– поточні зобов'язання за розрахунками та інші	694,90	1913,30	5,24	14,76	+1218,40	+9,52	+175,33	-422,03
доходи майбутніх періодів	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	*	0,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття								
Баланс	13255,70	12976,50	100,00	100,07	-279,20	+0,07	-2,11	+100,00

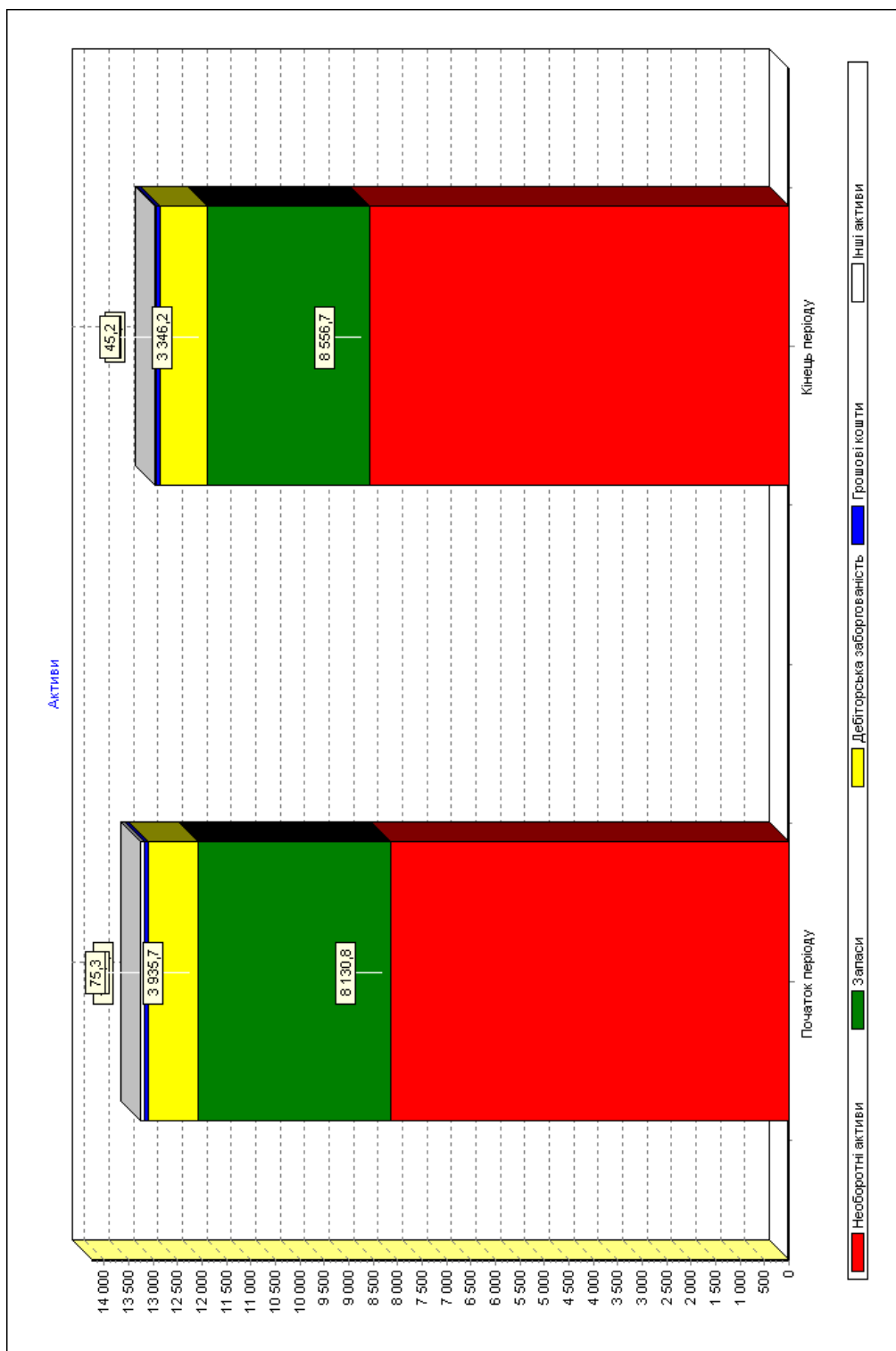
Порівняльний аналітичний звіт про фінансові результати 2013 р.

Фінансові результати	Абсолютні величини		Зміни	
	за попередній період	за звітний період	в абсолютних величинах (3 – 2)	у% до попереднього періоду (4:2)*100
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	23618,30	26787,60	+3169,30	+13,42
Собівартість реалізованої продукції	19818,50	21263,50	+1445,00	+7,29
Валовий прибуток (збиток)	3799,80	5524,10	+1724,30	+45,38
Інші операційні доходи	5444,80	1315,60	-4129,20	-75,84
Адміністративні витрати	735,50	1049,50	+314,00	+42,69
Витрати на збут	1140,40	1850,80	+710,40	+62,29
Інші операційні витрати	6544,60	2628,60	-3916,00	-59,84
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	824,10	1310,80	+486,70	+59,06
Доход від участі в капіталі	0,00	0,00	0,00	*
Інші фінансові доходи	3,10	3,90	+0,80	+25,81
Інші доходи	0,00	0,00	0,00	*
Фінансові витрати	407,10	136,20	-270,90	-66,54
Втрати від участі в капіталі	0,00	0,00	0,00	*
Інші витрати	30,20	0,00	-30,20	-100,00
Прибуток (збиток) до оподаткування	389,90	1178,50	+788,60	+202,26
Витрати (дохід) з податку на прибуток	237,20	376,80	+139,60	+58,85
Чистий прибуток (збиток)	152,70	801,70	+649,00	+425,02
Елементи операційних витрат				
Матеріальні затрати	18128,40	18404,90	+276,50	+1,53
Витрати на оплату праці	1677,10	3018,20	+1341,10	+79,97
Відрахування на соціальні заходи	632,10	1167,30	+535,20	+84,67
Амортизація	1124,60	1094,60	-30,00	-2,67
Інші операційні витрати	6676,80	3107,40	-3569,40	-53,46
Разом	28239,00	26792,40	-1446,60	-5,12

Баланс ліквідності 2013 р.

						Платіжний надлишок (+) або нестача (-)		у % до величини групи пасиву	
Актив	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	Пасив	на початок звітного періоду	на кінець звітного періоду	на початок звітного періоду (2 – 5)	на кінець звітного періоду (3 – 6)	на початок звітного періоду (7:5)*100	на кінець звітного періоду (8:6)*100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A1	81,80	70,30	П1	3041,10	3008,30	-2468,20	-1711,10	-96,79	-96,05
A2	1032,10	948,60	П2	1485,00	876,00	-944,00	-1154,30	-47,77	-54,89
A3	4011,00	3391,40	П3	74,80	0,00	+3936,20	+3391,40	+5262,30	*
A4	8130,80	8556,70	П4	8654,80	9092,20	-524,00	-535,50	-6,05	-5,89
Баланс	13255,70	12967,00	Баланс	13255,70	12976,50	*	*	*	*

Структура активів 2013 р.



Назва моделі, пояснення	Методика розрахунку	Позначення
1	2	3
1. Двофакторна модель (якщо результат за показником є від'ємним, то ймовірність настання банкрутства невелика; якщо результат є додатнім, то навпаки)	(1) $Z_D = 0,3877 + 1,0736x_1 + 0,0579x_2$	x_1 – коефіцієнт поточної ліквідності; x_2 – коефіцієнт концентрації позикового капіталу
2. Z_A -показник Альтмана (якщо Z дорівнює 1,8 і менше, то ймовірність банкрутства дуже висока, 1,81–2,7 – висока, 2,71–2,99 – можлива, 3,0 і вище – дуже низька); граничне значення Z_{A83} – 1,23 (може бути використаний українськими господарюючими суб'єктами)	(2.1) $Z_A = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 1,0x_5$ (2.2) $Z_{A83} = 0,717x_1 + 0,847x_2 + 3,107x_3 + 0,42x_4 + 0,998x_5$	x_1 – відношення робочого капіталу до активів; x_2 – відношення чистого прибутку до активів; x_3 – рентабельність активів (співвідношення прибутку до сплати відсотків і податків та активів); x_4 – співвідношення ринкової вартості акцій та позикового капіталу; x_5 – відношення чистого доходу до активів; x_4 (для Z_{A83}) – коефіцієнт фінансової стабільності
3. Модель Спринггейта (якщо $Z_C < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом)	(3) $Z_C = 1,03x_1 + 3,07x_2 + 0,66x_3 + 0,4x_4$	x_1 – відношення оборотних активів до активів; x_2 – рентабельність активів (співвідношення прибутку до сплати відсотків і податків та активів); x_3 – співвідношення прибутку до сплати податків та поточних зобов'язань; x_4 – відношення чистого доходу до активів
4. Модель Ліса (граничне значення $Z_L = 0,037$)	(4) $Z_L = 0,063x_1 + 0,092x_2 + 0,057x_3 + 0,001x_4$	x_1 – співвідношення оборотних активів та суми активів; x_2 – відношення операційного прибутку до активів; x_3 – відношення нерозподіленого прибутку до активів; x_4 – коефіцієнт фінансової стабільності

<p>5. Модель Таффлера (якщо величина Z_T більша за 0,3, то це свідчить, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менша за 0,2, то банкрутство більш ніж імовірне)</p>	<p>(5) $Z_T = 0,53x_1 + 0,13x_2 + 0,18x_3 + 0,16x_4$</p>	<p>x_1 – відношення операційного прибутку до поточних зобов'язань; x_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань; x_3 – відношення поточних зобов'язань до активів; x_4 – відношення чистого доходу до активів</p>
<p>6. Модель Фулмера (втрата платоспроможності неминуча при $Z_F < 0$, при $Z_F > 0$, компанія функціонує нормально з подальшими перспективами ефективного розвитку)</p>	<p>(6) $Z_F = 5,528x_1 + 0,212x_2 + 0,073x_3 + 1,27x_4 - 0,12x_5 + 2,335x_6 + 0,575x_7 + 1,083x_8 + 0,894x_9 - 3,075$</p>	<p>x_1 – відношення нерозподіленого прибутку минулих років до активів; x_2 – відношення чистого доходу до активів; x_3 – співвідношення прибутку до сплати податків та власного капіталу; x_4 – відношення грошового потоку до всіх зобов'язань; x_5 – відношення довгострокових зобов'язань до активів; x_6 – відношення поточних зобов'язань до активів; x_7 – логарифм від матеріальних активів; x_8 – відношення оборотних активів до всіх зобов'язань; x_9 – логарифм від співвідношення прибутку до сплати відсотків і податків та сплаченого відсотка</p>
<p>7. R-модель Іркутської державної економічної академії (якщо $R = 0-0,18$, то ймовірність банкрутства 90–100 %, якщо $0,18-0,32$, то 60–80%, якщо $0,32-0,42$, то 15–20%, якщо $> 0,42$, то мінімальна до 10%).</p>	<p>(7) $R = 8,38x_1 + x_2 + 0,054x_3 + 0,63x_4$</p>	<p>x_1 – відношення оборотного капіталу до активів; x_2 – відношення чистого прибутку до власного капіталу; x_3 – відношення чистого доходу до активів; x_4 – відношення чистого прибутку до сумарних витрат</p>

Навчальне видання

*Михайло Романович Лучко,
Світлана Миколаївна Жукевич,
Антоніна Іванівна Фаріон*

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

навчальний посібник

галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво»
напряму підготовки
6.030505 «Управління персоналом та економіка праці»

Підписано до друку 17.03.2016 р.
Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Ум.-друк. арк. 17,6. Обл.-вид. арк. 18,4.
Тираж 50 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*